

PŁOCK NOTICES

SCIENTIFIC SOCIETY OF PŁOCK
(published since July 1956)

4/245
OCTOBER – DECEMBER
2015

EDITORIAL BOARD

WIESŁAW KOŃSKI
(EDITOR-IN-CHIEF)

KRYSTYNA STASZEWSKA
(EDITORIAL SECRETARY)

MAŁGORZATA DUCH
(LANGUAGE EDITOR)

GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI

AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(STATISTICAL EDITOR)

ANDRZEJ JERZY PAPIEROWSKI

RENATA WALCZAK

SCIENTIFIC COUNCIL

PROF. DR HAB. SC. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(CHAIRMAN)

REV. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Slovakia)

PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Lithuania)

DR MARIAN CHUDZYŃSKI

REV. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI

PROF. DR HAB. SC. JANUSZ ZIELIŃSKI

PROF. DR HAB. SC. DANIELA ŻUK

EDITORIAL ADDRESS:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 262-26-04, 366-99-50

e-mail: notatkiplockie@gmail.com
www.tnp.org.pl

NOTATKI PŁOCKIE

KWARTALNIK TOWARZYSTWA
NAUKOWEGO PŁOCKIEGO
(published since July 1956)

4/245
PAŹDZIERNIK – GRUDZIEŃ
2015

KOLEGIUM REDAKCYJNE

WIESŁAW KOŃSKI
(REDAKTOR NACZELNY)

KRYSTYNA STASZEWSKA
(SEKRETARZ REDAKCJI)

MAŁGORZATA DUCH
(REDAKTOR JĘZYKOWY)

GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI

AGNIESZKA KRZĘTOWSKA
(REDAKTOR STATYSTYCZNY)

ANDRZEJ JERZY PAPIEROWSKI

RENATA WALCZAK

RADA NAUKOWA

PROF. NADZW. DR HAB. INŻ. ZBIGNIEW KRUSZEWSKI
(PRZEWODNICZĄCY)

KS. PROF. DR HAB. AMANTIUS AKIMJAK (Słowacja)

PROF. DR HAB. ROMUALD BRAZIS (Litwa)

DR MARIAN CHUDZYŃSKI

KS. PROF. DR HAB. MICHAŁ M. GRZYBOWSKI

PROF. DR HAB. INŻ. JANUSZ ZIELIŃSKI

PROF. DR HAB. INŻ. DANIELA ŻUK

ADRES REDAKCJI:

pl. Narutowicza 8
09-402 Płock

tel. (0-24) 262-26-04, 366-99-50

e-mail: notatkiplockie@gmail.com
www.tnp.org.pl

LIST OF CONTENTS

DAMIAN KASPRZYK MULTICULTURALISM VS. REGIONALISM. CONSIDERATIONS WITH PŁOCK IN THE BACKGROUND	3
BARTOSZ GRALICKI RUSSIAN-SPEAKING CITIZENS OF PŁOCK IN THE LIGHT OF FIRST POPULATION AND HOUSING CENSUS IN THE RUSSIAN EMPIRE OF 1897	10
ANDRZEJ GRETKOWSKI SELECTED FORMS OF EDUCATION AND ACTIVATION OF PŁOCK COMMUNITY AS PART OF CATHOLIC ACTION (1929-1938)	16
MICHAŁ TRUBAS MILITARY ADMINISTRATION IN PŁOCK (1917-1999).....	21
KONRAD PODAWCA SOCIAL AND URBAN PERCEPTION OF PŁOCK PUBLIC SPACE AMONG SENIOR CITIZENS.....	35
ZBIGNIEW KRUSZEWSKI THE BEGINNING AND THE PRESENT OF PŁOCK SCIENTIFIC SOCIETY. ANNIVERSARY REFLECTIONS	41
REVIEW MICHAŁ SOKOLNICKI <i>THE INTER-WAR ECONOMY OF PŁOCK</i> PŁOCK 2014 (Rev. Grzegorz Gołębiewski).....	47
CHRONICAL ON 300 TH SCIENTIFIC MEETING OF PHD SEMINAR OF PŁOCK SCIENTIFIC SOCIETY Zbigniew Kruszewski.....	51
REMINISCENCE MAY VICTORY DAY IN PŁOCK IN 1945 Marian Wilk	53
BIBLIOGRAPHY OF MAZOVIAN PŁOCK FOR THE PERIOD 1 X – 31 XII 2014	54
OUR AUTHORS	72

SPIS TREŚCI

DAMIAN KASPRZYK WIELOKULTUROWOŚĆ A REGIONALIZM. ROZWAŻANIA Z PŁOCKIEM W TLE	3
BARTOSZ GRALICKI ROSYJSKOJĘZYCZNI MIESZKAŃCY PŁOCKA W ŚWIETLE PIERWSZEGO POWSZECHNEGO SPISU LUDNOŚCI IMPERIUM ROSYJSKIEGO Z 1897 ROKU	10
ANDRZEJ GRETKOWSKI WYBRANE FORMY EDUKACJI I AKTYWIZACJI PŁOCKIEGO SPOŁECZEŃSTWA W RAMACH AKCJI KATOLICKIEJ (1929-1938).....	16
MICHAŁ TRUBAS ADMINISTRACJA WOJSKOWA W PŁOCKU (1917-1999).....	21
KONRAD PODAWCA PERCEPCJA SPOŁECZNO-URBANISTYCZNA PRZESTRZENI PUBLICZNEJ PŁOCKA WŚRÓD SENIORÓW	35
ZBIGNIEW KRUSZEWSKI POCZĄTEK I TERAŹNIEJSZOŚĆ TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO. REFLEKSJE NA JUBILEUSZ.....	41
RECENZJA MICHAŁ SOKOLNICKI <i>GOSPODARKA MIĘDZYWOJENNEGO PŁOCKA</i> PŁOCK 2014 (Rec. Grzegorz Gołębiewski)	47
KRONIKA NA TRZECHSETNE POSIEDZENIE NAUKOWE SEMINARIUM DOKTORANCKIEGO TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO Zbigniew Kruszewski.....	51
WSPOMNIENIE MAJOWY DZIEŃ ZWYCIĘSTWA W PŁOCKU W 1945 ROKU Marian Wilk	53
BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO ZA OKRES 1 X – 31 XII 2014 R.	54
NASI AUTORZY	72

WIELOKULTUROWOŚĆ A REGIONALIZM. ROZWAŻANIA Z PŁOCKIEM W TLE

Abstrakt

W tekście poruszone zostają zagadnienia zróżnicowania kulturowego, pluralizmu i wielokulturowości. Przyczyny popularności tych pojęć, zarówno w dyskursie naukowym, polityce jak i praktykach społeczno-edukacyjnych są analogiczne do tych, jakie legły u podstaw renesansu idei regionalizmu, lokalności i „małych ojczyzn”. W artykule podjęto próbę nakreślenia obrazu Płocka jako miasta wielokulturowego w perspektywie etnologiczno-historycznej. Zostaje też postawione pytanie czy i w jakim sensie Płock jest miastem wielokulturowym dzisiaj.

Słowa kluczowe: wielokulturowość, dialog międzykulturowy, pluralizm, regionalizm, Płock

Różnorodność jest, oczywiście, źródłem konfliktów, ale bez niej popadlibyśmy w odrętwienie kulturalne, a może i zdolność do życia utracili, niczym organizm zbudowany z identycznych komórek: taki organizm może istnieć tylko na najbardziej prymitywnym stadium ewolucji

Leszek Kołakowski

O popularności zagadnień regionalizmu i wielokulturowości w dzisiejszym dyskursie humanistycznym nie trzeba chyba nikogo przekonywać. Terminy te przeniknęły także do języka potocznego, stając się wieloznaczne i nieprecyzyjne, stosowane w rozmaitych – często mało czytelnych – kontekstach. Warto zatem, na potrzeby dalszych rozważań, doprecyzować, co kryje się za niezwykle modną dziś ideą wielokulturowości i jaki jest jej związek z regionalizmem.

Andrzej Sadowski – badacz zajmujący się od lat wielokulturowością jako koncepcją teoretyczną wykorzystywaną do konstruowania społeczeństwa wielokulturowego zakłada, że „(...) wielokulturowość jak i społeczeństwo wielokulturowe stanowią kategorie służące do określenia sytuacji lub procesów, w których rozwiązano całokształt problematyki związanej z partnerskim współżyciem w jednym społeczeństwie dwóch lub więcej zbiorowości wyróżniających się odmiennymi kulturami, w których wspólne zamieszkanie nie stanowi już problemu społecznego oraz w których dostrzega się i wykorzystuje korzyści wynikające ze zróżnicowania kulturowego mieszkańców”². W propozycji uczonego mowa jest o swoistej ewolucji od stanu zróżnicowania kulturowego, przez pluralizm kulturowy do wielokulturowości. Przy czym

ten ostatni etap jest w praktyce trudny do osiągnięcia „(...) społeczeństwo wielokulturowe – twierdzi Sadowski – przynajmniej w warunkach Europy Środkowo-Wschodniej, stanowi kategorię perspektywiczną. Przejście od jednego etapu do drugiego jest związane przede wszystkim z rozwiązywaniem występujących tam problemów i konfliktów o charakterze społecznym i kulturowym, problemów związanych najogólniej z różnymi postaciami nierówności ekonomicznej, społecznej i kulturowej poszczególnych jednostek i zbiorowości kulturowych, nierówności w dostępie do dóbr społecznie pożądaných, ale w społecznej świadomości wiązanych ze zróżnicowaniem kulturowym”³. W tej zwartej koncepcji, konsekwentnie odnoszącej się do polityki regulowania stosunków społecznych jako swoistej misji i zadania, sam tylko fakt współwystępowania w jednym społeczeństwie kilku mniej lub bardziej licznych grup odrębnych kulturowo nie zasługuje na miano wielokulturowości. To jedynie stan określany mianem „zróżnicowania kulturowego”.

Alternatywną koncepcję wypracował Janusz Mucha, pisząc o trzech sposobach rozumienia wielokulturowości. Pierwszy z nich odnosi się do stanu rzeczywistego i bliski jest koncepcji społeczeństwa zróżnicowanego kulturowo A. Sadowskiego.

To konkretne istniejące społeczeństwa, w których funkcjonują różne kultury. Drugi typ rozumienia wielokulturowości odnosi się do sytuacji, kiedy to pojedynczy ludzie – członkowie społeczeństwa – dostrzegają w życiu codziennym odmienność kulturową swoich sąsiadów. Trzeci sposób rozumienia wielokulturowości odnosi się do ideologii i działań politycznych zmierzających do wypracowania instytucji wielokulturowości. Wielokulturowość w tym ujęciu ma miejsce wówczas, gdy istnieje równość dostępu jednostek do sfery publicznej niezależnie od przynależności etnicznej. Funkcjonuje także system zachęt do pielęgnowania różnorodności, zarówno w obrębie tego co prywatne jak i wspólnotowe⁴. W ramach pierwszego i drugiego sposobu rozumienia terminu zaproponowanego przez J. Muchę jest miejsce na sytuację, gdy interpretujemy jako wielokulturowość fakt obecności w naszym otoczeniu osób o odmiennej od naszej proveniencji kulturowej. Może to być student-muzułmanin lub małżonek sąsiadki – Brytyjczyk, którego ta poznała pracując za granicą. Tak pojmowana wielokulturowość pozwala zatem uwzględnić także sytuację sąsiedztwa kultur nie obciążonego wieloma wiekami wspólnych doświadczeń i wzajemnych relacji w danym miejscu. Niektórzy teoretycy prawie wcale nie uwzględniają tradycji wzajemnego sąsiedztwa, zwracając uwagę na jego aktualny charakter: „Wielokulturowość oznacza uznanie różnych grup kulturowych, które kultywują swoje odrębności i nie starają się dominować nad innymi” – twierdzi Janusz Gajda⁵. Cytowany wcześniej A. Sadowski sięga w takim przypadku po kategorię pluralizmu, który w wymiarze społeczeństwa regionalnego oznacza sytuację, gdy przybysze mogą liczyć na akceptację i pozytywne współzycie, istnieje społeczne przyzwolenie oraz przyswojenie umiejętności osiągnięcia „kulturowego kompromisu” między etnicznymi i religijnymi komponentami struktury społeczno-kulturowej⁶.

Istnieje wreszcie wielokulturowość – i ta będzie nas interesowała w sposób szczególny – która odnosi się do dziedzictwa przeszłości. Ten rodzaj wielokulturowości jest wyraźnie obecny w dyskursach regionalistycznym i tożsamościowym, szczególnie w wymiarze miejskim. W Polsce – obecnie kraju dość homogenicznym kulturowo – kumuluje się tradycja obecności i pamięć wielu różnych kultur. To spuścizna skomplikowanych dziejów i specyficznego położenia geopolitycznego ziem między Odrą a Bugiem. Można zatem powiedzieć, że polityka wielokulturowości na niewielkim obszarze naszego kraju związana jest (póki co) z regulowaniem wzajemnych stosunków społecznych. Dominuje zaś

polityka wielokulturowości jako praktyka kształtowania pamięci zbiorowej.

* * *

Popularność idei wielokulturowości, pojmowanej zarówno w kategoriach codziennego doświadczenia odmienności jak i formowania pamięci zbiorowej jest zjawiskiem posiadającym liczne analogie, a nawet ściśle sprzężonym, z renesansem idei regionalizmu, lokalności i „małych ojczyzn”. Kluczowy dla tego związku jest proces określany mianem demokratyzacji pamięci (jednym z terminów pochodnych jest także „regionalizacja pamięci”)⁷, który pozwala postawić pytanie o tożsamość. „Dotychczas pytanie to rozstrzygane było w sposób wobec jednostki zewnętrzny. To kim była, wyznaczał jej dowód osobisty, rubryka z wpisaną narodowością, szkolny podręcznik z obowiązkową wersją dziejów. Tożsamość była czymś danym i dla całej zbiorowości czymś w miarę jednolitym (...). Pamięć była sprawą prywatną podobną wstydlivej chorobie, którą starannie ukrywa się przed wścibskimi oczyma”⁸. Podobnie rzecz miała się z interpretacją historii lokalnych i regionalnych. W latach Polski Ludowej historii te były pisane pod dyktando ideologii centralnej, w myśl której budowano obraz społeczeństwa całkowicie monolitycznego pod względem narodowo-etnicznym, o wspólnych dziejach. Po 1989 roku mamy jednak do czynienia nie tylko z procesem uzupełnienia historii ale także z jej rekonstrukcją i nowym uporządkowaniem dawnych treści. Postępujący w jednoczącej się Europie kryzys państwa narodowego sprawia, że jednostki oraz społeczności lokalne za pośrednictwem swoich liderów, tworzą alternatywne wersje pamięci w stosunku do oficjalnych narracji państwowych. Zdaniem Pawła Śpiewaka: „Pamięć pozwala grupie na zdobycie uznania, jest sposobem proklamowania swojej odrębności w obrębie szerszej wspólnoty, która zwykle odmawia tego prawa. Nie mogło być przecież przed laty pamięci Mazurów, Ślązaków czy rodzimych gdańszczan, bo niszczyłoby to obowiązujący obraz jednolitego narodowo obrazu Polaków. Przyznanie sobie prawa do pamięci jest uznaniem prawa do swej odrębności od dominujących tożsamości. Rewindykacja przeszłości i pamięci jest przy tym wołaniem o sprawiedliwość, o sprawiedliwość wobec ofiar niepamięci i ofiar wyborów wymuszonych na ludziach”⁹. Ważną rolę w tym dziele odgrywają regionaliści i tworzone przez nich organizacje. Popularność i sukcesy inicjatyw realizowanych przez stowarzyszenia i placówki takie jak Wspólnota Kulturowa „Borussia”, w Olsztynie,

Fundacja „Pogranicze” w Sejnach czy Ośrodek „Karta” świadczą o pełnieniu przez podmioty obywatelskie ważnej roli w dziele publicznego upamiętniania w duchu wielokulturowości. Pamięć narodowa jest tym sposobem rozszerzona i uzupełniana o pamięci peryferyjne, lokalne gdzie wielokulturowa przeszłość staje się zagadnieniem niejednokrotnie kluczowym¹⁰.

Szczególnie szerokie pole działań rozpoczyna się przed regionalistami aktywnymi na ziemiach przyłączonych do Polski po II wojnie światowej. Cytowany wyżej P. Śpiewak snując rozważania o „gdańskim fenomene pamięci” powiada, że to zmysłowość – dotyk i wzrok sprawiły, że przeszłość przetrwała i wynurza się z nieistnienia. „Gdańsk i dawni gdańszczanie mówili nie słowem, ale rzeczami, poniemiecką komodą, framugami okien, maszyną Singera, klamkami, kształtem klatek schodowych, roślinami w ogrodach”¹¹. Idąc tym tropem można powiedzieć, że dawni mieszkańcy ziem północnych i zachodnich zaczęli już w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku, z początku nieśmiało, a potem coraz jawniej, przemawiać ocalałą architekturą miasteczek, fotografiami oraz licznymi elementami krajobrazu kulturowego z cmentarzami na czele. Regionaliści zaczęli te znaki odkrywać i czytać. W działalności tej, chodzi bowiem nie tyle o ocalałych, ale o tych, którzy dawniej żyli w jakimś miejscu, uparcie a często z wielkim mozołem budowali otaczający ich świat, który – choć nie z własnej woli – zostawili nam niejako w spadku. Tak oto regionaliści, korzystając ze zmiany systemu politycznego, przełamują monopol pamięci, mocą którego dawna władza budowała mit monokulturowej narodowej homogeniczności. „W wielu miejscach Polski pojawiły się spontaniczne i samoczynnie organizujące się środowiska, odwołujące się do innej genealogii i deklarujące inną tożsamość lub jej poszukiwanie w innej przestrzeni symbolicznej”¹². Nie wszyscy regionaliści z równą ochotą i przekonaniem włączyli się w ten proces (niektórzy wcale). Pamiętajmy, że obok wpływu powojennej monoidei dużą rolę odgrywają tu doświadczenia osobiste. Rafał Kubiak z Solca Kujawskiego pisząc o znanych mu regionalistach-seniorach zauważa: „Cechą charakterystyczną dla sporej części tej grupy regionalistów jest negatywne nastawienie do niemieckich akcentów w przeszłości Solca. Wynika to częściowo z własnych przeżyć podczas ostatniej wojny, ale także chyba z wpływu powojennej propagandy”¹³.

Na terenie Polski centralnej, a także na Podlasiu, Lubelszczyźnie, Podkarpaciu i w Małopolsce część regionalistów zaczęła odkrywać ślady

wielowiekowego sąsiedztwa polsko-żydowskiego, brutalnie przerwane przez II wojnę światową.

Rola odniesień do wielokulturowości w ciągu ostatnich dwudziestu pięciu lat rosła z uwagi na kilka okoliczności. Po pierwsze, wspomniane wyżej przemiany polityczne po 1989 roku sprzyjały uwolnieniu dyskursu na temat przeszłości; po drugie, dyskurs ten stał się wyraźnym elementem argumentacji w politycznych sporach; po trzecie, II wojna światowa powoli traci status wydarzenia o centralnym znaczeniu dla obecnie żyjących; po czwarte, dynamiczne przemiany globalizacyjne legły u podstaw „kryzysu tożsamości”, który sprawił, że rozpoczęły się indywidualne i zbiorowe próby odnalezienia w przeszłości trwałych punktów oparcia¹⁴. W ramach tych poszukiwań zaczęto kreować silnie zmitologizowane obrazy wielokulturowości, szczególnie w odniesieniu do Kresów¹⁵ a także Galicji¹⁶.

* * *

Płoccy regionaliści także biorą aktywny udział w tym procesie. Jeden z nich – Adam Dariusz Kotkiewicz – zauważa: „Obecnie Żydów i Niemców z ich całym »bagażem odmienności« wpisujemy w naszą pamięć historyczną”¹⁷. W okolicach Płocka porządkuje się cmentarze pozostałe po niemieckich osadnikach, gromadzi pozostałości potłuczonych i rozproszonych macew z cmentarzy żydowskich. Powstają instytucje, czego koronnym dowodem jest Muzeum Żydów Mazowieckich, wydawane są publikacje. Choć Towarzystwo Naukowe Płockie nie jest w tym zakresie monopolistą jednak warto przypomnieć chociażby opublikowane wspomnienia Adama Neumana-Nowickiego¹⁸ czy książkę *Kultura żydowska na Mazowszu*¹⁹. Liczne postaci Żydów, Niemców, Rosjan żyjących w Płocku na przestrzeni wieków przybliżają i popularyzują od lat artykuły biograficzne w „Notatkach Płockich” i wydawnictwa

Mała Synagoga w Płocku – obecnie Muzeum Żydów Mazowieckich

słownikowe. Warto odnotować także wystawy muzealne odświeżające rozmaite aspekty wielokulturowego dziedzictwa miasta i regionu²⁰.

Płock, już od kiedy stał się stołecznym ośrodkiem Mazowsza, był zapewne miastem wielokulturowym. Zresztą wielokulturowość jest definicyjną cechą miejskości. Tkwi niejako w idei miasta, szczególnie stanowiącego centrum władzy nie tylko municypalnej. Miasto, to ośrodek handlu, miejsce tranzytowe, punkt wymiany informacji.

W imponującym ciągu ekspozycyjnym Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN w Warszawie jest wyraźny płocki akcent. Otóż za sprawą „studni żydowskiej”, o której jest mowa w dokumencie lokacji miasta na prawie polskim z 1237 roku²¹, Płock staje w rzędzie grodów o bardzo wcześnie udokumentowanej wielokulturowości. Choć uznawany jest za ośrodek dosyć niewielkiego – w porównaniu z innymi miastami Polski przedrozbiorowej – odsetka ludności niemieckiej, to przecież już w połowie XVIII wieku tak zwane osadnictwo olenderskie (a wraz z nim ludność niemieckojęzyczna i ewangelicka) dotarło pod Płock²². Obecnie w Wiączeminię Polskim – z inicjatywy Muzeum Mazowieckiego w Płocku – powstaje skansen osadnictwa olenderskiego. Pierwszy etap projektu, polegający na renowacji dawnego kościoła ewangelicko-augsburskiego właśnie się zakończył²³. Niemcy – a ściślej rzecz ujmując Prusacy – pojawiają się na większą skalę na skutek drugiego rozbioru w 1793 roku. Wiek XIX to z kolei napływ żywiołu rosyjskiego i prawosławnego zarazem, szczególnie intensywny w latach 80. tego stulecia²⁴.

Można zatem powiedzieć, że XIX-wieczny Płock był miastem czterech kultur, co odcisnęło wyraźne piętno na wyglądzie miasta z jego świątyniami, cmentarzami, dzielnicą żydowską a także instytucjami, z których część funkcjonowała dla i wewnątrz grup kulturowych. Wspomnijmy, że ów wielokulturowy pejzaż tuż przed I wojną światową został dodatkowo urozmaicony pojawieniem się Mariawityzmu, którego obecność zaznaczyła się w panoramie Płocka, za sprawą katedry – Świątyni Miłosierdzia i Miłości.

Jak można spojrzeć na wielokulturową przeszłość Płocka aby ominąć cały bagaż wrogich uprzedzeń, stereotypowych opinii, a może także bolesnych wspomnień? Myślę, że chodzi o uświadomienie – sobie samemu i innym – że nasze miasto kiedyś było także „matką ojczyzną” ludzi o odmiennych korzeniach kulturowych. Szczególnie chodzi o tych, którzy tu się urodzili. Patrzyli oni od dziecka na „tą samą rzekę” z „tego samego wzgórza” – żyli „tym samym krajobrazem”. Tu zmagali się z codziennością

Kościół Ewangelicki w Wiączeminię Polskim

i kształtowali swoją intymną, ale także i tą wspólną, miejską przestrzeń. Dialog międzykulturowy może także zaowocować poczuciem wspólnoty cierpienia²⁵. Zwróćmy uwagę, że plac 13 Straconych znajduje się na terenie dawnej dzielnicy żydowskiej. Egzekucja Polaków-patriotów w 1942 roku i gehenna Żydów były konsekwencjami tego samego dramatycznego procesu. Ale i na cmentarz żołnierzy niemieckich, poległych w Płocku i okolicy w czasie I wojny światowej, można też spojrzeć jak na oswojoną przestrzeń dialogu. Pewien turecki historyk powiedział o cmentarzu alianckim z I wojny światowej pod Gallipoli: „ci spoczywający tutaj nasi przeciwnicy stali się częścią tej ziemi, dlatego dbamy o ich groby jak o groby naszych bliskich”²⁶.

Ireneusz Krzemiński, wskazując przykład Gdańska, stara się udowodnić, że możliwe jest pozytywne nawiązanie do „nie-swojej” tradycji kulturowej i włączenie jej do własnego dziedzictwa, bez wyrzekania się własnej tożsamości narodowej. Twierdzi on, że najkrótszą drogą jest ulokowanie obcego dziedzictwa w planie dziedzictwa europejskiego lub szerzej – uniwersalnego²⁷. Kontekst gdański nie jest dla naszych rozważań najważniejszy. Płock, w przeciwieństwie do Gdańska czy Wrocławia, nie wymagał po II wojnie światowej budowania mitu powrotu do macierzy, miasta sprawiedliwie dla Polski odzyskanego. Dziedzictwo płockie nigdy nie było dla polskich mieszkańców tego miasta dziedzictwem „obcym” w tym sensie w jakim „obce” dla Polaków przybyłych po wojnie do Szczecina czy Zielonej Góry było to co tam zastali. Myśl wyrażoną przez I. Krzemińskiego można jednak twórczo „przepracować”. Warto na przykład wykazać, że wielokulturowy Płock wniósł do dorobku uniwersalnego określone wartości. Co Płock miałby do zaoferowana? Bardzo wiele. Przede wszystkim warto byłoby się zwrócić w stronę kultury, a ściślej rzecz

ujmując – nauki i sztuki. Ciekawego zestawienia osiągnięć płocczan lokujących to miasto na kulturowej mapie Europy dokonał onegdaj ks. prof. Michał Marian Grzybowski²⁸. Wśród twórców i mecenasów kultury wprowadzających płockie osiągnięcia na szerszą arenę badacz-regionalista wymienił także wielu nie-Polaków. To w pierwszym rzędzie biskup Aleksander z Malonne, budowniczy płockiej katedry, którą ozdobił słynnymi, zamówionymi w Magdeburgu drzwiami, zaliczanymi do czołowych dzieł sztuki romańskiej w Polsce. Drzwi te – obecnie znajdujące się w Nowogrodzie Wielkim na terenie Rosji – pretendować mogą do rangi swoistego symbolu wielokulturowości i kto wie czy nie mogłyby odegrać jakiejś roli w dziele dialogu i pojednania, jakże potrzebnego w targanej niepokojami Europie. M.M. Grzybowski wspominał także o innych cudzoziemcach aktywnych w Płocku na przestrzeni setek lat, m. in. Gallu Anonimie – autorze *Kroniki polskiej* oraz Italczykach przebywających na dworach renesansowych biskupów płockich jako humaniści, lekarze i architekci.

Rozszerzmy jednak tę listę, w sposób symboliczny, o kilka przynajmniej postaci, których obecność w Płocku była znakiem wielokulturowego charakteru miasta, a których aktywność można umieścić w uniwersalnym planie sztuki: Ernst Theodor Amadeus Hoffmann (1776-1822) – niemiecki rysownik, poeta i pisarz epoki romantyzmu; Aleksy Kiriuszyn (1896-1972) – artysta malarz specjalizujący się w scenach rodzajowych, karykaturach i pejzażach, spoczął na cmentarzu prawosławnym w Płocku; Stefan Themerson (1910-1988) – urodzony w zasymilowanej rodzinie żydowskiej awangardowy pisarz, publicysta, filmowiec i plastyk. Postacie te nie są bynajmniej zapomniane. Płock i płocczanie o nich pamiętają, przede wszystkim za sprawą aktywności miejscowych regionalistów²⁹. Chodzi natomiast o to, aby ukazać specyficzną konstelację, która sprawi, że wielokulturowość przestaniemy postrzegać jako spuściznę rozmaitego rodzaju najazdów i konfliktów, a zacniemy ją ujmować w kategoriach aksjologicznych – jako cenne dla Płocka dziedzictwo, którym warto się szcycić. Obecność pewnych symbolicznych postaci można z pożytkiem wykorzystać w dziele budowania dialogu międzykulturowego i działań edukacyjnych. To już się dzieje. W kamienicy, w której mieszkał E.T.A. Hoffmann znajduje się „Dom Darmstadt”, zaś postać S. Themersona inspirowała organizatorów Transgranicznego Festiwalu Sztuk SkArPa.

Pora zadać dwa pytania. Po co w ogóle podejmować w Płocku problematykę wielokulturowości i czy Płock jest dzisiaj wielokulturowy?

Kaplica św. Michała Archanioła na cmentarzu prawosławnym w Płocku. Po prawej grobowiec Kiriuszynów

Na pierwsze z pytań odpowiedź padła już wyżej, gdy omówione zostały dobroczynne konsekwencje mitu wielokulturowości. Dodajmy jednak, że w szerszej perspektywie idea wielokulturowości realizowana poprzez działania w duchu dialogu międzykulturowego ma związek zarówno z kapitałem społecznym jak i ludzkim. Zagadnienie w istocie sprowadza się do nabywania przez obywateli interkulturowych kompetencji, oznaczających umiejętność współpracy i współżycia z „Innymi”, niezależnie czy kontakt z nimi będzie miał miejsce w Płocku, czy na „drugim końcu świata”. Zwróćmy też uwagę, że integracja europejska wymaga budowy koncyliacyjnego obrazu przeszłości, który stałby się narzędziem pojednania między narodami. Dokonano już w tym celu „internacjonalizacji pamięci” poprzez nadawanie obchodom rocznicowym (związanym między innymi z II wojną światową) charakteru międzynarodowego³⁰. Dodajmy wreszcie, że nowoczesne, europejskie miasto otwarte na kooperację ale i konkurencję w globalnej gospodarce musi sygnalizować otwarcie na inne kultury, tradycje i tożsamości.

A czy Płock jest dzisiaj wielokulturowy? Zapewne gdy przyjrzymy się wynikom Narodowego Spisu Powszechnego okaże się, że jedynie ułamek procenta płocczan deklaruje inną od polskiej przynależność narodową i inne od rzymskokatolickiego wyznanie. W związku z tym mamy do czynienia z minimalnym różnicowaniem kulturowym a wielokulturowość można by określić jako „wirtualną”. Jednak to tylko pozory. Podobnie jak miało to miejsce setki lat temu, podobnie teraz miasto zapewnia różnorodność doświadczenia wielokulturowości. Różnicowanie kulturowe jest obecnie wytwarzane przez imigrantów, turystów, biznesmenów i innych współczesnych wędrowców. Coraz częstsze są tak zwane „małżeństwa mieszane” jako swoiste pokłosie wyjazdów zarobkowych. Obecnie badacze

wskazują, że różnorodność kulturowa nie musi być wcale związana z etnosem. Może tworzyć się niejako wewnątrz społeczeństwa jednolitego etnicznie lub niezależnie od etnicznego kontekstu. Istnieją zatem rozmaite wymiary zróżnicowania kulturowego. Wskazuje się między innymi na efekt odmienności wykształcenia, nierównego dostępu do pieniędzy, nierównego udziału w konsumpcji rozmaitych dóbr³¹. To także obecność subkultur młodzieżowych i mniejszości seksualnych. Sprawą nie mniej istotną są także problemy tożsamościowe, jako konsekwencja globalnych makroprzekształceń. Przejawem jednego ze sposobów poszukiwania tożsamości są rekonwersje i alternatywne ruchy religijne³². Na skutek tych procesów może się któregoś dnia okazać, że nasz sąsiad został buddystą. Zauważmy, że w Kucharach nieopodal Drobina, w pochodzącym z 1859 roku murowanym dworze, od lat funkcjonuje ośrodek medytacyjny, którego właścicielem i użytkownikiem jest Buddyjski Związek Diamentowej Drogi Linii Karma Kagyu³³. Wreszcie zmienia się też charakter konfliktów międzypokoleniowych. Dziś dotyczą one odmiennych sposobów i narzędzi komunikowania się, języka i stosunku do religii a więc wszystkiego tego, co tradycyjnie uważa się za naczelne składniki i wyznaczniki kultury. Można zatem powiedzieć, że wielokulturowość dostrzec można już na poziomie podstawowej komórki społecznej, a dialog w rodzinie może dziś nabierać cech dialogu międzykulturowego.

Regionaliści, w masie swoich działań, obalają mit jednolitości kulturowej. To swoisty paradoks, że nawet głosząc hasła spójności narodowej i patriotyzmu, opowiadają się przeciw za różnorodnością. Jerzy Damrosz twierdzi: „My, regionaliści i animatorzy, nie możemy pozostać obojętni na sprawy kultury zarówno w »dużej ojczyźnie«, jak i w »małych ojczyznach«. Ta sfera życia, która toczy się w wymiarze lokalno-regionalnym, stawia przed nami szczególne zadania...”³⁴. Można powiedzieć, że w odpowiedzi na to wezwanie regionaliści odkrywają też wielokulturową przeszłość swoich ziem. Wytaczając i realizując lokalne strategie pamięci, starają się, w wymiarze czysto symbolicznym, przywołać nieobecnych już najczęściej sąsiadów – Żydów, Niemców, Rosjan... Upamiętniają przede wszystkim twórców kultury o nie-polskich korzeniach, których los rzucał w polskie dziś strony, gdzie żyli, realizując swoje szlachetne pasje. To z kolei może mieć niebagatelne znaczenie w budowaniu dialogu międzykulturowego. Regionaliści zorientowani na ów dialog, mogą niejako „przygotować” społeczeństwo polskie, a konkretnie społeczności lokalne, do sytuacji otwarcia rynku pracy dla przybyszów o innej proveniencji kulturowej, co wieszczą uczeni i politycy w kontekście drastycznych zmian demograficznych. Po raz kolejny regionaliści – za sprawą wrażliwości, wiedzy, organizacji i konsekwencji działań – okazują się niezastąpieni.

Przypisy

- ¹ L. Kołakowski, *Diabeł kłamie również, kiedy mówi prawdę*, „Studia Socjologiczne” 1992, nr 1-2, s. 228.
- ² A. Sadowski, *Dialog w społeczeństwie zróżnicowanym kulturowo*, [w:] *Etniczność – o przemianach społeczeństw narodowych*, red. M. Szmaja, NOMOS, Kraków 2008, s. 204.
- ³ Tamże, s. 205.
- ⁴ J. Mucha, *Wielokulturowość etniczna i nieetniczna*, „Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa” 1999, nr 14-15, s. 41-42.
- ⁵ J. Gajda, *Europejskość i polskość jako kategoria wspólnotowych wartości transmisji dziedzictwa kulturowego jednoczącej się Europy*, [w:] *Międzygeneracyjna transmisja dziedzictwa kulturowego. Globalizm versus regionalizm*, red. J. Nikitorowicz, J. Halicki, J. Muszyńska, Białystok 2003, s. 42.
- ⁶ A. Sadowski, *Konstruowanie regionalnego społeczeństwa wielokulturowego ze szczególnym uwzględnieniem województwa podlaskiego*, [w:] *Region i regionalizm w socjologii i politologii*, red. A. Pawłowska, Z. Rykiel, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2012, s. 53.
- ⁷ B. Korzeniewski, *Transformacja pamięci. Przewartościowania w pamięci przeszłości a wybrane aspekty funkcjonowania dyskursu publicznego o przeszłości w Polsce po 1989 roku*, Wydawnictwo Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Poznań 2010, s. 171-174.
- ⁸ P. Śpiewak, *Trzeci patriotyzm albo pamięć i patriotyzm*, [w:] *Tożsamość miejsca i ludzi. Gdańszczanie i ich miasto w perspektywie historyczno-socjologicznej*, red. M. Dymnicka, Z. Opacki, Oficyna Naukowa, Warszawa 2003, s. 168.
- ⁹ Tamże, s. 167.
- ¹⁰ B. Korzeniewski, *Przeszłość jako podłoże konfliktów czy most ku pojednaniu?*, „Kultura Współczesna” 2008, nr 2, s. 52.
- ¹¹ P. Śpiewak, dz. cyt., s. 166.
- ¹² J.A. Majcherek, *Mit wielokulturowości jako ideał aksjologiczny*, [w:] *Etniczność – o przemianach społeczeństw narodowych*, red. M. Szmaja, NOMOS, Kraków 2008, s. 196.
- ¹³ R. Kubiak, *Historia na marginesie, czyli jak zostałem regionalistą*, [w:] *Kim jesteś, regionalisto? Sylwetki, opinie, diagnozy*, red. D. Kasprzyk, Interdyscyplinarny Zespół Badania Wsi Uł, Łódź 2012, s. 128.
- ¹⁴ B. Korzeniewski, *Przeszłość jako podłoże konfliktów...*, dz. cyt., s. 38.
- ¹⁵ P. Śpiewak, dz. cyt., s. 170-171.
- ¹⁶ P. Kubicki, *Galicja. Między regionem a mitem*, [w:] *Region i regionalizm w socjologii i politologii*, red. A. Pawłowska, Z. Rykiel, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, s. 92-107.
- ¹⁷ A.D. Kotkiewicz, *Wśród płockich regionalistów – spostrzeżenia i refleksje osobiste*, [w:] *Kim jesteś, regionalisto? Sylwetki, opinie, diagnozy*, pod red. D. Kasprzyka, Interdyscyplinarny Zespół Badania Wsi Uł, Łódź 2012, s. 232.

- ¹⁸ A. Neuman-Nowicki, *Walka o życie. Wspomnienia płocczanina*, [w:] *Płock we wspomnieniach*, red. W. Koński, Towarzystwo Naukowe Płockie, Płock 2006, s. 10-260.
- ¹⁹ *Kultura żydowska na Mazowszu*, red. Z. Kruszewski, A. Kandy, Towarzystwo Naukowe Płockie, Płock 2006.
- ²⁰ Z ostatnich wydarzeń warto odnotować m.in. *Osadnictwo olenderskie na Mazowszu* – wystawa zorganizowana przez Dział Etnografii i Sztuki Ludowej Muzeum Mazowieckiego w Płocku (Spichlerz).
- ²¹ Dokument ten (w tłumaczeniu Leszka Zygnera) znajdzie czytelnik m.in. w pracy zbiorowej *Dzieje Płocka*, Tom 1, *Historia miasta do 1793 roku*, red. M. Kallas, wydanie trzecie, Towarzystwo Naukowe Płockie, Płock 2000, s. 223-226.
- ²² Por. K.P. Woźniak, *Niemieckie osadnictwo wiejskie między Prosną a Pilicą i Wisłą od lat 70. XVIII wieku do 1866 roku. Proces i jego interpretacje*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013, s. 23; M. Umiński, *Śladami kolonistów niemieckich na Mazowszu: kolonia Schröttersdorf pod Płockiem*, „Nasze Korzenie” 2013, nr 5, s. 44-48.
- ²³ http://wyborcza.pl/1,91446,18182213,W_Wiaczeminie_Polskim_powstaje_skansen_osadnictwa.html (odczyt: 07.06.2015).
- ²⁴ Por. E. Piórkowska, *Prawosławni w Płocku w XIX wieku*, tab. 3 (Liczba Rosjan mieszkających w Płocku w latach 1835-1912), [w:] *Dzieje Płocka*, tom II, *Dzieje miasta w latach 1793-1945*, red. M. Krajewski, wydanie trzecie, Towarzystwo Naukowe Płockie, Płock 2000, s. 339.
- ²⁵ I. Krzemiński, *Polska tożsamość niemieckiego Gdańska*, [w:] *Tożsamość miejsca i ludzi. Gdańszczanie i ich miasto w perspektywie historyczno-socjologicznej*, red. M. Dymnicka, Z. Opacki. Warszawa 2003, s. 178-179.
- ²⁶ Cyt. za: M. Pisarkiewicz, *Regionaliści – strażnicy pamięci, ostatni romantycy czy inżynierowie marketingu?*, [w:] *Kim jesteś, regionalisto? Sylwetki, opinie, diagnozy*, pod red. D. Kasprzyka, Interdyscyplinarny Zespół Badania Wsi UŁ, Łódź 2012, s. 39.
- ²⁷ I. Krzemiński, dz. cyt., s. 173-181.
- ²⁸ M.M. Grzybowski, *Miejsce Płocka na mapie kulturalnej Europy*, [w:] *Regionalizm. Idea - tradycje - perspektywy rozwoju w muzealnictwie*, red. Z. Chlewiński, Muzeum Mazowieckie w Płocku, Płock 2007, s. 48-56.
- ²⁹ A.J. Papierowski, J. Stefański, *Płocczanie znani i nieznan. Słownik biograficzny*, Książnica Płocka, Płock 2002, s. 219-220, 267, 602.
- ³⁰ B. Korzeniewski, *Przeszłość jako podłoże konfliktów...*, dz. cyt., s. 41.
- ³¹ Por. definicję-cytat opatrzony przypisem 3-cim w niniejszym artykule.
- ³² B. Jałowiecki, *Globalizacja, lokalność, tożsamość*, [w:] *Kręgi integracji i rodzaje tożsamości. Polska, Europa, Świat*, red. W. Wesotowski, J. Włodarek, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005, s. 117.
- ³³ Patrz: <http://www.kuchary.pl/>
- ³⁴ J. Damrosz, *Rola kulturotwórcza polskiego regionalizmu*, „Informator Krajowego Ośrodka Dokumentacji Regionalnych Towarzystw Kultury w Ciechanowie”, Nr 11, 1997, s. 44.

MULTICULTURALISM VS. REGIONALISM. CONSIDERATIONS WITH PŁOCK IN THE BACKGROUND

Summary

The paper discusses issues of cultural diversity, pluralism and multiculturalism. The reasons for the popularity of these terms in scientific discourse, politics and social and educational practices are analogous to those which underlay Renaissance ideas of regionalism, locality and “little homelands”. The article is an attempt to depict Płock as a multicultural town from ethnological and historical perspective. A question whether Płock is a multicultural town today and in what sense has also been formulated.

ROSYJSKOJĘZYCZNI MIESZKAŃCY PŁOCKA W ŚWIELE PIERWSZEGO POWSZECHNEGO SPISU LUDNOŚCI IMPERIUM ROSYJSKIEGO Z 1897 ROKU

Abstrakt

Pierwszy spis powszechny oparty na nowoczesnych założeniach przeprowadzono w Imperium Rosyjskim w 1897 roku. Jego rezultaty posłużyły autorowi do analizy struktury demograficznej płockiej mniejszości prawosławnej i jej miejsca w społeczności miasta.

Słowa kluczowe: Rosjanie, Płock, spis powszechny

W II połowie XIX wieku w dawnym Królestwie Polskim, urzędowo przemianowanym na Kraj Przywiślański zaawansowane były procesy modernizacyjne, które kształtowały nowoczesne społeczeństwo industrialne. W latach 1875-1897 liczba ludności zwiększyła się z 6 na blisko 9,4 mln. Spośród narodowości zamieszkujących w jego administracyjnych granicach, przytłaczającą większość stanowili Polacy (72%), a na kolejnych miejscach znaleźli się Żydzi (13,5%), Niemcy (4,3%), Ukraińcy (3,5%), Rosjanie (2,8%), Litwini (3,2%)¹. Po upadku powstania styczniowego władze rosyjskie wzmogły działania zmierzające do ściślejszej integracji ziem polskich z Imperium. Ich efektem był wzrost udziału Rosjan w politycznym, społecznym, ekonomicznym i kulturalnym życiu Królestwa. Za narzędzia do realizacji tych celów służyły instytucje państwa rosyjskiego – wojsko, administracja cywilna, policja i cerkiew prawosławna².

Podstawowym źródłem wykorzystywanym w niniejszej pracy są wyniki Powszechnego Spisu Ludności Imperium Rosyjskiego z 28 stycznia 1897 roku – jedynego spisu powszechnego, który doszedł do skutku w Rosji przed 1917 rokiem. Przeprowadzono go na podstawie dekretu cara Mikołaja II z 5 czerwca 1895 roku³, a jego przygotowaniem zajmowały się komisje spisowe w poszczególnych guberniach, nad którymi nadzór sprawowała Główna Komisja Spisowa, a następnie Główny Komitet Statystyczny przy Ministrze Spraw Wewnętrznych. Zgodnie z dekretem, spis odbył się jednocześnie w całym Imperium i objął wszystkie osoby niezależnie od płci, wieku, stanu społecznego, wyznania czy narodowości przebywające na danym terytorium – zarówno poddanych cara jak i obcokrajowców. Wykorzystując

dane pochodzące ze spisu, jesteśmy w stanie z dużą precyzją nakreślić strukturę demograficzną Królestwa z końca XIX wieku. Bliżej problematyką wartości spisu powszechnego 1897 roku po raz pierwszy zajął się Stefan Szulc. Według niego, spis przeprowadzony głównie siłami biurokracji państwowej z minimalnym udziałem organizacji społecznych powodował przeniesienie na niego wad, którymi cechowała się administracja rosyjska: „Z roboty wywiązywano się często niedbale, niesumienne. W samym założeniu były błędy, w opracowaniu statystycznym brak szerszego planu”. Autor podkreśla jednak wagę spisu jako pierwszego przedsięwzięcia statystycznego w Rosji opartego na nowoczesnych założeniach metodologicznych oraz zaznacza, że „szwankowały raczej czynniki subiektywne, natomiast czynniki przedmiotowe, te które ograniczyć winny do minimum wpływ błędów subiektywnych, na ogół unormowane były bądź co bądź prawidłowo, choć nie idealnie”⁴. Problem wartości poznawczej spisu 1897 roku podjęta również Maria Nietyksza⁵. Opierając się na spostrzeżeniach Szulca, a także na pracach metodologicznych Stanisława Borowskiego⁶, autorka podkreśliła rolę Warszawskiego Komitetu Statystycznego, który czynnie współpracował z kancelarią generał-gubernatora oraz próbował wpływać na korygowanie pewnych założeń. Zwróciła także uwagę na rusefikatorskie stanowisko miejscowej administracji, która dążyła do wykazania znacznego odsetka ludności rosyjskiej. W tym celu włączano do zbiorczych statystyk skoszarowane wojska, rozszerzając często miasta o obszary podmiejskie, w których stacjonowały jednostki wojskowe. Zgodnie z założeniami organizatorów, zamierzano

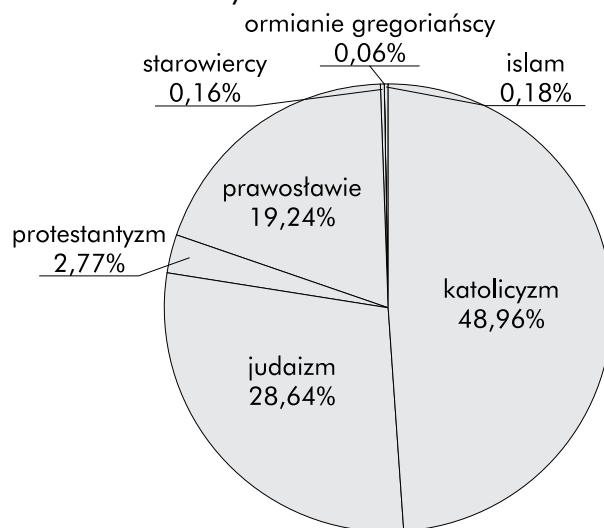
opracować oddzielnie dane dotyczące ludności osiadłej i ludności faktycznej na danym obszarze, jednak okazało się to technicznie niewykonalne, przez co obie grupy połączono i zestawiono w jednej tabeli. Szulc przekazuje także, że osobom wyznania mojżeszowego praktycznie bez wyjątku wpisywano jako język ojczysty jidysz, a ewangelikom sugerowano niemiecki⁷. Postawa rachmistrzów również stanowi czynnik, który należy wziąć pod uwagę. Poziom ich kwalifikacji uważa się za wysoki – na terenie Królestwa na ogół byli to studenci oraz urzędnicy-Rosjanie. Trudno natomiast ocenić do jakiego stopnia wpływ na wyniki spisu miała różnica językowa pomiędzy rachmistrem a ankietowanym. Wiadomo na przykład, że pytanie o zawód zostało sformułowane na tyle nieprecyzyjnie, że w skali całego państwa wystąpiły z nim problemy, co kwestionuje wiarygodność tej kategorii. W podsumowaniu Nietyksza, podobnie jak Szulc, ocenia pozytywnie wartość spisu, postulując jedynie o „bardzo wnikliwe i ostrożne wykorzystywanie jego wyników”⁸.

Dane, które spis przedstawia pod postacią dziesiątek tabel i tysięcy liczb kryją w sobie obraz społeczeństwa płockiego uchwycony w skali makro – skali grup społecznych, wyznaniowych, etnicznych. Umiejętna kombinacja czynników pozwala jednakże odpowiedzieć na pytania dotyczące również spraw mniejszych oraz uchwycenie procesów i zjawisk charakterystycznych lub nietypowych. W niniejszej pracy pragnę skoncentrować się na wyodrębnionej przez mnie grupie społecznej, którą precyzyjnie należałoby określić jako „prawosławną i rosyjskojęzyczną ludność napływową z guberni Cesarstwa Rosyjskiego”. W spisie w ramach kategorii językowej uwzględniono podział języków wschodniosłowiańskich na język rosyjski (wielkoruski), ukraiński (matoruski) i białoruski podając również ich sumę określoną jako „języki ruskie”. Związane jest to z dominującą w oficjalnym dyskursie państwowym ideą „trójjedynego narodu rosyjskiego”, który miałby składać się z trzech organicznie ze sobą związanych części – Wielkorusinów, Matorusinów i Białorusinów. Poszczególne narody tworzyły zgodnie z tą koncepcją „wielki naród rosyjski”, z przewodnią rolą Wielkorusinów-Rosjan. W pracy przyjmuję założenie, że język rosyjski dla osób deklarujących jako język ojczysty ukraiński lub białoruski był również znany między innymi ze względu na jego urzędowy charakter. Dlatego wprowadzam pojęcie „rosyjskojęzyczni” dla oznaczenia zbiorowości osób uważających za język ojczysty rosyjski, ukraiński lub białoruski, chyba że zaznaczono inaczej. Powszechną grupę przyjmuję za główny przedmiot moich rozważań, jednocześnie przedstawiając ją na tle

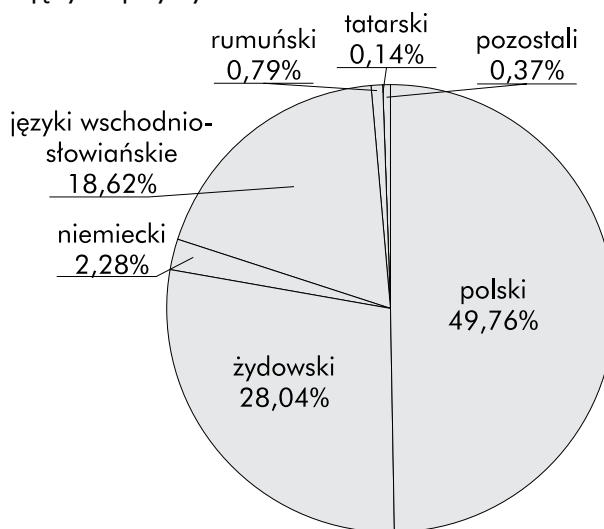
rzeczywistości społecznej w jakiej funkcjonowali jej przedstawiciele. Posłużę ku temu dane dotyczące guberni płockiej, a w szczególności jej stolicy – Płocka. Porównawczo wykorzystam także dane z innych miast i powiatów guberni. Głównym celem badawczym jest odpowiedź na pytanie: czy pod koniec XIX wieku istniała w Płocku grupa ludności wyznającej prawosławie i rosyjskojęzycznej, która była integralnym elementem społeczeństwa oraz jaki obraz poddanej analizie grupy wyłania się w świetle rezultatów spisu powszechnego z 1897 roku?

Już zestawienie dwóch pierwszych zespołów danych – deklarowanego wyznania i języka ojczystego (wykres 1. i 2.) zwraca naszą uwagę na znaczną reprezentację ludności postępującej się językiem

Wykres 1. Liczba mieszkańców Płocka ze względu na deklarowane wyznanie

Wykres 2. Liczba mieszkańców Płocka ze względu na język ojczysty

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Pierwaja wsieobszczaja pierepis nasielenija Rossijskoj Imperiji 1897 gada*, t. 57, red. N.A. Trojnicki, Sankt Petersburg 1094, s. 68, 126-127

rosyjskim (18,62%). W tej postaci wykres sugeruje, że ludność rosyjskojęzyczna, ze względu na swoją liczebność, znajduje się na trzecim miejscu w Płocku. Należy jednak zauważyć, że zgodnie z praktyką spisu, do liczby ludności zaliczano również stacjonujące na danym obszarze wojska. Wśród 4502 żołnierzy służby czynnej przebywających w Płocku, 2935 uznało za ojczysty język rosyjski, 752 – ukraiński, 19 – białoruski⁹. Tym samym około 73,8% wszystkich rosyjskojęzycznych to przebywający tam czasowo żołnierze (13,74% ogółu mieszkańców). Jeśli uwzględnimy do tego liczbę prawosławnych Rumunów służących w armii (211 z 212 ogółem)¹⁰ dane językowe będą bardzo zbliżone z informacjami płynącymi z drugiego wykresu. Prawosławni wraz ze staroobrzędowcami stanowili bowiem 19,4% wszystkich mieszkańców. Wyznanie to zadeklarowało również między innymi 14 Polaków (3 mężczyzn i 11 kobiet), 13 Finów (sami mężczyźni), 7 Niemców (2 mężczyzn i 5 kobiet), 2 Łotyszy (sami mężczyźni) i 23 mężczyzn z innych grup językowych. Ogółem rosyjskojęzyczni mieszkańcy stanowili 94,77% wszystkich prawosławnych w Płocku, a wraz z prawosławnymi Rumunami – 98,84%.

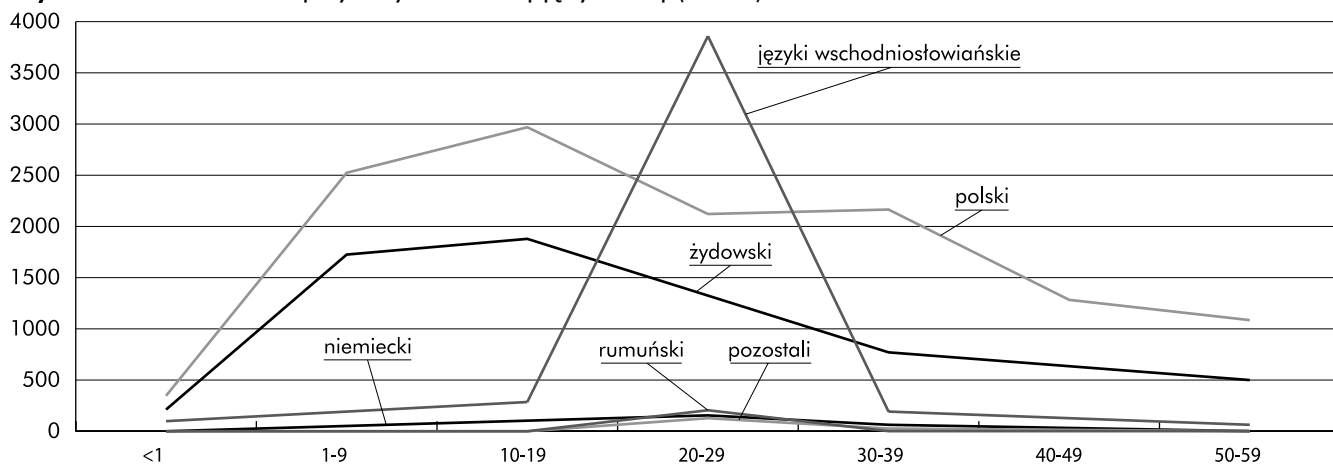
Próbując trafnie ocenić rzeczywisty udział prawosławno-rosyjskiej grupy napływowej warto zauważyć, że na szerszym tle terytorialnym jej znaczenie drastycznie maleje. W powiecie płockim (z miastem Płock włącznie) prawosławni i starowiercy stanowią zaledwie 5,33% ogółu ludności (w tym wojsko), a w perspektywie całej guberni odsetek ten spada do 3,26%. W kategorii językowej udział grupy rosyjskojęzycznej to odpowiednio 5,12% i 3,18%. Konfrontacja danych dotyczących miast i wsi ujawnia miejski charakter osadnictwa tej ludności. We wszystkich miastach guberni płockiej łącznie prawosławni i starowiercy to 16,4% ogółu mieszkańców, natomiast w powiatach wiejskich

(bez większych miast) ich udział spada do zaledwie 0,77%. W powiecie płockim nie licząc miasta Płocka, spis zanotował jedynie 60 osób rosyjskojęzycznych¹¹. Ta dysproporcja może służyć za argument dla tezy o ograniczonym jedynie do większych ośrodków miejskich oddziaływaniu mniejszości rosyjskiej na inne grupy etniczne.

O szczególnym znaczeniu dla społeczności rosyjskojęzycznej faktu istnienia garnizonu wojskowego, świadczy rozkład empiryczny zmiennej językowej, która wyróżnia się na tle innych grup (wykres 3). Zauważalna jest znaczna nadwyżka mężczyzn w kategorii wiekowej 20-29 lat. Powoduje to zakłócenie rozkładu, a także wpływa na ogólne statystyki ludności – dla przedziału 21-24 lata ogólna liczba mężczyzn w Płocku jest nawet 5,5 razy większa niż kobiet¹². Inne wykresy, np. języka polskiego lub żydowskiego są podobne do siebie tworząc rozkłady asymetryczne prawostronnie.

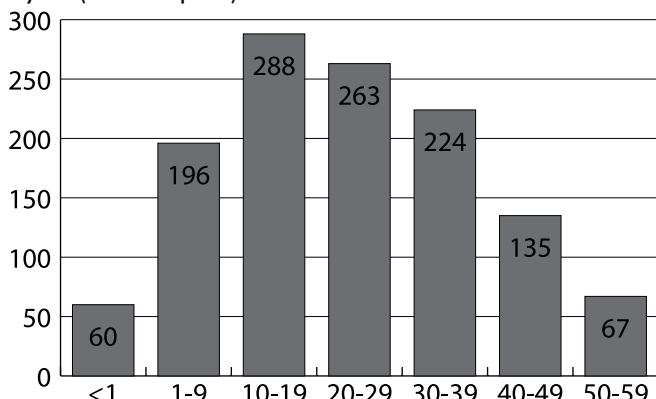
Taka sytuacja jest efektem manipulacji organizatorów spisu, którzy pewne jego aspekty wykorzystali do celów propagandowych. Dzięki podliczaniu garnizonów wojskowych poprawiły się ogólne statystyki dotyczące liczebności rosyjskojęzycznych i prawosławnych na terenie byłego Królestwa Polskiego. Wpływa to jednakże znacząco na strukturę demograficzną tejże grupy. Gdybyśmy chcieli odtworzyć rzeczywisty rozkład zmiennej, należałoby usunąć z grupy wiekowej 20-29 lat te jednostki, które w Płocku nie przebywają na stałe. Jak już wspominałem liczba rosyjskojęzycznych żołnierzy służby czynnej wynosiła 3706. Jest mało prawdopodobne aby wszyscy mieli co najwyżej 29 lat. Należy pamiętać o starszych żołnierzach i kadrze oficerskiej¹³. Na potrzeby niniejszej pracy czynię więc założenie, że około 3500 mężczyzn w wieku 20-29 lat wskazujących jako język ojczysty rosyjski, ukraiński lub białoruski było żołnierzami służby czynnej.

Wykres 3. Rozkład empiryczny zmiennej językowej (Płock)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Pierwaja wsieobszczaja pierepis...*, s. 88-89

Wykres 4. Struktura wiekowa grupy rosyjskojęzycznych (bez wojska)

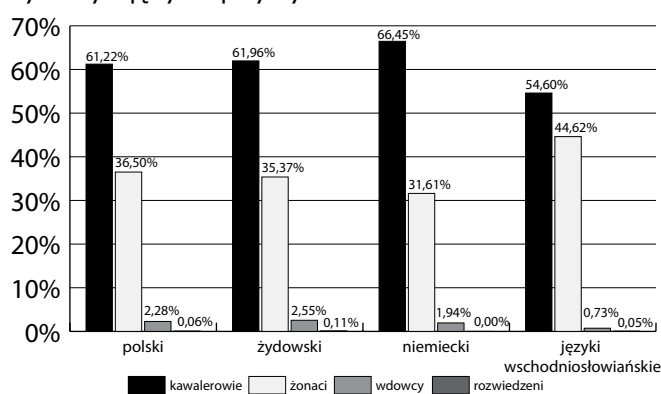
Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Pierwaja wsieobszczaja pierepis...*, s. 88-89

Dzięki temu rozkład zmiennej się koryguje i wykazuje umiarkowaną asymetrię prawostronną upodabniając się do wykresów grup językowych polskiej i żydowskiej (wykres 4). Może to świadczyć o tym, że na prawosławną grupę napływową oddziaływały podobne procesy społeczne jak na grupy miejscowe. Po usunięciu ze statystycznego pola widzenia wojska okazuje się więc, że rosyjskojęzyczna ludność wyznająca prawosławie była integralnym elementem gubernialnego Płocka, jednak jej udział liczebny był zdecydowanie mniejszy.

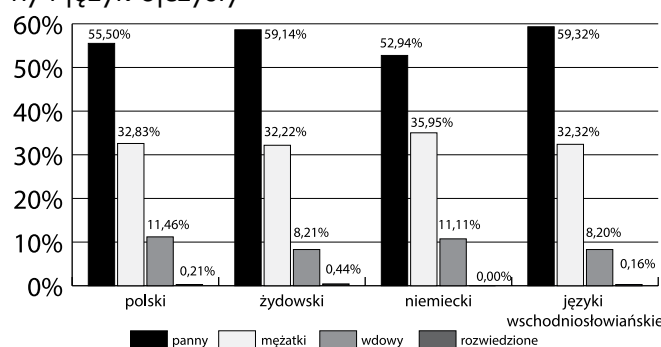
Tezę tę potwierdzają wnioski płynące z analizy kolejnego zespołu danych dotyczących stanu cywilnego¹⁴. Obecność wojskowych po raz kolejny powoduje zakłócenia w parametrach dla grupy rosyjskojęzycznej. Wśród mężczyzn obserwujemy inny rozkład procentowy ze względu na stan cywilny niż wśród Polaków, Żydów lub Niemców (wykres 5). W społeczności rosyjskojęzycznej mniej jest kawalerów niż żonatych. Stosunek ten jest w porównaniu z innymi grupami językowymi przesunięty o ok. 10% na niekorzyść mężczyzn stanu wolnego. Pozostałe grupy wykazują zbliżony zakres udziału kawalerów w ogólnej liczbie mężczyzn (średnia arytmetyczna – 63,21%). Szczególnie wysoki odsetek rosyjskojęzycznych mężczyzn, którzy pozostają w związku małżeńskim powoduje, że ich udział pośród ogółu żonatych w Płocku również jest znaczny (34,64%).

Zupełnie inaczej wygląda analogiczny wykres przygotowany na podstawie danych dotyczących kobiet (wykres 6). W tym przypadku stosunek rosyjskojęzycznych pańien do mężatek jest podobny jak wśród innych grup. Warto zauważyć, że odsetek kobiet zamężnych pozostaje zbliżony i waha się pomiędzy 32,22% (język żydowski) a 35,95% (język niemiecki). Znaczne rozbieżności w kategorii pańien (od 52,94% do 59,32%) są efektem innego udziału liczb wód w ogóle populacji (pomiędzy 8,20%

Wykres 5. Liczba mężczyzn ze względu na stan cywilny i język ojczysty

Wykres 6. Liczba kobiet ze względu na stan cywilny i język ojczysty

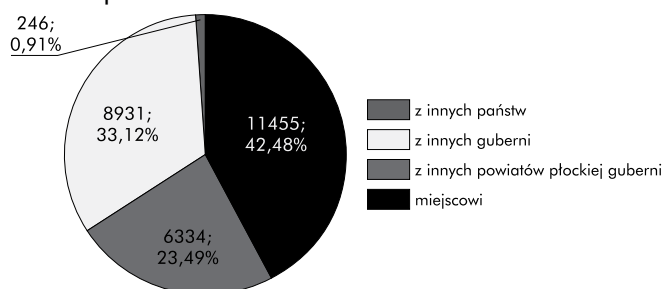

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Pierwaja wsieobszczaja pierepis...*, s. 94

a 11,46%). W każdym razie możemy stwierdzić, że populacja kobiet rosyjskojęzycznych zamieszkujących w Płocku w swojej strukturze ze względu na stan cywilny nie wyróżnia się znacznie na tle grup miejscowych. Jest to wskazówka, że populacja rosyjskojęzycznych kobiet stanowi dobry wzorzec do prezentowania prawidłowości demograficznych w swojej grupie.

Duże znaczenie ma także pochodzeniu ludności ze względu na miejsce urodzenia (wykres 7). W Płocku zwraca uwagę znaczny odsetek mieszkańców, którzy urodzili się w innych guberniach Imperium (33,12%). Jest to nieco więcej niż odpowiednia

Wykres 7. Liczba mieszkańców Płocka ze względu na miejsce urodzenia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Pierwaja wsieobszczaja pierepis...*, s. 32-35

wartość dla wszystkich miast guberni płockiej (24,79%) oraz zdecydowanie więcej niż dla całej guberni (8,88%). W powiecie płockim (wraz z miastem) liczba ta spada i wynosi już tylko 15,03%. Wyraźnym zjawiskiem jest również migracja wewnątrz guberni – urodzenie w powiatach innych niż ten, w którym obecnie przebywają deklaruje 10,88% mieszkańców guberni. Wartość ta dla wszystkich miast wynosi 15,22%, a dla Płocka 23,49%.

Pierwszy ze wspomnianych zestawów danych można rozwinąć (wykres 8). Spośród 8931 osób urodzonych w innych guberniach Imperium, 5137 (57,53% ogółu) pochodziło z Rosji centralnej, Syberii, Kaukazu lub Azji Środkowej, a z guberni Królestwa 3699 osób (41,42% ogółu). Pozostała część nie wskazała miejsca urodzenia (wykres 8). Średnia wszystkich miast guberni płockiej wynosi kolejno 51,6% urodzonych w Rosji i 47,13% urodzonych w guberniach Królestwa.

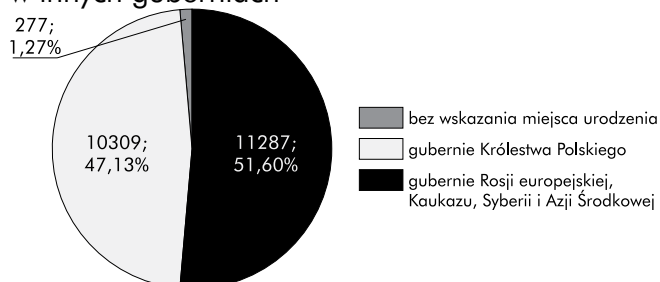
Kolejne zestawienie prezentuje jak wygląda struktura klasowa wewnątrz poszczególnych grup językowych (tabela 9). Zauważalny jest podobny procent szlachty wśród Rosjan (16,64%) i Polaków (17,11%), przy czym u Rosjan większy jest stosunek szlachty urzędniczej (z nadania) do dziedzicznej. Zdecydowanie słabsza jest reprezentacja szlachty wśród społeczności niemieckiej (6,79%). W grupie rosyjskojęzycznej brak natomiast silnej reprezentacji mieszczaństwa i kupców (odpowiednio 2,28%

i 0,07%) w porównaniu do Polaków (odpowiednio 26,33% i 0,13%), Niemców (23,25% i 0%) nie wspominając już o Żydach, których 97,5% należy do mieszczaństwa, a 0,53% do warstwy kupieckiej. Duży odsetek rosyjskojęzycznych chłopów (78,91%; 3460 osób) jest po raz kolejny rezultatem istnienia garnizonu wojskowego, którego stanowili zasadniczy trzon. Nieco niższy stosunek chłopów do innych grup społecznych występuje wśród Niemców (67,28%) i Polaków (56,05%), a wśród Żydów reprezentacja ta jest symboliczna (1,92%).

Na podstawie analizy wyników spisu powszechnego 1897 roku dotyczących Płocka i guberni płockiej można stwierdzić, że liczby osób wyznających prawosławie i deklarujących jako język ojczysty rosyjski, ukraiński lub białoruski są praktycznie tożsame. Rosyjskojęzyczni, prawosławni mieszkańcy stanowili ok. 19% ludności Płocka, ok. 5% ludności powiatu płockiego i ok. 3% ludności guberni płockiej. Należy wskazać na wybitnie miejski charakter ich osadnictwa oraz symboliczną reprezentację na wsi. Szczególne znaczenie dla wymienionej grupy ma fakt istnienia garnizonu wojskowego, który stanowił ok. 74% wszystkich rosyjskojęzycznych w Płocku. Duża liczba wojskowych wpłynęła znacząco na charakterystykę grupy. Widać to szczególnie na wykresach dotyczących wieku i stanu cywilnego. Dopiero usunięcie nadreprezentacji młodych mężczyzn w wieku 20-29 lat pozwala uzyskać dokładniejsze dane dla struktury demograficznej społeczności rosyjskojęzycznej. Zestawienie skorygowanych wartości z tymi, dotyczącymi innych grup etnicznych i językowych wskazuje na podobną strukturę demograficzną w przypadku Polaków, Żydów i Rosjan. Potwierdzeniem tej tezy jest także zestawienie wykresów dla stanu cywilnego kobiet. Analiza danych dotyczących kobiet pozwoliła na naturalne pominięcie nadreprezentacji wojskowych w ogóle populacji.

Dla Płocka charakterystyczne było zróżnicowanie ludności ze względu na miejsce urodzenia oraz

Wykres 8. Liczba mieszkańców Płocka urodzonych w innych guberniach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Pierwaja wsieobszczaja pierepis...*, s. 32-35

Tabela 1. Struktura klasowa wewnątrz poszczególnych grup językowych

	Chłopi	Mieszczanie	Kupcy	Obywatele honorowi	Duchowni	Szlachta z nadania, urzędnicy nieszlachcice i ich rodziny	Szlachta dziedziczna wraz z rodzinami
Języki wschodniosłowiańskie	78,91%	2,28%	0,07%	1,07%	1,03%	4,73%	11,91%
Język polski	56,05%	26,33%	0,13%	0,15%	0,23%	2,64%	14,47%
Język żydowski	1,92%	97,50%	0,53%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
Język niemiecki	67,28%	23,25%	0,00%	2,47%	0,21%	1,23%	5,56%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie *Pierwaja wsieobszczaja pierepis...*, s. 164-165

znaczny odsetek imigrantów z innych obszarów Imperium a także z zagranicy. Większość imigrantów urodzonych w Imperium pochodziło z guberni Rosji centralnej, Kaukazu, Syberii i Azji Środkowej (ok. 5137 mieszkańców Płocka). Powyższy wskaźnik w znacznym stopniu dotyczy rosyjskojęzycznych, chociaż w 1897 roku z pewnością istniała już podgrupa prawosławnych urodzonych w Płocku. Nie należy również zapominać o możliwości migracji wewnątrz Królestwa Polskiego, na co wskazują losy wielu urzędników rosyjskich.

Ze względu na strukturę klasową najliczniejsze grupy narodowościowe Płocka wykazywały znaczną różnorodność. Rosyjskojęzyczni charakteryzują się podobnym do Polaków odsetkiem szlachty

(ok. 17%), słabą reprezentacją mieszczan i kupców (ok. 2,5%) oraz znaczną ilością chłopów (ok. 79%). W ostatnim przypadku, po raz kolejny daje o sobie znać duża liczba żołnierzy.

Spis stanowi szczególnie ważne źródło do badań nad dziejami społeczności prawosławnych i rosyjskojęzycznych mieszkańców Płocka. Dla całego XIX wieku zawiera najbardziej dokładne i pełne dane statystyczne. Na podstawie ich analizy możemy odpowiedzieć na pytanie postawione we wstępie twierdząco oraz ocenić, że społeczność prawosławna pod wieloma względami różniła się od grup miejscowych, ale pod koniec wieku stanowiła już dobrze zakorzeniony i istotny element gubernialnego Płocka.

Przypisy

- ¹ *Pierwaja wsieobszczaja pierepis nasielenija Rossijskoj Imperii 1897 g. Raspredelenije nasielenija po rodnomu jazyku, gubernijam i oblastiam – Priwislianskije gubernii*. Dostępny w: http://demoscope.ru/weekly/ssp/rus_lan_97.php?reg=2 [dostęp: 04.03.2015r.].
- ² S. Wiech, *Russkije w Carstwie Polskom wo wtorej połowinie XIX w. i naczale XX w.*, „Peterburgskije stawianskije i bałkanskije issledowanija” 2013, nr 2, s. 198-215; zob. też: Ł. Chimiak, *Gubernatorzy rosyjscy w Królestwie Polskim 1863-1915. Szkic do portretu zbiorowego*, Wrocław 1999; A. Chwalba, *Polacy w służbie Moskali*, Warszawa 2014; T. Stegner, *Cerkiew Prawosławna w Królestwie Polskim na przełomie XIX i XX wieku*, w: *Unifikacja za wszelką cenę: sprawy polskie w polityce rosyjskiej na przełomie XIX i XX wieku: studia i materiały*, red. A. Szwarz, P. Wiczorkiewicz, Warszawa 2002, s. 137-152; Z. Opacki, „Bóg zawłaszczony”. *Prawosławie w ideologii i polityce państwa rosyjskiego w XIX w.*, w: *Naród i religia. Materiały z sesji naukowej*, red. T. Stegner, Gdańsk 1994, s. 92-103.
- ³ *Połozhenije o pierwoj wsieobszczej pierepisi nasielenija Rossijskoj Imperii*, „Prawitielstwiennyj wiestnik” 25 lipca/6 sierpnia 1895, nr 160, s. 1.
- ⁴ S. Szulc, *Wartość materiałów statystycznych dotyczących stanu ludności byłego Królestwa Polskiego*, Warszawa 1920, s. 19.
- ⁵ M. Nietyksza, *Aneks 1. Spisy 1882 i 1897 jako źródło do badań nad ludnością Warszawy*, w: *taż, Ludność Warszawy na przełomie XIX i XX wieku*, Warszawa 1971, s. 218-228.
- ⁶ S. Borowski, *Charakter i klasyfikacja źródeł statystycznych*, „Studia Źródłoznawcze” 1964, nr 9, s. 1-13; Tenże, *Kryteria oceny źródeł statystycznych*, tamże 1965, nr 10, s. 69-99.
- ⁷ S. Szulc, *Wartość materiałów statystycznych...*, s. 21.
- ⁸ M. Nietyksza, *Aneks 1. Spisy 1882 i 1897...*, s. 227-228.
- ⁹ *Pierwaja wsieobszczaja pierepis nasielenija Rossijskoj Imperii 1897 g.*, t. 57, red. N. A. Trojnicki, Sankt Petersburg 1904, s. 126-127.
- ¹⁰ Tamże, s. 68, 127.
- ¹¹ W statystykach parafialnych – 85 osób.; patrz. *Wiedomost’ o cerkwi – O prichożanach oznaczonej cerkwi 1897* (rękopis; Parafia Prawosławna w Płocku).
- ¹² Podaję stosunek mężczyzn do kobiet w kolejnych grupach: 18 lat – 235 do 324, 19 – 177 do 221, 20 – 165 do 318, 21 – 1160 do 170, 22 – 1147 do 246, 23 – 1098 do 177, 24 – 1175 do 242, 25 – 336 do 169.; patrz. *Pierwaja wsieobszczaja pierepis...*, s. 10-11.
- ¹³ Statystyki parafialne za 1897 rok wyszczególniają wśród parafian 230 żołnierzy; patrz. *Wiedomost’ o cerkwi – O prichożanach oznaczonej cerkwi 1897* (rękopis; Parafia Prawosławna w Płocku).
- ¹⁴ W spisie wyróżniono następujące kategorie: „kawalerowie i panny”, „pozostający w związku małżeńskim”, „wdowy i wdowcy”, „rozwiedzeni”, „bez wskazania stanu cywilnego”. W swoich obliczeniach ostatnią kategorię pomijam ze względu na niewielką liczebność (język polski: 2 kobiety, 2 mężczyzn; żydowski: 2 mężczyzn, 6 kobiet).

RUSSIAN-SPEAKING CITIZENS OF PŁOCK IN THE LIGHT OF FIRST POPULATION AND HOUSING CENSUS IN THE RUSSIAN EMPIRE OF 1897

Summary

The first Population and Housing Census based on modern assumptions was carried out in the Russian Empire in 1897. Its results were used by the author to analyze the demographic structure of Orthodox minority of Płock and its place in town community.

WYBRANE FORMY EDUKACJI I AKTYWIZACJI PŁOCKIEGO SPOŁECZEŃSTWA W RAMACH AKCJI KATOLICKIEJ (1929-1938)

Abstrakt

Sytuacja społeczno-gospodarcza I połowy XX wieku wyznaczyła kierunki zapotrzebowań i praktycznej pomocy społeczeństwu, w tym także polskiemu i mazowieckiemu. Wśród wielu wyzwań, dość wyraźnie uwidaczniała się potrzeba edukacji i aktywizacji członków Kościoła. Rządca diecezji płockiej abp A.J. Nowowiejski szybko dostrzegł tę palącą potrzebę swoich diecezjan. Zachęcał, erygował, cieszył się i popierał wszelkie nowo powstające ruchy kulturalno-oświatowe działające w ramach Akcji Katolickiej m.in. w stowarzyszeniach, bractwach, związkach katolickich i społecznych, Ognisku Myśli Katolickiej oraz Instytucie Wyższej Kultury Religijnej.

Z jakim skutkiem? Mam nadzieję, że odpowiedź Czytelnik odnajdzie w niniejszym artykule.

Słowa kluczowe: edukacja, aktywizacja, Akcja Katolicka, stowarzyszenia, bractwa, organizacje, Ognisko Myśli Katolickiej, Instytut Wyższej kultury Religijnej

Okres I połowy XX wieku, zarówno dla Europy, jak i Polski, w tym także w diecezji płockiej należy do trudnych, ale zarazem bardzo ciekawych czasów. Obfituje w wielość i różnorodność wydarzeń, nie zawsze pozytywnych, wymagających poszukiwania nowych rozwiązań zaistniałych trudnych problemów. Sytuacja społeczna stawiała przed społeczeństwem, w tym przed Kościołem powszechnym i kościołami lokalnymi poważne nowe wyzwania, które przyczyniły się do tworzenia tzw. katolicyzmu społecznego. Jego początki w Polsce widoczne są w realizowanych praktycznie różnych formach charytatywnych, prowadzonych przez parafię, zakony i różnego rodzaju bractwach.

W Polsce rozwijał się on pod wpływem nauki Stolicy Apostolskiej, zwłaszcza dzięki wydanej pod koniec XIX wieku encykliki *Rerum novarum* (1891) papieża Leona XIII (1878-1903) poświęconej sprawom robotniczym. Dotyczy to także diecezji płockiej, w której zaistniała ogromna potrzeba pomocy w rozwiązywaniu istniejących spraw i problemów. Nic więc dziwnego, że jako jedną z priorytetowych spraw stała się sprawa edukacji i aktywizacji płockiego Kościoła.

Akcja Katolicka (AK) wyrosła na gruncie organizacji katolickich działających w Kościele już od XVIII wieku (najprężniej we Francji, Belgii, Włoszech i Niemczech). Celem tych organizacji było udzielanie wspólnej odpowiedzi przez pasterzy i wiernych na trendy sekularyzacji, wypierające wartości chrześcijańskie z życia nowożytnego społeczeństwa¹.

Choć powstanie Akcji Katolickiej związane jest z osobą papieża Piusa XI, to należy zaznaczyć, że po raz pierwszy terminu „Akcja Katolika” użył papież Pius X w *motu proprio* z 18 grudnia 1903 roku, a następnie w encyklice *Il fermo proposito* z 11 czerwca 1905 roku. Zainspirował on w ten sposób powstanie różnorodnych organizacji laickich i dawał im praktyczne wskazania do działania².

Za faktycznego Ojca Akcji Katolickiej uchodzi papież Pius XI, zwany „papieżem Akcji Katolickiej”³, który widząc różnorodne zagrożenia dla życia Kościoła w latach dwudziestych, postanowił zmobilizować świeckich do walki z laicyzacją życia codziennego i antyklerykalizmem. Swoje postulaty sformułował w encyklice *Ubi arcano Dei* z 23 grudnia 1922 roku oraz w liście *Quae nobis* z 13 listopada 1928 roku. Głównym celem, jaki przyświecał było odnowienie wszystkich dziedzin życia ludzkiego w świetle zasad Ewangelii.

W Polsce, Akcja Katolicka posiadała swój Statut, który jako jedyny, obok włoskiego, w dniu 27 listopada został zatwierdzony przez papieża Piusa XI. W Statucie tym odnajdujemy wykaz zadań dla Akcji Katolickiej:

„Organizowanie i wyrabianie zrzeszeń katolickich dla celów apostołstwa świeckiego, czyli pogłębiania i szerzenia, wprowadzania w czyn i obrony zasad katolickich w życiu jednostki, rodziny, społeczeństwa, zgodnie z nauką Kościoła Katolickiego i wskazaniami Stolicy Apostolskiej”⁴.

Celem realizacji wskazań statutowych, kard. August Hlond, w dniu 24 listopada 1930 roku powołał do życia Naczelny Instytut Akcji Katolickiej w Poznaniu (NIAK). Składał się on z naczelnego asystenta kościelnego, prezesa, dyrektora i sekretarza. Pierwszym dyrektorem tegoż Instytutu został Ordynariusz Śląski bp Stanisław Adamski, zaś prezesem Adolf Boniński. Na naczelnego asystenta kościelnego wyznaczony został ks. bp Walenty Dymek.

W Diecezji Płockiej, w ramach Akcji Katolickiej, której Ojcem, Opiekunem i Przyjacielem był abp Antoni Julian Nowowiejski, dużą uwagę od samego początku działalności zwracano uwagę na edukację osób świeckich. Ruch kulturalno-oświatowy uwidocznił się w działających m.in.: stowarzyszeniach, bractwach, związkach katolickich i społecznych, Ognisku Myśli Katolickiej oraz Instytucie Wyższej Kultury Religijnej.

Prace przygotowawcze do utworzenia Akcji Katolickiej w diecezji płockiej podjęto jeszcze przed powstaniem naczelných struktur na poziomie ogólnopolskim. Już konferencja księży dziekanów w dniu 16 i 17 stycznia 1929 roku w głównej mierze poświęcona była przybliżeniu idei Akcji Katolickiej i ukazaniu potrzeby jej wprowadzenia w życie. Podczas tej konferencji podkreślano potrzebę w pierwszym rzędzie zjazdów informacyjnych dla duchowieństwa w poszczególnych dekanatach i zobowiązano uiszczać składki proboszczowskie i parafialne na rzecz prowadzenia Akcji Katolickiej przez centralę diecezjalną oraz na rzecz działalności Stowarzyszenia Młodzieży Męskiej i Żeńskiej⁵.

Zdaniem samego ks. abpa A.J. Nowowiejskiego „Akcja Katolicka polega przede wszystkim na wezwaniu sił katolickich spośród osób świeckich

i użyciu ich do pracy duszpasterskiej. Stworzyć należy elitę katolików przez wykorzystanie bractw i stowarzyszeń społecznych”⁶.

W aktywizacji płockiego społeczeństwa ogromną rolę odgrywały różnorodne organizacje i stowarzyszenia kościelne, które praktycznie realizowały zadania Akcji Katolickiej. Zgodnie z *Rozporządzeniem abpa A.J. Nowowiejskiego z listopada 1932 roku*, do Akcji Katolickiej zostały zaliczone następujące organizacje i stowarzyszenia religijne:

- Stowarzyszenie Młodzieży Polskiej (Męskiej i Żeńskiej),
- Bractwo Różańcowe,
- Stowarzyszenie III Zakonu św. Franciszka,
- Stowarzyszenie Parafialne Najświętszego Sakramentu,
- Stowarzyszenie Nauczania Chrześcijańskiego,
- Chrześcijański Związek Pomocnic Domowych,
- Katolickie Stowarzyszenie Polek,
- Stowarzyszenie Robotników Chrześcijańskich⁷.

Organizacje te od początku swego istnienia podlegały ciągłemu rozwojowi, zarówno pod względem ilościowym, jak i nowym formom i metodom praktycznej realizacji zadań i celów swojej misji (zob. tab. nr 1).

Każda organizacja i stowarzyszenie religijne obierało dla siebie specjalne pole pracy i konsekwentnie je realizowało. Dla przykładu:

- Bractwo Różańcowe i Unia Żywego Różańca – zajmowało się kolportażem pism i broszur;
- Stowarzyszenie Nauczania Chrześcijańskiego – objęło formy pomocy w nauczaniu katolickim i grupowało bardziej wykształconych i wyrobionych religijnie członków nawet spośród innych bractw i stowarzyszeń⁸.

Tabela 1. Organizacje i stowarzyszenia kościelne roku 1935

Lp.	Nazwa bractwa lub stowarzyszenia	Ilość parafii, w których działały	Liczba członków
1.	Stowarzyszenie Przenajświętszego Sakramentu	179	11965
2.	Krucjata Eucharystyczna (Pacholęta)	149	9030
3.	Stowarzyszenie Nauczycieli Chrześcijańskich	86	1736
4.	Bractwo Różańcowe	200	25755
5.	Unia Żywego Różańca	200	58516
6.	Bractwo III Zakonu	2002	14354
7.	Caritas	66	2377
8.	Stowarzyszenie Robotników Chrześcijańskich	9	351
9.	Stowarzyszenie Sług (Pracownic Domowych)	3	79

Źródło: Badania własne na podstawie *Statystyka za rok 1935*; zob. MPP 1936, nr 12, s. 543-555

Obok stowarzyszeń i organizacji religijnych działających na rzecz edukacji i aktywizacji płockiego społeczeństwa płockiego w ramach Akcji Katolickiej, 22 listopada 1932 roku, z inicjatywy ks. dr L. Świderskiego, powstało przy Diecezjalnym Instytucie Akcji Katolickiej w Płocku - Ognisko Myśli Katolickiej, a następnie Ognisko Męskiej Myśli Katolickiej. Ich głównym celem, jak czytamy w *Regulaminie*, było „przygotowanie świątłych apostołów świeckich, który by w przyszłości stali się głównymi pionierami Akcji Katolickiej” przez:

- zdobycie gruntownej znajomości dogmatów i katolickich zasad moralnych;
- usprawnienie członków do skutecznej obrony katolickich przekonań, aby nie tylko wiedzieli, w co wierzą, ale i dlaczego;
- konsekwentne wytwarzanie na podstawie dojrzałe przemyślanych zasad życia duchowego, godnej elity apostołskiej i katolickiej, by w ten sposób dać jej niezbędny w apostołstwie autorytet i oręż nadprzyrodzony;
- zaprawianie do apostołstwa przez wygłaszanie referatów oraz prelekcji katolickich na szerszym forum, nie tylko w mieście, ale także w innych miejscach diecezji⁹.

Ogniska dość szybko się rozwijały, o czym świadczą może fakt, że w roku 1936 w diecezji płockiej działało już sześć Ognisk, a w ciągu dwóch lat w ramach funkcjonowania Ogniska Pań w Płocku odbyły się 24 zebrania i wygłoszono 21 referatów z cyklu: *Odkupienie. Chrześcijaństwo a kwestia kobieca*. Wśród głównych tematów odnalazły się m.in.:

- *Ideowa praca w katolickich zespołach kobiecych*;
- *Świadome macierzyństwo*;
- *Encyklika papieska „Quadragesimo anno”*.

Warto zaznaczyć, że wszystkie referaty wygłoszone były przez asystenta kościelnego ks. dra L. Świderskiego lub przez same członkinie Ogniska. Oprócz referatów, podczas spotkań omawiane były ważniejsze pozycje książkowe ukazujące się w ostatnim czasie¹⁰.

Począwszy od roku 1933, corocznie w okresie jesienno-zimowym organizowane były w Płocku przez Diecezjalny Instytut Akcji Katolickiej wykłady dla inteligencji o tematyce społeczno-religijnej. Wykłady prowadzone były cyklicznie, m.in. z dziedziny społecznej, historycznej oraz liturgicznej. Wykładowcami najczęściej byli profesorowie płockiego seminarium, w tym: ks. M. Żywczyński, ks. bp L. Wetmański, ks. prałat J. Michalak, ks. L. Świderski¹¹.

Ks. abp A.J. Nowowiejski wnikliwie obserwując życie swojej diecezji, dość szybko dostrzegł, że

„czasy obecne wymagają pogłębienia świadomości religijnej i wzmożenia życia katolickiego. Wartość bowiem społeczna obywateli jest w prostym stosunku do ich wartości katolickiej”¹². Mając to na uwadze, 6 grudnia 1937 roku erygował przy Diecezjalnym Instytucie Akacji Katolickiej w Płocku Instytut Wyższej Kultury Religijnej (IWKR) jako kościelną jednostkę prawną¹³.

Inauguracja Instytutu odbyła się 18 stycznia o godz. 8.00 wieczorem w *Domu Katolickim przy kościele parafialnym św. Bartłomieja*¹⁴. Program obejmował:

- przemówienie ks. biskupa A.J. Nowowiejskiego;
- odczytanie Dekretu Erekcyjnego;
- przekazanie szczegółowych informacji;
- prelekcję wstępną (programową), która wygłosił ks. dr Tadeusz Duplewski pt. *Powrót do prawdziwej kultury*.

Po uroczystościach inauguracyjnych, jej uczestnicy przeszli do siedziby Sekretariatu IWKR przy ul. Mostowej 1, gdzie mieli okazję uzyskania bliższych informacji oraz dokonania zapisu do IWKR. Zapisy trwały do 28 lutego 1938 roku¹⁵.

Instytut miał umożliwić inteligencji świeckiej, zwłaszcza młodej, zdobycie gruntownej nauki Kościoła w dziedzinie: religijnej, moralnej, społecznej, wychowawczej, ekonomicznej oraz w dziedzinie Akcji Katolickiej.

Oprócz tego, zadaniem Instytutu było:

- przygotować nauczycieli i katechetów do kształcenia dzieci i młodzieży w rzeczach wiary i moralności;
- uzbroić wszystkich słuchaczy w „nowoczesne środki apostołstwa i usprawnić do skutecznej walki z bezbożnictwem i komunizmem”;
- dostarczyć diecezji „cennego materiału w formie wydrukowanych lub powielonych wykładów, co byłoby niejako przedłużeniem działalności i prac Instytutu na dekanaty i poszczególne parafie”¹⁶.

Słuchacze Instytutu podzieleni byli na dwie grupy:

- słuchacze zwyczajni – osoby uczęszczające na wszystkie przewidziane zajęcia, które po złożeniu egzaminu otrzymają dyplom ważny w całej Polsce upoważniający do zajmowania „kierowniczych stanowisk w Akcji Katolickiej, oraz pozwalając, przy zachowaniu praw obowiązujących, na wykładanie religii w szkołach”¹⁷;
- słuchacze nadzwyczajni – za ustaloną opłatą otrzymywali wydane drukiem skrypty wykładów, by móc się z nimi zapoznać i przyswoić w domu. W miarę potrzeby mieli prawo korzystać w swoich parafiach z pomocy i współpracy miejscowego duszpasterza. Po złożeniu egzaminów, słuchacze

Tabela 2. Rozkład zajęć w IWKR przy ul. Mostowej 1

Lp.	Dzień	Godzina	Tematyka	Prowadzący
1.	środa	20.00-20.45	Wstęp do nauki dogmatu katolickiego	ks. dr Zdz. Piechna
2.	środa	21.00-22.45	Historia religii	ks. prof. dr Tadeusz Doblewski
3.	piątek	20.00-20.45	Zarys filozofii chrześcijańskiej	ks. prof. dr Leon Świdorski
4.	piątek	21.00-21.45	Wiadomości liturgiczne	ks. dyr Stanisław Tenderenda

Źródło: Badania własne na podstawie *Kronika*; zob. MPP 1938, nr 1

otrzymywali dyplomy podobne do słuchaczy zwyczajnych, posiadając w ten sposób podobne uprawnienia¹⁸.

Wykłady rozpoczęły się 2 marca 1938 roku w sali przy ul. Mostowej 1. Przewidywany kurs wykładów – trzy lata (dwa razy w tygodniu, w godzinach wieczornych) i obejmowały zagadnienia z:

- zasad filozofii chrześcijańskiej,
- teologii dogmatycznej i moralnej,
- historii religii,
- pisma św. Starego i Nowego Testamentu,
- historii Kościoła,
- pedagogiki i katechetyki,
- liturgii Kościoła,
- socjologii katolickiej,
- Akcji Katolickiej.

Przykładowy rozkład zajęć przedstawia tabela nr 2.

Zajęcia w Instytucie trwały trzy lata i mogli w nich uczestniczyć „katolicy obojga płci, posiadający wyższe wykształcenie, średnie lub równorzędne”¹⁹. Prowadzenie Instytutu powierzono „uczonym fachowcom z najwyższymi stopniami naukowymi”, zaś stronę administracyjną powierzono Radzie Administracyjnej złożonej z osób świeckich²⁰.

Wszyscy uczestnicy-słuchacze podzieleni byli na dwie zasadniczo grupy. Do grupy pierwszej zaliczano kandydatów, który zadeklarowali się uczestniczyć przez trzy lata we wszystkich zajęciach Instytutu i podjęli się zdawania przewidzianych egzaminów. Po spełnieniu tych wymogów, kandydat otrzymywał dyplom ukończenia Instytutu.

Drugą grupę stanowili tzw. wolni słuchacze, którzy celem uzupełnienia swoich wiadomości z poszczególnych dziedzin uczestniczyli w niektórych tylko wybranych przez siebie zajęciach.

Uzyskany dyplom ukończenia Instytutu świadczył o pewnej znajomości całokształtu zasad wiary i upoważniał do ubiegania się o kierownicze stanowiska w Akcji Katolickiej czy też do nauczania religii w szkołach. Warto zaznaczyć, że w zajęciach Instytutu zobowiązani byli brać udział delegowani

przedstawiciele wszystkich zgromadzeń zakonnych istniejących na terenie diecezji płockiej.

Księża proboszczów oraz prefektów zachęcano, aby zapoznawali się z wykładami profesorów z Instytutu i analizowali je z miejscową inteligencją, szczególnie z kierownikiem Akcji Katolickiej. W tym celu wykłady były powielane i przekazywane zainteresowanym. Ogromnym pragnieniem ks. abpa A.J. Nowowiejskiego było, aby „inteligencja katolicka ochoczo i licznie weszła do świątyni wiedzy”, a sam Instytut był promieniującym ogniskiem oświaty i kultury religijnej i przyczynił się do „pogłębienia życia religijnego i obywatelskiego w diecezji, oraz do wzmożenia apostołowskiej działalności Akcji Katolickiej”²¹.

Instytut Wyższej Kultury Religijnej nie stanowił jedynej jednostki edukacyjnej w diecezji płockiej. Ks. abp A.J. Nowowiejski wciąż dążył do „pogłębienia życia religijnego, naprawy obyczajów i pobudzania ludzi świeckich do czynnej pracy apostołowskiej w poczuciu współodpowiedzialności razem z hierarchią za Kościół, jak i w dziedzinie odradzania życia społeczno-gospodarczego przez katolicką myśl społeczną”. Aczkolwiek dostrzegał na tym etapie pewne sukcesy działalności Akcji Katolickiej, to „jednak zdawał sobie sprawę, że daleko jeszcze do pełni dojrzałości. Praca nie we wszystkich parafiach idzie tak, jak mogła iść, pomimo, że księża proboszczowie i świeccy ich pomocnicy dokładają wielu starań, nie szczędząc ani sił, ani środków materialnych”²².

Największą przeszkodę w dążeniu do pełni dojrzałości, a tym samym do pełnego rozwoju i realizacji postulatów Akcji Katolickiej w parafiach, zwłaszcza wiejskich, w dalszym ciągu ks. Arcybiskup upatrywał w braku przeszkolonych i odpowiednio przygotowanych osób świeckich do pracy przewodniczej i kierowniczej, szczególnie w środowisku wiejskim. Mając to na uwadze, w dniu 6 grudnia 1937 roku powołał do życia kolejną instytucję kościelną – Katolicki Uniwersytet Ludowy w Proboszczewicach k. Płocka. Jego działalność odnajdzie swoje odzwierciedlenie w oddzielnej publikacji.

Przypisy

- ¹ J. Dore, *L'Action Catholique Specialisee aujourd'hui et demain*, [w:] „Colloque Action Catholique Specialisee”, Paris 1088, s. 2.
- ² *Akcja Katolicka*, [w:] „Encyklopedia Katolicka”, t. I, Lublin 1973, s. 227-232.
- ³ M. Duda, *Akcja Katolicka. Studium teologiczno-pastoralne*, Częstochowa 1966, s. 32.
- ⁴ Zob. *Statut Konstytucyjna Akcji Katolickiej*, mps, Archiwum Diecezjalne Płockie 1931, art. 8.
- ⁵ Ogólna suma wydatków została podzielona na poszczególne dekanaty, które zobowiązane były do wpłaty odpowiedniej sumy: ciechanowski – po 200 zł miesięcznie; dobrzyński – 70 zł; gąbiński – 140 zł; gostyniński – 130 zł; mławski – 260 zł; nasielski – 165 zł; płocki – 190 zł; płoński – 175 zł; przasnyski – 250 zł; pułtuski – 195 zł; raciąski – 160 zł; rypiński – 210 zł; sierpecki – 195 zł; wyszkowski – 160 zł; wyszogrodzki – 130 zł; żuromiński – 140 zł; zob. „Miesięcznik Pasterki Płocki” (MPP) 2(1929), s. 55.
- ⁶ Tamże.
- ⁷ MPP 1932, nr 12, s. 489 oraz „Hasło Katolickie” 1933, nr 1.
- ⁸ MPP 1930, s. 158.
- ⁹ *Ognisko Myśli Katolickiej Pań przy Diecezjalnym Instytucie Akcji Katolickiej*, MPP 1935, nr 1, s. 47.
- ¹⁰ MPP 1935, nr 1, s. 45.
- ¹¹ MPP 1934, nr 12, s. 576 oraz MPP 1933, nr 11, s. 499.
- ¹² A.J. Nowowiejski, *Dekret Erekcyjny Instytutu Wyższej Kultury Religijnej z dnia 6 grudnia 1937 roku*, MPP 32 (1930) nr 12, s. 554.
- ¹³ Tamże.
- ¹⁴ *Kronika*; zob. MPP 1938, nr 1, s. 5 oraz A.J. Nowowiejski, *Dekret Erekcyjny Instytutu Wyższej Kultury Religijnej z dnia 6 grudnia 1937 roku...*, dz. cyt., 557.
- ¹⁵ Tamże.
- ¹⁶ Tamże.
- ¹⁷ Tamże.
- ¹⁸ MPP 1937, nr 12, s. 556.
- ¹⁹ A.J. Nowowiejski, *Powiadomienie o Katolickim Uniwersytecie Ludowym w Proboszczewicach*, MPP 32 (1937) nr 12, s. 556-557.
- ²⁰ *Kronika*, zob. MPP 1938, nr 1, s. 5 oraz A.J. Nowowiejski, *Dekret Erekcyjny Instytutu Wyższej Kultury Religijnej z dnia 6 grudnia 1937 roku...*, dz. cyt.
- ²¹ Tamże.
- ²² Tamże.

SELECTED FORMS OF EDUCATION AND ACTIVATION OF PŁOCK COMMUNITY AS PART OF CATHOLIC ACTION (1929-1938)

Summary

The social and economic situation of the first half of XX century determined directions of demands and practical help to the community, both Polish and Mazovian ones. Among numerous challenges, the need to educate and activate members of the Church became prominent. The head of Płock diocese, archbishop A.J. Nowowiejski perceived this compelling need of the members of his diocese. He encouraged, cherished and supported all newly established cultural and educational movements operating under Catholic Action, namely in associations, brotherhoods, Catholic and social relationships, Catholic Thought Center and the Institute of Higher Religious Thought.

With what result? – I hope that readers will find the answer to this question in this article.

ADMINISTRACJA WOJSKOWA W PŁOCKU (1917-1999)

Abstrakt

Terenowe organy administracji wojskowej są elementem aparatu państwowego i stanowią łącznik między Siłami Zbrojnymi a organami administracji publicznej i społeczeństwem. Pierwszy polski organ administracji wojskowej powstał w Płocku u zarania niepodległości w 1917 r. Jego głównym zadaniem było uzupełnienie żołnierzami odradzającego się Wojska Polskiego. Choć okresowo pojawiały się zadania organizacyjne, szkoleniowe i operacyjne, funkcja ta pozostała zasadniczą dla miejscowej administracji wojskowej. Na uwagę zasługują lata 1975-1999, gdy płocki organ terenowej administracji wojskowej, Wojewódzki Sztab Wojskowy, był głównym organizatorem i koordynatorem wszelkich przedsięwzięć obronnych na terenie województwa płockiego.

Słowa kluczowe: Wojsko Polskie, garnizon Płock, administracja wojskowa

Administracja wojskowa w Płocku (1917-1999)

Pod pojęciem terenowych organów administracji wojskowej rozumie się instytucje wojskowe będące elementem aparatu państwowego (organów państwowych), zaliczane do administracji działającej w terenie i wyposażone przez obowiązujące prawo w pewien zespół uprawnień władczych, upoważniających do podejmowania decyzji jednostkowych na podstawie aktualnie obowiązujących norm prawnych. Ponieważ pozostają w bezpośrednim podporządkowaniu ministra właściwego do spraw obrony (obronności, wojska), zaliczane są do organów administracji niezespolonej. Najogólniej ujmując ich zasadniczym zadaniem jest reprezentowanie interesów Sił Zbrojnych wobec innych organów administracji oraz społeczeństwa i jego instytucji¹.

1. Organy uzupełnieniowe w latach 1917-1939

Pierwszym organem nowoczesnej polskiej administracji był utworzony 16 sierpnia 1914 r. w zaborze austriackim Naczelny Komitet Narodowy i podporządkowana mu formacja zbrojna – Legiony Polskie. Ich zadaniem było organizowanie społeczeństwa polskiego do walki przeciwko Rosji u boku państw centralnych. Jeszcze przed oficjalnym powołaniem Legionów austriackie władze zaborcze zezwoliły na mobilizację Związku Strzeleckiego i Polskich Drużyn Strzeleckich (2 sierpnia 1914 r.), a na teren zaboru rosyjskiego skierowano 1 kompanię kadrową. Legionowe organy uzupełnieniowe w pełni podlegały austriackim władzom wojskowym,

choć bezpośrednio podporządkowane były Departamentowi Wojskowemu NKN i jego oddziałowi werbunkowo-ewidencyjnemu. Ich zasięg terytorialny ograniczony był do Galicji². Rozszerzenie obszaru działania i uzyskanie większej samodzielności wiązać należy z ogłoszeniem 5 listopada 1916 r. deklaracji dwóch cesarzy: Franciszka Józefa i Wilhelma II o utworzeniu Królestwa Polskiego. W manifestie znalazła się zapowiedź utworzenia na ziemiach polskich monarchii konstytucyjnej oraz polskich sił zbrojnych: „we własnej armii nadal żyć będą pełne stawy tradycje wojsk polskich dawnych czasów i pamięć walecznych polskich towarzyszy broni w wielkiej obecnej wojnie”³. Na podstawie tego aktu 10 kwietnia 1917 r. powołana została Polska Siła Zbrojna (*Polnische Wehrmacht*) dowodzona przez niemieckiego generała Hansa H. v. Beselera, generalnego gubernatora warszawskiego. Otrzymał on do pomocy organ administracyjny – Oddział do Spraw Polskiej Siły Zbrojnej (*Abteilung für Polnische Wehrmacht*). Beselerowi podporządkowane zostały wszelkie polskie instytucje wojskowe, utworzone w zaborze austriackim i pozostające w strukturach NKN, w tym inspektoraty werbunkowe⁴. Dodać należy, że kilka miesięcy wcześniej, w styczniu 1917 r., utworzona została Rada Stanu, namiastka organu przedstawicielskiego polskiego społeczeństwa. Do jej dyspozycji oddała się autonomiczna dotychczas Polska Organizacja Wojskowa. W ramach Rady Stanu wyodrębniony został załączek przyszłego ministerstwa zarządzającego wojskiem – Polska Komisja Wojskowa⁵. W marcu utworzony został Krajowy Inspektorat Zaciągu do Wojska Polskiego, kierowany przez

płk. Władysław Sikorskiego, a obejmujący swym zasięgiem działania okupację niemiecką i austriacką, tj. warszawskie i lubelskie gubernatorstwa generalne. Istniejące wcześniej i nowo powstałe biura werbunkowe otrzymały nazwę Głównych Urzędów Zaciągu (GUZ). Powołano ich łącznie 17, w tym w Płocku⁶. Ich personel wojskowy wywodził się głównie z Legionów i z armii austro-węgierskiej.

Już latem 1917 r., po tzw. kryzysie przysięgowym, działalność Polskiej Siły Zbrojnej została sparaliżowana. Skutkiem aresztowań, internowania i dezercji z ponad 21000 żołnierzy w szeregu pozostało niespełna 2500, głównie w formacjach tyłowych i administracji. Zachowały się organy uzupełnieniowe, lecz nie prowadziły praktycznie żadnej działalności. Zostały podporządkowane Radzie Regencyjnej, mającej sprawować z niemiecko-austriackiego nadania władzę w Królestwie Polskim. Stało się jednak oczywiste, że orientacja na państwa centralne była chybiona, bowiem w żadnym razie nie brały one pod uwagę ani polskich interesów, ani dążeń. Na początku 1918 r. okupacyjne władze niemieckie przyznały pas ziem rdzennie polskich nowemu wasalowi – niepodległej Ukrainie. Ogłoszono także zamiar włączenia części ziem Królestwa polskiego do Cesarstwa Niemieckiego. W dodatku Niemcy i Austro-Węgry (i w ogóle cały blok państw centralnych) zaczęły się rozpadać, a ich klęska militarna była już tylko kwestią czasu. Dlatego w pierwszych dniach października Rada Regencyjna powzięła decyzję o przejęciu pełni władzy na obszarze Królestwa Polskiego z podporządkowaniem sobie wszelkich polskich formacji wojskowych. Powołano Komisję Wojskową upoważnioną do wypełniania funkcji właściwych ministerstwu spraw wojskowych. Wydana została też odezwa w sprawie ochotniczego wstępowania do Wojska Polskiego⁷. 30 października obszar zarządzany przez Radę Regencyjną podzielony został na trzy inspektoraty administracji wojskowej, a w nich – 15 okręgów wojskowych. Inspektorat warszawski obejmował cztery okręgi wojskowe (OW): warszawski, ciechanowski, siedlecki i łomżyński; Płock i całe północne Mazowsze włączone zostały do Ciechanowskiego OW⁸.

W dziejach międzywojennej administracji wojskowej niewątpliwie wydzielić należy okres 1918-1923, specyficzny pod względem rodzaju i zakresu wykonywanych zadań. Równoległe z tworzeniem organów różnych szczebli obarczone je zadaniem organizacji i zabezpieczenia tworzenia od podstaw całego polskiego wojska, w dodatku w warunkach nieprzerwanych, a okresowo bardzo intensywnych, konfliktów zbrojnych. W latach 1918-1921 Polska

uwikłana była w sześć różnych wojen, w tym śmiertelnie groźną wojnę z Rosją Radziecką. Po zakończeniu walk na administracji wojskowej spoczęło zadanie demobilizacji głównej masy wojsk z jednoczesnym zapewnieniem kadr dla oddziałów i związków taktycznych pozostających na stopie pokojowej. Szybko racjonalizujący się system zarządzania sprawami wojskowymi, a nade wszystko potrzeby toczonych wojen, doprowadziły w końcu 1918 r. do głębokich przekształceń w terenowych organach administracji wojskowej. Delegaturami organu centralnego stały się Dowództwa Okręgów Generalnych (DOG) z podległymi im Powiatowymi Komendami Uzupełnień (PKU), funkcjonującymi od 1 stycznia 1919 r⁹.

Pierwszy polski organ terenowej administracji wojskowej powstał w Płocku najprawdopodobniej w marcu 1917 r. gdy utworzony został wyżej wspomniany krajowy Inspektorat Zaciągu. Płockiemu Głównemu Urzędowi Zaciągu podlegał jeden Powiatowy Urząd Zaciągu w Rypinie i jedno (o niezna-nej dyslokacji) Biuro Zgłoszeń. Komendantem płockiego urzędu został, wywodzący się z armii cesarsko-królewskiej, mjr Józef Wimmer, a jego pomocnikiem plut. Bogdan Dunin, najprawdopodobniej z POW. Instytucję ulokowano w budynku skarbowym przy ul. Gimnazjalnej 1¹⁰. Wiadomo, że do dyspozycji komendanta wydzielono kilkunastu (wydaje się, że nie więcej niż 30) żołnierzy. Zapewne – jak we wszystkich formacjach tyłowych – byli to głównie ozdrowieńcy (rekonwalescenci) lub urlopowani żołnierze PSZ, skierowani do wypełniania zadań administracyjnych i ochronnych¹¹. Pierwszym poważnym zadaniem płockiego biura było wykonanie postanowień odezwy Rady Regencyjnej z 10 października 1918 r. w sprawie ochotniczego wstępowania do Wojska Polskiego. Wcieleniem objęto oficerów i szeregowych wszystkich formacji polskich, byłych żołnierzy armii zaborczych i ochotników w wieku 17-27 lat¹². Wydaje się jednak, że praktycznie wcielano wszystkich chętnych, którzy byli – lub czuli – się Polakami.

Funkcjonujący przez ponad trzy miesiące system poboru ochotniczego przyniósł w Płocku umiarkowane rezultaty. Zdecydowało o tym kilka czynników. Przede wszystkim mieszkańcy miasta traktowali tworzone wojsko z dużą rezerwą. Nie garnęli się też do szeregu byli austriacy i niemieccy żołnierze, podobnie jak nieliczni jeńcy z armii rosyjskiej. W dodatku epidemia grypy (influenzy) z licznymi ofiarami śmiertelnymi w mieście i okolicach jeszcze mocniej rozchwieła miejscowe stosunki społeczne¹³.

Na początku 1919 r. w ramach warszawskiego DOG 1 powołano XXV Powiatową Komendę Uzupełnień w Płocku (PKU), obejmującą swym zasięgiem

działania powiat płocki, płoński i sierpecki. Zadaniem komendy było sporządzenie i prowadzenie ewidencji osób obowiązanych do służby wojskowej i podlegających mobilizacji, organizacja wcielania do służby i demobilizacji żołnierzy, tj. przeniesienia ich w stan spoczynku lub do rezerwy, a także nadzorowanie realizacji świadczeń należnych żołnierzom, żołnierzom urlopowanym i inwalidom wojennym. PKU współpracowała także z administracją cywilną w zakresie mobilizacji koni oraz pozyskiwania niektórych asortymentów materiałowego zabezpieczenia wojska (materiału wojennego). Na stanowisko komendanta wyznaczono rtm. Stefana Remiszewskiego. Bezpośrednio podlegały mu referaty: administracji rezerw, poborowy, inwalidzki oraz kancelaria, a także samodzielni oficerowie ewidencyjni ulokowani w starostwach powiatowych. Komenda zajęła budynek skarbowy przy ul. Kolegialnej 19.

Pierwszym zadaniem nowo powołanej instytucji było przygotowanie spisów poborowych. Zadanie to wynikało ze zmiany, na podstawie Dekretu Tymczasowego Naczelnika Państwa, systemu z ochotniczego na powszechny pobór przymusowy. Celem było utworzenie półmilionowej armii, odpowiadającej potrzebom obrony kraju. W marcu 1919 r. rozpoczęto pobór rocznika 1898, a następnie – na podstawie Uchwały Sejmu Ustawodawczego z dnia 7 marca 1919 r. – także mężczyzn urodzonych w latach 1896-1901¹⁴. Jednocześnie wprowadzono nowy, terytorialny sposób uzupełniania jednostek piechoty – każda PKU kierowała poborowych z administrowanego terenu za pośrednictwem dyslokowanego na jej terenie batalionu zapasowego do jednego pułku piechoty. Określony kontyngent poborowych kierowano także – już w systemie eksterytorialnym – do kawalerii i artylerii oraz oddziałów innych rodzajów wojsk i służb. Zachowano też zaciąg ochotniczy szeregowych w wieku 17-42 lat oraz oficerów do 50 roku życia. Przyjęto twardo przestrzeganą zasadę, że żołnierze mogą trafiać do jednostek wyłącznie za pośrednictwem PKU¹⁵. Płocka komenda zasadniczą masę poborowych kierowała początkowo do 8 pułku piechoty Legionów (ppLeg.), a następnie – 6 ppLeg. Pobór rocznika 1898 zakończono w marcu 1919 r. Z administrowanego terenu stawiono się około 90% poborowych, z których za zdolnych do służby uznano 70%. Łącznie wcielono do szeregu blisko 4900 żołnierzy. Wiosną 1920 r. powtórnie nasilił się zaciąg ochotniczy. Pojawiło się także nowe zadanie komendy – założenie i prowadzenie ewidencji kobiet-żołnierzy Ochotniczej Legii Kobiet. Oficerowie ewidencyjni uczestniczyli też w pierwszym w niepodległej Polsce remoncie, tj. zakupie na wolnym rynku koni

dla wojska. Prowadzono także ewidencję uprawnionych do pomocy państwowej inwalidów wojennych¹⁶.

Całkiem nowe zadania pojawiły się wraz z przechodzeniem Wojska Polskiego na stopę pokojową. Zakończenie otwartych walk na wszystkich granicach, a szczególnie na froncie radziecko-polskim, pozwoliło na radykalne zmniejszenie liczebności polskiej armii. Uchwałą o demobilizacji przyjęła Rada Ministrów 9 grudnia 1920 r. Obejmowała ona żołnierzy oraz konie, sprzęt i materiały wojenne ponad pokojowe potrzeby (dodajmy: także możliwości) kraju. Ostateczny termin przejścia wojska na pokojowe struktury ustalono na 31 grudnia 1921 r. Demobilizację żołnierzy prowadzono wyłącznie za pośrednictwem batalionów zapasowych, podporządkowanych teraz komendantom PKU. Miało to na celu uzupełnienie ewidencji żołnierzy rezerwy. Ważnym zadaniem była także weryfikacja stopni wojskowych, zwłaszcza uzyskanych w armiach innych państw oraz wszelkiego rodzaju zgrupowaniach i organizacjach niepodległościowych, a także ustalenie starszeństwa, tj. wystugi lat w mundurze i posiadany stopień. Równoległe z demobilizacją trwał ochotniczy nabór specjalistów do broni technicznych oraz wcielanie do służby zasadniczej poborowych kolejnych roczników podstawowych (1899 i 1900). Zadania były niezwykle skomplikowane i ostatecznie Wojsko Polskie osiągnęło swój etat pokojowy dopiero w 1923 r.

Ustalony w 1919 r. system terenowych organów administracji wojskowej przetrwał bez istotnych zmian do 1939 r. Uporządkowano jedynie ich strukturę. W Ministerstwie Spraw Wojskowych utworzono Szefostwo Administracji, któremu podporządkowano Dowództwa Okręgów Korpusów (DOK). Dowództwa stały się wyższymi organami administracji, nadzielonymi uprawnieniami władczymi w stosunku do wszystkich stacjonujących na administrowanym terenie oddziałów i instytucji wojska, jednak wyłącznie w zakresie pokojowego zaopatrywania, uzupełnienia oraz mobilizacji¹⁷. Dwa ostatnie zadania stały się wyłączną domeną terenowych organów administracji wojskowej: reprezentujących służbę poborową – PKU (od 1937 r. noszących nazwę Rejonowych Komend uzupełnień – RKU) oraz służbę remontu – Rejonowe Inspektoria Koni. Zadaniem obu organów było ludzkie i materiałowe zabezpieczenie realizacji kolejnych planów mobilizacyjnych poprzez organizację uzupełnienia Sił Zbrojnych oraz pokojowe zarządzanie zasobami ludzi, zwierząt i wybranymi rodzajami sprzętu transportowego¹⁸.

Podstawą funkcjonowania PKU była *Ustawa z dnia 23 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku*

szużby wojskowej¹⁹. Ustawa zdjęta z instytucji szużby poboru pierwszej instancji wszelkie obowiązki związane z przygotowaniem i przeprowadzeniem poboru, cedując je na powiatową administrację państwową (choć w powiatowych komisjach poborowych uczestniczył przedstawiciel PKU). Uczyniła jednak administrację wojskową jedynym gestorem pozyskanych poborowych oraz rozszerzała jej uprawnienia w zakresie przygotowania mobilizacji, jako jedynego pośrednika między jednostkami wojskowymi a władzami cywilnymi w sprawie poboru środków transportu oraz nakładania świadczeń osobistych i rzeczowych na rzecz obronności. Pojawiło się też całkiem nowe zadanie koordynowania wojskowego przygotowania przedpoborowych oraz organizowania współpracy wojska z władzami oświatowymi. Zmieniony został także obszar działania płockiej komendy – ograniczono go do powiatu płockiego i gostyńskiego. Z administrowanego obszaru uzupełniano związki taktyczne dyslokowane na obszarze DOK I, przede wszystkim modlińską 8 Dywizję Piechoty i warszawską 2 Dywizję Kawalerii, ale także jednostki na terenie DOK IV (Łódź) i DOK III (Grodno). Pewne zmiany zaszyły także w strukturze organizacyjnej instytucji. Komentantowi bezpośrednio podlegały referaty: I Ewidencji i Administracji Rezerwami i II Poboru oraz kancelaria. Skreślono stanowiska oficerów ewidencyjnych w powiatach, przekazując ich zadania Wydziałom Wojskowym starostw. Wprowadzono natomiast stanowisko oficera instrukcyjnego dla szkolnych hufców Przystosobienia Wojskowego²⁰.

Poczynając od 1924-1925 r. obsada personalna zmieniała się w kierunku ograniczenia liczby żołnierzy i ewentualnego zastępowania ich pracownikami cywilnymi. Jeszcze w 1924 r. w komendzie służyło 16 żołnierzy (w tym 4 oficerów) i 12 urzędników i pracowników kontraktowych, zaś w 1932 r. pozostało 4 oficerów, 5 podoficerów, 10 urzędników wojskowych i 2 pracowników kontraktowych. Funkcję komentanta PKU Płock powierzano oficerom mającym za sobą staż szużby liniowej. Poza wspomnianym już rtm. Stefanem Remiszewskim stanowisko to zajmowali: ppłk Alojzy Łukawski, ppłk Eugeniusz Pieczkowski, mjr Czesław Bereza, mjr Aleksander Sabliński i mjr Stanisław Stankiewicz²¹. Mjr Stanisław Stankiewicz w dniu 2 września 1939 r., po wyjściu z garnizonu jednostek operacyjnych, objął funkcję komentanta (dowódcy) garnizonu i kierował wojskowymi przygotowaniem miasta do obrony²². W okresach szczególnego spiętrzenia ustawowych i doraźnych zadań personel PKU wspierały jednostki płockiego garnizonu, kierując podoficerów administracji do prac ewidencyjnych lub

mobilizacyjnych. Żołnierze PKU, także urzędnicy cywilni, niewątpliwie byli wysokiej klasy specjalistami. Świadczy o tym ich efektywność i jakość prowadzonych prac. Z racji wykonywanych zadań komenda była doskonałym miejscem do obserwowania, czy jak byśmy dziś powiedzieli – monitorowania, zjawisk zachodzących na styku wojska i społeczeństwa. Szczególnej ochrony wymagały też prowadzone tu prace mobilizacyjne. Nic więc dziwnego, że jeden z oficerów komendy, wieloletni referent ewidencji i administracji por./kpt. Bolesław Stypułkowski, z całą niemal pewnością był niejawnym rezydentem Oddziału II Wywiadowczego Sztabu Głównego WP. Zapewne w 1925 r. komenda rozmieszczona została w budynku na tyłach kasyna oficerskiego 8 pułku artylerii na ul. Misjonarskiej 4²³.

Zasadniczym zadaniem PKU było zagospodarowanie poborowych i żołnierzy rezerwy z administrowanego terenu zgodnie z zapotrzebowaniem jednostek operacyjnych. Nieprzerwanie prowadzono też ochotniczy zaciąg specjalistów-rzemieślników: kowali, ślusarzy, elektryków²⁴. Wyróżnić jednak można dwa okresy szczególnie intensywnej pracy organów poborowych. W pierwszym rzędzie był to czas tworzenia nowych struktur narodowego wojska na początku lat 20. O zdolności obronnej armii nie decydowali przecież wyłącznie żołnierze szużby czynnej – siły kadrowe czasu pokoju. Wojsko czasu wojny tworzyły przede wszystkim rezerwy; należało więc zewidencjonować, określić przydatność i racjonalnie rozdzielić będące do dyspozycji zasoby. Wymagało to wykonania olbrzymiej pracy w zakresie określenia możliwości mobilizacyjnych administrowanego terenu, przygotowania indywidualnych kart powołania oraz zorganizowania cyklicznego szkolenia żołnierzy. Kolejnym okresem wymagającym szczególnie wytężonej pracy był 1939 rok. Wobec bezpośredniego zagrożenia kraju formowano liczne nowe jednostki. Pociągało to za sobą głębokie zmiany w elaboratach mobilizacyjnych. Także zmiana planu mobilizacyjnego z 1938 r. (plan „W”) i wprowadzenie w lutym 1939 r. nowego planu „W-1”, przewidującego tzw. mobilizację kartkową, zmusiła personel komendy oraz organy administracji cywilnej do najwyższego wysiłku²⁵.

W latach międzywojennych komenda wykonywała także szereg zadań wykraczających poza sprawy obronności. Warto zwrócić uwagę na dwa z nich. Pierwsze to wsparcie organów administracji rządowej w zapewnieniu bezpieczeństwa wewnętrznego polegające na wystawianiu, w przypadku niepokojów społecznych, w porozumieniu z Policją Państwową i Wydziałem Społeczno-Politycznym

Starostwa kart powołania wskazanym osobom, celem odsunięcia ich od aktywnego udziału w ewentualnych rozruchach²⁶. Innym dodatkowym obowiązkiem była opieka nad weteranami walk o niepodległość. PKU prowadziła też rejestry powstańców 1863 r., kawalerów orderu „Virtuti Militari” oraz uczestników walk o utrwalenie niepodległości kraju (odznaczonych medalem „Za wojnę 1918-1920”).

Drugi organ terenowej administracji wojskowej, Rejonowy Inspektorat Koni (RIK), ustanowiony został w Płocku z dniem 1 stycznia 1928 r. Jego zadaniem była ewidencja przydatnych dla wojska środków transportu konnego (zwierzęta, wozy, sprzęt i wyposażenie). Zakres działania instytucji obejmował:

- zebranie pełnej i aktualnej informacji o stanie koni, pojazdów konnych, uprzęży i rzędów na administrowanym terenie oraz ich systematyczne przeglądy i klasyfikacja;

- ustalenie w porozumieniu z administracją rządową i samorządową rzeczywistego rozmiaru zasobów efektywnych, tj. maksymalnych możliwości mobilizacyjnych bez sparaliżowania gospodarki;

- udział w przygotowaniu i prowadzeniu poboru koni, wozów i wyposażenia;

- działania na rzecz doskonalenia hodowli i podnoszenia walorów użytkowych zwierząt;

- typowanie młodych koni, przydatnych dla wojska w okresie pokoju, do zakupów.

Niewątpliwie najtrudniejszy był pierwszy okres funkcjonowania Inspektoratu, gdy kolejno, we wszystkich 29 gminach, należało przeprowadzić przegląd koni, ocenić ich stan i wystawić „Koński paszport” (Książkę zwierzęcia), ująć w ewidencji zbiorczej i określić przeznaczenie (przydział mobilizacyjny) każdego zwierzęcia. Przy tej okazji sporządzano także ewidencję wozów, uprzęży i wyposażenia. Absorbujące było też prowadzenie bieżącej ewidencji oraz zakupy zwierząt. Administrowany przez Inspektorat obszar obejmował powiaty gostyniński, płocki i sierpecki²⁷. Personel instytucji był niezwykle skromny; stanowił go komendant (stopień etatowy ppłk/płk), kancelista (wachmistrz lub urzędnik cywilny) i ordynans (szeregowiec). Personel cywilny stanowiło 1-2 urzędników. W okresach szczególnie nasilenia prac funkcyjnych Inspektoratu wspierali oddelegowani z płockich pułków lekarze weterynarii oraz podoficerowie ewidencyjni. Funkcję komendanta płockiego RIK pełnili: mjr Antoni Czaplinski, ppłk Antoni Długoborski, mjr Stanisław Gąsowski i płk Władysław Rozlau²⁸. Przez cały okres swojego funkcjonowania instytucja zajmowała pomieszczenia w budynku dowództwa 4 psk w koszarach przy alei Kilińskiego.

Przygotowanie i skuteczność działania płockich terenowych organów administracji wojskowej zwerifikowała mobilizacja w 1939 r. Zarówno jej etap niejawni (marzec-kwiecień), jak i mobilizacja powszechna, przebiegły sprawnie. Oczywiście ujawnił się szereg mankamentów, jak się wydaje – niemożliwych do uniknięcia. Nie zmienia to jednak zdecydowanie pozytywnej oceny tych instytucji i ich personelu. Analiza zachowanych dokumentów pozwala uznać, że żołnierze i pracownicy cywilni aparatu mobilizacyjnego byli starannymi urzędnikami i najwyższej klasy fachowcami. Pamiętać należy, że właśnie oni byli ostatnimi żołnierzami płockiego garnizonu, którzy pozostali na stanowiskach po wyjściu z miasta jednostek operacyjnych. Uczestniczyli więc w organizowaniu obrony miasta oraz zapewnieniu w nim porządku i bezpieczeństwa ludności cywilnej.

2. Administracja wojskowa w powiecie płockim (1945-1975)

Tworzenie, czy też raczej odtwarzanie, terenowej administracji wojskowej po II wojnie światowej także przebiegało pod presją zaspokojenia potrzeb wojennych. Już w lipcu 1944 r. w ramach Sztabu Głównego WP powołano komórkę odpowiedzialną za organizację i koordynację tworzenia aparatu mobilizacyjnego – Szefostwo Mobilizacji i Formowania. Jej pierwszym zadaniem było utworzenie sieci komend uzupełnień, a w ich składzie organów ewidencyjno-poborowych. Prawną podstawą zamierzenia był dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego (PKWN)²⁹. Wydane w ślad za nim zarządzenie resortowe ustalało miejsca tworzenia i zasięg terytorialny Rejonowych Komend Uzupełnień (RKU). Ich podstawowym zadaniem było odtworzenie ewidencji osób zdolnych do służby wojskowej, przeprowadzenie częściowej mobilizacji, kwalifikacja zmobilizowanych oraz kierowanie ich do jednostek operacyjnych, zabezpieczenia lub szkolnych Wojska Polskiego, a także rozpatrywanie reklamacji w związku z potrzebami gospodarki i życia społecznego kraju. Ewidencją i mobilizacją objęto także przydatne dla wojska materiały będące w dyspozycji społeczeństwa lub pozostawione przez okupanta³⁰. Do końca 1944 r. na wyzwolonych obszarach na wschód od Wisły funkcjonowało już 17 RKU. Ich obsadę personalną stanowili żołnierze niezdolni do służby liniowej oraz pracownicy cywilni, z zasady wywodzący się z przedwojennych organów uzupełnieniowych. 20 stycznia 1945 r., w związku z sukcesem ofensywy na centralnym odcinku frontu wschodniego, zapadła decyzja o tworzeniu

kolejnych komend w miarę wyzwania kraju przez Armię Czerwoną i Wojsko Polskie.

Praktycznie bezpośrednio po zakończeniu działań bojowych na froncie rozpoczęło się przejście sił zbrojnych na stopę pokojową³¹. Jednym z ważniejszych wykonawców przedsięwzięcia był aparat mobilizacyjno-uzupełnieniowy. Choć przeznaczenie jego terenowych organów pozostało w zasadzie takie samo, zmienił się ciężar gatunkowy poszczególnych zadań. Tak jak w latach 1921-1922 na czoło wysunęło się zwolnienie z czynnej armii zasadniczej masy żołnierzy. Nie mógł być to jednak proces automatyczny. Organy uzupełnieniowe, w ramach ogólnej zasady (demobilizacja), musiały zaspokoić bieżące potrzeby wojsk sprowadzające się, najogólniej ujmując, do zapewnienia ich pokojowego kompletu. Należało przy tym pozostawić w służbie żołnierzy najbardziej wartościowych (niezależnie od ich stopnia), zaś zwalnianym – określić przydatność i ewentualnie nadać przydziały mobilizacyjne. Tworzono też ewidencję personalną według różnych kryteriów (rocznik, specjalność wojskowa, stopień, wykształcenie) i odpowiednie kartoteki osób zdolnych do służby. Kontynuowano ewidencjonowanie koni, wozów, uprzęży, a także rowerów oraz wszelkich pojazdów mechanicznych i maszyn. Nowe zadania to ewidencjonowanie dezerterskich, rejestracja i weryfikacja stopni wojskowych byłych jeńców wojennych, żołnierzy ruchu oporu oraz powracających do kraju żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych i innych formacji działających poza granicami, a także rejestracja osób objętych amnestią³². W miejscowościach nie będących garnizonami wojskowymi komendy uzupełnień organizowały także służbę ochronną i patrolową oraz współdziałanie w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego z administracją cywilną i organami bezpieczeństwa państwa.

Datą rozpoczynającą powojenną historię płockiej administracji wojskowej jest 22 stycznia 1945 r., gdy z zajętego przez 8 pułk piechoty 3 Dywizji Piechoty 1 Armii Wojska Polskiego Radziwia, przeprawiła się na prawy brzeg rzeki grupa operacyjna Wojska Polskiego, kierowana przez mjr. Kazimierza Michlera. W jej skład wchodziło także 6 oficerów w stopniu chorążego i jeden podoficer. Zadaniem grupy było utworzenie w Płocku RKU z zasięgiem działania obejmującym miasto oraz powiaty płocki, sierpecki i płoński. Płocką komendę zaliczono do II kategorii z etatem 15 oficerów, 4 podoficerów, 1 szeregowy i 10 cywilnych pracowników wojska. Dodatkowy etat przewidywał utworzenie stałej komisji poborowej złożonej z 2 oficerów, 3-4 podoficerów i 5-6 szeregowców³³. Do dyspozycji komendy

Prezydent Miasta oddał mocno zdewastowany budynek skarbowy przy ul. Kolegialnej 18, jeszcze przed kilkoma dniami zajmowany przez niemiecką Komendę Powiatu (Bezirkskomando). Personel RKU uzupełniony został na drodze mobilizacji, a właściwie dobrowolnego stawiennictwa, bowiem nie istniała żadna ewidencja. Do służby zgłosili się mieszkający w Płocku i okolicach oficerowie i podoficerowie przedwojennego płockiego garnizonu, w tym także WKU (PKU). Stawili się też byli cywilni urzędnicy wojskowi. Jedynym warunkiem przyjęcia do służby (pracownikom cywilnym także wystawiono karty mobilizacyjne) było posiadanie przydatnych kwalifikacji. W Płocku, Płońsku i Sierpcu powołane zostały stałe komisje poborowe. Sformowano też pozaetatowy pluton ochrony liczący aż 40 żołnierzy: rezerwistów WP, urlopowanych żołnierzy frontowych i rekonwalescentów oraz nieprzeszkolonych poborowych³⁴. Wiosną 1945 r. stan osobowy komendy przekraczał 70 osób. Na głównych stanowiskach funkcyjnych służbę pełnili:

- komendant – mjr Kazimierz Michler;
- zastępca komendanta do spraw polityczno-wychowawczych – chor. Jan Puzon;
- kierownik referatu mobilizacyjnego (I), zastępca komendanta – chor. Zygmunt Szajewski;
- kierownik referatu poborowego (II) – chor. Józef Piwowar;
- kierownik referatu ewidencyjnego (III) – chor. Andrzej Rypczyński;
- kierownik referatu przysposobienia wojskowego (IV) – chor. (?) Podolski;
- kierownik referatu gospodarczego (V) – plut. Roman Mirecki;
- dowódca plutonu ochrony - plut. Adam Nuszkiwiecz.

Komenda pozyskała też samochód Gaz AA. Płocka RKU była jednostką garnizonową, a więc jej szef był jednocześnie dowódcą garnizonu, a pluton ochrony pełnił służbę wartowniczą i patrolową w mieście. Żołnierze strzegli magazynów w których przechowywano mienie poniemieckie: w Czarnym Dworze, na ul. Piekarskiej i na Kostrogaju, gdzie magazynów strzegli żołnierze i milicjanci. Bardzo ważna była służba patrolowa. W skład 4-6 osobowych patroli wchodził wyłącznie żołnierze przeszkoleni, dowodzeni przez oficera lub przedwojennego podoficera (podchorążego), dobrze uzbrojeni w broń maszynową i granaty. Żołnierze wspierali rozpaczliwie słabą milicję, a nade wszystko dyscyplinowali zdemoralizowanych wojną czerwonarmistów. Szczególny respekt budził plut. Mirecki, który wszystkich winnych naruszeń zatrzymywał i natychmiast doprowadzał do Komendy, a mjr Michler przekazywał ich

bezpośrednio do jednostki NKWD. Zapewne dlatego w tym czasie nie było w mieście poważniejszych ekscesów z udziałem żołnierzy radzieckich³⁵.

Istotnym obszarem działania RKU była współpraca z administracją cywilną w wykonaniu zadań obronnych, a zwłaszcza rejestracji ludzi, zwierząt i materiałów oraz nakładania i realizacji świadczeń osobistych i rzeczowych na rzecz Sił Zbrojnych. Odnotować należy, że współpraca ta nie zawsze układała się bezkolizyjnie³⁶. Były zresztą ku temu powody, bowiem bardzo prędko instytucje mundurowe – Milicja Obywatelska (MO), Urząd Bezpieczeństwa (UB), ale także wojsko – zaczęły się „panoszyć” w mieście i okolicach. Zjawisko to nasiliło się zwłaszcza, gdy kulturalnego i kompetentnego mjr. Michlera zastąpił por. Tadeusz Piasecki, pod każdym względem przeciwieństwo poprzednika³⁷. Mnożyły się ekscesy związane z nadużywaniem alkoholu, drastycznym przekraczaniem uprawnień czy użyciem broni palnej³⁸. Nie bez winy była też administracja cywilna, która uznała, iż wojsko Płocku jest niepotrzebne, lub inaczej – wyprowadzenie wojska rozwiąże lub złagodzi kilka istotnych problemów władz cywilnych, przede wszystkim lokalowych i majątkowych³⁹. Wzajemna niechęć miała więc różne źródła.

Odnotować należy także inną animozję, która po kilku latach zaowocowała otwartym konfliktem. Już w 1945 r. zaznaczyła się, oględnie mówiąc, niechęć do żołnierzy, funkcjonariuszy UB i MO, którzy nie mogli ścierpieć, iż wojsko ich lekceważy. Choć żołnierzy w tym wypadku wspierała równie „ważąca” instytucja – Informacja Wojskowa, zażadośnie strzegąca swego podwórka, dochodziło do licznych ingerencji służb cywilnych w stosunku do żołnierzy⁴⁰. Drastyczny przypadek miał miejsce także w Płocku. Późnym latem 1945 r. w drodze do pracy zatrzymany został przez funkcjonariuszy UB żołnierz plutonu ochrony RKU, plut. (?) Opatczyk. Nie jest znany przebieg zdarzenia, lecz najprawdopodobniej został on zamordowany podczas przesłuchania. Zwłoki żołnierza znaleziono po kilku dniach w chaszczach porastających dzisiejszy budynek ul. 3 Maja i al. Kilińskiego.

Zasygnalizowane wyżej zmiany w strukturze administracji wojskowej, związane z zakończeniem wojny, objęły także płocką komendę. W październiku 1945 r. zmniejszona została liczba pracowników merytorycznych do 28 osób (łącznie z trzema komisjami poborowymi), zaś do etatu włączony został pluton ochrony w składzie: 1 oficer, 4 podoficerów i 33 szeregowców. Zmienił się także zasięg terytorialny płockiej komendy – przekazała do innych RKU powiaty płoński i sierpecki, zaś przyjęła

gostyniński. W 1949 r. skreślony został z etatu komendy pluton ochrony, a liczba jej pracowników merytorycznych zmniejszona została do 16 osób (11 wojskowych i 5 urzędników cywilnych). W zmian utworzono stałą Wojskową Komisję Rejestracyjną. Oprócz 2 oficerów w jej skład wchodził lekarz wojskowy, lekarz powiatowy i przedstawiciel PUB⁴¹. W końcu 1949 r. komenda przeniesiona została do budynku dawnego kasyna podoficerskiego, a ówczesnie sztabowego, przy al. Kilińskiego 1 (dziś al. Kilińskiego 12)⁴². Obok wymienionych wcześniej mjr. Michlera i por. Piaseckiego komendą kierował także (luty 1946- marzec 1949) por. Sylewry Iwański.

Na przełomie 1949 i 1950 r. zakończył się pierwszy, organizacyjny etap w powojennej historii administracji wojskowej. Jego cezurę końcową stanowiły dwa wydarzenia: wejście w życie nowej *Ustawy o powszechnym obowiązku obrony*, zmieniającej *Ustawę o powszechnym obowiązku wojskowym* z 1938 r. oraz opracowanie pierwszego planu mobilizacyjnego (PM-1) i związanego z nim *Planu rozwoju Wojska Polskiego na lata 1949-1955*⁴³. Nowy etap nie oznaczał jednak systematycznego i racjonalnego pokojowego doskonalenia obronności państwa. Zbiegł się on bowiem z gwałtowną ideologizacją życia politycznego i społecznego kraju. W wojsku zaznaczył się on szybkim zwolnieniem do rezerwy oficerów wywodzących się z armii przedwrześniowej oraz z większości formacji wojskowych za granicami kraju, odwołaniem z funkcji ministra obrony narodowej marsz. Polski Michała Roli-Żymirskiego i powołaniem na to stanowisko, a jednocześnie wicepremiera Rządu RP, „obywatela” (marszałka Związku Radzieckiego) Konstantego Rokossowskiego⁴⁴. W miejsce usuniętej kadry sięgnięto po zasoby Armii Radzieckiej. W 1950 r., uzasadniając to napiętą sytuacją międzynarodową, przyjęto zmodyfikowany *Plan zamierzeń organizacyjnych w Wojsku Polskim na lata 1951-1952*. Przewidywał on intensywny rozwój organizacyjny i liczbowy Sił Zbrojnych przekraczający nie tylko potrzeby obronności, lecz także możliwości demograficzne i ekonomiczne kraju. Rozdęte do monstrualnych rozmiarów Siły Zbrojne – które zresztą nigdy nie osiągnęły ani zakładanej wielkości, ani zdolności bojowej – zaczęto redukować w 1955 r. W trzech etapach obniżono stan wojska o blisko 200 tysięcy żołnierzy. Podkreślić w tym miejscu należy, że redukcje nie oznaczały jedynie zmniejszenia stanu Sił Zbrojnych o określony procent; jednocześnie przekształcano je w armię nowoczesną, dysponującą nowymi i wysokoefektywnymi rodzajami uzbrojenia i sprzętu⁴⁵.

W dziejach płockiej komendy okres ten zaznaczył się kilkoma zmianami. W marcu 1949 r. otrzymała ona nazwę Wojskowej Komendy Rejonowej (WKR). Nowa nazwa oznaczała odejście od uzupełnienia jednostek jako głównej funkcji instytucji. Obok niej i administrowania rezerwami, na komendę nałożono zadanie ścisłej współpracy z terenowymi organami jednolitej władzy państwowej oraz organizacjami społecznymi i politycznymi w realizacji szerokiego spektrum zadań obronnych. Komenda została podporządkowana bezpośrednio dowódcy Warszawskiego Okręgu Wojskowego⁴⁶. Jednak już 1 marca 1952 r. komenda wyszła z bezpośredniej podległości dowódcy okręgu i została podporządkowana nowemu organowi – Wojskowej Komendzie Wojewódzkiej.

Ponad wszelką wątpliwość lata 50. były dla WKR okresem bardzo wyężonej pracy. Gwałtowny rozwój ilościowy Sił Zbrojnych drenał wszelkie zasoby mobilizacyjne. Komenda i Rejonowa Komisja Poborowa musiały pogodzić rzeczy właściwie nie do pogodzenia: zaspokoić potrzeby wojsk w uzupełnieniu szeregowymi, podoficerami i kandydatami na oficerów, zaspokoić zapotrzebowanie do służby terytorialnej i zastępczej oraz liczne reklamacje burzliwie rozwijającej się gospodarki⁴⁷. Istotnym obciążeniem było uczestnictwo w licznych, często absurdalnych, akcjach politycznych. Niestety, tego typu przedsięwzięcia były wpisane w zakresy obowiązków służbowych żołnierzy i pracowników cywilnych komendy⁴⁸. Ciężką pracą oznaczały także redukcje Sił Zbrojnych. Problemem samym w sobie było tzw. wyrównywanie roczników żołnierzy zasadniczej służby wojskowej, bowiem przekształcenia i likwidacja licznych jednostek wojskowych pociągały za sobą przedterminowe (zasadnicza służba wojskowa trwała 24-36 miesięcy) przeniesienia do rezerwy dużej grupy żołnierzy. Przez co najmniej 3 lata WKR borykała się z dodatkowym zadaniem: organizowaniem przeszkolenia (dziś powiedzielibyśmy rekonwersji) zwalnianych z wojska oficerów i podchorążych, głównie politycznych i Informacji Wojskowej, a więc trudnych do „zagospodarowania”. Jednocześnie, w związku z modernizacją armii, należało zapewnić odpowiednią liczbę wykształconych poborowych dla nowoczesnych rodzajów wojsk i służb: Marynarki Wojennej, służb naziemnych lotnictwa, wojsk raketowych, kierowców i mechaników różnorodnych pojazdów. Odszukać należało także dużą liczbę kandydatów do szkół oficerskich ze średnim lub wyższym wykształceniem technicznym czy ogólnym (humanistycznym). W niektórych przypadkach konieczny był tzw. dobór kwalifikowany, w którym poborowi

musieli odpowiadać wyjątkowo ostrym wymaganiom⁴⁹.

Choć etat płockiej komendy nie uległ istotnym zmianom, zmienili się ludzie w niej pracujący. W latach 1950-1951, zwolniono wszystkich żołnierzy, którzy służyli w wojsku II Rzeczypospolitej. Podobny los spotkał zresztą starych urzędników wojskowych. Zastąpili ich oficerowie po skróconym (i wydaje się niezwykle pobieżnym) przeszkoleniu administracyjnym, prawniczym, polityczno-wychowawczym lub kontrwywiadowczym. Ich wykształcenie fachowe i wiedza ogólna pozostawiały wiele do życzenia: podoficerowie legitymowali się najwyższym wykształceniem podstawowym, zaś oficerowie – podstawowym, niepełnym średnim i tylko wyjątkowo – średnim. Należy jednak przyznać, że praktycznie wszyscy uczyli się w szkołach wieczorowych⁵⁰. Z omawianego okresu udało się ustalić nazwiska 36 żołnierzy komendy. Świadczy to o dużej rotacji kadr. Zgodnie z etatem (etat 15/53) w komendzie służyło 15 żołnierzy różnych stopni. Statystycznie więc w ciągu 10-12 lat skład osobowy wymienił się co najmniej dwukrotnie. Wydaje się, że przyczyną, obok wspomnianych wyżej zwolnień żołnierzy z przedwojennym stażem służby, była trudna i żmudna praca, w której wszelkie zaniedbania bardzo prędko były weryfikowane przez życie. Niewątpliwie część żołnierzy z powodu niskich walorów intelektualnych i etycznych nie była w stanie sprostać wymaganiom, część zaś w ogóle nie powinna znaleźć się w wojsku⁵¹.

W latach 1949-1965 komendą kierował kpt./mjr Marian Krzymowski. Kierownikami referatu mobilizacyjnego (I) byli: por. Tadeusz Durczyński, kpt. Marian Furmanek i por. Tadeusz Rybarski. Kierownikami referatu poboru (II) byli: por. Andrzej Rybczyński i ppor. Florian Wańkowski, zaś referatem rezerw oficerskich (III): por./kpt. Jan Kłosiński, por. Roman Wróbel, kpt. Antoni Jelec. Za kancelarię komendy odpowiadali: st. sierż. Józef Feliciak, sierż. Antoni Jankowski i por. Władysław Kawa.

W pierwszej połowie lat 60. wypracowano nową strukturę Sił Zbrojnych, lepiej przystosowaną do spodziewanych zadań na froncie zewnętrznym i wewnętrznym. Najogólniej ujmując całość Sił Zbrojnych podzielono na dwie części: wojska operacyjne przeznaczone do działań w ramach Zjednoczonych Sił Zbrojnych Układu Warszawskiego oraz wojska obrony terytorium kraju nakierowane na zapewnienie bezpieczeństwa ludności, gospodarki i infrastruktury na obszarze państwa. Stosownie do tego podziału przekształcona została także administracja wojskowa. Przybrała ona formę terenowych sztabów wojskowych. W pierwszej kolejności

powołano 16 Wojewódzkich Sztabów Wojskowych (WSzW), a następnie 202 Powiatowe Sztaby Wojskowe (PSzW). PSzW w Płocku rozpoczął funkcjonowanie z dniem 1 lutego 1968 r. Zgodnie z etatem 15/79 w skład nowej instytucji włączono WKR Płock, a także powiatowe: płocką i gostynińską oraz płocką miejską komendę Terenowej Obrony Przeciwlotniczej⁵². Nowa instytucja miała zdecydowanie inny charakter – z uzupełnieniowej stała się organem operacyjno-poborowym i szkoleniowym, ogniwem spójnego łańcucha dowodzenia i zarządzania obronnością. PSzW odpowiedzialny był nie tylko za zapewnienie mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek wojskowych w zakresie sił i środków pobieranych z gospodarki narodowej oraz świadczeń osobistych i rzeczowych. Jego zakres działania objął także organizowanie okresowych przeszkoleń rezerw oraz organizowanie i koordynowanie przygotowania obronnego ludności cywilnej i szkolenie funkcyjnych cywilnego systemu kierowania obronnością. Nadzorował też wykonywanie zadań obronnych w jednostkach gospodarczych i administracji⁵³.

Odpowiednio do wykonywanych zadań zmieniła się struktura instytucji. Kierownictwo sztabu stanowił szef sztabu i jego zastępca ds. mobilizacji i uzupełnień, jednocześnie – kierownik WKR. Drugim zastępcą był kierownik wydziału operacyjno-szkoleniowego i obrony przed bronią masowego rażenia. Wyraźnie wyróżniono więc pion uzupełnieniowy i pion operacyjny. WKR funkcjonowała na prawach wydziału z sekcjami: mobilizacji i administrowania rezerwami, poboru i rezerw oficerskich. Bezpośrednio szefowi instytucji podlegała kancelaria. Obsadę personalną stanowiło 10 oficerów, 4 podoficerów, 4 żołnierzy służby zasadniczej i 12 pracowników cywilnych. Sprawami terenowej obrony przeciwlotniczej zajmowało się trzech dodatkowych pracowników cywilnych. W sztabie funkcjonowało też biuro powiatowego inspektora ds. obrony cywilnej⁵⁴. Wyraźnie zmieniły się kwalifikacje oficerów. Większość, nawet absolwenci przyspieszonych kursów z lat 50., uzyskała solidne przygotowanie operacyjne (w Akademii Sztabu Generalnego i Kursach Doskonalenia Oficerów) lub administracyjne (w łódzkim Centrum Doskonalenia Kadr Administracji Wojskowej). Wszyscy podoficerowie zawodowi mieli wykształcenie średnie i specjalistyczne przeszkolenie. Tylko jeden oficer miał za sobą wojenną jeszcze Oficerską Szkołę Polityczno-Wychowawczą i niepełne średnie wykształcenie cywilne. Komendantem płockiego PSzW był płk dypl. Walerian Lubecki, zaś jego zastępcami: ppłk Marian Krzymowski i ppłk Ludwik Rosiński. Oprócz nich personel PSzW stanowili:

st. sierż. Stanisław Bratkowski, chor. Józef Feliciak, Leszek Jabłoński, Sławomir Jakubowski, mjr Antoni Jelec, Grażyna Łapińska, kpt. Kazimierz Malinowski, ppłk Stanisław Mróz, sierż. szt. Marian Olszewski, st. sierż. Mirosław Pałęcki, kpt./mjr Franciszek Rydzewski, ppłk Daniel Rytel, mjr Jan Seniuk, ppłk Władysław Tobiasz, mjr Roman Wróbel, kpt. Józef Wiśniewski, Henryk Zalewski⁵⁵.

Jesienią 1951 r., w związku z zajęciem przez nową jednostkę – 63 batalion drogowo-mostowy – koszar płońskich, Miejska Rada Narodowa zwróciła wojsku dzierżawiony budynek na ul. Wyszogrodzkiej 5 wraz z wydzieloną działką o powierzchni blisko 20 arów⁵⁶. Rozmieszczono tam WKR, a następnie także PSzW. Budynek zbudowany został jako tymczasowy szpital zakaźny pod koniec XIX w. i był w kiepskim stanie technicznym. Na początku 1966 r. zapadła decyzja o remoncie i modernizacji budynku. Inwestycja była finansowana w równych częściach przez wojskowe organy budowlane, Powiatową Radę Narodową i Miejską Radę Narodową. Wydaje się, że przebudowa pochłonęła duże środki, lecz w jej wyniku powierzchnia użytkowa budynku wzrosła ponad dwukrotnie, zainstalowano centralne ogrzewanie zasilane z własnej kotłowni oraz zrationalizowano rozkład pomieszczeń. W zamian za wsparcie finansowe administracji cywilnej wojsko zobowiązało się do stałego udostępniania pomieszczeń dla cywilnych Komisji Poborowych⁵⁷. Na okres remontu PSzW przeniesiony został do baraku na zapleczu hotelu „Petropol”.

3. Administracja wojskowa województwa płockiego

Fundamentalną zmianę w kształcie i funkcjonowaniu administracji wojskowej w Płocku przyniósł nowy podział administracyjny kraju, reaktywujący województwo płockie. Wprowadzająca go ustawa zmieniała odpowiednie artykuły *Ustawy o powszechnym obowiązku obrony*. W szczególności zniesiono PSzW i ustanowiono nowy system administracji wojskowej: dowództwa okręgów wojskowych, wojewódzkie sztaby wojskowe i wojskowe komendy uzupełnień (WKU), stanowiące terenowe delegatury tych sztabów. Terytorialny zasięg działania WSzW obejmował obszar województwa, zaś WKU – obszar określonej liczby jednostek podziału terytorialnego stopnia podstawowego – gmin⁵⁸. Jednocześnie wyodrębniono organy ds. obrony cywilnej – wojewódzkie i miejskie inspektoraty – i usytuowano je w strukturach administracji państwowej.

Reforma z 1975 r. przywracała podstawowym organom administracji wojskowej ich tradycyjną

funkcję w dziedzinie uzupełniania Sił Zbrojnych. W nowej strukturze WKU zachowała trzy sekcje: mobilizacji i administracji rezerw osobowych, środków transportowych i maszyn inżynieryjnych (I), poboru i uzupełnień (II) oraz administrowania oficerami, chorążymi i podchorążymi (III) oraz kancelaria. W okresie pokoju etat komendy przewidywał 6 żołnierzy zawodowych: 5 oficerów i chorążych, 1 podoficer lub pracownik cywilny. Po mobilizacji liczba żołnierzy zwiększała się do 27, bowiem WKU rozwijała drużynę ochrony i Rejonowy Punkt Zbiórki⁵⁹. Należy jednak zwrócić uwagę, że rzeczywista liczba pracowników merytorycznych komendy była znacznie wyższa. Obok etatu zasadniczego określają tzw. wykaz stanowisk dodatkowych wskazujący ilu żołnierzy i pracowników cywilnych jest niezbędnych do wykonania zadań, w zależności od wielkości administrowanego obszaru, zasobów, liczby uzupełnianych jednostek i zadań dodatkowych. Czasem tworzone też etat dodatkowy dla struktur nie wchodzących w skład komendy, lecz związanych z nią funkcjonalnie (np. Pracownia Psychologiczna lub Węzeł Łączności). Omówione zasady w pełni odnosiły się do płockiej komendy. W 1975 r. jej personel stanowiło 6 oficerów, 1 chorąży, 6 podoficerów, 3 szeregowców zasadniczej służby wojskowej oraz 18 pracowników cywilnych⁶⁰. W latach 90. komenda faktycznie dysponowała 24 etatami. Jej zasięg terytorialny obejmował północną część województwa płockiego o powierzchni 2797 km² i zamieszkiwanej przez 242000. osób na obszarze miasta Płocka, miast i gmin Sierpc i Wyszogród oraz gmin: Bielsk, Bodzanów, Borowiczki, Brudzeń Duży, Bulkowo, Czerwińsk n. Wisłą, Drobin, Gozdowo, Mała Wieś, Mochowo, Radzanowo, Rościszewo, Stara Biała, Starożreby, Szczutowo, Zawidz.

Na stanowisko komendanta organu wyznaczono ppłk. Kazimierza Szymańskiego. Kierowanie sekcjami powierzono ppłk. Stanisławowi Mrozowi, mjr. Janowi Seniukowi i mjr. Romanowi Wróblowi; kancelarię kierował st. sierż. szt. Ryszard Kowalski⁶¹. Struktura organizacyjna komendy oraz jej obsada etatowa nie zmieniły się istotnie aż do 1989 r. Po ppłk. Szymańskim funkcję komendanta pełnili kolejno: ppłk Marian Makarewicz, ppłk dypl. Leszek Korput, ppłk Stanisław Mróz, płk dypl. Jerzy Majewski oraz mjr/ppłk dypl. Alojzy Bablikow. Kierownikami sekcji byli (obok wcześniej wymienionych): kpt. Tadeusz Białobrzeski, kpt./mjr Ryszard Chabior, mjr Roman Jachowiak, mjr Ryszard Kędziński, mjr Tadeusz Lubieniecki, mjr Andrzej Łapiński, mjr Wacław Maj, mjr/ppłk Zbigniew Muszelski, mjr Kazimierz Olejnik, mjr Józef Pasternak, mjr Jan Pietrzak, mjr Franciszek Rydzewski, kpt./mjr Stefan

Sufranek, ppłk Władysław Tobiasz, mjr Józef Wiśniewski.

W nowej strukturze terenowych organów administracji wojskowej istotne miejsce zajmował Wojewódzki Sztab Wojskowy. Jego szef był drugim po dowódcy okręgu wojskowego terenowym organem wykonawczym ministra obrony narodowej w sprawach operacyjno-obronnych i administracji wojskowej. Jako jednostka organizacyjna ministerstwa obrony narodowej WSzW spełniał trzy odrębne funkcje:

1. Organu administracji wojskowej stopnia podstawowego w zakresie pokojowego i mobilizacyjnego uzupełnienia Sił Zbrojnych, formacji samoobrony i jednostek zmilitaryzowanych, administrowania rezerwami osobowymi i środkami transportu, zabezpieczenia mobilizacyjnego rozwinięcia wyznaczonych jednostek wojskowych oraz wykonywania innych zadań wynikających z *Ustawy o powszechnym obowiązku obrony*.

2. Terenowego ogniwa wojskowego ds. operacyjnego przygotowania i organizowania zabezpieczenia na obszarze województwa zadań związanych z: przegrupowaniem wojsk, ochroną obiektów, współdziałaniem z układem pozamilitarnym w zakresie wykonania zadań obronnych oraz realizacji innych zadań wynikających z potrzeb Sił Zbrojnych.

3. Dowodzenia na administrowanym terenie tworzonymi na okres wojny jednostkami obrony terytorialnej⁶².

Był też organem właściwym do rozpatrywania odwołań od decyzji administracyjnych podejmowanych przez wszystkie organy i instytucje wojskowe na administrowanym terenie.

WSzW w Płocku administrował terenem o powierzchni 5,1 tys. km², zamieszkiwanym przez 479,7 tys. ludzi. Jego delegaturami w terenie były dwie WKU: w Płocku i w Kutnie. Podstawowy etat WSzW przewidywał w strukturze instytucji kierownictwo (szef i zastępca szefa), Wydział Mobilizacji i Uzupełnień, Wydział Operacyjny, Wydział Finansowy, Wydział Kadrowo-Administracyjny oraz kancelarię. Zgodnie z pokojowym etatem płocki WSzW liczył 6 oficerów, 1 podoficera oraz 10 pracowników cywilnych. Wraz z wprowadzeniem wyższych stanów gotowości bojowej etat zwiększał się do 30 żołnierzy; z rezerwy powoływano 2 oficerów na stanowiska merytoryczne oraz 22 żołnierzy plutonu ochrony⁶³. Taki stan etatowy utrzymywał się aż do 1996 r., kiedy skreślone zostały na okres pokoju Wydział Finansowy i Wydział Kadrowo-Administracyjny. Tak jak w przypadku WKU rzeczywista liczba pracowników sztabu zwykle była większa. Etat dodatkowy WSzW, różny w różnych okresach, przewidywał

nawet dwukrotnie większą liczbę osób funkcyjnych, głównie chorążych i podoficerów lub pracowników cywilnych. Na tej zasadzie w strukturze płockiego WSzW funkcjonowała Pracownia Psychologiczna, Oddział Wojskowego Biura Emerytalnego oraz Ambulatorium. Nader często w sztabie pełnili także służbę oficerowie z etatu zbiorczego okręgu wojskowego. Funkcjonował także tzw. etat przejściowy, zwany listą przejściową. Figurowali na niej żołnierze, głównie oficerowie, którzy oczekiwali na objęcie innego – często bardzo eksponowanego – stanowiska lub przeniesienie do rezerwy⁶⁴. W sztabie służyli także, nieobecni w etacie instytucji, żołnierze zasadniczej służby wojskowej. Nie było ich zbyt wielu (2-6), lecz ich obecność była niezbędna dla normalnego funkcjonowania i sztabu i komendy. Formalnie zaliczani byli do stanu różnych jednostek okręgu.

W 1995 r. weszła w życie kolejna, ostatnia już, zmiana etatu sztabu. Liczba stanowisk etatowych zmniejszyła się do 6 (3 oficerów i 3 pracowników cywilnych). Pod koniec lat 90. Pracownia Psychologiczna i Ambulatorium stały się delegaturami oddziału gospodarczego zaopatrującego garnizon Płock, tj. 3 pułku mostowego z Włocławka.

Szefami WSzW Płock byli kolejno: ptk dypl. Zbigniew Podgórski, gen. bryg. Jerzy Sateja, ptk dypl. Zbigniew Sawicki, ptk dypl. Leszek Korput, ptk dypl. Michał Trubas. Na stanowiskach zastępcy szefa służbę pełnili: ptk Stefan Gogulski, ppłk Tadeusz Jagieła, ppłk/ptk Antoni Jelec, ptk Marian Konoński, ppłk/ptk Leszek Korput, ptk Bolesław Krupa, ppłk/ptk Marian Rodzeń, ppłk Jan Zacharzewski⁶⁵. Do końca funkcjonowania instytucji pozostawali w niej na stanowiskach funkcyjnych starsi oficerowie operacyjni: mjr Krzysztof Wielkopolski i ppłk Janusz Zieliński oraz radca prawny ppłk rez. Jakub Dziedzic. Kolejni szefowie sztabu byli jednocześnie dowódcami garnizonu Płock oraz zastępcami Przewodniczącego Wojewódzkiego Komitetu Obrony (był nim z urzędu wojewoda płocki). Wykonując swe zadania sztab współpracował z organami administracji rządowej zespolonej i niezespolonej oraz organami samorządowymi szczebla wojewódzkiego oraz wszystkimi samorządami na terenie województwa. W zakresie szeroko rozumianych zagadnień związanych z obronnością współpraca obejmowała także kierownictwa podmiotów gospodarczych o różnym statusie właścicielskim. Współdziałanie obejmowało także odpowiednie pionki funkcyjne sztabu okręgu wojskowego (od 1975 r. – Pomorskiego Okręgu Wojskowego) oraz jednostki i instytucje wojskowe dyslokowane na obszarze województwa płockiego.

W ramach przedstawionych wyżej funkcji WSzW w Płocku wykonywał bardzo zróżnicowane zadania. Analiza dokumentów wskazuje wyraźnie na ewoluowanie roli sztabu od zagadnień czysto operacyjnych w kierunku ogniwa pośredniczącego między Siłami Zbrojnymi a niemilitarnymi składnikami sektora obronnego, koordynowania realizowanych przez administrację rządową i niezależne od niej samorządy zadań obronnych oraz przygotowania wszelkich elementów systemu bezpieczeństwa militarnego w województwie do wykonania zadań obronnych. Zmieniły się przy tym także funkcje operacyjne, bowiem sztab stopniowo stał się organem dowodzącym wszelkimi siłami własnymi i przydzielonymi wykonującymi zadania obrony obszaru województwa. W zakresie uzupełnienia ponosił pełną odpowiedzialność za zabezpieczenie mobilizacyjnego uzupełnienia wybranych jednostek ludźmi, środkami transportu i maszynami. Odpowiadał też za rozwinięcie do etatu wojennego wszelkich nieoperacyjnych jednostek i instytucji wojskowych na obszarze województwa, a także sformowanie od nowa formacji terytorialnych przeznaczonych do ochrony obiektów infrastruktury krytycznej (batalion ochrony obiektów, kompania ochrony, cztery samodzielne plutony ochrony), przygotowania systemu obrony i zabezpieczenia operacyjnego rozwinięcia wojsk (batalion obrony terytorialnej, batalion forteczny, kompania ochrony i regulacji ruchu). Nadzorował też proces militaryzacji wyznaczonych jednostek resortu obrony i gospodarki narodowej oraz planował ich wykorzystanie na rzecz wojsk operacyjnych. Niezwykle ważnym i wymagającym wiele wysiłku obszarem działania była organizacja przegrupowania wojsk przez obszar województwa w ramach operacyjnego rozwinięcia. Konieczne było nie tylko wcześniejsze przygotowanie systemu kierowania ruchem wojsk, lecz także tworzenie w oparciu o miejscowe zasoby elementów ratownictwa medycznego i technicznego oraz punktów pomocy medycznej (łącznie z ok. 1700 dodatkowymi łózkami szpitalnymi) oraz punktów pomocy technicznej i zaopatrywania wojsk w paliwa i wybrane materiały eksploatacyjne.

W latach 90. zasoby mobilizacyjne województwa płockiego tworzyło ok. 95000 żołnierzy rezerwy, w tym ponad 2500 oficerów i chorążych. Zewidencjonowano blisko 200000 potencjalnie przydatnych pojazdów oraz nieco ponad 2000 różnego rodzaju maszyn. Była to baza uzupełnieniowa kilkudziesięciu jednostek wojskowych, tworzonych od nowa oddziałów i instytucji wojskowych, jednostek zmilitaryzowanych i niektórych podmiotów sektora niemilitarnego.

W latach 1975-1996 obie instytucje rozmieszczone były w budynku przy ul. Wyszogrodzkiej 5. W związku z całkowitą likwidacją płockich jednostek wojskowych zapadła decyzja przeniesienia obu instytucji do budynku dowództwa byłego 3 Warszawskiego Pułku Mostowego przy al. Kilińskiego 12. Wynikało to z racjonalnej chęci utrzymania wszystkich pozostałych instytucji płockiego garnizonu (WSzW, WKU, Garnizonowy Węzeł Łączności, Pracownia Psychologiczna, Ambulatorium) w jednym, w miarę zwartym kompleksie. Jednak wykonanie tego zamierzenia obarczone było zadziwiającymi błędami, skutkującymi już w nieodległej przyszłości poważnymi kłopotami logistycznymi⁶⁶.

W omawianym okresie dwukrotnie przed płockimi organami administracji wojskowej (WSzW i WKU) stanęły zadania wymagające najwyższego wysiłku całego personelu. Pierwszy z nich to lata 1981-1983. Organy uzupełnieniowe musiały sprostać prowadzonej w skrajnie skomplikowanych warunkach i pod presją czasu ukrytej częściowej mobilizacji, a następnie jednoczesnemu przeniesieniu do rezerwy trzech wcieleń żołnierzy zasadniczej służby wojskowej oraz dużej grupy oficerów i podchorążych rezerwy. W całym wskazanym okresie, a zwłaszcza między listopadem 1982 r. a lutym 1983 r., WKU powoływały na ćwiczenia wojskowe w trybie indywidualnym, na podstawie dostarczonych z zewnątrz wykazów imiennych, osoby uznane za potencjalnie zagrożające porządkowi publicznemu. W tym czasie sztab wojewódzki organizował i nadzorował funkcjonowanie 18 Terenowych Grup Operacyjnych i Wojskowych Grup Operacyjno-Kontrolnych oraz organizował współpracę wojsk działających na obszarze województwa z różnymi instytucjami cywilnymi. Ze swego szczerpego składu sztab wydzielił też terenowe Biuro Pełnomocnika Komitetu Obrony Kraju. Koordynował także, wraz z kierowaną przez zastępcę dowódcy okręgu gen. bryg. Edwarda Ogrodowicza Grupą Operacyjną Pomorskiego Okręgu Wojskowego, wykorzystanie sił i środków wojska uczestniczących w akcji ratowniczej w czasie katastrofalnej powodzi w styczniu 1982 r.

Drugi okres wzmożonego wysiłku administracji wojskowej wiązał się z przyjęciem w listopadzie 1992 r. przez Komitet Obrony Kraju dokumentu zatytułowanego *Polityka bezpieczeństwa i strategia obrony Rzeczypospolitej Polskiej* początkującego tworzenie nowego systemu powszechnej obrony kraju. Wiązało się to z tworzeniem terytorialnych organów dowodzenia z zadaniem planowania i przygotowania sił i środków obrony terytorialnej oraz kierowania w warunkach wojny obroną administrowanego

terenu⁶⁷. Właśnie w tym okresie pojawiły się zadania operacyjne dla WKU, jednak do ich wykonania instytucja nie była przygotowana ani kadrowo, ani organizacyjnie. Zbiegło się to z wspomnianym wcześniej ograniczeniem liczby merytorycznych pracowników WSzW oraz skracaniem czasu trwania zasadniczej służby wojskowej do 20, a następnie 18 i 12 miesięcy. Dotychczasowy, w miarę stabilny i przewidywalny system poboru zastąpiony został trzema, a nawet czterema-pięcioma w ciągu roku, chaotycznymi wcieleniami poborowych. Jeżeli dodać do tego okresowe wzmożenie przeszkalanania żołnierzy rezerwy związane z masową zmianą przydziałów mobilizacyjnych, otrzymamy przybliżony obraz wysiłku terenowych organów administracji wojskowej. Stwierdzić jednak należy, że te absolutnie przypadkowe, nieprzemysłane i chaotyczne zabiegi restrukturyzacyjne w skali wojska, prowadzone w latach 90., odbiły się jednak ujemnie na jakości pracy administracji wojskowej.

Wydaje się, że płockie instytucje administracji wojskowej osiągnęły najwyższą sprawność i skuteczność działania na przełomie lat 80. i 90. Świadczą o tym bardzo pozytywne opinie zarówno wojskowych przełożonych, jak i współdziałających organów administracji cywilnej oraz kierownictw podmiotów gospodarczych. Także organizowane przez (lub z udziałem) WSzW i WKU przedsięwzięcia imponują wysoką jakością. W dokumentach brak jest też śladów ujawnienia się istotnych zdrażeń między administracją wojskową i cywilną oraz niedociągnięć i błędów w stosunku do obywateli.

W ramach jednej z licznych restrukturyzacji Wojska Polskiego z dniem 1 lipca 1996 r. utworzono wojskowe regiony administracyjne. Województwo płockie, wraz z województwem konińskim, znalazło się w obrębie Regionu Centralnego administrowanego przez Regionalny Sztab Wojskowy w Łodzi. Było to rozwiązanie kuriozalne, bowiem w świetle prawa dla administracji rządowej województwa płockiego łódzki sztab po prostu nie istniał. Jedynym oczywistym skutkiem zmiany było olbrzymie zamieszanie kompetencyjne⁶⁸.

Z dniem 1 stycznia 1999 r. zakończyła swą działalność administracja szczebla wojewódzkiego w Płocku. Zakończył swą działalność także Wojewódzki Sztab Wojskowy, a wkrótce uległ likwidacji także płocki garnizon Wojska Polskiego. Północna część administrowanego terenu wraz WKU Płock przeszła w podporządkowanie WSzW Warszawa. Znowelizowana *Ustawa o powszechnym obowiązku obrony* nadała WKU status samodzielnego organu terenowej administracji wojskowej nadzorowanego merytorycznie przez Szefa WSzW.

Przypisy

- ¹ Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o wojewodzie i administracji rządowej w województwie, Załącznik, (Dz.U.2009.31.206); Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorium państwa (Dz.U.1998.96.603); *Leksykon politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław 2004, s. 9.
- ² A. Garlicki, *Geneza Legionów. Zarys dziejów Komisji Skonfederowanych Stronnictw Niepodległościowych*, Warszawa 1964, s. 229; M. Wrzosek, *Polski czyn zbrojny podczas pierwszej wojny światowej 1914-1918*, Warszawa 1990, s. 90.
- ³ Cyt. za J. Osica, *O kształt Odrodzonej*, Warszawa 1978, s. 37.
- ⁴ Patent z dnia 12 września 1917 roku o ustanowieniu władzy państwowej w Królestwie Polskim, (*Dziennik Rozporządzeń c. i k. Zarządu Wojskowego w Polsce*, 1917, cz. XVI, poz. 75).
- ⁵ R. Szandrocha, *Terenowa administracja wojskowa w realizacji zadań obronnych w latach 1918-2011*, Wrocław 2012, sygn. WOSWL wew. 90/2011, s. 7.
- ⁶ A także w pobliżu: w Warszawie, Łomży, Włocławku, tamże.
- ⁷ *Dziennik Praw Królestwa Polskiego* 1918. 13. 27; *Dziennik Praw Państwa Polskiego* 1919. 8. 119.
- ⁸ L. Widerstal, *Władze terytorialne wojskowe w Niemczech, Austrii, Rosji do 1918 roku oraz w Polsce 1918-1921*, Warszawa 1928, ref. 5.
- ⁹ Rozporządzenie nr 144 Kierownictwa MSW w sprawie organizacji władz zaciągowych, (*Dziennik Rozporządzeń MSWojsk nr 7*), Rozkaz Sztabu Generalnego Wojska Polskiego nr 4 z 30 października 1918 r., (*Dziennik Rozporządzeń MSWojsk*, 1918, nr 2, poz. 25).
- ¹⁰ T. Świecki, F. Wybult, *Mazowsze płockie w czasach wojny światowej i powstania państwa polskiego*, Toruń 1932, s. 268; R. Szandrocha, *Terenowa...*, s. 8.
- ¹¹ M. Trubas, *Płocki garnizon Wojska Polskiego w latach 1918-1939*, Warszawa 2008, s. 61.
- ¹² Odezwa Rządu w sprawie wstępowania do wojska, „Wiarus”, 1918, nr 45, s. 697.
- ¹³ M. Macieszyna, *Pamiętnik Płocczanki*, opr. M. Stogowska, Płock 1996, s. 347; *O rozentuzjzmowanie Płocka*, „Kurier Płocki” 1918, nr 247.
- ¹⁴ Centralne Archiwum Wojskowe (dalej: CAW), *Rozkazy DOG 1*, 1919, Rozkaz L. 128, pkt. 12; *Sprawa poboru w Polsce*, „Kurier Płocki” 1919, nr 54, s. 2.
- ¹⁵ R. Szandrocha, *Terenowa...*, s. 17.
- ¹⁶ CAW, *Dziennik Rozkazów Tajnych MSWojsk*, 1919, poz. 127; *Rozkazy DOG 1*, Rozkaz L. 128; M. Trubas, dz. cyt., s. 66-67, 78.
- ¹⁷ *Sztab Generalny Wojska Polskiego 1918-2003*, red. T. Pańnecki, F. Puchala, J. Szostak, Warszawa 2003, s. 69.
- ¹⁸ M. Ciepielewicz i inni, *Zarys dziejów wojskowości polskiej w latach 1864-1939*, Warszawa 1990, s. 420.
- ¹⁹ Ustawa z dnia 23 maja 1924 r. o powszechnym obowiązku służby wojskowej (Dz. U. RP 1924. 61. 609).
- ²⁰ CAW, *Rozkazy DOK 1*, 1925, Rozkaz nr 46, pkt. 7; *Dziesięciolecie Polskiej Siły Zbrojnej 1918-1928*, Warszawa 1928, s. 391;
- ²¹ M. Trubas, *Płocki garnizon...*, s. 418, 425.
- ²² *Obwieszczenie Komendanta Garnizonu z dnia 3 września 1939 r.*, „Kurier Mazowiecki” 1939, nr 200, s. 1.
- ²³ CAW, sygn. I.372.40.1, *Rozkaz komendanta Garnizonu Płock nr 14/1932*.
- ²⁴ *Ogłoszenie: Ochotnicy-kowale*, „Dziennik Płocki” 1924, nr 119, s. 2.
- ²⁵ Archiwum Państwowe w Płocku (dalej: APP), zsp. Akta m. Płocka sygn. 26325, b,n.k., *Pismo Starosty Powiatowego z dnia 8 maja 1939 r. w sprawie doręczenia kart i zaświadczeń mobilizacyjnych*; Tamże,teczka: *Ogólne sprawy wojskowe*, passim.
- ²⁶ CAW, *Rozkazy tajne DOK 1*, 1937, Rozkaz nr 29, pkt. 1.
- ²⁷ CAW, sygn. I.300.22.64, *Załącznik do pisma Oddziału I Sztabu Generalnego L. dz. 5261/Org. Mob. w sprawie ustanowienia i organizacji Rejonowych Inspektoratów Koni; Rejonowy Inspektorat Koni, „Dziennik Płocki” 1928, nr 89, s. 3.*
- ²⁸ M. Trubas, *Płocki garnizon...*, s. 425.
- ²⁹ W. Romanowski, *Organizacja aparatu mobilizacyjnego LWP w latach 1943-1945*, „Biuletyn CAW”, 1969, nr 1, s. 6-7; J. Babula, *Wojsko Polskie 1945-1989. Próba analizy operacyjnej*, Warszawa 1998, s. 22; *Sztab Generalny...*, s. 208.
- ³⁰ *Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego o częściowej mobilizacji i rejestracji ludności do służby wojskowej z dnia 15 sierpnia 1944 r.* (Dz. U. RP 1944. 2. 5); *Rozporządzenie kierownika Resortu Obrony Narodowej w porozumieniu z kierownikiem Resortu Administracji Publicznej z dnia 15 sierpnia 1944 r. o utworzeniu Rejonowych Komend Uzuppełnień - RKU i ustaleniu ich zasięgu terytorialnego* (Dz. U. 1944. 3. 14).
- ³¹ Charakterystyka zamierzenia: K. Frontczyk, *Siły Zbrojne Polski Ludowej (przejście na stopę pokojową 1945-1947)*, Warszawa 1979, rozdz. I.
- ³² W wykonaniu *Dekretu z dnia 2 sierpnia 1944 r. o amnestii* (Dz. U. 1945.28.172) oraz *Dekretu z dnia 22 września 1945 r. o przedłużeniu niektórych terminów* (Dz.U.1945.39.221).
- ³³ R. Szandrocha, *90 lat terenowych organów administracji wojskowej w Polsce*, Wrocław 2011, s. 95; M. Trubas, *Administracja wojskowa w Płocku. Dowódcy garnizonu w latach 1945-1950*, „Notatki Płockie” 2011, nr 3, s. 31.
- ³⁴ APP, zsp. Starostwo Powiatowe w Płocku, sygn. 12, k. 33, *Pismo Komendanta RKU nr 117; Relacja ppor. Z. Wnęka*, w posiadaniu autora.
- ³⁵ M. Trubas, *Administracja wojskowa...*, s. 32, przyp. 12.
- ³⁶ AAP, zsp. Akta m. Płocka, sygn. 28810, k. 45, *Protokół nr 10 z dnia 13.07.1945 r.*
- ³⁷ Okoliczności zmiany komendanta RKU szerzej M. Trubas, *Administracja wojskowa...*, s. 31-32.
- ³⁸ AAP, Akta m. Płocka, sygn. 28810, k. 22, *Protokół nr 7 z dnia 7.05.1945 r.*; k. 35, *Protokół nr 8 z dnia 22.05.1945 r.*; zsp. Powiatowa Rada Narodowa w Płocku, sygn. 12, k. 408, *Meldunek leśniczego Zd. Lewandowskiego o użycie broni w II obwodzie leśnictwa Brwilno*.
- ³⁹ AAP, zsp. Akta m. Płocka, sygn. 28810, k. 36, *Protokół nr 9 z dnia 22.06.1945 r.*; tamże, k. 243, *Protokół 4/47 z dnia 29.04.1947 r.*; tamże, sygn. 28816, k. 45, *Wyciąg z uchwały 360 posiedzenia magistratu m. Płocka z dnia 27.04.1947 r.*
- ⁴⁰ Por. B. Miśkiewicz, *Wojsko Polskie w XX wieku*, Łódź 2006, s. 179-180.
- ⁴¹ G. Botcun, *Wojsko Polskie i obronność w pracach Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1947-1952*, Warszawa 2005, s. 117.
- ⁴² Archiwum Wojskowe w Toruniu (dalej: AWT), zsp. 524, sygn. 2506/62, *Pismo Komendanta RKU Płock nr 424 z dnia 23.02.1950 r.*
- ⁴³ *Ustawa z dnia 4 lutego 1950 roku o powszechnym obowiązku obrony* (Dz. U. 1950.6.46); J. Babula, dz. cyt., s. 74.
- ⁴⁴ *Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 5 listopada 1949 r. w sprawie mianowania obywatela Konstantego Rokossowskiego Marszałkiem Polski* (Dz.R.MON 1949.7. 123).

- Warto zwrócić uwagę, że następny przypadek mianowania ministra obrony narodowej wicepremierem miał miejsce dopiero 55 lat później.
- ⁴⁵ J. Babula, *dz. cyt.*, s. 83-84.
- ⁴⁶ Zarządzenie Ministra Obrony Narodowej nr 2/MON z dnia 5. 01.1951 r. w sprawie zasięgu terytorialnego Wojskowych Komend Rejonowych (Dz. R. MON 1951. 1.3).
- ⁴⁷ Ustawa z dnia 4 lutego 1950 r. o powszechnym obowiązku obrony, art. 27, 36 (Dz. U. 1950. 6.46) To właśnie wtedy ukuto, tak obśmiewany później, slogan propagandowy: „Nie matura, lecz chęć szczerą zrobi z ciebie oficera”.
- ⁴⁸ AWT, zsp. 524, sygn. 5970/26, k. 47, *Pismo Wojskowej Komendy Wojewódzkiej Warszawa nr 0428/Pol.* z dn. 18.02.1953 r.
- ⁴⁹ M. Trubas, *Wojska „jednorazowego użytku”, „Przegląd Historyczno-Wojskowy”,* 2011, nr 2(235), s. 166.
- ⁵⁰ AWT, zsp. 524, sygn. 159/81/1, *Rozkaz dzienny nr 70/50 z dn. 20.05.1950*; sygn. 159/83/6, *Rozkaz dzienny nr 39/54 z dn. 29.12.1954 r.*
- ⁵¹ Tamże, sygn. 159/83/6, *Rozkaz oficera nr 1 z dn. 1.08.1955*; sygn. 10066/13, k. 72, *Opinia służbowa oficera*; k. 44-50, *Meldunki oficerów*.
- ⁵² Tamże, sygn. 159/83/19, k. 1, *Rozkaz organizacyjny Powiatowego Sztabu Wojskowego Płock nr 1 z dn. 1.02.1965 r.*; *Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dn. 20.01.1968 r. w sprawie terytorialnego zasięgu działania wojewódzkich i powiatowych (miejskich, dzielnicowych) sztabów wojskowych* (M.P. 1968.5.30).
- ⁵³ Tamże, sygn. 28/71/14, *passim*, *Sprawozdania szkoleniowe PSzW Płock*.
- ⁵⁴ Tamże, sygn. 159/83/19, k. 1, *Rozkaz organizacyjny Powiatowego Sztabu Wojskowego Płock nr 1 z dn. 1.02.1965 r.*
- ⁵⁵ Tamże, sygn. 159/83/19, *Książka rozkazów dziennych PSzW Płock 1968 r.*; sygn. 159/83/32, *Książka rozkazów dziennych PSzW Płock 1970 r.*
- ⁵⁶ APP, zsp. Miejska Rada Narodowa i Prezydium MRN w Płocku, t. 1/15, k. 151, *Uchwała nr XLI/575 z dnia 27.10.1951 r.*
- ⁵⁷ AWT, zsp. 524, sygn. 159/83/19, *passim*, *Sprawy komendanty*.
- ⁵⁸ *Ustawa z dnia 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym państwa*, rozdz. 1, art. 2; rozdz. 4, art. 25 (Dz. U. 1975.16.91).
- ⁵⁹ Archiwum Ministerstwa Obrony Narodowej (dalej: AMON), zsp. 401, sygn. 117/95/329, *Etat nr 70/042, Wojskowa Komenda Uzupelnień*.
- ⁶⁰ Kancelaria WKU Płock, *Kronika, Rozkaz dowódcy Pomorskiego Okręgu Wojskowego nr 052/75 z dn. 3.07.1975 r.*; AWT, zsp. 524, sygn. 159/83/43, *Rozkaz dzienny nr 43 z dn. 7.07.1975 r.*
- ⁶¹ Tamże.
- ⁶² AWT, zsp. 523, sygn. 97/89/2, k. 29, *Ramowy zakres działania Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego*.
- ⁶³ AMON, zsp.401, sygn. 1117/95/328, *Etat nr 70/041 Wojewódzki Sztab Wojskowy*.
- ⁶⁴ AWT, zsp. 523, sygn. 158/83/7, *Listy uposażeń pracowników cywilnych*; sygn. 158/83/6, *Lista uposażeń kadry WSzW [1976]*; sygn. 158/83/23, *Lista uposażeń żołnierzy zawodowych WSzW Płock [1984]*; sygn. 97/89/5, k. 115, *Zarządzenie Szefa Sztabu Generalnego Wojska Polskiego z dn. 23.06.1995 w sprawie przeformowania wojewódzkich sztabów wojskowych*; AMON, zsp.401, sygn. 2084/03/557, *Etat 70/041 [1985-1996]*.
- ⁶⁵ AWT, zsp. 523, sygn. 1206/99/39, *Kronika WSzW Płock [1957-1979]*; sygn. 1206/99/40, *Kronika WSzW Płock [1980-1982]*; sygn. 1206/99/41, *Kronika WSzW Płock [1983-1998]*.
- ⁶⁶ AMON, zsp. 840, sygn. 1869/94/7, k. 7, *Protokół z kontroli problemowej GWŁ Płock; Relacja płk. dypl. w st. spocz. Leszka Korputa*, w posiadaniu autora.
- ⁶⁷ Ówczesne koncepcje budowania bezpieczeństwa państwa oraz warunki ich powstawania szerzej w M. Trubas, *Koncepcje bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej, „Bezpieczeństwo. Teoria i praktyka”,* 2013, nr 1 (X), s. 81-99.
- ⁶⁸ Obiektywizm badacza nie pozwala autorowi przedstawić swych domniemań i ocen tego przedsięwzięcia. Jednak ponad wszelką wątpliwość był to jeden pierwszych przejawów rozwijającego się zawstydzonego serwilizmu najwyższych władz wojskowych.

MILITARY ADMINISTRATION IN PŁOCK (1917-1999)

Summary

Local Military Administration constitute an element of state apparatus and are a link between the Armed Forces and public authorities. The first authority of military administration was established in Płock at the dawn of independence in 1917. Its main task was to supplement the reviving Polish Army with soldiers. Even though organizational, training and operational tasks were to be performed periodically, this function was the fundamental one for local military authority. The period from 1975 to 1999 deserves special attention as it is the time when military authority in Płock, Voivodeship Military Headquarters, was the main organizer and coordinator of all defense undertaking on the territory of Płock Voivodeship.

PERCEPCJA SPOŁECZNO-URBANISTYCZNA PRZESTRZENI PUBLICZNEJ PŁOCKA WŚRÓD SENIORÓW

Abstrakt

Problematyka podjęta w pracy dotyczy percepcji przestrzeni miejskiej Płocka wśród osób starszych, powyżej 60-tego roku życia. Dokonano analizy wybranych, charakterystycznych przestrzeni publicznych pod kątem ich odbioru urbanistycznego oraz ich znaczenia w życiu społecznym seniorów. Zagadnienie jakości przestrzeni postrzegane musi być przez pryzmat opinii wszystkich grup społecznych. W związku z tym ukazano również najważniejsze braki i potrzeby przestrzeni publicznych Płocka w kontekście ich przydatności dla osób starszych.

Słowa kluczowe: przestrzeń publiczna, seniorzy, percepcja, planowanie przestrzenne, Płock

Wstęp

„Powszechnie można rozróżnić co najmniej dwa odmienne sposoby używania pojęcia przestrzeni: jedno – przestrzeń jako trójwymiarowa geometria, drugie – przestrzeń jako pole percepcji, pole spostrzeżeniowe¹. Człowiek jest użytkownikiem i odbiorcą tej przestrzeni ujmowanej w ten dwojaki sposób. Miejsca związane z naszym życiem, pracą, zamieszkaniem, wypoczynkiem w oczywisty sposób stają się integralną częścią egzystencji-istnienia. Dlatego przestrzeń publiczna, która łączy ludzi jest czymś więcej, niż abstrakcyjnym pojęciem lokalizacji. Przestrzeń jest więc jakościowym, całościowym zjawiskiem, którego nie powinniśmy redukować jedynie do jego własności (kształtu, faktury, koloru itp.), nie tracąc „charakteru otoczenia”, który jest istotą miejsca.

Przestrzeń publiczną definiujemy najczęściej w kategoriach społeczno-ekonomicznych. Rozumiemy ją jako dobro wspólnie użytkowane, celowo kształtowane przez człowieka, zgodnie ze społecznymi zasadami i wartościami, służące zaspokojeniu potrzeb społeczności lokalnych i ponadlokalnych. Dlatego o publicznym charakterze przestrzeni decyduje zbiorowy sposób jej użytkowania przez różne grupy wiekowe ludności².

Płock jako miasto przestrzeni publicznych

Przestrzeń Płocka była przedmiotem badań nauk społecznych, geograficznych, historycznych, a ich wyniki prezentowane m.in. w publikacjach G. Dziwoły³, B. Czarneckiego⁴. Poruszana w nich problematyka

najlepiej odpowiada tzw. geografii percepcyjnej będącej interdyscyplinarną dziedziną łączącą aspekty socjologii, psychologii, filozofii, architektury i planowania przestrzennego.

Płock był zawsze dobrym przykładem dla zaprezentowania badań nad przestrzenią miejską. Był i jest ośrodkiem o dużym znaczeniu administracyjnym i gospodarczym w skali Mazowsza i kraju. Rozwój „rozpoczął się wraz z powstaniem w XI w. osady podgrodowej, na której miejscu w 1237 r. lokowano miasto. Około 1300 r. dokonano kolejnej lokacji, związanej z nowym rozmierniem miasta w bezpośrednim sąsiedztwie starszego ośrodka i dezurbanizacją terenu miasta pierwszej lokacji. Wreszcie po połowie XIV w. wraz z budową murów obronnych połączono nowe miasto i część starszego w jeden organizm, który w tej postaci dotrwał do XVIII- i XIX-wiecznych regulacji, zacierających w znacznej mierze przestrzenny kształt średniowiecznego miasta⁵.

Historyczne i obecne uwarunkowania wpłynęły na kształtowanie się przestrzeni publicznych, tak jak np. Wzgórze Tumskie miejsce najsilniej wyodrębnione z wysoczyzny, na którym u schyłku X w. wzniesiono gród, czy rynek, który uległ znaczącym przekształceniom w XVI w., głównie ze względu na budowę nowego murowanego ratusza.

W ramach prezentowanych badań zdecydowano się wytypować 13 przestrzeni publicznych w Płocku tj. Park 27 dębów, Park Miejski Podolszyce, Park Północny, ZOO, rynek Starego Miasta, rynek Nowego Miasta, ulica Tumska, Wzgórze Tumskie, molo i plaża Sobótka, plac 13 Straconych, aleja Antoniego Roguckiego, Park Wodny przy Orlen Arenie, Parowa (jar).

Rys. 1. Rynek i ratusz na akwareli A. Karaszowskiego z 1813 r.

Źródło: M. Trzecicki, 2011, s. 67

Postrzeganie przestrzeni przez człowieka – podejście metodyczne

Jednym z kluczowych pojęć mających duże znaczenie w kontekście interpretacji wyników badań jest percepcja. Jest to pojęcie z dziedziny psychologii, w najszerszych ujęciach definiowane jako postrzeganie, spostrzeganie, uświadomienie sobie spostrzeganego przedmiotu lub zjawiska, zaobserwowanie go. Pod kątem percepcji przestrzeni należy wyodrębnić 3 etapy tj. odbiór – wzrokowy

i psychologiczny, wewnętrzna interpretacja oraz identyfikacja, czyli rozpoznawanie i przypisywanie pozytywnych lub negatywnych cech konkretnym miejscom.

O percepcji przestrzeni miejskiej decyduje wiele czynników, które można podzielić na następujące grupy:

- czynniki indywidualne, do których zaliczają się: wiek, wykształcenie, wykonywany zawód, przynależność do organizacji społecznych i zawodowych, obecne miejsce zamieszkania, stan rodziny, poziom zamożności, a także własne doświadczenie, poziom wiedzy oraz stan emocjonalny;
- czynniki przestrzenne, wśród których należy wymienić: liczbę i rodzaj elementów przestrzeni miejskiej, ich zróżnicowanie, funkcjonalność, dostępność komunikacyjną oraz prędkość zmian struktury miasta w czasie;
- czynniki stanowiące źródło wiedzy o przestrzeni, które należy rozumieć jako własne doświadczenia, opinie innych osób oraz informacje pochodzące ze środków masowego przekazu⁶.

Cel, zakres i metoda badań

Celem analizy było ukazanie mniej lub bardziej subiektywnego odbioru głównych przestrzeni publicznych w Płocku przez seniorów.

Rys. 2. Rozmieszczenie analizowanych przestrzeni publicznych Płocka w stosunku do miejsca zamieszkania respondentów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Legenda: A – Park 27 dębów; B – Park Miejski Podolszyce; C – Park Północny; D – ZOO; E – rynek Starego Miasta; F – rynek Nowego Miasta; G – ulica Tumską; H – Wzgórze Tumskie; I – moło i plaża Sobótka; J – plac 13 Straconych; K – aleja Antoniego Roguckiego; L – Park Wodny przy Orleń Arenie; M – Parowa (jar)

Analiza percepcji przestrzeni publicznych miasta Płocka została oparta na badaniach empirycznych przeprowadzonych wśród mieszkańców Płocka w wieku powyżej 60 roku życia. Uznano, że właśnie ta grupa społeczna jest szczególnie ważna ze względu na wydłużający się wiek życia ludzi oraz wzrastający udział ludności w wieku poprodukcyjnym w stosunku do grupy przedprodukcyjnej. Jednocześnie ludzie starsi ze względu na utrudnioną możliwość wyrażania swojego zdania w życiu publicznym są często pomijani w decyzjach związanych z przestrzenią ich życia.

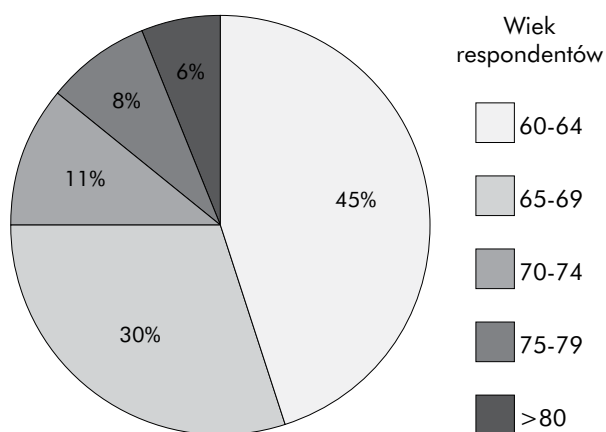
W badaniach bezpośrednich wykorzystano narzędzie ankietowe zawierające 10 pytań. Pierwsze 4 charakteryzowały respondenta pod względem wieku, płci, miejsca oraz rodzaju zabudowy, w której zamieszkują. Kolejne 5 pytań zamkniętych odnosiło się do korzystania i odbioru konkretnych miejsc w Płocku. Ostatnie pytanie miało charakter otwarty, ale w 99% ankietowanych zostało pozostawione bez odpowiedzi. Ankieta miała dość prostą formę, mającą na celu zminimalizowanie trudności jej wypełnienia przez osoby starsze.

Badania były przeprowadzone w okresie od lipca do grudnia 2014 r. i poddano nim 106 respondentów. Ogólne rozmieszczenie zamieszkania osób ankietowanych w stosunku do lokalizacji przestrzeni publicznych ukazuje rys. 2.

Charakterystyka badanej grupy

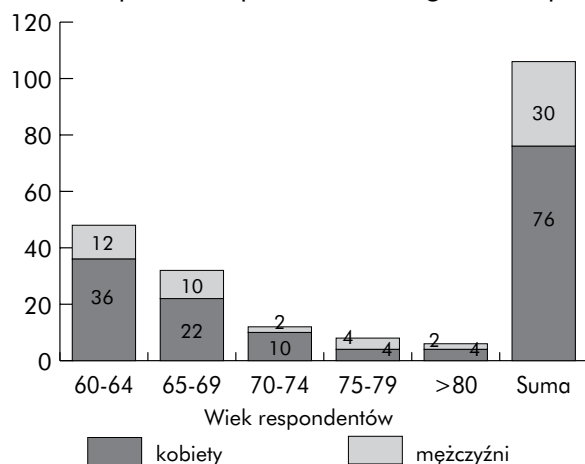
W literaturze socjologicznej, dokumentach państwowych oraz w danych statystycznych stosuje się różne granice starości. W analizie zdecydowano się zastosować dość klasyczne podejście przeważające w większości opracowań. Dolna granica uznana za początek okresu seniorskiego została przyjęta

Rys. 3. Liczba respondentów w badaniach percepcji przestrzeni publicznej Płocka według wieku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Rys. 4. Liczba respondentów w badaniach percepcji przestrzeni publicznej Płocka według wieku i płci

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

na 60 rok życia. Ponieważ bardzo często różnicuje się również grupy osób starszych, wyróżniono dwa etapy starości III i IV wiek⁷. W związku z tym wyróżniono 4 pięcioletnie przedziały wieku respondentów zaliczanych do tzw. III wieku (60-64 lata, 65-69 lat, 70-74 lata i 75-79 lat) oraz osób zaliczanych do IV wieku (80 lat i więcej).

W wykonanych badaniach zdecydowanie przeważały osoby z I i II grupy III wieku stanowiące 77% ogółu pytaných. Osób z ostatniej grupy III wieku i z IV wieku było najmniej po ok. 6-8%.

Biorąc pod uwagę rozkład respondentów według płci to ponad 2/3 stanowiły kobiety (72%). Wraz ze wzrostem wieku ta dysproporcja była coraz mniejsza, ale miała na to wpływ również ogólna liczba ankietowanych. W grupie 60-64 lata i powyżej 80 lat mężczyzn było 33%, w przedziale 65-69 lat 30%; w grupie 75-79 lat 50%, a wśród osób w wieku 70-74 lata jedynie 10%.

Postrzeganie przestrzeni publicznych Płocka przez Seniorów

Badania nad percepcją przestrzeni przez osoby starsze mają podłoże w geografii behawioralnej, która w swoim przestrzennym ujęciu koncentruje się na analizie indywidualnych i grupowych zachowań przestrzennych („space behaviours”) i zachowań w przestrzeni („behaviours in space”) w ujęciu tak zachowań społecznych rzeczywistych, jak i wyobrazeniowych. Dlatego w badaniach odniesiono się do faktycznego korzystania z przestrzeni publicznych (respondenci mogli wskazać maksymalnie po 5 przestrzeni), odniesionych do:

- najczęstszego przebywania w danych miejscach;
- odbioru wizualno-krajobrazowego; jak i proponowanych zmian, będących w sferze

oczekiwań, marzeń czy postulatów (ankietowani mogli wybrać maksymalnie 3 rodzaje proponowanych odpowiedzi):

- zmian w kontekście struktury funkcjonalnej w Płocku;
- najpotrzebniejszych elementów i obiektów użyteczności publicznej.

Analiza wyników

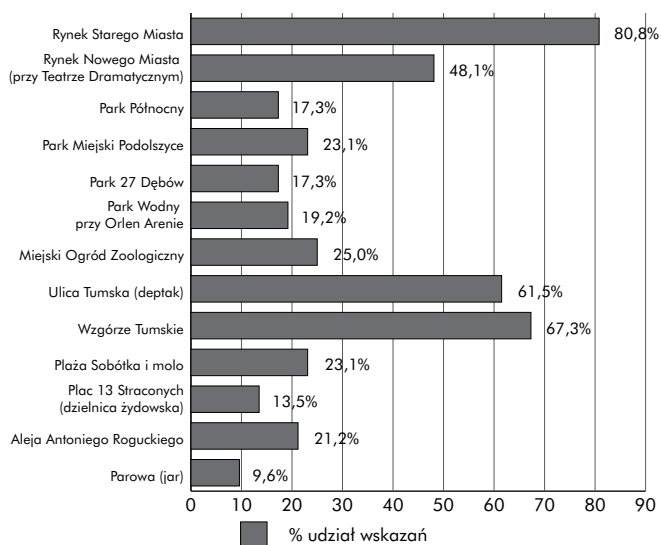
Analizując uzyskane wyniki można podać wnioski bezpośrednio wynikające z odpowiedzi ankietowanych oraz pokusić się o ich interpretację mającą podłoże socjologiczno-przestrzenne.

Pod kątem najczęściej odwiedzanych przestrzeni publicznych zdecydowaną przewagę uzyskały: Rynek Starego Miasta (80,8%), Wzgórze Tumskie (67,3%) i ulica Tumska (61,5%). Prawie połowa ankietowanych deklaruwała dość częste odwiedzanie Rynek Nowego Miasta (przy Teatrze Dramatycznym). Co 4-5 ankietowany wybierał w swoich odpowiedziach inne miejsca, których udziały rozłożyły się dość równomiernie w przedziale 17-25%. Poddane badaniu osoby starsze raczej nie odwiedzały Placu 13 Straconych (dzielnica żydowska) i jaru przy Parowej.

Porównując odpowiedzi z miejscem zamieszkania ankietowanych należy stwierdzić, że:

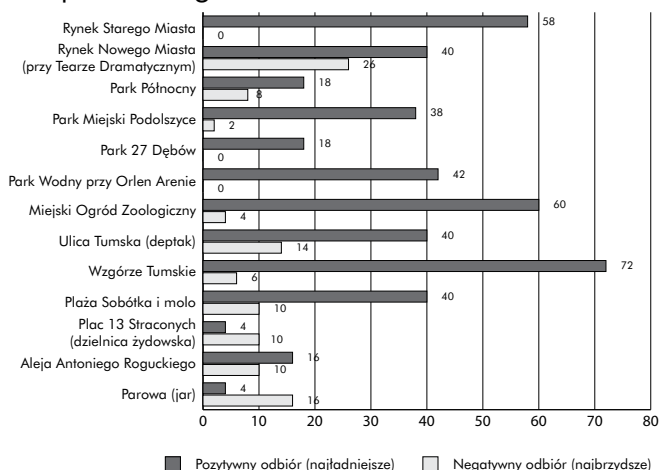
- większość seniorów wskazała reprezentacyjne przestrzenie Płocka zlokalizowane w centrum miasta, niezależnie od miejsca zamieszkania;
- wśród pozostałych przestrzeni publicznych zdecydowanie przeważały wskazania tych miejsc, które były położone blisko miejscu zamieszkania.

Rys. 5. Rozkład procentowy poszczególnych przestrzeni publicznych w aspekcie częstotliwości ich odwiedzania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Rys. 6. Rozkład wskazań przestrzeni publicznych według pozytywnego i negatywnego odbioru wizualno-krajobrazowego

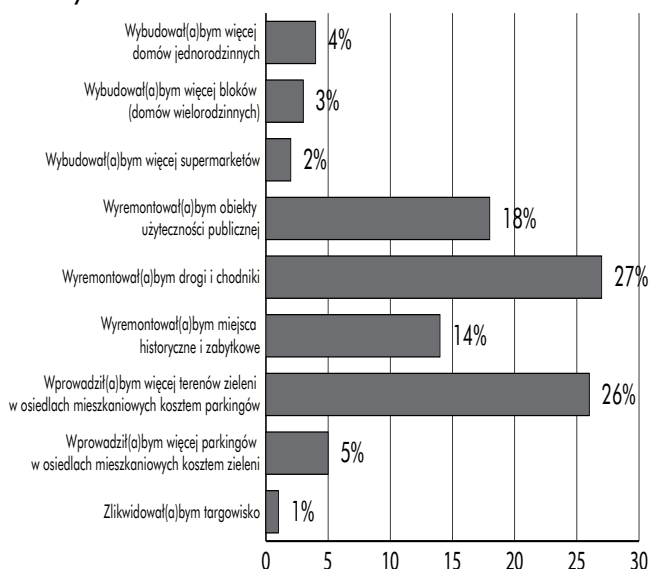

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Ciekawsze spostrzeżenia można uzyskać z analizy odbioru krajobrazowo-urbanistycznego przez osoby starsze. 11 spośród 13 analizowanych przestrzeni publicznych jest odbierana pozytywnie przez osoby starsze. Jedynie Plac 13 Straconych (dzielnica żydowska) i jar przy Parowej były odbierane w przeważającej liczbie negatywnie. Trzy spośród trzynastu przestrzeni publicznych (Rynek Starego Miasta, Park 27 Dębów, Park Wodny przy Orlen Arenie) nie budzą w ogóle negatywnego odbioru. W przypadku Parków może to być dowód na lokalną akceptację przestrzeni przez osoby starsze tam mieszkające. Należy jednak podkreślić, że analizowane pytanie dotyczyło jedynie subiektywnego odbioru miejsca (ładne, piękne, ciekawe krajobrazowo), a nie uwzględniało możliwości korzystania z niego w każdym momencie. Trzeba zwrócić na to uwagę, ponieważ np. przy Parku Wodnym przy Orlen Arenie odbywają się często imprezy, zawody, których charakter może nie odpowiadać osobom starszym, szukającym spokoju. Pozytywnie trzeba natomiast odebrać pełną akceptację Rynku Starego Miasta, co świadczy o patriotyzmie lokalnym, utożsamianie się nie tylko z miejscem zamieszkania, ale z całym miastem. Równie pozytywny odbiór uzyskały: Park Miejski Podolszyce, Miejski Ogród Zoologiczny, Wzgórze Tumskie, gdzie odpowiedzi negatywne stanowiły marginalny procent. Uwagę należy zwrócić szczególnie na dwie przestrzenie publiczne, których odbiór budził kontrowersję wśród seniorów, a liczba odpowiedzi pozytywnych była niewiele większa od odpowiedzi negatywnych. Do tych przestrzeni należy Rynek Nowego Miasta oraz aleja Antoniego Roguckiego.

Planowanie przestrzenne powinno być procesem otwartym, zawierającym m.in. konsultacje społeczne.

Rys. 7. Udział procentowy postulowanych zmian w strukturze funkcjonalno-przestrzennej Płocka przez osoby starsze.

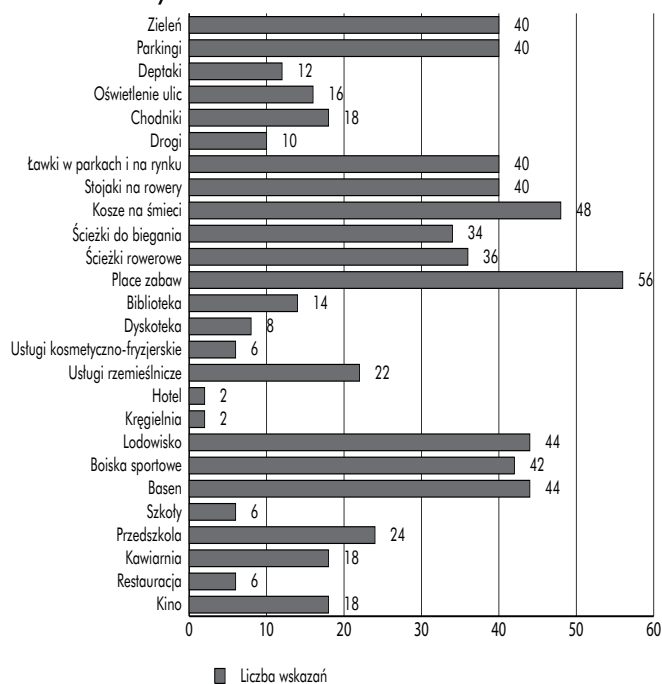

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Dlatego dość ważnym aspektem badań stanowiły sugestie osób starszych w stosunku do struktury użytkowania terenu oraz działań naprawczych odniesionych do poszczególnych elementów przestrzeni. Wynika z tego, że ponad 1/4 ankietowanych zajęłaby się przede wszystkim wyremontowaniem ciągów komunikacyjnych (pieszych i jezdnych) oraz zwiększyłaby powierzchnię zieleni na terenach osiedli mieszkaniowych. W drugiej kolejności poprawa przestrzeni kryłaby się w remontach obiektów użyteczności publicznej (18%) oraz miejsc historycznych i zabytkowych (14%). Z uzyskanych wyników widać również, że osoby starsze dostrzegają problem braku miejsc do parkowania samochodów. Jednak tylko 5% ankietowanych powiększyłaby powierzchnie parkingowe kosztem terenów zieleni. Seniorzy nie widzą potrzeby rozwoju urbanistycznego miasta lub nie są chętni do powiększającej się gęstości zaludnienia. Tylko 4% widzi dalsze przeznaczanie terenów pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinną, a tylko 3% pod zabudowę mieszkaniową wielorodzinną. Nie dostrzeżono również zainteresowania w kontekście dalszego rozwoju usług handlowych wielkopowierzchniowych z jednoczesnym zachowaniem targowisk. Wynika z tego, że osoby starsze cały czas korzystają z bazarów, targowisk i małych osiedlowych sklepów, a forma zakupów w centrach handlowych i samo ich występowanie nie stanowi priorytetu w kształtowaniu przestrzeni dla seniorów.

Ostatnim elementem analizy było wskazanie tych elementów i obiektów w przestrzeni publicznej, których najbardziej brakuje w Płocku. Biorąc pod uwagę

Rys. 8. Rozkład wskazań obiektów i elementów przestrzeni publicznej, których brakuje w Płocku według osób starszych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych
deklarowane zapotrzebowanie można wydzielić 4 grupy obiektów, które uzyskały:

- ≤ 40 wskazań, uznane jako najpotrzebniejsze w całym mieście, należały do nich place zabaw, kosze na śmieci, zieleni, parkingi, ławki w parkach i na rynku, lodowisko, basen, boiska sportowe;
- 30-39 wskazań, uznane jako bardzo potrzebne w całym mieście, a były to ścieżki rowerowe i ścieżki do biegania;
- 10-29 wskazań, uznane za potrzebne, ale tylko lokalnie, do których należały: przedszkola, usługi rzemieślnicze, chodniki, kawiarnie, kino, oświetlenie ulic, biblioteka, deptaki i drogi;
- poniżej 10 wskazań, uznane jako mało potrzebne i jedynie lokalnie, w opinii osób starszych, z takimi obiektami jak: dyskoteka, usługi kosmetyczno-fryzjerskie, szkoły, restauracja, hotel, kąpielnia.

Z powyższych wskazań można pokusić się o psychologiczny portret respondentów. Wynika z niego, że w badaniu brała udział znacząca liczba seniorów aktywnych lub pragnących, aby kultura fizyczna i sport były dostępne dla wszystkich i wszędzie. Należy zwrócić uwagę również na fakt, że oprócz zauważania przez osoby starsze braku elementów prozaicznych, jak ławki czy kosze, wiele odpowiedzi świadczyło o myśleniu o innych. Kształtuje się tutaj klasyczny obraz babci i dziadka, dla których ważne jest to co dla ich wnuków, o czym świadczy fakt zdecydowanej przewagi odpowiedzi dotyczącej braku placów zabaw.

Podsumowanie

Konieczność badań dotyczących percepcji przestrzeni jest bardzo ważna, a ich interpretacja powinna mieć znaczenie praktyczne dla potrzeb planowania. Według wielu naukowców głównym problemem planowania przestrzennego jest to, że kto inny projektuje, a kto inny odczuwa skutki tego projektowania⁸.

Postrzeganie procesu planowania jako jedynie interakcji podmiotów urzędniczych i biur urbanistycznych jest najczęstszym krokiem do popełniania błędów w osiągnięciu funkcjonalności przestrzeni. Badania różnych grup wiekowych pod kątem ich wyobrażeń, postaw ma stanowić jeden z elementów uspołecznienia procesu planowania⁹. Jedynie interdyscyplinarne podejście do planowania przestrzeni oraz jednoczesne badania psychologów, socjologów, planistów, architektów, jak i geografów stwarzają

szansę na osiągnięcie prawdziwego zrównoważonego rozwoju.

Należy pamiętać, że nie zawsze te miasta, które stały się atrakcyjne dla inwestorów, są w stanie zaspokoić potrzeby i oczekiwania ich mieszkańców, w tym osób starszych. Dlatego podstawowym wyzwaniem polskich miast staje się zaspokojenie zbiorowych standardów życia powiększającego się społeczeństwa, społeczeństwa złożonego z różnych grup wiekowych. Rozwój przestrzeni publicznych powinien wpisany być w rozwój ideowy „inteligentnych miast – smart city”. Aby było to możliwe musi nastąpić równowaga i przemyślana zależność pomiędzy czterema czynnikami: partycypacją, przestrzenią, powietrzem i planowaniem, które spięte powinny być działaniami cechującymi się otwartością, kreatywnością, jakością i podstawami zrównoważonego rozwoju¹⁰, szczególnie w Płocku.

Przypisy

- ¹ J. Szyszko, J. Rylke, P. Jeżewski, I. Dymitryszyn (red.), *Ocena i wycena zasobów przyrodniczych*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2010, s. 252.
- ² K. Chwalibóg (red.), *Polska polityka architektoniczna. Polityka jakości krajobrazu, przestrzeni publicznej, architektury*. Polska Rada Architektury, SARP, TUP, Izba Architektów RP, Warszawa, 2011, s. 44.
- ³ G. Dziwota, *Percepcja przestrzeni miejskiej Płocka*, „Notatki Płockie” 2003 nr 1, s. 27-36.
- ⁴ B. Czarnecki, *Plan zagospodarowania przestrzennego zespołu jednostek osadniczych Płocka*, „Notatki Płockie” 1985, nr 1, s. 45-55.
- ⁵ M. Trzeciecki, *Przestrzeń publiczna średniowiecznego Płocka jako przedmiot badań archeologia* [w:] *Ulica, plac i cmentarz w publicznej przestrzeni średniowiecznego i wczesnonowoczesnego miasta Europy Środkowej*, J. Piekalski (red.), *Wratislavia Antiqua 13*: Wrocław, 2011, s. 63.
- ⁶ M. Radwańska, *Percepcja przestrzeni miejskiej – przykład miasta Torunia*, [w:] M. Madurowicz (red.), *Percepcja współczesnej przestrzeni miejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2007, s. 371-381.
- ⁷ M. Mossakowska, A. Więcek, P. Błędowski (red), *Aspekty medyczne, psychologiczne, socjologiczne i ekonomiczne starzenia się ludzi w Polsce*, Termedia Poznań, 2012.
- ⁸ Saarinen T.F., *Research Approaches and Questionnaire Design*, in *Perceptions and Attitudes in Resource*, 1971.
- ⁹ B. Jałowiecki (red), H. Libura, *Percepcja i waloryzacja środowiska naturalnego i antropogenicznego*, wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1992.
- ¹⁰ K. Podawca, *Płock – miasto czyste czy zanieczyszczone. Ocena jakości powietrza w latach 2004-2013*, „Notatki Płockie” 2014, nr 4, s. 31-45.

SOCIAL AND URBAN PERCEPTION OF PŁOCK PUBLIC SPACE AMONG SENIOR CITIZENS

Summary

The issues addressed in this paper concern the perception of the urban space of Płock among senior citizens who are 60 years old and older. An analysis of selected, characteristic urban spaces were conducted with respect of their urban perception and meaning in senior citizens' social life. The term of space quality has to be perceived from the angle of opinions of all social groups. As a result, the most important lacks and needs of Płock urban spaces in the context of their usefulness for the old have been presented.

POCZĄTEK I TERAŹNIEJSZOŚĆ TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO. REFLEKSJE NA JUBILEUSZ

Abstrakt

Prezentowano sytuację społeczno-polityczną w okresie powstawania w 1820 r. Towarzystwa Naukowego w Płocku. Opisano założone cele funkcjonowania i ich realizację. Pokazano osoby, które pracowały na rzecz Towarzystwa. Wskazano na ideę i misję, która trwa i towarzyszy funkcjonującemu Towarzystwu.

Słowa kluczowe: społeczeństwo, organizacje pozarządowe, towarzystwa naukowe, Towarzystwo Naukowe Płockie

W 2015 roku minęło 195 lat, kiedy to 3 czerwca 1820 r – w czasie pobytu w mieście biskupa Adama Prażmowskiego – założone zostało oficjalnie przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej Towarzystwo Naukowe. Wcześniej, 19 marca tegoż roku, podczas uroczystości szkolnej w Szkole Wojewódzkiej Kajetan Morykoni – dyrektor – odczytał zebranim swoją krótką pracę *Pierwsze myśli względem utworzenia Towarzystwa naukowego przy Szkole Wojewódzkiej w Płocku*, w której zaproponował utworzenie organizacji, aby „upowszechnić i wznowić, ile możliwości dozwoli oświecenie w kraju”. W tym celu zaproponował następujące działania: (a) publikować w pismach opracowania dziejów narodowych, zwłaszcza dotyczących województwa płockiego, przedstawiać też potrzeby tego regionu; (b) umożliwić społeczeństwu nabywanie i pogłębianie ważnych oraz potrzebnych wiadomości, młodzież zachęcać do zdobywania wiedzy i kształcenia umiejętności; (c) współpracować z innymi towarzystwami, korzystać z ich doświadczeń i jednocześnie służyć im swoimi uwagami (Kruszewski, 2011, s. 99). W pierwszym założycielskim zebraniu uczestniczyła grupa 15 osób, głównie nauczycieli ze szkoły K. Morykoniego, która podpisała statut. Grupa ta uważana jest za założycieli Towarzystwa Naukowego. Statut przewidywał członków zwyczajnych, korespondentów i opiekunów – czyli członków honorowych. O znaczeniu powstałego Towarzystwa w ówczesnym okresie, świadczy lista członków opiekunów, którymi byli: hrabia Kostka Stanisław Potocki – prezes Senatu, hrabia Stanisław Grabowski – minister Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Stanisław Staszic – radca stanu, prezes Królewskiego Towarzystwa Przyjaciół

Nauki w Warszawie (KTPN), hrabia Ludwik Plater – radca stanu, baron Florian Kobyliński – prezes Komisji Wojewódzkiej Płockiej, Julian Ursyn Niemcewicz – sekretarz stanu, Wojciech Kossakowski – wizytator generalny, Bogumił Linde – dyrektor Komisji Rządowej Oświecenia, ks. Wojciech Szwejkowski – pierwszy rektor Uniwersytetu Warszawskiego, ks. Antoni Luberadski – biskup, sufragan płocki, ks. Edward Czarnecki – sekretarz KTPN, Feliks Bentowski – profesor Uniwersytetu Warszawskiego. Wsparcie Towarzystwu miała udzielić i opiekę sprawować Rada Wojewódzka nadzorująca edukację publiczną w województwie płockim (Kruszewski 2011, s. 100-101).

Głównym inicjatorem powołania do życia Towarzystwa Naukowego był Kajetan Morykoni, jednak z różnych względów nie chciał on być prezesem, uważał, że do realizacji potrzebni są nie tylko członkowie założyciele, ale i wysoko postawieni protektorzy. Spośród ówczesnych osobistości w grę wchodziły 3 osoby: przede wszystkim biskup płocki Adam Prażmowski, jeden z najbardziej wykształconych i światłych przedstawicieli kleru, bardzo zaangażowany w życie politycznym stolicy, członek Królewskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk – jako ordynariusz był automatycznie senatorem Królestwa Polskiego, następnie prezes Komisji Województwa Płockiego Florian Kobyliński oraz komisarz wojewódzki Józef Brzozowski. K. Morykoni zwrócił się do nich, a przede wszystkim listownie do A. Prażmowskiego (treści ani daty tego listu niestety nie znamy), po czym otrzymał 6 marca 1820 r. z Warszawy list, w którym biskup w *najprzyjemniejszych wyrazach odpowiedzieć raczył, że [...] z Towarzystwem Naukowym łączy się przez skłonności swojego*

serca i w czymkolwiek będzie mógł zostać pożytecznym znajdzie sposobność naradzenia się w czasie swej bytności w Płocku i przyjął też sobie oddaną opiekę z przewodnictwem Towarzystwu Naukowemu (Morykoni, 1820, k. 20).

Przewodniczącym Towarzystwa został wybrany biskup płocki ks. Adam Prażmowski. Później przyjeżdżał on do Płocka rzadko, jedynie w latach 1823, 1824, 1825, 1826 i 1827 (Stogowska, 1998, s. 32). W czasie nieobecności biskupa, na posiedzenia walne przybywał jego zastępca – biskup Franciszek Pawłowski lub odbywały się one bez prezesa. Pomimo podzielonych opinii badaczy na temat roli biskupa Adama Prażmowskiego w działalności na rzecz Towarzystwa, można przyjąć, że sprawował swoją funkcję honorowo, ograniczając się do praktycznych rad jako członek Królewskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauki, a późniejsze okoliczności sprawiły, że się odsunął od spraw Towarzystwa (Kieffer-Kostanecka, 1978, s. 262).

Reasumując można wyrazić pogląd, że powstanie Towarzystwa Naukowego w Płocku było inicjatywą grupy płockich nauczycieli, nazywanych przez Waldemara Rolbieckiego „arystokracją nauczycielską” z Kajetanem Morykonim na czele, nie zaś rezultatem jakiejś odgórznej inspiracji. Szczególna skromność K. Morykoniego, który został sekretarzem Towarzystwa sprawiła, że dowody tego faktu są jakby nieco pozacierane. Poza tym, że był on głównym inicjatorem utworzenia organizacji, stanowił jego siłę napędową. Przygotował całą podbudowę teoretyczną Towarzystwa. Opracował statut, program działalności, zaproszenia do współpracy, ułożył pierwsze w kraju kwestionariusze do badań regionu, co można uznać za początek regionalizmu płockiego. Głównym celem Towarzystwa było zbieranie materiałów dotyczących Płocka i jego regionu, a najbliższym zadaniem – utworzenie biblioteki, muzeum, księgarni oraz rozwinięcie drukarni płockiej, założonej w 1809 r. przez Rajmunda Rembielińskiego.

Towarzystwo Naukowe w Płocku uzyskało od razu potwierdzenie dla swojej działalności przez Komisję Rządową Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz opiekę wysokich protektorów, m.in. ważnych osobistości świata masonskiego, jak K.S. Potocki, z którym K. Morykoni posiadał wcześniejszą znajomość, a także J.U. Niemcewicza i F. Bentkowskiego. Wśród 33 członków zwyczajnych nowo założonego Towarzystwa, znalazło się 13 członków masonerii.

Na powstanie Towarzystwa w Płocku złożyły się głównie następujące czynniki polityczno-społeczne: (a) sytuacja polityczna Królestwa Polskiego, (b) rozwój miasta, (c) istnienie Szkoły Wojewódzkiej

wraz z zaangażowaną grupą nauczycieli (Kruszewski, 2011, s. 98).

Płock, jedno z najstarszych miast w Polsce (1237 r.), przeżywający od czasów wojen szwedzkich w XVIII w. okres upadku, w czasach rozbiorów stał się ważnym ośrodkiem administracyjnym, co przyczyniło się do jego rozwoju. Najpierw, po II rozbiorze w 1793 r. był siedzibą departamentu, tzw. Prus Wschodnich, potem stolicą departamentu w Księstwie Warszawskim (1807-1815), a w końcu stał się siedzibą władz wojewódzkich w Królestwie Polskim (1815-1830). Był czwartym co do liczby mieszkańców miastem Królestwa, z liczbą 6 344 osób (Kieffer-Kostanecka, 1978, s. 255), po Warszawie liczącej 131 000 mieszkańców, Lublinie (13 000) i Kaliszu (12 000).

Z rozwojem Płocka, jako ośrodka administracyjnego, wiązał się wzrost liczby zatrudnionych urzędników, często absolwentów Uniwersytetu Warszawskiego, powstałego w 1816 r., zwłaszcza prawników. Dla oświaty i kultury był to również pomyślny okres. Kształcenie młodzieży zapewniało dobrze zorganizowane szkolnictwo w postaci szkół elementarnych, szkół rzemieślniczych, szkół dla dziewcząt (szlachcianki kształciły się w klasztorze u Norbertanek, niezamożne – u Sióstr Miłosierdzia). Od 1816 r. działała pierwsza w Płocku świecka szkoła żeńska, założona przez Annę Kierwińską w domu Thiemeego (obecnie Plac Obrońców Warszawy 4). W latach 1823-1830 prowadziły także szkoły żeńskie: żona pastora ewangelickiego Hewelke i Wilhelmina Auschwitz, która aby otrzymać pozwolenie na działalność musiała złożyć egzamin przed rektorem Szkoły Wojewódzkiej K. Morykonim (Kieffer-Kostanecka, 1978, s. 258). W mieście działało również seminarium duchowne, kształcące księży.

Zasadniczą rolę w kształtowaniu lokalnego środowiska przez grupę intelektualistów miała Szkoła Wojewódzka Płocka. Powstała w 1180 r. jako szkoła kolegiacka przy kościele św. Michała. Skupiła wielu wybitnych nauczycieli. Niektórzy z nich, w latach 1819-1823 otrzymali zaszczytne stopnie doktorów Akademii Krakowskiej (Stogowska, 1998, s. 29). W 1820 r. w Królestwie Polskim było 10 szkół średnich – 3 w Warszawie i po jednej w Płocku, Pułtusku, Kaliszu, Kielcach, Radomiu, Lublinie i Łomży, do których uczęszczało 3 925 uczniów (Rolbiecki, 1996, s. 48).

Przeznaczone one były głównie dla szlachty, choć zdarzali się w nich także synowie mieszczan, a nawet jak w Płocku – Żydzi. Szkoły te, jako jedyne w Królestwie wydawały tzw. patenty, czyli świadectwa dojrzałości. Oprócz szkół, ogniskiem życia kulturalnego był teatr, mogący pomieścić 800 widzów. Gościł on najlepsze trupy z całego kraju: z Warszawy, Poznania, Krakowa.

Płock był również silnym ośrodkiem wolnomularstwa. Na czternaście zarejestrowanych w Królestwie Polskim łóż masońskich, w Płocku działało aż pięć, podporządkowanych Polskiej Łoży Wielkiego Wschodu Narodowego, której wielkim mistrzem był ówczesny Minister Oświecenia Publicznego Stanisław Kostka Potocki. Do łóż płockich należeli znani miejscowi obywatele, urzędnicy sądu i administracji, nauczyciele, lekarze, kupcy, radcy, prokuratorzy, aptekarze. Wolnomularstwo wywarło znaczny wpływ na nawyk zrzeszania się mieszkańców. W 1820 r. po likwidacji wszystkich łóż w Płocku odczuwano ich brak, jako instytucji życia towarzyskiego w mieście.

W sierpniu 1819 r. przyjechał z Lublina do Płocka i objął stanowisko rektora w Szkole Wojewódzkiej Płockiej – Kajetan Morykoni (1774-1830). Dał się wkrótce poznać jako wybitny pedagog, przyjaciel młodzieży, a także troskliwy gospodarz szkoły. Zajął się rozbudową i odnowieniem gmachu byłego kolegium jezuickiego, rozwijaniem biblioteki i muzeum szkolnego. Umiał przewodzić nauczycielom, a także współpracować z rodzicami i miejscowymi władzami. Wprowadził nową metodę pedagogiczną, polegającą na wpisywaniu do tzw. „Księgi Chwały” wyróżniających się gimnazjalistów. W dziejach szkoły okres rektoratu K. Morykoniego cechował się wysokim poziomem nauczania. Liczba uczniów systematycznie wzrastała – z 331 w roku 1820 do 483 w 1827 r. (Stogowska, 1998, s. 30). Rektor K. Morykoni włączył się też w nurt życia płockich wolnomularzy. Przed przyjazdem do Płocka był członkiem loży w Lublinie, w których uczestniczył również sam Stanisław Kostka Potocki. Swoje doświadczenia K. Morykoni przeniósł na grunt płocki, gdzie zastał podatne na swoje inicjatywy grono nauczycieli i urzędników. Dzięki takiej sprzyjającej społecznej inicjatywie, z entuzjazmem przyjęto jego pomysł o założeniu przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej dwóch towarzystw. Powstało Towarzystwo Miłosierdzia Szkolnego, mające na celu pomoc finansową biednym uczniom oraz Towarzystwo Naukowe, którego celem był rozwój intelektualny miejscowego środowiska. W obu towarzystwach K. Morykoni pełnił funkcje sekretarza.

Tak więc myśl o utworzeniu w Płocku Towarzystwa Naukowego zrodziła się z koncepcji wolnomularskich (Rutska, 1931, s. 76). Kajetan Morykoni wprowadzając w życie idee ruchu masońskiego stał się organizatorem życia umysłowego i kulturalnego miasta. Potrafił zjednywać dla swoich idei nie tylko podległych sobie nauczycieli, ale też liczne grono ważnych osobistości (urzędników, polityków) z Płocka i Warszawy, o czym może świadczyć lista opiekunów Towarzystwa. Miał nadzieję, że będą oni

wspierać rozwój gospodarczy i kulturowy Płocka, że będą przychylni dla działań lokalnego środowiska. Upatrywał szansę tego rozwoju w podniesieniu poziomu oświaty.

Jednak już wkrótce po zawiązaniu się Towarzystwa we wrześniu 1820 r. wyszedł ukaz cara Aleksandra, zakazujący działalności masonerii w Królestwie. A w grudniu S.K. Potocki został zdymisjonowany ze stanowiska ministra oświaty, na skutek zakulisowych działań. Jak pisze Maria Kieffer-Kostanecka „w działaniach tych brał udział biskup A. Prażmowski, który należał do delegacji czterech biskupów polskich, którzy podczas audiencji u cara Aleksandra w sierpniu 1820 roku w Warszawie prosili o usunięcie ministra” (Kieffer-Kostanecka, 1978, s. 262). Minister S.K. Potocki zmarł we wrześniu 1821 r. Podczas pogrzebu K. Morykoni, żegnał go z dużym żalem, mową, w której podkreślał zasługi S. K. Potockiego dla Towarzystwa Płockiego (Kieffer-Kostanecka, 1978, s. 263).

Już na samym początku funkcjonowania Towarzystwa K. Morykoni został pozbawiony w swojej działalności wsparcia u władz ministerialnych. Atmosfera społeczno-polityczna w Królestwie Polskim zdecydowanie pogorszyła się, władze carskie zastrzyły represje w stosunku do wszystkich działań związanych z obroną narodowych wartości.

K. Morykoni pozostał wierny swoim ideałom i starał się je realizować przez działalność Towarzystwa. Podjął trud organizowania posiedzeń naukowych członków organizacji, które przyczyniały się do ożywienia życia kulturowego Płocka. Ważnym celem, który sobie postawił, było dokonanie opisu miejscowości północnego Mazowsza. Starano się do tej działalności badawczej angażować dorosłych, kierując do nich odezwy, jak też i młodzież szkolną, by podczas wakacji dokonywała opisu miejscowości, w których przebywała. Działania te jednak nie przyniosły oczekiwanych efektów.

Wyjątek stanowiły opracowania prokuratora Wincentego Hipolita Gawareckiego (1789-1852), który z uporem samotnie realizował opis miejscowości Mazowsza. Przez swoją działalność w tym obszarze był najbardziej aktywnym członkiem Towarzystwa. Opracował on ponad sto prac dotyczących historii miast m.in. Płocka, Wyszogrodu, Przasnysza, Zakroczymia, Ostrołęki, Ciechanowa, Nowego Miasta, Kazimierza Dolnego oraz ziem m.in. wyszogrodzkiej, dobrzyńskiej. Opisywał również zamki np. płocki, brodnicki, liwski czy kościoły przykładowo w Płocku, Mławie, Sarbiewie, Gnieźnie, Skępem, Raciężu, Drobinie, Przasnyszu. W.H. Gawarecki wydał też druki zawierające biografię biskupów, znanych sławnych osób np. *O Wincencie Kadłubku*,

O św. Stanisławie Kostce, *Żyoty biskupów mazowieckich*.

Towarzystwo miało ułatwione wydawanie szeregu publikacji, dzięki nawiązaniu porozumienia z dzierżawcą drukarni płockiej, Karolem Kuligiem. Spowodowało to, że ożywił się ruch wydawniczy, wydawano: podręczniki szkolne, sprawozdania Towarzystwa i prace członków. Drukarnia wydawała pierwsze czasopismo literackie w Płocku „Dziędzilija”, redagowane przez jednego z bardziej aktywnych członków Towarzystwa Augustyna Ździarskiego. W okresie powstania listopadowego był on założycielem czasopisma „Goniec polski” (Kieffer-Kostanecka, 1978, s. 263). A. Ździarski był autorem szeregu utworów m.in. sławiących cara Aleksandra oraz władców polskich Władysława Hermana i Bolesława Krzywoustego. Zainteresowania A. Ździarskiego dotyczyły historii. Napisał także szereg opowieści m.in. *Samuel Zborowski i Stefan Batory, czyli spadek Zborowskich*, czy komedii np. *Golec dwumilowy*. Przetłumaczył kilka dzieł z języka greckiego m.in. *Iliadę* Homera (Stogowska, 2006, s. 263). Inni członkowie Towarzystwa byli mniej aktywni, ale starali się przedstawić swoje opracowania związane z wykonywanym zawodem na posiedzeniach naukowych, np. Józef Bromirski *O produktach województwa płockiego i przemyśle jego mieszkańców*.

Statut Towarzystwa przewidywał założenie biblioteki. Za zgodą Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Oświecenia Publicznego z września 1821 roku, dotyczącą połączenia zbiorów Towarzystwa ze zbiorami Szkoły Wojewódzkiej Płockiej, powstała pierwsza w Płocku biblioteka publiczna pod nazwą Biblioteka Publiczna i Szkolna Województwa Płockiego (Stogowska, 1999, s. 90-91). Miała ona swoją siedzibę w gmachu Szkoły i liczyła na początku około 5 tys. książek. W skład pomieszczeń Biblioteki wchodziła czytelnia i wypożyczalnia. Zbiory powiększały się dzięki zakupom Szkoły Wojewódzkiej ze środków Komisji Rządowej, jak też darowizn członków Towarzystwa oraz innych osób prywatnych, w tym uczniów Szkoły. Z biblioteki korzystali członkowie Towarzystwa, nauczyciele, uczniowie.

Istotnym zadaniem wynikającym ze statutu Towarzystwa było utworzenie muzeum. We wrześniu 1821 r., po uzyskaniu zgody ministerstwa na połączenie zbiorów Szkoły Wojewódzkiej i Towarzystwa, powstało Muzeum Publiczne i Szkolne Województwa Płockiego (Sołtysiak, 1997, s. 85-90). Zbiory muzeum powiększały się dzięki darom osób związanych z Towarzystwem, nauczycieli, uczniów, jak i przeróżnych zbieraczy. W sprawozdaniach Towarzystwa wymieniano darczyńców oraz przekazane przez nich

obiekty muzealne. Dary były bardzo różnorodne od monet i innych przedmiotów odnalezionych podczas prac archeologicznych po muszle morskie, rogi łosia itp. Jak pisze A. Stogowska (Stogowska, 2006, s. 269-270): „Do najcenniejszych nabytków zaliczyć należy skarb z Trzebonia. Przekazał go w 1821 r. Aleksander Rościszewski z Wierzbiicy za Drobinem. To cenne znalezisko przekazano za pośrednictwem Prezesa Komisji Województwa Płockiego Floriana Kobylińskiego do Królewskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie, gdzie badał monety Joachim Lelewel, publikując wyniki w specjalnym wydawnictwie. Opracowanie skarbu z Trzebonia było znaczącą pracą w karierze naukowej historyka. Warto wspomnieć, że Lelewel był także autorem opracowania *O Drzwiach Płockich*. Archeologia stała się dla Towarzystwa nie tylko istotą pozyskiwania zbiorów, lecz bazą na której powstawały prace”. Brak prowadzonego spisu obiektów muzealnych nie pozwala na określenie ich liczby. M. Sołtysiak, autor pracy doktorskiej obronionej w 1985 r. na Uniwersytecie Warszawskim pt. *Muzeum Mazowieckie w Płocku i jego funkcje społeczne*, szacuje, że zbiory te w 30 roku dziewiętnastego wieku wynosiły ok. 5 tys. eksponatów.

Ważnym wydarzeniem dla funkcjonowania Towarzystwa Naukowego w Płocku był pochówek szczątków władców Polski Władysława Hermana i Bolesława Krzywoustego w katedrze płockiej 12 września 1825 r. Działania związane z tą uroczystością przypisuje się prezesowi Towarzystwa, bp. Adamowi Prażmowskiemu. Szczątki władców złożono w sarkofagu zaprojektowanym przez Zygmunta Vogla (Kansy, 2012, s. 24). Towarzystwo było współorganizatorem tej podniosłej, prestiżowej uroczystości. Stała się ona manifestacją świadcząca o wielkości narodu polskiego przed rozbiorami. W.H. Gawarecki upamiętnił tę uroczystość artykułem pt. *Groby królów polskich w Płocku. Wiadomość historyczna*, a A. Ździarski napisał okolicznościowy wiersz (Stogowska, 2006, s. 265).

W drugiej połowie lat dwudziestych XIX wieku funkcjonowanie Towarzystwa zaczęło spowalniać. K. Morykoni napotykał się na coraz większe trudności i kłopoty związane z kierowaniem szkołą, co wpływało na jego aktywność społeczną. Również nastroje społeczno – polityczne nie sprzyjały działalności naukowej.

Wybuch powstania listopadowego i śmierć K. Morykoniego w 1830 r., w wieku 56 lat, spowodowały zaprzestanie funkcjonowania Towarzystwa Naukowego (Kansy, 2013, s. 251). Niewątpliwie K. Morykoni był przewodnikiem Towarzystwa Naukowego. Kierował on pracami Towarzystwa, inspirował jego

funkcjonowanie, podejmował różne działania, angażował członków Towarzystwa i młodzież szkolną. Na jego prośbę zbierano przedmioty o znaczeniu historycznym i naukowym, które ewidencjonowano w oparciu o opracowany przez K. Morykoniego kwestionariusz. Aktywnie prowadził bibliotekę, bezpośrednio w niej pracując. Zabiegał o pozyskiwanie książek, bezpośrednio kupując je lub otrzymując z darowizny. Niewątpliwą zasługą Towarzystwa w latach 1820-1830 była aktywizacja społeczeństwa do naukowych badań regionalnych na prowincji. Bardzo ważne było zapoczątkowanie idei gromadzenia oraz udostępnianie społeczeństwu księgozbiorów i eksponatów muzealnych. Wartością ponadczasową było rozbudzenie uczuć patriotycznych oraz podtrzymywanie kultu narodowego w sytuacji faktycznego nieistnienia polskiej państwowości (Kansy, 2012, s. 25). Podobnie jak w dziejach historii Polski, jak i Płocka, zakończył się także pewien etap Towarzystwa Naukowego. Choć upadła jedna z pożytecznych inicjatyw społecznych i nie zrealizowano wielu zamierzeń, to pozostała idea i misja Towarzystwa. Towarzystwo Naukowe funkcjonujące w latach 1820-1830 pozostawiło cenne prace historyczne, jako wartości materialne. Pozostawiło jednak coś równie cennego, pobudziło szereg osób do działań i myślenia na rzecz kraju, regionu, społeczeństwa, dobra wspólnego. Idea Towarzystwa przetrwała lata, by odrodzić się w 1907 roku i przetrwać do naszych czasów.

Członkowie Towarzystwa kierowali się i kierują myśleniem humanistycznym, traktując to jako rozumienie innych ludzi, ich pragnień i problemów z poznananiem ich dróg rozwoju, a w szczególności ich godności i wolności. Wartości te można odnaleźć w tematyce posiedzeń naukowych, w wydawanych publikacjach (artykułach i monografiach), w tematach organizowanych wystaw. Towarzystwo Naukowe Płockie przyczynia się do rozwoju lokalnego społeczeństwa obywatelskiego, społeczeństwa wiedzy (choć termin ten w różnych okresach historycznych przybierał różne znaczenie). Tak jak przed laty, dokonywany jest opis rzeczywistości, może w zmienionej formie, bardziej zaawansowanej naukowo, gdyż są to prace doktorskie czy habilitacyjne. Prowadzone seminarium doktoranckie przy Towarzystwie, czy wydawane monografie wpisują się w nurt działań naszych poprzedników, z pierwszego okresu Towarzystwa. Niewątpliwie do misji zapoczątkowanej u zarania Towarzystwa Naukowego Płockiego wpisują się działania (Kruszewski, 2011, s. 255-258):

1. rozwoju edukacji i związanej z nią refleksją teoretyczną służącą potrzebom konkretnego środowiska Towarzystwa, regionu Płocka, ale też kraju;

2. udziału w obszarze edukacji wielu aktywnych, społecznie działających prelegentów (naukowców, nauczycieli, działaczy, kolekcjonerów);

3. w zakresie estetyki (różne formy poznawcze, min. muzyki, malarstwa, fotografii, rzeźby, architektury);

4. w zakresie prowadzenia prac naukowych, dotyczących różnych dziedzin i dyscyplin naukowych: oświaty, ekologii, politologii, historii czy ekonomii;

5. w zakresie wspierania osób ubiegających się o stopnie naukowe (seminarium doktoranckie, granty, możliwości publikacji, udostępnianie materiałów źródłowych, archiwalnych);

6. w obszarze wydawniczym, umożliwiającym publikowanie artykułów naukowych w kwartalniku *Notatki Płockie* lub w *Roczniku TNP* czy wydawanie zwartych publikacji, monografii, opracowań naukowych (wsparcie finansowe jak i redakcyjne, i wydawnicze);

7. w zakresie wspierania różnych środowisk lokalnych: integracji środowiska naukowego, szkół ponadgimnazjalnych, Uniwersytetu III-go Wieku, organizacja wolnego czasu i wypełnianie go treściami kulturalnymi, poznawczymi, popularyzującymi wiedzą itp.;

8. propagujące wartości wielokulturowe, poznanie kultur i obyczajowości innych narodów, osób mieszkających obok nas lub w sąsiednich krajach;

9. w zakresie poszanowania praw człowieka, wspólnych wartości, ideałów, odpowiedzialności za przyrodę i otaczające nas środowisko, zrównoważony rozwój przemysłu (szczególnie jest to ważne dla Płocka w którym istnieje największy kombinat petrochemiczny w Polsce);

10. w udostępnianiu i popularyzowaniu książki, materiałów źródłowych, archiwalnych, dokumentów, przez Bibliotekę im. Zielińskich Towarzystwa. Biblioteka jest największą skarbnicą książki na Mazowszu z wyłączeniem bibliotek warszawskich;

11. innowacyjne w udostępnianiu materiałów biblioteki przez ich dygitalizowanie, co pozwala na obcowanie ze starodrukami, unikalnymi publikacjami, a katalog w Bibliotece im. Zielińskich jest w pełni na nośnikach elektronicznych;

12. w obszarze samokształcenia – Towarzystwo stwarza szerokie możliwości, sprawiając, że samo uczenie się jest swoistą przyjemnością, staje się procesem ciągłym, ułatwiającym pokonywanie trudności w rozwiązywaniu problemów, które niesie życie;

13. w obszarze pracy w Towarzystwie i na rzecz Towarzystwa - to szkoła umiejętności i twórczego działania dla społeczników, członków towarzystwa.

Wymienione powyżej obszary funkcjonowania Towarzystwa Naukowego Płockiego to tylko nie-liczne, wybrane, przez które chciano pokazać ich zasięg i możliwości Towarzystwa.

Dzisiejsza Biblioteka im. Zielińskich Towarzystwa Naukowego Płockiego liczy prawie 410 tys. woluminów, w tym zbiory dziedzictwa narodowego i jest największą biblioteką na Mazowszu poza Warszawą. Współczesne muzeum to prężnie funkcjonujące samorządowe Muzeum Mazowieckie w Płocku, ze znanymi zbiorami secesji i art deco. W 2015 roku, rozpoczęto remont wieży katedralnej, w której znajduje się sarkofag z prochami władców Polski. Zastniał projekt, by nowoczesnymi metodami naukowymi przebadac szczątki Władysława Hermana i Bolesława Krzywoustego i potwierdzić ich związki z rodem Piastów. Szkoła Wojewódzka Płocka to dzisiejsze Liceum Ogólnokształcące im. Marszałka Stanisława Małachowskiego, z wielką tradycją,

z zasłużonymi dla Polski wychowankami, z mądrymi nauczycielami, z wysokim poziomem nauczania. To liceum, do którego uczęszcza ok. 800 uczniów.

Płockie Towarzystwo przez swoje trwanie i funkcjonowanie: kształtuje świadomość, więzi lokalne oraz postawy regionalistyczne; umacnia miejscową tożsamość; przyczynia się do przekazywania dziedzictwa kulturowego następnym pokoleniom; buduje, utrwala i rozpowszechnia miejscową historię; kształtuje kulturę dialogu publicznego. Upowszechnia wiedzę o Płocku i regionie, w kraju i za granicą. Przez swoje samorządne, niezależne od władz państwowych i lokalnych funkcjonowanie przyczynia się do budowania społeczeństwa obywatelskiego, opartego na patriotyzmie do własnego regionu i kraju. Towarzystwo Naukowe Płockie przez swoje trwanie w 195-letniej historii jest kontynuatorem wizji i misji, która zrodziła się u podstaw jego powstania.

Bibliografia

Kansy A., 2012, *Na marginesie swobody. „Notatki Płockie” (1956-2011) – historia i polityka*, Wydawnictwo PAN, Warszawa.

Kansy A., 2013, *Tradycja i współczesność Towarzystwa Naukowego Płockiego*, [w:] *Towarzystwa Naukowe w Polsce, dziedzictwo, kultura, nauka, trwanie*, t. 1, red. Z. Kruszewski, Wydawnictwo PAN, Warszawa.

Kieffer-Kostanecka M., 1978, *Płock w okresie od zaboru pruskiego do Królestwa Kongresowego*, [w:] *„Dzieje Płocka”*, red. A. Gieysztor, Wydawnictwo Towarzystwo Naukowe Płockie, Płock.

Kruszewski Z., 2011, *Towarzystwa Naukowe Płockie, podmiot życia publicznego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

Morykoni K., 1920, *Mowa na pierwszej uroczystości dnia 19 marca 1820 roku w początkowym zawiązaniu Towarzystwa Miłosierdzia, przy ogłoszeniu pierwszych myśli względem Towarzystwa Naukowego*, rkps., Biblioteka im. Zielińskich TNP.

Rolbiecki W. 1966, *Towarzystwo Naukowe przy Szkole Wojewódzkiej Płockiej 1820-1830 na tle środowiska, czasów i tradycji*, rkps., Warszawa.

Rutska H., 1931, *Towarzystwo Naukowe Płockie 1820-1830 i 1907-1908. Notatka historyczna*, [w:] *Księga pamiątkowa Koła Płoczan*, Wydawnictwo Koło b. Wychowawców Szkół Ziemi Płockiej, Warszawa.

Sołtysiak M., 1997, *Muzeum Publiczne i Szkolne Województwa Płockiego*, „Płocki Rocznik Historyczno-Archivalny”, t. 3.

Stogowska A.M., 1998, *Rola intelektualna i kulturotwórcza Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1820-1830, 1907-1939*, Wydawnictwo TNP, Płock.

Stogowska A.M., 1999, *Biblioteka Publiczna i Szkolna Województwa Płockiego*, „Płocki Rocznik Historyczno-Archivalny”, t. 3.

Stogowska A.M., 2006, *Życie umysłowe i kulturalne w latach 1793-1918*, [w:] *Dzieje Płocka*, red. M. Krajewski, t. II, *Dzieje miasta w latach 1793-1945*, Wydawnictwo TNP, Płock.

THE BEGINNING AND THE PRESENT OF PŁOCK SCIENTIFIC SOCIETY. ANNIVERSARY REFLECTIONS

Summary

Social and political situation in the period of establishment of Płock Scientific Society in 1820 has been presented. The set up goals of functioning and their accomplishment have been described. People who worked for the benefit of the Society have been presented. Ideas and the mission which still lasts and has been accompanying the Society has been shown.

RECENZJA

Michał Sokolnicki, *Gospodarka międzywojennego Płocka*, Płock 2014, ss. 182

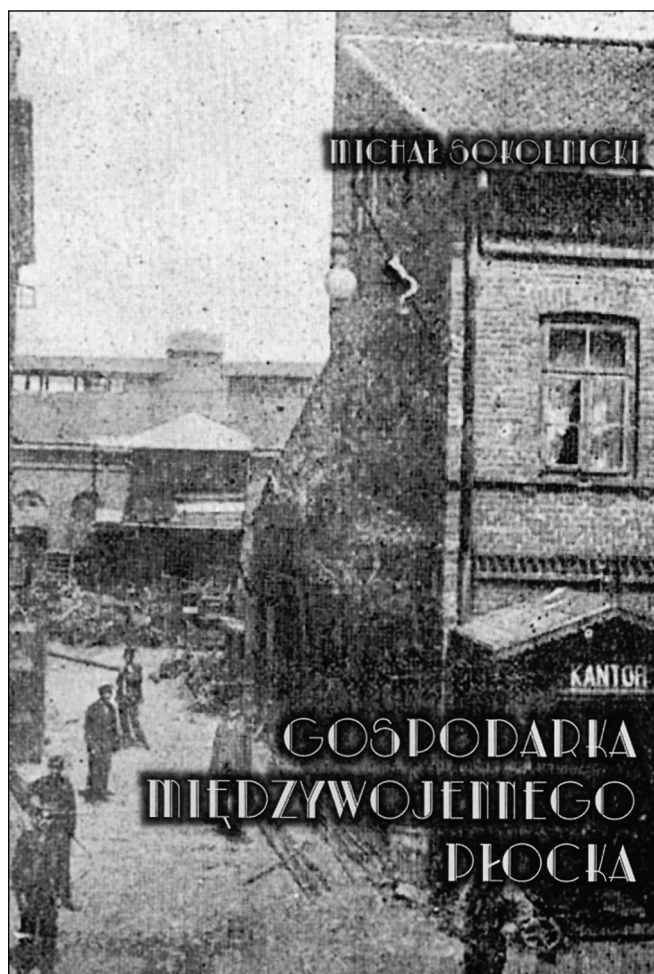
We wstępie do swej najnowszej książki Michał Sokolnicki napisał, że „dzieje gospodarcze międzywojennego Płocka są do chwili obecnej słabo rozpoznane. Niniejsza praca jest pierwszą, która za swój cel obrała wszechstronne naświetlenie tego tematu”. Generalnie jest to prawda. Wprawdzie tematyka gospodarcza znalazła się w obu monografiach historii Płocka, jednak temat nie został wyczerpany. W *Dziejach Płocka*, wydanych w latach 70. Benon Dymek poświęcił gospodarce niewiele miejsca, skupiając się na działaniach komunistów¹. Znacznie więcej miejsca gospodarka zajęła w nowym opracowaniu historii miasta, gdzie Janusz Szczepański zamieścił cały rozdział poświęcony tej problematyce². Wątki gospodarcze pojawiały się też w innych opracowaniach, nie pretendujących jednak do całościowego ujęcia tematu.

M. Sokolnicki poszedł krok dalej, podejmując próbę monograficznego ujęcia tematu. Oparł się o dokumenty Archiwum Państwowego w Płocku oraz archiwa warszawskie (Archiwum Państwowe Miasta Stołecznego Warszawy, Archiwum Akt Nowych), dokumenty drukowane (głównie różne sprawozdania), wykorzystał pamiętniki i wspomnienia, w dużym zakresie wykorzystał prasę płocką oraz opracowania historyczne i artykuły.

W pracy przyjęto układ chronologiczno-problematyczny, czego rezultatem jest podział na osiem rozdziałów, poświęconych poszczególnym zagadnieniom. Podejmując się scharakteryzowania płockiej gospodarki okresu międzywojennego Autor za cel postawił sobie odpowiedź na kilka pytań: „Czy Płock stał pod koniec omawianego okresu na wyższym poziomie rozwoju gospodarczego, niż na jego początku, czy zwiększył się jego potencjał ekonomiczny, czy stał się bardziej nowoczesny. [...] Chcielibyśmy więc odpowiedzieć na pytanie, czy okres dwudziestolecia międzywojennego był dla Płocka czasem modernizacji, czy stagnacji (a może regresu)?”.

Jak już wspomniano opracowanie składa się z ośmiu rozdziałów. Rozdział I – Zarys dziejów gospodarczych Drugiej Rzeczypospolitej – ma charakter wstępny. Autor w bardzo skrótowy sposób przedstawił główne trendy i problemy gospodarki II RP. W rozdziale II – Międzywojenny Płock – także o charakterze wstępnym, bardzo krótko (na 5,5 stronach) przedstawił portret miasta: życie polityczne i społeczno-kulturalne.

W rozdziale III – Struktura społeczno-zawodowa mieszkańców Płocka – na podstawie danych

statystycznych omówił zróżnicowanie zawodowe płocczan. Według tych danych 39% czynnych zawodowo zatrudnionych było w przemyśle i rzemiośle, z przewagą małych zakładów rzemieślniczych, zatrudniających do 4 pracowników. 15% pracowało w handlu i ubezpieczeniach, 10% w służbie publicznej, 8% w służbie domowej. Na tle innych miast województwa warszawskiego w Płocku mniej osób pracowało w przemyśle i rzemiośle, handlu i ubezpieczeniach, za to więcej było pracowników służby publicznej, czyli urzędników, oraz utrzymujących się bez pracy. Według M. Sokolnickiego potwierdzałoby to „opinię o Płocku, jako o mieście szkół, urzędników i emerytów”.

Rozdział IV – Zarys dziejów gospodarczych miasta w latach 1918-1939 – poświęcony jest ogólnej charakterystyce gospodarki Płocka w II RP. Na sytuację miasta wpływały trendy gospodarcze, oddziaływujące na całą gospodarkę Polski. I wojna światowa i polityka okupanta niemieckiego spowodowały dużą pauperyzację ludności oraz wzrost bezrobocia. Wprawdzie podjęto budowę linii kolejowej do Sierpca oraz portu w Radziwiu, jednak

przybrało to charakter robót publicznych, dających zajęcie bezrobotnym. Do tego w początkach niepodległości doszły problemy z aprowizacją i zwyżka cen artykułów żywnościowych.

Mimo pewnej poprawy koniunktury, w kwietniu 1926 r. zrezygnował prezydent Antoni Michalski, zastąpiony przez innego socjalistę Stefana Zbrożynę, doświadczonego samorządowca z Włocławka. Nowy prezydent miasta rozwój gospodarczy Płocka oparł o inwestycje finansowane z kredytów bankowych. Głównymi przedsięwzięciami stały się budowa elektrowni miejskiej i rzeźni, budownictwo komunalne dla najuboższych oraz budowa dwóch szkół.

Jednak już jesienią 1928 r. rozpoczął się światowy kryzys gospodarczy, który bardzo mocno dotknął gospodarkę polską. W Płocku objawiło się to gwałtownym wzrostem bezrobocia, przerwaniem inwestycji miejskich (zwłaszcza rzeźni) i wzrostem zadłużenia miasta. Kłopoty finansowe zaczęli odczuwać także płocky przedsiębiorcy oraz rzemieślnicy. Nastąpiła pauperyzacja ludności. Mimo, że od połowy lat 30. sytuacja gospodarcza w Polsce zaczęła się poprawiać, w Płocku było to słabo widoczne. Wprawdzie w 1934 r. oddano do użytku linię kolejową do Sierpca, w październiku 1937 – port w Radziwiu, a w grudniu 1938 r. – nowy most kolejowo-drogowy przez Wisłę, jednak nie zmieniło to ogólnej sytuacji gospodarczej. Na budowach zatrudniano robotników w ramach robót publicznych, więc po zakończeniu tych inwestycji ilość bezrobotnych wzrastała.

W rozdziale V Autor scharakteryzował poszczególne gałęzie gospodarki. Z przeprowadzonej analizy wynika, że płocki przemysł nie liczył się w skali kraju i ta sytuacja nie zmieniła się w ciągu całego 20-lecia. Największymi zakładami przemysłowymi były dwie fabryki maszyn i narzędzi rolniczych Maurycego Marguliesia i Lzydora Sarny. Oprócz tego działało kilka młynów, drukarni i innych mniejszych zakładów. Były to przedsiębiorstwa średnie i małe. Fabryki maszyn i narzędzi rolniczych tylko w okresie największej prosperity zatrudniały powyżej 100 osób każda, potem ta liczba spadła do kilkudziesięciu.

W Płocku licznie reprezentowane było rzemiosło. Ilość zakładów rzemieślniczych systematycznie rosła, osiągając w 1938 r. 1350. Był to głównie wynik otwierania nowych zakładów przez Polaków, wskutek czego procentowy udział zakładów żydowskich zmniejszył się z 54% w 1931 r. do 43% w 1937 r. Podobny trend występował w handlu: wzrastała ilość sklepów, których właścicielami byli Polacy. Dodatkowym problemem Żydów był zakaz prowadzenia

działalności gospodarczej w niedziele, co powodowało, że nie mogli pracować przez 2 dni w tygodniu ze względu na swój sobotni szabas. W praktyce próbowali to omijać, przyjmując klientów także w niedziele.

W ciągu 20 lat zwiększyła się ilość połączeń komunikacyjnych Płocka, co było wynikiem zbudowania linii kolejowej oraz rozbudowy połączeń autobusowych. W mieście działało stosunkowo dużo banków państwowych i prywatnych, z których część okazała się jednak efemerydami.

W rozdziale VI zapoznajemy się z płocką spółdzielczością. Największą spółdzielnią była Spółdzielnia Spożywców „Zgoda”, do której należało od 1200 do 1600 członków. Jej roczny obrót według danych z 1938 r. wynosił 1 mln 169 tys. zł. Mniej dziś znaną spółdzielnią było Robotnicze Stowarzyszenie Spożywców „Robotnik”, prowadzone przez płockich socjalistów. Jednak jego przejście przez komunistów spowodowało upadek w 1927 r. Oprócz tego istniało kilka innych spółdzielni o niewielkim zasięgu. Działały też spółdzielnie finansowe, kredytowo-pożyczkowe, mieszkaniowe, mleczarskie i inne. Swoje instytucje tego typu mieli osobno Polacy i Żydzi.

Kolejny rozdział – VII – dotyczy gospodarki komunalnej. Jednym z ciekawszych fragmentów książki jest podrozdział o budżecie miasta i jego zadłużeniu. M. Sokolnicki zadał sobie dużo trudu, zestawiając dochody i wydatki miasta na przestrzeni 20 lat. Podjęte w 1927 r. inwestycje w połączeniu z kryzysem gospodarczym doprowadziły do całkowitego załamania finansów miasta. W 1935 r. zadłużenie Płocka osiągnęło astronomiczną sumę 13 mln zł przy dochodach ok. 770 tys. zł. Wprawdzie prezydentowi Stanisławowi Wasiakowi udało się doprowadzić do zmniejszenia długu przez Centralną Komisję Oszczędnościowo-Oddłużeniową o 7 mln, jednak przez kolejne 36 lat Płock miał spłacać od 104 do 182 tys. zł rocznie.

W ostatnim rozdziale Autor scharakteryzował warunki życia mieszkańców. Sporządził szereg tabel, ilustrujących ceny poszczególnych artykułów oraz zarobki różnych kategorii mieszkańców. Przedstawił też warunki mieszkaniowe płocczan, które nie były najlepsze i przez 20 lat raczej się nie poprawiły.

W zakończeniu M. Sokolnicki ocenił gospodarkę międzywojennego Płocka i jest to ocena mocno krytyczna. Powołując się na sprawozdanie prezydenta S. Wasiaka z 1938 r. napisał, że „powszechna wśród ludności była nędza i głód. Biedota miejska masowo zasiedlała piwnice i sutereny. Brak światła, powietrza i ogromna wilgoć były przyczynami chorób.

Płock znajdował się na drugim miejscu co do liczby gruźlików wśród miast polskich. Szacowano, iż liczba bezrobotnych sięga nawet 3300 osób". Podobną ocenę już w połowie lat 30. przedstawił wiceprezydent Stefan Szlim. Według Autora omawianej pozycji dobrą ilustracją dekonjunkury gospodarczej lat II RP w Płocku są losy majątku rodziny Górnickich, którzy musieli wyprzedawać swój majątek, aby zrealizować zobowiązania finansowe i utrzymać dotychczasowy poziom życia³.

Według niego w Płocku nie istniało żadne przedsiębiorstwo, które liczyłoby się w skali ogólnopolskiej. Te, które działały, pracowały na rzecz rynku lokalnego i były od niego zależne. Możliwości rozwoju gospodarczego były niewielkie, ponieważ brakowało kapitału inwestycyjnego. Nadzieje pokładane w budowie linii kolejowej i mostu na Wiśle oraz oddaniu do użytku portu w Radziwiu zupełnie się nie sprawdziły. Wszystkie te budowy pozwalały na czasowe ograniczenie bezrobocia i zmniejszenie w ten sposób napięcia społecznego.

Odpowiadając na kluczowe pytanie „czy dwudziestolecie było dla Płocka okresem modernizacji czy stagnacji?” M. Sokolnicki stwierdza, że „okres ten charakteryzowała w całościowym ujęciu stagnacja. Płock nie miał szansy rozwoju, z uwagi na zbyt małe możliwości kapitałowo-inwestycyjne. Jedynym znaczącym przedsięwzięciem o charakterze modernizacyjnym pozostaje przeprowadzenie linii kolejowej w połączeniu z budową mostu, co było jednym z elementów ogólnokrajowego planu połączenia dzielnic kraju. Jednak ta jedyna tak naprawdę większa inwestycja w mieście nie mogła pobudzić gospodarki.

W nierozzerwalnym związku z tą sytuacją pozostawały warunki życia ludności. Nie uległy poprawieniu, gdyż przy wzrastającej liczbie ludności, nie zwiększał się potencjał gospodarczy miasta. Rzeczywiste ożywienie gospodarcze obserwowane w skali całego kraju od 1936 r., nie znalazło echa w Płocku. Brak jakiegokolwiek impulsu rozwojowego spowodował, iż miasto nie wydobyło się ze stanu depresji pokryzysowej”.

Dalej odwołując się do okresu końca XIX w. (do 1914 r.) zauważa, że to w tamtym czasie Płock gospodarczo się rozwijał, powstały dwie fabryki narzędzi i maszyn rolniczych, firmy żeglugi wiślanej, elektrownie, młyny, pod Płockiem papiernia, cukrownia, browar. Na tym tle dwudziestolecie międzywojenne wypada blado. Jedynie większe inwestycje miały charakter komunalny i doprowadziły do olbrzymiego zadłużenia.

W czasie promocji książki pojawiło się jeszcze kilka innych ciekawych konkluzji: paradoksalnie

to wojna w 1939 r., okupacja i potem zmiana ustroju doprowadziły do likwidacji zadłużenia Płocka, bo po wojnie przyjęto swoistą opcję zerową i nikt już do tego nie wracał. A inwestycją, która zmieniła oblicze miasta stała się dopiero lokalizacja i budowa zakładu przeróbki ropy naftowej.

Oceniając książkę M. Sokolnickiego należy podkreślić oryginalność tematu i daleko idący krytycyzm we wnioskach. Autor zadał sobie dużo trudu, opracowując temat praktycznie na nowo. Jak przystało na książkę o gospodarce, zawiera ona aż 40 tabel, ilustrujących zawarte w niej informacje. Niewątpliwą zaletą jest indeks nazwisk i bibliografia, co nie jest regułą w płockich wydawnictwach.

Opracowanie nie jest jednak doskonałe, pewne wątki można było nieco poszerzyć i uszczegółowić, choć w zamyśle miało to być dzieło bardziej syntetyczne, bez powtarzania dotychczasowych ustaleń. Tym niemniej w przypisach należało uwzględnić rozdział Janusza Szczepańskiego z „Dziejów Płocka”. Można było też pogłębić kwestie budowy linii kolejowej, portu i mostu. Kwestie te były dosyć mocno eksponowane w prasie. Należało wykorzystać tekst Wiesława Końskiego o płockich mostach⁴. Bardzo interesujące dane na temat planów uczynienia z Płocka węzła kolejowego zawiera praca Eugenii Brzosko o rozwoju transportu w II RP. W 1919 r. przewidywano budowę linii kolejowych nie tylko na osi północ-południe, które miały priorytet, ale także Modlin–Płock–Włocławek, Płock–Raciąż–Ciechanów–Łomża–Augustów i Płock–Łowicz–Skierniewice⁵.

Wymienione publikacje można znaleźć w bibliografii książki niżej podpisanego o wizytach dostojników państwowych, wojskowych i kościelnych w Płocku, gdzie jest też krótki, syntetyczny podrozdział o gospodarce międzywojennego Płocka. Poza tym przy okazji omawiania otwarcia linii kolejowej, portu i mostu jest nieco konkretnych związków z budową tych obiektów⁶.

Rozdział o sytuacji gospodarczej w Polsce oparty jest głównie na pracach Zbigniewa Landaua i Jerzego Tomaszewskiego z pominięciem innych autorów. Jest to wprawdzie zabieg celowy, jednak można było czytelnikom wskazać także inne opracowania tej problematyki, chociażby Janusza Skodlarskiego⁷, czy Andrzeja Jezierskiego i Cecylii Leszczyńskiej⁸.

Szkoda, że w książce nie ma żadnych fotografii. Wskazane byłyby portrety osób i zdjęcia budynków wymienionych w tekście. Są to oczywiście kwestie drugorzędne, nie zmieniające wartości merytorycznej omawianego opracowania.

Podsumowując – książka Michała Sokolnickiego jest bardzo cenną pozycją o międzywojennym Płocku, bowiem Autor podjął się opracowania problematyki trudnej i pomijanej przez innych płockich historyków. Należy docenić jego ogromny wkład pracy w zebranie materiałów. Już samo przejrzenie tytułu roczników płockiej prasy oraz archiwaliów budzi szacunek. Krytyczne podejście do tematu

zaowocowało bardzo interesującymi wnioskami, które będą musiały być uwzględnione w każdej następnej książce o historii międzywojennego Płocka. Ogromną wartością opracowania M. Sokolnickiego jest zmuszenie czytelników do krytycznej refleksji nad gospodarką Płocka w II RP i w ogóle w XIX i XX w., a może nawet współcześnie.

Grzegorz Gołębiowski

Przypisy

- ¹ B. Dymek, *W latach drugiej Rzeczypospolitej*, w: *Dzieje Płocka*, pod red. A. Gieysztor, Płock 1978, s. 388-430.
- ² J. Szczepański, *Problemy społeczno-gospodarcze Płocka w okresie międzywojennym*, w: *Dzieje Płocka*, t. 2, pod red. M. Krajewskiego, Płock 2006, s.581-602.
- ³ Szerzej zob.: M. Sokolnicki, *Schyłek fortuny rodziny Górniczych z Płocka w latach 1918-1939 jako przykład dekonstrukcji gospodarczej tego okresu (przyczynek historyczny)*, „Notatki Płockie” 2015, nr 2, s.26-29.
- ⁴ W. Koński, *Historia płockich mostów na Wiśle*, w: *Mosty Płocka. Historia i przyszłość*, Płock 1998, s. 8-14; idem, *Piłsudskiego czy Rokossowskiego? Historia płockich mostów na Wiśle*, „Sygnały Płockie”, nr 5 z 1 maja 2003, s. 8-9.
- ⁵ E. Brzosko, *Rozwój transportu w Polsce w latach 1918-1939*, Szczecin 1982, s. 87-88.
- ⁶ G. Gołębiowski, *Wizyty dostojników państwowych, wojskowych i kościelnych w Płocku 1918-1939*, Płock 2008.
- ⁷ J. Skodlarski, *Zarys historii gospodarczej Polski*, Warszawa-Łódź 2000.
- ⁸ A. Jeziński, C. Leszczyńska, *Historia gospodarcza Polski*, Warszawa 1998.

NA TRZECHSETNE POSIEDZENIE NAUKOWE SEMINARIUM DOKTORANCKIEGO TOWARZYSTWA NAUKOWEGO PŁOCKIEGO

W dniu 16 listopada 2015 r. w siedzibie Towarzystwa Naukowego Płockiego odbyło trzechsetne posiedzenie naukowe seminarium doktoranckiego TNP. To także 45. rocznica założenia seminarium.

Z okazji jubileuszowego spotkania seminarium doktoranckiego Towarzystwa Naukowego Płockiego warto wspomnieć o jego początkach i realizowanych zadaniach. Seminarium uruchomiono 16 lipca 1970 r. w siedzibie TNP. Pierwsze spotkanie odbyło się w obecności prof. Zygmunta Rybickiego – rektora Uniwersytetu Warszawskiego, prof. Klemensa Szaniawskiego – dziekana Wydziału Nauk Społecznych UW. Uczestniczący w rozmowach prof. Antoni Rajkiewicz motywował powołanie seminarium doktoranckiego potrzebą wykształcenia kadry specjalistów, posiadających wiedzę i umiejętności badawcze, zweryfikowane przewodami doktorskimi. Dla wielu osób praca naukowa, ze względu na szczególne uwarunkowania zawodowe, rodzinne i materialne mogła prowadzić przez seminarium w Płocku. Prof. Antoni Rajkiewicz – Członek Honorowy TNP, wielce zasłużony dla rozwoju Płocka, TNP i nauki polskiej, został pierwszym opiekunem, który społecznie nieprzerwanie przez ponad 30 lat, do roku 2000, organizował, doskonalił i prowadził seminarium. Za czasów Profesora siedemnaście osób uzyskało doktoraty, z których trzy osoby się habilitowały. Kolejnym opiekunem seminarium w latach 2000-2009 był prof. Mirosław Krajewski. Od 2009 r. do dzisiaj seminarium prowadzą ks. prof. Michał Grzybowski i prof. Daniela Żuk pod kierownictwem Zbigniewa Kruszewskiego. Sekretarzami seminarium byli kolejno: Marek Wołyniak (1970-1971); Sławomir Fedorowicz (1971-1984); Kazimierz Urbański (1984-1999); Mariusz Portalski (od 1999). Do 2015 r. 35 uczestników seminarium uzyskało stopień doktora.

Celem seminarium jest rozwijanie niezbędnych umiejętności w pracy naukowej w naukach: przyrodniczych, społecznych, technicznych, ścisłych, humanistycznych. Prowadzący seminaria zwracają uwagę na korzyści, jakie mogą płynąć z interdyscyplinarnego podejścia do projektów badawczych.

Posiedzenia seminarium mają formę warsztatów połączonych z dyskusją i wykładami. Odbywają się

one zazwyczaj raz w miesiącu. W programach zajęć istnieje przestrzeń do dyskusji panelowych oraz spotkań integracyjnych. Nastawione są na rozwijanie umiejętności miękkich potrzebnych w pracy naukowej. Do istotnych należą: zdolność do współpracy, dyskusji, dzielenia się trudnościami przy rozwiązywaniu problemów badawczych. Seminarium w środowisku naukowym Płocka spełnia ważną rolę integracyjną. Bez wymiany myśli, dyskusji krytycznej, rozmowy, indywidualna działalność naukowa jest wręcz niemożliwa, a w najlepszym wypadku bardzo utrudniona. Seminarium Towarzystwa tę możliwość stwarza. Uczestnicy seminarium zapoznają się z metodologią badań, konstrukcją pracy promocyjnej, układem treści.

Seminarium przygotowuje do pisania publikacji naukowych, prac promocyjnych, w tym dysertacji. Odpowiednie przygotowanie do napisania artykułu naukowego, pozytywnie wpływa na jego jakość oraz skraca czas potrzeby do jego opracowania. Seminarzyści poznają zasady stylu naukowego, m.in. uczą się precyzji, posługiwania się cytatami, a także zapoznawani są z elementami prawa autorskiego.

Często w celu przedstawienia wyników badań występuje potrzeba ich opracowania statystycznego. Dlatego też w programie zajęć seminarium doktoranckiego znajdują się elementy statystyki. Dobranie odpowiednich metod badawczych i kierunków analizy ułatwia zaplanowanie badań i ich późniejsze zamieszczenie w publikacji.

Do istotnych zagadnień pracy naukowej należy rozeznanie w danej dziedzinie. Ułatwiają to spotkania seminaryjne, podczas których uczestnicy zaznajamiani są z istniejącymi problemami do rozwiązania, dokonują przeglądu badań i literatury na dany temat. Seminarium Towarzystwa przygotowuje do korzystania z różnych źródeł, tak tradycyjnych, jak i nowoczesnych. Uczy pracy w archiwach i bibliotekach.

Do umiejętności miękkich każdego człowieka należą wystąpienia publiczne. Są one niezwykle istotne podczas budowania kariery zawodowej. Umiejętność przekonywania do swoich racji należy do przydatnych w działaniach naukowych. Szczególnego znaczenia umiejętność ta nabiera przy przekazywaniu informacji naukowych, aby były

zrozumiałe i dostępne dla innych. Podczas seminariów uczestnicy mają możliwość ustnego prezentowania wyników swoich badań, co uczy ich wystąpienia publicznego.

Po uzyskaniu doktoratu uczestnicy seminarium wybierają dwa modele ścieżki zawodowej: naukową i biznesową. Zostają szefami znaczących instytucji państwowych i samorządowych lub podejmują dalszą pracę naukową, dochodząc do tytułu profesora.

Wymienione funkcje seminarium nie wyczerpują ich pełnego katalogu, są jednak charakterystyczne dla tej formy kształcenia całościowego. Ze względu na swoją użyteczność spotyka się ona z dużym zainteresowaniem wśród mieszkańców regionu płockiego, przyszłych naukowców. Dzięki przedstawionym formom działań seminarium możliwe jest jego trwanie oraz nieustanny rozwój, wynikający z postępu społecznego i technologicznego. Trzechsetne spotkanie uczestników w 45-lecie w siedzibie Towarzystwa Naukowego Płockiego jest tego przykładem.

Szkoda, że wielu samorządowców i polityków płockiego regionu nie docenia rozwoju naukowego ludzi żyjących i pracujących w Płocku i jego okolicach. Ważniejsze są dla nich okazjonalne spotkania, wymachiwanie szalikami kibica niż posiedzenie naukowe, czy wydarzenie kulturalne na miarę krajową czy europejską. Często bajdurzą o mazowieckim uniwersytecie, akademii, nie zdając sobie sprawy, jakim problemem jest kadra naukowa. Kadra naukowa wykształcona w Płocku, tutaj żyjąca i utożsamiająca się z lokalną społecznością. Nie zbuduje się akademickiego Płocka w oparciu o kadre naukową dojeżdżającą z innych miast Polski na jeden czy dwa dni w tygodniu lub, jeszcze gorzej,

o osoby z zagranicy, przyjeżdżające na jeden czy dwa dni w miesiącu lub semestrze.

Warto byłoby stworzyć listę samodzielnych pracowników naukowych z Filii Politechniki Warszawskiej, Państwowej Szkoły Zawodowej, Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica, którzy wypromowali doktorów i wsparli osoby ubiegające się o stopień doktora habilitowanego, pracujących w Płocku i jego regionie. Lista taka, swoisty ranking, wskazałaby na istniejące szkoły naukowe oraz na potencjał naukowy poszczególnych uczelni. Można by ocenić, jaka liczba samodzielnych pracowników upatrywała sens swojej pracy w misji pozostawienia czegoś po sobie w obszarze kształcenia kadr i rozwoju nauki, a jaka była zainteresowana np. tylko drenażem finansowym rynku płockiego.

Kadry naukową trzeba budować w Płocku w oparciu o środowisko naukowe, które winno tu powstać na bazie ludzi zdobywających stopień doktora, a następnie stopień doktora habilitowanego i w dalszej kolejności tytuł profesora. Wiele już w Polsce wybudowano laboratoriów, zakupiono nowoczesnego sprzętu badawczego tylko, że laboratoria te stoją puste, a sprzęt znajduje się w skrzyniach, bo brakuje ludzi, którzy umieliby na nim pracować.

Płock może poszukiwać swojej szansy w rozwoju wiedzy i nauki, ale musi zmienić strategię państwa na rozwój akademickości. Czy szansę tę znajdzie i wykorzysta, wspierając różne inicjatywy autentycznego rozwoju naukowego, a nie pseudo-działania, zależy to tylko od władz uczelni, akademików, polityków i samorządowców. W działaniach pozytywnych na rzecz rozwoju nauki, edukacji, badań, i innowacji Towarzystwo Naukowe Płockie pozostaje na służbie i tak jak służyło, chce dalej służyć społeczności Płocka i regionu.

Zbigniew Kruszewski
Prezes Towarzystwa Naukowego Płockiego

MAJOWY DZIEŃ ZWYCIĘSTWA W PŁOCKU W 1945 ROKU

Minęło kilka miesięcy od ucieczki Niemców z Płocka. Miasto po upiernej okupacji bardzo powoli z niewyobrażalnymi trudnościami starało się wracać do jakiegoś normalnego funkcjonowania dnia codziennego. Widmo głodu wciąż przerażało. Ludzie zmagali się z chorobami i następstwami wyjątkowo mroźnej zimy tego roku. Mosty przez Wisłę były zwalone. Połączenie kolejowe z Sierpcem nie mogło nawet w dostatecznym stopniu zapewnić miastu podstawowego zaopatrzenia w niezbędne artykuły żywnościowe oraz opału. Dwa płockie szpitale – każdy przy Misjonarskiej i Świętej Trójcy przy ul. Kościuszki były przepiętnie, podstawowe lekarstwa na wyczerpaniu, a zabiegi-operacje odbywały się w świetle lamp naftowych. Mjr Cyganow – radziecki wojenny komendant miasta ze swej intendencji dostarczył część materiałów opatrunkowych i trochę lekarstw do podstawowych zabiegów. Była to kropla w morzu potrzeb. Umieralność była duża. W krajobrazie płockich ulic, szczególnie Starego Rynku pojawiały się orszaki pogrzebowe, czasami nawet trzy w ciągu dnia. Głośne modlitwy i żałobne śpiewy, przy biciu dzwonu kościoła farnego żegnającego zmarłych stwarzało przygnębiający nastrój.

Z czasem na targowisku przy Królewieckiej pierwsze z nabiątem i żywym drobiem pojawiły się Radziwianki. Te dzielne kobiety z narażeniem życia przyptywały w chybotliwych, wioślowych łódkach na prawy brzeg rzeki. Mariawici uruchomili kuchnie z bezpłatnym posiłkiem. Franciszek Wilk za zgodą kierownictwa płockich energetyków zorganizował pierwszą w Płocku i chyba jedną z nielicznych w Polsce w tym czasie pracowniczą stołówkę, której mieszkańcy też mogli zjeść zupę z wkładką mięsną bez zapłaty. Mjr Cyganow zezwolił wreszcie na wyjazd do podpłockich rolników po mięso z uboju. Pojawiły się też pierwsze chleby z PSS-kich piekarń. Po pieczywo ustawiały się bardzo długie kolejki, często nie starczało... Pieniądze lubelskie jako środek płatniczy późno dotarły do Płocka. Przedtem na targowisku za mleko, ser czy jaja nabywający „płacił” np. butami, bielizną pościelową lub osobistą.

Wojna choć daleko od Płocka wciąż trwała. Komunikaty z wojennych frontów docierały do miasta. Mieszkańcy wiedzieli, że radzieckie armie i Wojsko Polskie dochodzą do Berlina. Bardziej szczegółowe,

obszerniejsze informacje o toczącej się wojnie wywieszała wojskowa radziecka komendantura miasta na ulicy Dobrzyńskiej pod nr 27 (wkrótce ten budynek na długie lata będzie siedzibą dyrekcji Zakładu Energetycznego Płock).

Spodziewano się szybkiego zakończenia wojny. I tak się stało. Ósmego maja zapanowało w Płocku duże poruszenie. Niemcy podpisały akt kapitulacji. Płocczanie licznie niż zwykle wyszli na ulice. Uśmiechnięci ściskali sobie dłonie, składali życzenia na czekającą ich przyszłość, byli radośni serdeczni wobec siebie. Pojawiły się na niektórych budynkach biało-czerwone flagi. Słychać było od czasu do czasu pojedyncze karabinowe, a może pistoletowe wystrzały. Regularnie i salwami strzelali Rosjanie z ochrony wojennego komendanta miasta.

Płocka straż pożarna mająca siedzibę na zapleczu ratusza wyprowadziła samochód bojowy przed gmach magistratu, a strażak zawzięcie pociągał za sznurek uruchamiając wiszący na linie dzwon alarmowy.

Kilka tygodni wcześniej moi rodzice otrzymali mieszkanie w budynku pod nr 22 na Starym Rynku. Była to jedyna wówczas (dziś prawie w ruinie) dwupiętrowa kamienica, zbudowana ok. 1900 roku z elementami wystroju architektonicznego według modnej sztuki secesyjnej. Na dachu przy frontowej elewacji w części środkowej, na podbudówce znajdowały się dwa duże żeliwne mocno rozchylone kielichy, dekorowane roślinną ornamentyką. Elektrycy ZEMUR-u w tym majowym dniu napełnili owe kielichy płynem łatwopalnym i wzniecali ogień. Z sykiem wystrzeliły płomienie na wysokość ok. 3 m., dobrze widoczne w przyległych ulicach. Nastawał wieczór, nieliczne płockie latarnie mdłym światłem rozprasały mrok ulic. Mieszkańcy z dziećmi przychodzili na Stary Rynek popatrzeć na dachowe płomienie, które w tamtym czasie były jedynym świetlnym znakiem obchodów DNIA ZAWYCIĘSTWA w wyzwolonym Płocku. Te dwie pochodnie na dachu musiały zastąpić fajerwerki – całą wymyślną pirotechnikę.

Późnym wieczorem „u Fary” (tak się wtedy mówiło) ks. prałat Figielski z ks. Sewerynem Wyczałkowskim odprawili uroczystą mszę, a dzwon kościelny szybciej, mocniej, radośniej uderzał.

Marian Wilk

BIBLIOGRAFIA MAZOWSZA PŁOCKIEGO ZA OKRES 1 X – 31 XII 2014 R.

I. DZIAŁ OGÓLNY

Bibliografie

1. **Bibliografia** Mazowska Płockiego za okres 1 X - 31 XII 2013 r. / oprac. Justyna Bziuk, Elżbieta Dobroń, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska. / Notatki Płockie. – 2014, nr 4/241, s. 57-72

Czasopisma regionalne

2. **Aktualności** Teatru Płockiego / red. kolegium. – 2014, [R.7], nr listopad-grudzień. – Płock: Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego, 2014. – Niereg. – ISSN 1641-7356
3. **Auto** Kurier Płock i region: dwutygodnik informacyjno-reklamowy. – 2014, [R.15], nr 19(432)-24(437). – Płock: [b.w.], 2014. – Dwutyg.
4. **Biuletyn** Informacyjny Obserwatorium Integracji Społecznej / Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej. – 2014, nr 4. – Warszawa: MCPS Wydział ds. Badań Społecznych, 2014. – Kwart. – ISBN 2083-8883
5. **Biuletyn** Informacyjny Powiatu Gostynińskiego / red. nac. Andrzej Adamski. – 2014, [R. 4], nr 22 (listopad-grudzień). – Gostynin: Powiat Gostyniński, 2014. – Mies. – ISSN 2084-0896
6. **Biuletyn**. Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku / red. nac. Joanna Sokółowska. – 2014, [R.24], nr 2(123). – Płock: OIL, 2014. – Kwart. – ISSN 1509-0051
Od numeru 2(106) zmiana tytułu „Biuletyn. Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej”.
7. **Biuletyn** Mazowieckiego Obserwatorium Rynku Pracy / red. Magdalena Łoćka, Katarzyna Kozakowska. – 2014, nr 4(13). – Warszawa: Mazowieckie Obserwatorium Rynku Pracy; Wojewódzki Urząd Pracy, 2014. – Kwart.
8. **Biuletyn** Muzealny: kwartalnik Muzeum Mazowieckiego w Płocku / red. nac. Leonard Sobieraj. – 2014, [R.10], nr 3/35. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2014. – Kwart. – ISSN 1734-6935
9. **Biuletyn** OWES: Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej. – 2014, [R.2], nr 3. – Płock: Stowarzyszenie Centrum Innowacji Społeczeństwa Informacyjnego, 2014. – Niereg.
10. **Czas** Wisły: bezpłatny magazyn piłkarskiej Wisły. – 2014, nr 31-34. – Płock: Wisła Płock S.A., 2014. – Niereg.
11. **Echo** Gąbina: kwartalnik miasta i gminy Gąbin / red. zespół. – 2014, nr 4. – Gąbin: UMiG, 2014. – Kwart.
12. **Echo** Mochowa: Biuletyn Informacyjny Samorządu Gminnego / red. zespół. – 2014, nr 61. – Mochowo: Urząd Gminy, 2014. – Niereg.
13. **eWyszogród.pl** Extra: Czerwińsk, Bodzanów, Bulkowo, Mała Wieś, Młodziszyn, Radzanowo, Wyszogród, Zakroczym / red. nac. Paweł Kłobukowski. – 2014, [R.1], nr 3,4. – Wyszogród: Boruta Motors P. Kłobukowski, 2014. – Niereg.
14. **Fundusze** Europejskie na Mazowszu / red. Paulina Gutowska-Jarosz, Michał Nędział. – 2014, [R. 1], nr 4. – Warszawa: Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych, 2014. – Kwart. – ISSN 2391-4629
15. **Gazeta** Łącka: Informator Urzędu i Rady Gminy w Łącku / red. zespół, przewod. Alicja Zbyszewska. – 2014, [R. 20], nr 3(62). – Łąck: UG, 2014. – Niereg. – ISSN 2299-0372
16. **Gazeta** Samorządność / red. nac. Paweł Dąbrowski. – 2014, nr 12-16. – Warszawa: MPG Media, 2014. – Niereg. – ISSN 2299-7008
Gazeta bezpłatna.
17. **Gazeta** Wyborcza / red. nac. Adam Michnik. – 2014, nr 228-302. – Warszawa: Agora SA, 2014. – Dz. – ISSN 0860-908X

Zawiera dod. „Gazeta Wyborcza Płock”; red. nac. Arkadiusz Adamkowski.

18. **Gazetka** Akowska: pismo Związku Żołnierzy Armii Krajowej „Mazowsze” w Płocku / red. Lesław Wojno, Zenon Kluczyński. – 2014, [R.14], nr 1(148)-12(158). – Płock: Związek Żołnierzy AK „Mazowsze”, 2014. – Mies.
19. **Głos** Gostynina: czasopismo Gostynińskiej Wspólnoty Samorządowej / red. nac. Aleksandra Mrówka. – 2014, nr 1-2. – Gostynin: Gostynińska Wspólnota Samorządowa, 2014. – Niereg.
20. **Głos** Słupna: Gminny Biuletyn Informacyjny / red. Emilia Adamkowska. – 2014, [R.10], nr 37 grudzień. – Słupno: UG, 2014. – Niereg.
21. **Głos** Trzepowa. – 2014, nr 25-28. – Płock: Parafia św. Aleksego, 2014. – Mies.
22. **Gość** Niedzielny: tygodnik katolicki / red. nac. ks. Marek Gancarczyk. – 2014, R. 91, nr 40-52. – Katowice: Wydawnictwo Kurii Metropolitalnej w Katowicach, 2014. – Tyg. – ISSN 0137-7604
Zawiera dod. „Gość Płocki”.
23. **Grupa** Orlen: magazyn wewnętrzny Grupy Kapitałowej PKN ORLEN. – 2014, [R.1], nr 9-11. – Płock: PKN ORLEN SA, 2014. – Mies.
24. **Humanizacja** Pracy / Fundacja Humanizacja Pracy, Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku; [red. nac. Danuta Walczak-Duraj]. – 2014, nr 4(278). – [S.l.]: FHP; Płock: SWPW, 2014. – Kwart. – ISSN 1643-7446
25. **Informacje** SUTW w Płocku / red. zespół. – 2014, Zeszyt 10 (2013/2014). – Płock: Stowarzyszenie Uniwersytetu Trzeciego Wieku, 2014. – Rocz.
26. **Informacje** z Gostynina: czasopismo Inicjatywy dla Gostynina / [Inicjatywa dla Gostynina]. – 2014, nr 7. – Gostynin: Agnieszka Korajczyk-Szyperska, 2014. – Dwumies. – ISSN 2353-6497
27. **Innowacja** i Rozwój: magazyn o zrównoważonym rozwoju miast / red. nac. Krzysztof Buczkowski. – 2014, nr 4(5). – Płock: Międzynarodowe Centrum Rozwoju Lokalnego CIFAL Płock Sp. z o.o., 2014. – Kwart. – ISSN 2353-3269
28. **Kronika** Mazowiecka: Pismo Samorządu Województwa Mazowieckiego / red. nac. Iwona Dybowska. – 2014, nr 10-12. – Warszawa: Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego, 2014. – Mies. – ISSN 1730-749X
29. **Kurier** Gminy Bulkowo / red. zespół. – 2014, [R.2], nr 5-7. – Bulkowo: Urząd Gminy Bulkowo, 2014. – Niereg. – ISSN 2353-2165.
30. **Kurier** Sierpecki / red. nac. Anna Matuszewska. – 2014, [R. 6], nr 39-52. – Sierpc: Mazowiecka Agencja Prasowa, Klaudiusz Kwieciński, 2014. – Tyg. – ISSN 2080-1556
31. **Lokalna** Gazeta Kutna i Regionu: plus Łęczycza, Gostynin / red. nac. Patryk Ślęzak. – 2014, [R. 6], nr 279-290. – Kutno: „IMEDIA”, 2014. – Tyg. ISSN 2080-2269
32. **M 4**: gazeta Mazowieckiej Spółdzielni Mieszkaniowej / red. zespół. – 2014, R. 3, nr 3(8) listopad, nr 4(5) grudzień. – Płock: Wydawnictwo Marow Jan B. Nycek, 2014. – Niereg.
33. **Mariawita**: pismo Kościoła Starokatolickiego Mariawitów / red. kolegium. – 2014, R. 56, nr 10-12. – Płock: Kościół Starokatolicki Mariawitów, 2014. – Mies. – ISSN 0209-3103
34. **Mazowiecka** Szwajcaria: Brudzeń Duży zaprasza: bezpłatne pismo społeczno-kulturalne Towarzystwa Przyjaciół Gminy Brudzeń im. Pawła Włodkowica / red. nac. Andrzej Dwojnych. – 2014, [R.14] [właśc. R. 12], nr 4(43-44). – Brudzeń Duży: TPGB, 2014. – Dwumies. – ISSN 1642-9214

35. **Mazowiecki Rynek Pracy**: Biuletyn Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Warszawie / red. nac. Wiesława Lipińska. – 2014, R. 11, nr 5, 6. – Warszawa: Wojewódzki Urząd Pracy, 2014. – Dwumies. – ISSN 2082-856X
36. **Meritum**: Mazowiecki Kwartalnik Edukacyjny / red. nac. Janina Ziętek. – 2014, nr 4(35). – Warszawa: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli; Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2014. – Kwart. – ISSN 1896-2521
37. **Miasto Płock i okolice**: bezpłatne pismo informacyjno-promocyjne / red. nac. Tomasz Krajewski. – 2014, R.7, nr 41-42. – Płock: Wydawnictwo TOM-PRESS, 2014. – Niereg.
38. **MiastOl Żyje**: płocki miesięcznik kulturalny / oprac. Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki i Wydział Promocji i Informacji Urzędu Miasta Płocka. – 2014, [R.3], nr 10-12 + Informator Społeczny: Małachowianka. – Płock: Urząd Miasta, 2014. – Mies.
39. **Miejski Zeszyt Statystyczny** / przygot. w Referacie Strategii i Planowania w składzie Małgorzata Kansy, Maria Sierandt, pod kier. Piotra Niestuchowskiego. – 2014, nr 22(2013). – Płock: Urząd Miasta Płocka Wydział Strategii Rozwoju Miasta, Urbanistyki i Architektury, 2014. – Rocz. – ISSN 2080-8372
40. **Międzypokoleniowa Gazeta Obywatelska** / red. nac. Natalia Bęć. – 2014, [R.1], nr 04. – Drobin: Stowarzyszenie Nasz Drobin, 2014. – Niereg.
41. **Nasz Płock**: bezpłatny magazyn mieszkańców Płocka i Mazowsza Płockiego / red. nac. Jan Bolesław Nycek. – 2014, [R.11], nr 4(97)-7(100). – Płock: Wydawnictwo MAROW – Jan Bolesław Nycek, 2014. – Mies. – ISSN 1731-5484
42. **Nasz Sierpc**: biuletyn Rady i Burmistrza / red. kolegium. – 2014, nr 4. – Sierpc: Urząd Miasta, 2014. – Kwart.
43. **Nasza Gmina**: informator Gminy Stara Biała / red. zespół. – 2014, [R. 4], nr 4(13). – Stara Biała: Urząd Gminy, 2014. – Kwart.
44. **Nasza Gmina Radzanowo**: monitor samorządowy gminy Radzanowo / red. zespół. – 2014, nr 10. – Radzanowo: Urząd Gminy, 2014. – Kwart. – ISSN 2084-0853
45. **Nasza Katedra**: biuletyn informacyjny Parafii pw. św. Zygmunta przy Bazylice Katedralnej pw. Wniebowzięcia NMP w Płocku. – 2014, [R.5], nr 8(82). – Płock: Parafia św. Zygmunta, 2014. – Niereg.
46. **Nasze Korzenie**: półrocznik popularnonaukowy Muzeum Mazowieckiego w Płocku / red. nac. Tomasz Kordala. – 2014, [R. 4], nr 7. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2014. – Półrocz. – ISSN 2084-2600
47. **Notatki Płockie**: kwartalnik Towarzystwa Naukowego Płockiego / [red. nac. Wiesław Koński]. – 2014, [R. 58], nr 4/241. – Płock: TNP, 2014. – Kwart. – ISSN 0029-389X
48. **Oświata Mazowiecka**: Biuletyn Informacyjny Kuratorium Oświaty w Warszawie / red. nac. Katarzyna Góralska. – 2014, nr 03(21)-04(22). – Warszawa: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli; Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów, 2014. – Kwart. – ISSN 1896-2521
49. **PetroNews.pl** / [red. nac. Agnieszka Stachurska]. – 2014, nr 25-30. – Płock: PR-image na podstawie umowy franczyzowej z Extra Media Sp. z o.o., 2014. – Dwutyg.
50. **Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny**: Archiwum Państwowe w Płocku; [red. nac. Tomasz Piekarski]. – 2014, T.6. – Płock: AP, 2014. – Rocz. – ISSN 1426-4684
51. **Poloniada**: magazyn kultury i promocji miast i regionów / [red. nac. Joanna Tybura]. – 2014, [R.1], nr 2. – Płock: Nlife, 2014. – Kwart. – ISSN 2353-9585
52. **Portret województwa mazowieckiego 2010-2013** / [Oprac. publikacji Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych; pod kier. Emilii Murawskiej]. – Warszawa: Urząd Statystyczny w Warszawie: 2014. – 94 s.: il., mapy, wykry.; 29 cm. – (Informacje i Opracowania Statystyczne ISSN 1899-5039)
53. **Razem**: magazyn wewnętrzny Grupy ORLEN. – 2014, [R. 1], nr 1(listopad)-2(grudzień). – Płock: PKN ORLEN SA, 2014. – Mies.
54. **Rocznik Mazowiecki** / [Kolegium red. Krzysztof Braun (redaktor) et al.]. – T. 26(2014). – Warszawa: Mazowieckie Towarzystwo Naukowe w Warszawie, 2014. – Rocz. – ISBN 978-83-7549-199-9. – ISSN 0080-3529
55. **Rocznik Muzeum Wsi Mazowieckiej** / [red. zespół]. – 2014, T. 5. – [Sierpc: Muzeum Wsi Mazowieckiej, 2014. – Rocz. – ISBN 978-83-932215-1-6
56. **Rocznik Statystyczny Województwa Mazowieckiego 2014** / [przewodn. zespołu red. Zofia Kozłowska]. – 2014, [R. 15] (2014). – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2014. – 371 s., [1] s. tabl.: mapy kolor.; 24 cm. – Rocz. – ISSN 1509-9652 – Tekst równol. pol.-ang.
57. **Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego** [red. nac. Andrzej Kansy]. – T. 6 (2014). – Płock: Towarzystwo Naukowe Płockie, 2014. – Rocz. – ISSN 0860-5637
58. **Rynek pracy w województwie mazowieckim w 2013 r.** = Labour market in mazowieckie voivodship in 2013 / [przewodn. zesp. red. Zofia Kozłowska]. – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2014. – 136, [4] s.; 30 cm. – (Informacje i Opracowania Statystyczne ISSN 1643-5834) – Tyt. równol.: Labour market in mazowieckie voivodship in 2013
59. **Sierpecka Fara**: pismo Parafii p.w. Św. Wita, Modesta i Krescencji. Na prawach maszynopisu / red. zespół. – 2014, nr 10(304)-12(306). – Sierpc: Parafia p.w. Św. Wita, Modesta i Krescencji, 2014. – Mies.
60. **Słowo Gozdowa**: biuletyn Wójta i Rady Gminy / red. zespół. – 2014, nr 4(59). – Gozdowo: Urząd Gminy, 2014. – Kwart. – ISSN 1898-172X
61. **Socjalista**: biuletyn informacyjny Okręgu Płockiego Polskiej Partii Socjalistycznej / red. nac. Anna Pawłowska. – 2014, – [R.1], nr 003. – Płock: Okręg Płocki PPS, 2014. – Niereg.
- Błędnie wydrukowano datę pierwszego numeru (06/2012).
62. **Spotkanie** / red. zespół. – 2014, nr 10(95)-12(97). – Rogozino: Parafia św. Faustyny Apostołki Bożego Miłosierdzia, 2014. – Mies.
63. **Studia Dydaktyczne** / Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica w Płocku. Wydział Pedagogiczny; [red. nac. Renata Góralska]. – 2014, T. 26 (2014). – Płock: Oficyna Wydawnicza Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica – Wydawnictwo Naukowe „Novum”, 2014. – Rocz. – ISSN 1230-1760. – ISSN 2083-280X
- Na czasopiśmie ISSN 1230-1760 (błędny).
64. **Studia Mazowieckie** / red. nac. Zbigniew Ptasiewicz. – R. 9/23(2014), nr 4. – Pułtusk: Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztor, Ciechanów: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, 2014. – Niereg. – ISSN 1231-2797
65. **Trendy Rozwojowe Mazowsza** / [Red. nac. Zbigniew Strzelecki]. – 2014, nr 15, 16. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego w Warszawie, 2014. – Niereg. – ISSN 2084-5669
66. **Tygodnik Płocki** / red. nac. Tomasz Szatkowski. – 2014, [R.14], nr 40-52. – Płock: Dziennikarsko-Wydawnicza Spółdzielnia Pracy „AKAPIT”, 2014. – Tyg. – ISSN 0208-6992
67. **U Świętego Marcina**: pismo Parafii Św. Marcina w Słupnie / red. nac. Andrzej Dzięgielewski. – 2014, [R. 5], nr 7(30)-9(32). – Słupno: Parafia św. Marcina, 2014. – Mies.
68. **W Duchu i Prawdzie**: katolicka gazeta gostynińska / red. nac. Janina Przygocka. – 2014, [R. 21], nr 10(230)12/1(232/233). – Gostynin: Parafia św. Marcina, 2014. – Mies. – ISSN 1425-4727

69. **W Promieniach** Miłosierdzia: miesięcznik Parafii Miłosierdzia Bożego w Gostyninie / red. nac. Andrzej F. Ziółkowski. – 2014, R. 4, nr 10(41)-11/12(42/43). – Gostynin: Parafia Miłosierdzia Bożego, 2014. – Mies. – ISSN 2083-411X
70. **Wiadomości** Uczelniane: Pismo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku / [red. nac. Małgorzata Znyk]. – 2014, [R.11], nr 1(20). – Płock: PWSZ, 2014. – Rocz. – ISSN 1732-4130
Czasopismo dostępne tylko w wersji elektronicznej.
71. **Więś Mazowiecka**: Miesięcznik Mazowieckiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Warszawie / red nac. Ewa Gregorczyk. – 2014, nr 10-12. – Warszawa: Mazowiecki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, 2014. – Mies. – ISSN 1507-4714
72. **Więści** Muzealne: Kulturalny Magazyn Muzealny / red. zespół. – 2014, [R. 3], nr 2(6). – Sierpc: Muzeum Wsi Mazowieckiej, 2014. – Półroc. – ISSN 2299-937X
73. **Więści z Ziemi Sochaczewskiej**: Magazyn Informacyjny Starostwa Powiatowego w Sochaczewie / red. Marcin Podśędek. – 2014, [R.7], nr 6(50). – Sochaczew: Starostwo Powiatowe w Sochaczewie, 2014. – Niereg. – ISSN 1898-9756
74. **Więści** znad Wisły / red. Ewa Smuk-Stratenwerth, Malwina Rzepecka. – 2014, [R. 21], nr 93. – Grzybów: Stowarzyszenie „Ziarno”, 2014. – Niereg. – ISSN 1643-7810
75. **Województwo** mazowieckie 2014: podregiony, powiaty, gminy / Urząd Statystyczny; [Przewodn. zespołu red. Zofia Kozłowska]. – 2014, R. 10(2014). – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2014. – 505 s., [1] s. tabl.: mapy kolor.; 24 cm. – Rocz. – ISSN 1732-9736 – Mazowieckie voivodship: subregions, powiats, gminas. – Tekst równol. pol.-ang.
76. **Zagraj to Sam**: przeboje w zapisie nutowym / red. nac. Janusz Wiśniewski. – 2014, [R.21], nr IV(230). – Płock: Studio „Bis”, 2014. – Kwart. – ISSN 1231-0980
77. **Zeszyty** Jagiellońskie: Pismo Uczniów, Nauczycieli i Przyjaciół LO im. Króla Władysława Jagiełły w Płocku / opiekun zespołu Wiesław Kopeć. – 2014, [R.14], nr 97-99. – Płock: LO im. Wł. Jagiełły, 2014. – Niereg.
78. **Zeszyty** Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Społeczeństwo. Edukacja. Język / [red. nac. Anna Nowacka]. – T.2 (2014). – Płock: Wydawnictwo PWSZ, 2014. – Rocz. – ISSN 2353-1266 – Tyt. okł.: Zeszyty Naukowe PWSZ w Płocku. Społeczeństwo. Edukacja. Język – Streszcz. ang., pol.
79. **Ziemia** Wyszogrodzka: biuletyn informacyjny. red. zespół. – 2014, [R.4], nr 2(13). – Wyszogród: Urząd Gminy i Miasta Wyszogród, 2014. – Niereg.

Poszczególne okręgi i miejscowości Mochowo (okręg)

80. **NYCEK, Jan Bolesław (1947-)**: Gmina Mochowo: Przyroda. Dzieje. Społeczeństwo / Jan Bolesław Nycek; [red. Małgorzata Debich, Jan B. Nycek; tł. Anna Debich-Komorowska; zdj. Maciej Kowalski i in.]. – Płock: Wydawca Marow – Jan B. Nycek, 2014. – 192 s.: il. kolor.; 30 cm. – (Miasta i gminy Północnego Mazowsza) – Tyt. okł.: Gmina Mochowo – powiat sierpecki – ISBN 978-83-88779-10-7

Nowy Duninów (okręg)

81. **NYCEK, Jan Bolesław (1947-)**: Gmina Nowy Duninów: błękitno-zielona perła Mazowsza / [tekst Jan B. Nycek]. – Płock: MAROW, 2014. – 224 s.: il. kolor.; 24 cm. – Bibliogr. s. 217. – Indeks. – Streszcz. wł. i ang. – ISBN 978-83-88779-22-0
Płock

82. **BLINKIEWICZ, Krzysztof**: Wybierz z „Wyborczą”: czego chcą płocczanie: wybory samorządowe 2014 / Krzysztof Blinkiewicz. // *Gazeta Wyborcza* – Płock. – 2014, nr 242, s. 4-5, il.

Propozycje inwestycji dla Płocka.

83. **BLINKIEWICZ, Krzysztof**: Zadania dla miasta: kolej, praca, uniwersytet: wybory samorządowe 2014 / Krzysztof Blinkiewicz. // *Gazeta Wyborcza* – Płock. – 2014, nr 232, s. 25, il.
Propozycje płockich dziennikarzy.

84. **LEWANDOWSKA, Anna**: Płocczanie chcą głównie pracy, szybkich dróg / Anna Lewandowska, Krzysztof Blinkiewicz. // *Gazeta Wyborcza* - Płock. – 2014, nr 259, s. 1, 4-5, il.

Sierpc (okręg)

— **W naszych gminach** = poz. 259

Wyszogród (gmina)

— **Inwestycje** kadencji 2010-2014 r = poz. 231

Bibliografie. Pamiętniki. Wspomnienia

- FECHTER, Jean-Luc.: Blinno, 1 lutego 1915 roku = poz. 143
— ORŁOWSKA, Milena.: Porucznik Kloc: nieznanymi płocki bohater = poz. 101
— **Pamiętnik** inż. Tadeusza Krzechowskiego = poz. 158

Biografie

85. **GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz**: [Sylwetki notariuszy płockich (1917-1939) – recenzja] / Grzegorz Gołębiewski. // *Notatki Płockie*. – 2014, nr 4/241, s. 50-52, il.

Zawiera rec. książki: Sylwetki notariuszy płockich (1917-1939) / Agnieszka Wojciechowska, Marek Wojciechowski. – Płock, 2011.
— GRZYBOWSKI, Michał Marian: Duchowieństwo diecezji płockiej = poz. 337

Bednarski, Dariusz

— WERESZCZAKA, Rafał.: Niezłomny Bednarski = poz. 312

Borysiak, Jan

86. **BORYSIAK, Jan**: Okruchy wspomnień: Gąbinianom, którzy przeżyli wrzesień 1939 roku. Wspomnienia Jana Borysiaka. Jan Borysiak. // *Echo Gąbina*. – 2014, nr 4, s. 28-29, il.

Broniewscy, Janina i Władysław

87. **BAUCHROWICZ-KŁODZIŃSKA, Magdalena**: Listy jako wariograf uczucia / Magdalena Bauchrowicz-Kłodzińska. // *Nowe Książki*. – 2014, nr 11, s. 16, il.

Zawiera rec. książki: Miłość jest nieprzyjemna: listy ze wspólnego życia / Janina Broniewska, Władysław Broniewski. – Warszawa, 2014.

Broniewski, Władysław

— JOCHEMCZYK, Mariusz.: Sploty tradycji = poz. 313

88. **ZAGZIŁ, Dawid**: „Dość już tego Mazurka”, czyli jak Bierut chciał orłowi głowę urwać / Dawid Zagził. // *Pamięć.pl*. – 2014, nr 11, s. 38-40, il.

Burakowski, Jan

89. **KOWALSKI, Tomasz**: Monografia życia i twórczości Jana Burakowskiego autorstwa Magdaleny Staniszewskiej: promocja nowej książki w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Sierpcu 27.11.2014 r. / Tomasz Kowalski. // *Nasz Sierpc*. – 2014, nr 4, s. 55-57, il.

90. **STANISZEWSKA, Magdalena**: Jan Burakowski: bibliotekarz, publicysta, literat: Monografia biobibliograficzna / Magdalena Staniszevska. – Sierpc: Miejska Biblioteka Publiczna im. Zofii Nałkowskiej, 2014. – 328 s.: il. (w tym kolor.), err.; 24 cm. – (Biblioteka Sierpecka; nr 14) – Bibliogr. s. 167-243. – ISBN 978-83-936254-6-8

Chojnacki, Mieczysław

91. **NARODZONEK, Grzegorz**: Żołnierze wyklęci są wśród nas: promocja książki Mieczysława Chojnackiego pt. „Losy Oddziału Specjalnego ogniomistrza Wyboja” / Grzegorz Narodzonek. // *Nasz Sierpc*. – 2014, nr 4, s. 54-55, il.

Promocja książki w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Sierpcu.

Dreńkiewicz, Andrzej

92. **DYBIEC, Aleksandra**: Odszedł uczciwy, skromny człowiek / Aleksandra Dybiec. // *Gazeta Wyborcza* – Płock. – 2014, nr 233, s. 29, il.

Andrzej Dreńkiewicz był prezydentem Płocka i wojewodą płocki.

93. **KOCZTUR, Agnieszka.**: Chciał, by Płock był piękny: wspomnienie o Andrzeju Drętkiewiczu / Agnieszka Koczur, Agnieszka Małacka. // Gość Niedzielny. – 2014, nr 41, dod. Gość Płocki, nr 41/295, s. VI, il.
94. **SOBCZAK, Mariusz.**: Był człowiekiem z zasadami: Andrzej Drętkiewicz, były prezydent Płocka, nie żyje / Mariusz Sobczak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 229, s. 27, il.
95. **SZATKOWSKA, Lena.**: Zostaną po nim dobre wspomnienia: pożegnanie Andrzeja Drętkiewicza / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 40, s. 8, il.
- Gąsiorowski, Paweł Bogdan**
96. **JAM.**: Opowieści genealogiczne: wieczór z książką / JAM. // Kurier Sierpecki. – 2014, nr 49, s. 13, il.
Promocja książki Pawła Bogdana Gąsiorowskiego „Opowieści genealogiczne z ziemi sierpeckiej”.
- Gniazdowski, Jan**
97. **GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.**: Jan Gniazdowski (1889-1918) – ostatnia ofiara okupacji niemieckiej w Płocku / Grzegorz Gołębiowski. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T. 6 (2014), s. 51-74, il.
- Gołębiowski, Stefan**
98. **KUBIŃSKA, Izabela.**: „Słowem wierszem zawierzywszy...”: Wojewódzki Konkurs Poezji im. Stefana Gołębiowskiego // Więści Muzealne. – 2014, nr 2, s. 6, il.
Konkurs organizowany przez Muzeum Małego Miasta w Bieżuniu.
- Goszczyński (rodzina)**
- GAJEWSKI, Sławomir.: Moc mazowieckich dębów = poz. 126
- Hempel (rodzina)**
- KOWALSKI, Tomasz.: Pomnik Heleny Hempel dłuta Bolesława Syrewicza = poz. 325
- Jasiński, Wojciech**
99. **JASIŃSKI, Wojciech.**: Przyjaciel Kaczyńskich, członek PZPR / Wojciech Jasiński, rozm. przepr. Aleksandra Dybiec, Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 288, s. 1, 4-5, il.
Były członek PZPR zaprasza na marsz 13 grudnia
- Jędrzejewski, Edward**
- **Pamiętnik** inż. Tadeusza Krzechowskiego = poz. 158
- Kaczor, Jadwiga Teresa**
100. **GUSTOWSKI, Bolesław.**: Jadwiga Teresa Kaczor, kandydat na Burmistrza Miasta Gostynina / Bolesław Gustowski. // Głos Gostynina. – 2014, nr 2, s. 7, il.
Sylwetka kandydatki na Burmistrza Miasta Gostynina Jadwigi Teresy Kaczor.
- Kloc, Eugeniusz, por.**
101. **ORŁOWSKA, Milena.**: Porucznik Kloc: nieznaną płocki bohater / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 282, s. 6, il.
Wojenne losy por. Eugeniusza Kłoca, żołnierza płockiego 8. Pułku Artylerii Lekkiej.
- Król, Magdalena**
- **Polacy** wysokooktanowi = poz. 180
102. **RAD.**: Płocczanka laureatką Plebiscytu „Polacy z werwą”: Magdalena Król nagrodzona w kategorii Nauka / rad. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 42, s. 28, il.
- Krzechowski, Tadeusz**
- **Pamiętnik** inż. Tadeusza Krzechowskiego = poz. 158
- Laszkiewicz, Jan**
- **Pamiętnik** inż. Tadeusza Krzechowskiego = poz. 158
- Lutyński, Władysław**
103. **(GSZ).**: Profesor wrócił do Płocka: tablica poświęcona Władysławowi Lutyńskiemu / (gsz). // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 49, s. 6, il.
- Macieszyna, Maria**
104. **STOGOWSKA, Anna Maria.**: Obraz Płocka w czasie I wojny światowej w relacji Marii Macieszyny / Anna Maria
- Stogowska. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T. 6 (2014), s. 87-103
- Mierzyński, Witold**
- (lesz).: Aktor i Poeta = poz. 330
- Olak, Jan**
105. **KUJAWA, Zofia.**: Pamięci bohatera / Zofia Kujawa, Jadwiga Banasiak. // Więści znad Wisły. – 2014, nr 93, s. 21-23, il.
Uroczystości obchodów 75 rocznicy wybuchu II wojny światowej połączone z odsłonięciem pomnika Jana Olaka – nauczyciela, kierownika szkoły w Słubicach zamordowanego w obozie koncentracyjnym w czasie okupacji hitlerowskiej.
- Olędzki, Jacek**
106. **BRAUN, Krzysztof.**: Profesorowie warszawskiej etnologii wobec Mazowsza / Krzysztof Braun. // Rocznik Mazowiecki. – T.26(2014), s. 277-293
Dr hab. Jacek Olędzki, etnolog, badacz Mazowsza, Mongolii i Afryki, filmowiec i fotografik.
- Paprocki, Bartłomiej**
107. **GAŚSIOROWSKI, Paweł Bogdan.**: Bartłomiej Paprocki: nestor heraldyków i genealogów / Bogdan Paweł Gąsiorowski. // Nasze Korzenie. – 2014, nr 7, s. 30-32, il.
- Paprocki (rodzina)**
- GAŚSIOROWSKI, Paweł Bogdan.: Bartłomiej Paprocki = poz. 107
- Piasek, Faustyn**
108. **ROGOZIŃSKI, Andrzej.**: Faustyn Piasek: człowiek wielu talentów / Andrzej Rogoziński. // Nasze Korzenie. – 2014, nr 7, s. 83-88, il.
- Pietrzak, Aleksander**
109. **PIETRZAK, Alek.**: Inspirację czerpię nawet z działu śrubek w markecie / Alek Pietrzak; rozm. przepr. AS. // PetroNews.pl. – 2014, nr 26, s. 1, il.
Rozmowa z reżyserem nagrodzonym za film „Mocna kawa wcale nie jest taka zła” na Festiwalu Filmów Polskich w Los Angeles.
- Płoszewska, Małgorzata**
- SZATKOWSKA, Lena.: Małgorzata przywozi poezję = poz. 313a
- Popiel, Wincenty**
- PIĘTKA, Włodzimierz.: Niezabliźniona rana = poz. 342
- Pólturzycki, Józef**
110. **PÓLTURZYCKI, Józef (1934-).**: Autobiografia naukowa i zawodowa / Józef Pólturzycki. // Studia Dydaktyczne. – T. 26 (2014), s. 15-21, il.
111. **Profesor Józef Pólturzycki** – w kręgu myśli i czynów. // Studia Dydaktyczne. – T. 26 (2014), s. 35-63, il. – Streszcz. w jęz. ang.
- Przedpełska, Jadwiga**
112. **SOBIESZEK, K.**: Uroczystość 25-lecia Wolności / K. Sobieszek. // Echo Mochowa. – 2014, nr 61, s. 24-26
Uroczystość z okazji 25-lecia samorządu Gminy Mochowo.
- Rembaliński, Rajmund**
113. **KANIA, Rafał.**: Propozycje poprawy warunków pracy ludności chłopskiej w poglądach Rajmunda Rembielińskiego / Rafał Kania. // Humanizacja Pracy. – 2014, nr 4(278), s. 75-91 – Streszcz. w jęz. ang.
- Rościszewska, Marcelina**
114. **SZATKOWSKA, Lena.**: Kapelusze pani przełożonej: od Marceliny do marcelinek / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 46, s. 9, il.
Ziemianka, pedagog, społecznik, uczestniczka obrony Płocka w 1920 r. odznaczona Krzyżem Walecznych przez Marszałka Józefa Piłsudskiego.
- Rystoff (rodzina)**
115. **KONARSKA-PABINIĄK, Barbara.**: Saga rodziny Rystoffów z Gostynina / Barbara Konarska-Pabiniak. // Notatki Płockie. – 2014, nr 4/241, s. 3-11, il.
Jan Rystoff, Paweł Rystoff, Adolf Rystoff.

Ślodki, Maciej

116. [Dr hab. n. med. prof. nadzw. Maciej Ślodki]. // Biuletyn. Kwartalnik Okręgowej Izby Lekarskiej w Płocku. – 2014, nr 2(123), s. 4-5, il.

Sołowiow, Mikołaj

117. **GÓRALSKA, Rita.**: Nigdy nie zapomniałem moich płockich lat / Rita Góralaska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 253, s. 5, il.

Historia rodziny Mikołaja Sołowiowa, syna Pawła Sołowiowa, ur. w 1934 r. w Płocku.

Synoradzki, Michał Ludwik

118. **PIOTROWSKI, Jerzy.**: Nowe eksponaty w Muzeum: „Biesiada Literacka” / Jerzy, Piotrowski. // Wieści Muzealne. – 2014, nr 2, s. 8, il.

Dwa roczniki czasopisma redagowanego przez Michała Synoradzkiego „Biesiada Literacka” oraz „Lechita” zakupione do zbiorów Muzeum Małego Miasta w Bieżuniu.

Syrewicz, Bolesław

— KOWALSKI, Tomasz.: Pomnik Heleny Hempel dłuta Bolesława Syrewicza = poz. 325

Świerzyński, Sławomir

119. **ŚWIERZYŃSKI, Sławomir.**: Biznes w rytmie disco polo: Sławomir Świerzyński o Chinach i polityce / Sławomir Świerzyński; rozm. przepr. Magdalena Rigamonti. // Wprost. – 2014, nr 51-52, s. 40-43, il.

Rozmowa z liderem zespołu Bayer Full.

Themersonowie, Franciszka i Stefan

120. **BLINKIEWICZ, Krzysztof.**: Wejdźmy do Common Room: festiwal Themersonów / Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 236, s. 8, il.

5. Festiwal Themersonów SkArPa w Płocku.

Tuszyński (rodzina)

121. **STEFAŃSKA, Ewelina.**: Piórkiem i farbą rozstawiliśmy nasz magiczny Płock / Ewelina Stefańska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 257, s. 1, il.

Odsłonięcie tablicy pamiątkowej poświęconej braciom: Feliksowi i Dawidowi Tuszyńskim.

Wiśniewski, Sławomir

— 12 lat Sławomira Wiśniewskiego = poz. 265

Wiśniewski, Zdzisław

122. **WIŚNIEWSKI, Zdzisław.**: Zdolny emeryt z Małej Wsi / Zdzisław Wiśniewski; rozm. przepr. Małgorzata Wielechowska. // Kronika Mazowiecka. – 2014, nr 10, s. 44-45, il.

Malarz, rzeźbiarz i muzyk amator – Zdzisław Wiśniewski z Małej Wsi.

Wyřebkowski (rodzina)

— GAJEWSKI, Sławomir.: Moc mazowieckich dębów = poz. 126

Zaremba, Tadeusz

123. **SOBIERAJ, Leonard.**: Podzwonne dla Tadeusza Zaremby / Leonard Sobieraj, Tomasz Kordala, Krystyna Suchancka. // Biuletyn Muzealny. – 2014, nr 1/33, s. 6-8, il.

Dyrektor Muzeum Mazowieckiego w Płocku.

Zielińska, Grażyna

— ZIELIŃSKA, Grażyna.: Szczęśliwe przypadki Grażyny Z = poz. 331

Żebrowski, Tadeusz (ks.)

124. **CHUDZYŃSKI, Marian.**: Pamięci ks. profesora Tadeusza Żebrowskiego / Marian Chudzyński. // Notatki Płockie. – 2014, nr 4/241, s. 55-56, il.

125. **PIĘTKA, Włodzimierz.**: Odszedł człowiek-historia: wspomnienie o ks. prof. Tadeuszu Żebrowskim / Włodzimierz Piętko. // Gość Niedzielny. – 2014, nr 42, dod. Gość Płocki, nr 42/296, s. III, il.

Żelazowski, Ładysław

— KAMIŃSKA, Bernadeta.: 80 lat krótkofalarstwa w Płocku = poz. 299

II. ŚRODOWISKO GEOGRAFICZNE

Hydrologia. Meteorologia. Klimatologia

126. **GAJEWSKI, Sławomir.**: Moc mazowieckich dębów: część druga: mocarze lasu / Sławomir Gajewski. // Nasze Korzenie. – 2014, nr 4, s. 4-11, il.

127. **GAJEWSKI, Sławomir.**: Stożka ostrokrężna: rzadki gatunek wątrobowca znad Słupianki / Sławomir Gajewski. // Nasze Korzenie. – 2014, nr 7, s. 12-13, il.

128. **IZMAJŁOWICZ, Krzysztof.**: Zielony i aktywny Płock / Krzysztof Izmajłowicz. // Nasz Płock. – 2014, nr 4(97), s. 13, il.

Dot. inwestycji w tereny zielone i zadrzewianie Płocka w okresie od 2010 do 2014 r.

129. **KELMAN, Krzysztof.**: Ogród kontynuacji / Krzysztof Kelman; rozm. przepr. Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 230, s. 2, il.

Rozmowa z dyrektorem płockiego ZOO, Krzysztofem Kelmanem.

130. **KOZANECKI, Jarosław.**: Park Północny mój widzę ogromny...: Jarosław Kozanecki, kandydat na radnego miasta Płocka z Podolszczyk Północnych / Jarosław Kozanecki. // Nasz Płock. – 2014, nr 4(97), s. 5, il.

Roślinność. Zwierzęta

— GAJEWSKI, Sławomir.: Stożka ostrokrężna = poz. 127

— KAMIŃSKI, Arkadiusz.: Wyzwania środowiskowe Grupy Orlen = poz. 177

131. **PODAWCA, Konrad.**: Płock – miasto czyste czy zanieczyszczone. Ocena jakości powietrza w latach 2004-2013 / Konrad Podawca. // Notatki Płockie. – 2014, nr 4/241, s. 31-37, il. – Streszcz. w jęz. ang.

— SMUK-STRATENWERTH, Ewa.: Budowanie kompetencji kluczowych a pedagogika Grundtvigowska w Europie XXI wieku = poz. 292

Geografia. Krajoznawstwo. Turystyka

132. **DAMROSZ, Jerzy.**: Dlaczego warto zajmować się treningiem sportowym, turystyką kwalifikowaną i krajoznawstwem – oraz od czasu do czasu wypoczywać w krainie mazowieckiej? / Jerzy Damrosz. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 6 (2014), s. 391-436, il.

— LEWANDOWSKA, Anna.: Pora na ruch Płocka: wszyscy wierzają w marinę w Murzynowie = poz. 184

133. **Niezwykły spacer z niezwykłym przewodnikiem** / [oprac. Anna Anulewicz-Wiercińska, Agnieszka Lewandowska, Magdalena Uzdzińska]. – Płock: PLOT Płocka Lokalna Organizacja Turystyczna, 2014. – [38] s.: il.; 21x30 cm. – ISBN 978-83-936104-2-6

— NYCEK, Jan Bolesław: Gmina Nowy Duninów = poz. 81

134. **RÓG, Joanna.**: W Sannikach przerobiłem owe „Rondo C-dur”: przewodnik... śladami Chopina / oprac., teksty, wybór ilustracji Jolanta Róg, Michał Michalak. – Wersja 2 – poprawiona. – Sanniki: Europejskie Centrum Artystyczne im. Fryderyka Chopina w Sannikach, 2014. – 60 s.: il.; 22 cm.

III. LUDNOŚĆ

Demografia. Osadnictwo

— **Atlas powiatów i gmin województwa mazowieckiego** = poz. 165

— BARANIUK, Tadeusz.: Radziwiacy i płocczanie, czyli o społecznym tworzeniu wizerunku sąsiada = poz. 160

135. **KOWARSKA, Agnieszka J.**: Romowie w Płocku: życie w mieście a sposób konstruowania tożsamości społecznej / Agnieszka J. Kowarska. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 6 (2014), s. 33-47 – Streszcz. w jęz. ang.

— **Migracje zagraniczne i wewnętrzne ludności województwa mazowieckiego** = poz. 167

- 136. Przemiany** społeczno-demograficzne województwa mazowieckiego w latach 1990-2030 / [oprac. Przemysław Śleszyński; oprac. kartogr. Aleksandra Deręgowska; współpr. Marek Jerczyński, Beata Zielińska]. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2014. – 128 s.: il. kolor.; 29 cm. – (Trendy Rozwojowe Mazowsza, ISSN 2084-5669; nr 15) – Zawiera tab. – Bibliogr. s. 120-128.
- STOKOWSKI, Franciszek.: Ludność Mazowsza w okresie międzypisowym 1921-1931 = poz. 154

IV. HISTORIA

Nauki pomocnicze: archiwistyka

- BALSKA, Magdalena.: Trzeciak Siemowita IV = poz. 298
- 137. BAŃKA, Krystyna.:** Działalność Archiwum Państwowego w Płocku w latach 2012-2013 / Krystyna Bańska. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T. 6 (2014), s. 112-121
- 138. FRANCISZKIEWICZ, Przemysław.:** 95 lat Archiwum Państwowego w Płocku. Przeszłość-Teraźniejszość-Przyszłość. Sprawozdanie z obchodów / Przemysław Franciszkiewicz. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T. 6 (2014), s. 124-127
- JAM.: Opowieści genealogiczne = poz. 96
- 139. PIEKARSKI, Tomasz (1975-).:** Materiały źródłowe do dziejów I wojny światowej w zasobie Archiwum Państwowego w Płocku / Tomasz Piekarski, Mariusz Wojtylak. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T. 6 (2014), s. 77-86
- **Żydowski Płock** w architekturze = poz. 335

Archeologia

- 140. JAM.:** Miasto na dwóch zamkach stoi?: konferencja archeologiczna / JAM. // Kurier Sierpecki. – 2014, nr 44, s. 16, il.
- Konferencja archeologiczna „Problematyka późnośredniowiecznych i wczesnonowożytnych siedzib obronnych na terenie Sierpca”.
- MIECZNIKOWSKI, Zbigniew.: Neolityczne siekiery i topory ze zbiorów Muzeum Mazowieckiego w Płocku = poz. 300
- 141. Odkrycia** na Górze Zamkowej. // eWyszogród.pl Extra. – 2014, nr 4, s. 3, il.
- Badania archeologiczno-architektoniczne na Górze Zamkowej w Wyszogrodzie.

Historia – opracowania ogólne. Historiografia

- 142. MILEWSKA, Marta.:** Apteki w Guberni Płockiej w latach 1865-1915 / Marta Milewska. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 6 (2014), s. 77-108, il. – Streszcz. w jęz. ang.

Blinno

- 143. FECHTER, Jean-Luc.:** Blinno, 1 lutego 1915 roku: tragiczny los Landstrum Infanterie Bataillon 1 Hagenau / Jean-Luc Fechter. // Nasze Korzenie. – 2014, nr 7, s. 46-66, il.
- Wspomnienia Józefa Frechtera dot. I wojny światowej.

Drobin

- **Dawna** tradycja drobińskiej parafii = poz. 156

Gąbin

- 144. CHUDZYŃSKI, Marian.:** [Dzieje Gąbina i okolic – recenzja] / Marian Chudzyński. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 6 (2014), s. 462-475

Gostynin

- KONARSKA-PABINIĄK, Barbara.: Saga rodziny Rystoffów z Gostynina = poz. 115

Nowy Duninów (okręg)

- NYCEK, Jan Bolesław.: Gmina Nowy Duninów = poz. 81
- Płock**
- CHUDZYŃSKI, Marian.: Płock w czasie I wojny światowej (1914-1918) = poz. 152

- GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: [Sywetki notariuszy płockich (1917-1939) – recenzja] = poz. 85
- 145. ŁAKOMSKI, Mirosław (1950-).:** Płock zapomniany / Mirosław Łakomski; [red. Marek Grala]. – Płock: ViaArtCity, cop. 2014. – [152] s.: fot.; 21 x 21 cm.

- 146. ORŁOWSKA, Milena.:** Magistratowi syfonu bez zastawu nie damy / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 230, s. 4-5, il.

Zawiera rec. książki: Gospodarka międzywojennego Płocka / Michał Sokolnicki. – Płock, 2014 r.

- PIEKARSKI, Tomasz.: Ziemiaństwo Mazowsza Płockiego wobec zniszczeń wojennych i władz okupacyjnych w czasie I wojny światowej = poz. 153

- 147. PIOTROWSKI, Paweł.:** Miejski Komitet Wychowania Fizycznego i Przysposobienia Obronnego w Płocku w Drugiej Rzeczypospolitej / Paweł Piotrowski. // Notatki Płockie. – 2014, nr 4/241, s. 12-20 – Streszcz. w jęz. ang.

- WYPYCH, Ireneusz.: 50 lat naszego zakładu - jakie były początki? = poz. 181

Opracowania według okresów

Historia do 1795 r.

- BALSKA, Magdalena.: Trzeciak Siemowita IV = poz. 298
- 148. BINIAŚ-SZKOPEK, Magdalena.:** Bolesław Kędzierzawy / Magdalena Biniąś-Szkopek. – Wyd. 2 popr. i uzup. – Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 2014. – 301, [1] s.; 21 cm. – Wyd. 1 pt.: Bolesław IV Kędzierzawy – książkę Mazowsza i princeps. Poznań, 2009. – Bibliogr. s. 273-299. – ISBN 978-83-7177-869-8
- JAM.: Miasto na dwóch zamkach stoi? = poz. 140
- STEFAŃSKA, Ewelina.: Świątujemy urodziny katedry = poz. 344

Historia 1795-1918 r.

- 149. DĄBROWSKI, Józef (1876-1926).:** Rok 1863 / J. Grabiec. – Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, cop. 2014. – [8], 481, [7] s., [10] k. tabl. kolor., [1] k. tabl. złoż.: il.; 25 cm. – U góry s. tyt.: W pięćdziesiątą rocznicę. – ISBN 978-83-7177-847-6

- FECHTER, Jean-Luc.: Blinno, 1 lutego 1915 roku = poz. 143

- 150. SZCZEPAŃSKI, Janusz.:** Społeczno-ekonomiczne aspekty pierwszego okresu I wojny światowej na Mazowszu Północnym (do lipca 1915 roku) / Janusz Szczepański. // Rocznik Mazowiecki. – T. 26(2014), s. 107-120, tab.

- 151. UMIŃSKI, Michał.:** Kolonia Schröttersdorf / Michał Umiński. // Nasza Gmina. – 2014, nr 4(13), s. 12-13, il.

Koloniści niemieccy w Maszewie pod Płockiem.

- 152. CHUDZYŃSKI, Marian.:** Płock w czasie I wojny światowej (1914-1918) / Marian Chudzyński. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T. 6 (2014), s. 9-23

- GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: Jan Gniazdowski (1889-1918) – ostatnia ofiara okupacji niemieckiej w Płocku = poz. 97

- ORŁOWSKA, Milena.: Magistratowi syfonu bez zastawu nie damy = poz. 146

- 153. PIEKARSKI, Tomasz.:** Ziemiaństwo Mazowsza Płockiego wobec zniszczeń wojennych i władz okupacyjnych w czasie I wojny światowej / Tomasz Piekarski. // Płocki Rocznik Historyczno-Archiwalny. – T. 6 (2014), s. 25-50

- PIEKARSKI, Tomasz.: Materiały źródłowe do dziejów I wojny światowej w zasobie Archiwum Państwowego w Płocku = poz. 139

- STOGOWSKA, Anna Maria.: Obraz Płocka w czasie I wojny światowej w relacji Marii Macieszyny = poz. 104

Historia 1918-1939 r.

- 154. STOKOWSKI, Franciszek.:** Ludność Mazowsza w okresie międzypisowym 1921-1931 / Franciszek Stokowski. // Rocznik Mazowiecki. – T. 26(2014), s. 159-172, tab.

- SZATKOWSKA, Lena.: Kapelusze pani przełożonej = poz. 114

155. SZCZEPAŃSKI, Janusz (1947-): Stan sanitarny miast i wsi powiatu plockiego w okresie Drugiej Rzeczypospolitej / Janusz Szczepański. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Plockiego. – T. 6 (2014), s. 168-185, il. – Streszcz. w jęz. ang.

— BORYSIK, Jan.: Okruchy wspomnień = poz. 86

156. Dawna tradycja drobińskiej parafii. // Międzypokoleniowa Gazeta Obywatelska. – 2014, nr 01, s. 18-19, il.

Świeckie życie parafii w Drobinie przed wojną.

Historia 1939-1945 r.

— KUJAWA, Zofia.: Pamięci bohatera = poz. 105

157. M.Z.: Wdzięczność za tajne nauczanie / M.Z. // Głos Gostynina. – 2014, nr 1, s. 8, il.

Odstąpienie tablicy poświęconej Nauczycielom Tajnego Nauczania Ziemi Gostynińskiej w latach 1939-1945.

— ORŁOWSKA, Milena.: Porucznik Kloc: nieznanymi plocki bohater = poz. 101

158. Pamiętnik inż. Tadeusza Krzechowskiego: część druga. // Nasze Korzenie. – 2014, nr 7, s. 89-91, il.

Pamiętnik przekazany Muzeum Mazowieckiemu w Płocku przez T. Krzechowskiego.

— UMIŃSKI, Michał.: Kolonia Schröttersdorf = poz. 151

Historia 1944-1989 r.

— NARODZONEK, Grzegorz.: Żołnierze wyklęci są wśród nas = poz. 91

159. RĘKAWIECKI, Radosław.: Dom Repatriacyjno-Rozdzielczy w Gostyninie-Zalesiu / Radosław Rękawiecki. // Nasze Korzenie. – 2014, nr 7, s. 92-93, il.

— SZATKOWSKA, Lena.: W hołdzie Żnierzom Wyklętym = poz. 302

— ZAGZIŁ, Dawid.: „Dość już tego Mazurka”, czyli jak Bierut chciał orłowi głowę urwać = poz. 88

V. ETNOGRAFIA

Zagadnienia ogólne

160. BARANIUK, Tadeusz.: Radziwiacy i plockianie, czyli o społecznym tworzeniu wizerunku sąsiada / Tadeusz Baraniuk. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Plockiego. – T.6 (2014), s. 17-32 – Bibliogr. s. 31-32. – Streszcz. w jęz. ang.

Sztuka ludowa

— STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: Z podwórka na scenę = poz. 333

— SZEWCZYKOWSKA, Joanna.: Środowisko twórców, artystów i pasjonatów a działalność Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu = poz. 307

— WIŚNIEWSKI, Zdzisław.: Zdolny emeryt z Małej Wsi = poz. 122

Obyczaje. Obrzędy

— PIOTROWSKI, Robert.: Dawne zwyczaje i tradycje bożonarodzeniowe = poz. 305

VI. ZAGADNIENIA GOSPODARCZE

Gospodarka. Przedsiębiorstwa małe i średnie. Biznes

161. BIELECKA, Irena.: Innowacyjność małych i średnich przedsiębiorstw w subregionie plockim / Irena Bielecka. // Notatki Plockie. – 2014, nr 4/241, s. 38-45, il. – Streszcz. w jęz. ang.

162. BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Ich pomysł na świetny biznes / Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2014, nr 294, s. 4-5, il.

Konkurs zorganizowany przez plocki Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości.

— **Portret** województwa mazowieckiego 2010-2013 = poz. 52

163. Rola Mazowieckiego Obserwatorium Terytorialnego w zarządzaniu rozwojem województwa w opinii interesariuszy / [oprac. Aneta Śledź]. – Warszawa: Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, 2014. – 55 s.: il. kolor.; 29 cm. – (Trendy Rozwojowe Mazowsza, ISSN 2084-5669 ; nr 16) – Bibliogr. s. 52.

164. SOB CZAK, Mariusz.: Budując markę: a posady? / Mariusz Sobczak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 239, s. 1, il.

Otwarcie Centrum Usług Korporacyjnych w Płocku.

— STACHURSKA, Agnieszka.: Spółki miejskie – skąd ich zadłużenie? = poz. 257

— SZATKOWSKA, Lena.: Jak zarządzać firmą zgodnie z sumieniem = poz. 345

— ŚWIERZYŃSKI, Sławomir.: Biznes w rytmie disco polo = poz. 119

Statystyka

165. Atlas powiatów i gmin województwa mazowieckiego: Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011 / [autorzy publikacji: Iwona Cieciora, Daniel Koźmiński, Teresa Kwiecień, Izabela Moskalska, Hanna Murawska, Iwona Sońta, Grzegorz Stępień, Dorota Sułkowska; przygotowanie publikacji pod kierunkiem Emilii Murawskiej; tłumaczenie Agnieszka Gromek-Żukowska]; Urząd Statystyczny w Warszawie. [Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych]. – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2014. – 226 s.: il.; 21x30 cm. – Przedm. i spis treści również w jęz. ang. – ISBN 978-83-63246-29-7

166. Dojazdy do pracy w województwie mazowieckim: Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011 / [aut. publ. Teresa Kwiecień et al.; oprac. publ. pod kier. Emilii Murawskiej]; Urząd Statystyczny w Warszawie. [Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych]. – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2014. – 50 s.: il.; 30 cm. — Przedm. i spis treści również w jęz. ang. – ISBN 978-83-63246-33-4

— **Miejski Zeszyt** Statystyczny = poz. 39

167. Migracje zagraniczne i wewnętrzne ludności województwa mazowieckiego: Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011 / [aut. oprac. Iwona Cieciora et al.; oprac. publ. pod kier. Emilii Murawskiej]; Urząd Statystyczny w Warszawie. [Mazowiecki Ośrodek Badań Regionalnych]. – Warszawa: Urząd Statystyczny, 2014. – 262 s.: il.; 30 cm. – Przedm. i spis treści również w jęz. ang. – ISBN 978-83-63246-15-0

— **Portret** województwa mazowieckiego 2010-2013 = poz. 52

— **Rocznik** Statystyczny Województwa Mazowieckiego 2014 = poz. 56

— **Rynek** pracy w województwie mazowieckim w 2013 r. = poz. 58

— **Województwo** mazowieckie 2014 = poz. 75

Inwestycje. Budownictwo. Remont

168. (JAC).: W hali po byłej FMŻ: nowa linia produkcyjna w Budmacie / (jac). // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 45, s. 21, il. Remont hali produkcyjnej dawnej Fabryki Maszyn Żniwnych przez firmę Budmat ze środków uzyskanych z Inicjatywy Współnotowej JESSICA.

169. POKORSKI, Tadeusz.: Od 2002 roku wydaliśmy na inwestycje 30 mln złotych / Tadeusz Pokorski. // Nasza Gmina Radzanowo. – 2014, nr 10, s. 3-4, il. Inwestycje w gminie Radzanowo w latach 2002-2014.

Informatyka. Internet

— PIOTROWSKI, Krzysztof.: „Smart City”? Tak, ale jak? = poz. 190

170. Projekty edukacyjne i społeczne. // Kurier Gminy Bulkowo. – 2014, nr 5, s. 6-9, il.

Dot. Gminy Bulkowo w latach 2012-2014.

Energetyka

171. **JAM.:** Energia i ciepło z gazu: modernizacja w ciepłowni / JAM. // Kurier Sierpecki. – 2014, nr 42, s. 18. il
Modernizacja ciepłowni w Sierpcu.

172. **WALISZEWSKI, Andrzej.:** Ekologiczna inwestycja: oddanie do użytku elektrociepłowni / Andrzej Waliszewski. // Nasz Sierpc. – 2014, nr 4, s. 20-21, il.

Nowa elektrociepłownia w Sierpcu.

Przemysł chemiczny

173. **BORKOWSKI, Rafał.:** Mazowiecki Klaster Chemiczny / Rafał Borkowski. // Gazeta Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowska. – 2014, nr 40, s. 4, il.

Polski Koncern Naftowy ORLEN SA

174. **DUSZCZYK, Michał.:** Orlen walczy o cztery zmiany / Michał Duszczyk. // Rzeczpospolita. – 2014, nr 256, s. B5, il.

175. **GRĘBOSZ, Dariusz.:** Mija 15 lat od debiutu / Dariusz Grębosz. // Puls Biznesu. – 2014, nr 226, s. 21, fot., wykr. // Grupa Orlen. – 2014, nr 11, s. 10-11, il. 15. rocznica giełdowego debiutu PKN ORLEN SA.

176. **JASKÓŁA, Konrad.:** Konferencja naukowa pt. „Zarządzanie w erze turbulencji”, Wydział Zarządzania Politechniki Warszawskiej, 14 marca 2014 r. Odpowiedź na zadane pytania / Konrad Jaskóła. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 6 (2014), s. 479-493

177. **KAMIŃSKI, Arkadiusz.:** Wyzwania środowiskowe Grupy Orlen / Arkadiusz Kamiński. // Grupa Orlen. – 2014, nr 9/10, s. 22-23, il.

178. **LEWANDOWSKA, Anna.:** Orlen – czas wielkiej zmiany / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2014, nr 259, s. 6, il.

50-lecie uruchomienia produkcji w Mazowieckich Zakładach Rafineryjnych i Petrochemicznych w Płocku.

179. **LEWANDOWSKA, Anna.:** Płock wita wielką ropę / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 242, s. 1, 6, il. MZRiP, Petrochemia, ORLEN... 50 lat z Płockiem.

50-lecie uruchomienia produkcji w Mazowieckich Zakładach Rafineryjnych i Petrochemicznych w Płocku.

180. **Polacy** wysokooktanowi: Plebiscyt PKN Orlen. // Newsweek Polska. – 2014, nr 42, s. 26-27, il.

Laureaci 2. edycji plebiscytu PKN Orlen „Polacy z werwą”.

181. **WYPYCH, Ireneusz.:** 50 lat naszego zakładu – jakie były początki? / Ireneusz Wypych. // Grupa Orlen. – 2014, nr 11, s. 12-13, il.

Rzemiosło

— BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Ich pomysł na świetny biznes = poz. 162

— BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Piękne rzeczy w Wieży = poz. 328

— STEFAŃSKA, Ewelina.: Na jego basie grają nawet w Hollywood = poz. 334

Rolnictwo

182. **ORLIŃSKI, Mirosław Adam.:** Subregion płocki w nowej odsłonie / Adam Mirosław Orliński. // Kronika Mazowiecka. – 2014, nr 10, dod. Nowe Mazowsze s. 2-3, il.

Podsumowanie inwestycji zrealizowanych w ramach programów: Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 i Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013.

Zagadnienia ogólne

— DOMAŃSKA, R. : Dożynki powiatowo-gminne w Mochowie = poz. 221

— KORNAS-FRANKIE, Lucyna.: Niezapomniane święto plonów w Starożrebach = poz. 222

Weterynaria

— (gusz.): Profesor wrócił do Płocka = poz. 103

Ogrodnictwo. Sadownictwo

183. **ŻABKA, Przemysław.:** Robić swoje / Przemysław Żabka; rozm. przepr. Jadwiga Skibowska. // Wieś Mazowiecka. – 2014, nr 12(174), s. 3-4, il.

Rozmowa z właścicielem firmy Fructoplant Sp. z o.o. z Gąbina Mistrzem Województwa Mazowieckiego w konkursie Agroliga2014.

Gospodarka wodna. Żegluga śródlądowa

184. **LEWANDOWSKA, Anna.:** Pora na ruch Płocka: wszyscy wierzą w marinę w Murzynowie / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 250, s. 1, il.

Rozbudowa stanic żeglarskiej – „Marina” Murzynowo Sobaszek Krzysztof.

Handel. Usługi

— BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Ich pomysł na świetny biznes = poz. 162

— BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Piękne rzeczy w Wieży = poz. 328

185. **LEWANDOWSKA, Anna.:** Ja tylko sprzątam: o porządku nie tylko od święta / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 294, s. 2, il.

Banki. Finanse. Budżet

186. **ŁUKASIAK-MALICKA, Jolanta.:** Wszyscy pracujemy na sukces naszego banku : rozmowa z Jolantą Łukasiek-Malicką, prezesem Vistula Bank Spółdzielczy / Jolanta Łukasiek-Malicka; rozm. przepr. (red). // Nasz Płock. – 2014, nr 4(96), s. 7, il. // eWyszogrod.pl Extra. – 2014, nr 4, s. 8, il.

Komunikacja. Transport. Łączność

187. **KWASIBORSKA, Anna.:** Rola małego lotniska w rozwoju miast / Anna Kwasiborska, Dominika Szerk. // Innowacja i Rozwój. – 2014, nr 4(5), s. 13-15, il.

Lotnisko Płock Aeroklubu Ziemi Mazowieckiej.

188. **LEWANDOWSKA, Anna.:** Płock wita!: w żywym, zielonym kolorze / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 288, dod. Nowy Płocki Dworzec, s. 3, il.

Rozbudowa i modernizacja dworca PKP/PKS w Płocku.

189. **LEWANDOWSKA, Anna.:** Zaczęło się jak żart, 1 kwietnia 2014... / Anna Lewandowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 288, dod. Nowy Płocki Dworzec, s. 2, il.

Rozbudowa i modernizacja dworca PKP/PKS w Płocku.

190. **PIOTROWSKI, Krzysztof.:** „Smart City”? Tak, ale jak? / Krzysztof Piotrowski. // Innowacja i Rozwój. – 2014, nr 4(5), s. 24-33, il.

Oferta usługowa Petrotelu Sp. z o.o. GRUPA NETIA – monitoring wizyjny, KorkoNET, ŚwiatłoNET.

Gospodarka komunalna. Cmentarze. Hotelarstwo.

Pozarnictwo

191. **Dorobek** 14 lat naszego kwestowania / oprac. Aleksandra Dybiec. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 254, dod. Ratujemy Płockie Powązki, s. 3, il.

Kwsta Stowarzyszenia Starówka Płocka i Gazety Wyborczej na Cmentarzu Rzymsko-Katolickim (Starym) przy ul. Floriana Kobylińskiego w Płocku.

192. **DYBIEC, Aleksandra.:** Moja dusza wciąż była w samorządzie / Aleksandra Dybiec. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 287, s. 2, il.

Dariusz Ciarkowski wiceprezydentem Płocka ds. komunalnych.

193. **DYBIEC, Aleksandra.:** Pomnik siostry generała / Aleksandra Dybiec. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2014, nr 254, dod. Ratujemy Płockie Powązki, s. 2, il.

Nowy nagrobek Eugenii Dąbrowskiej, siostry gen. Sikorskiego, na Cmentarzu Rzymsko-Katolickim (Starym) przy ul. Floriana Kobylińskiego w Płocku.

194. GAŁĄZKA, Tomasz Jacek (1944-): Cmentarze Mazowsza: Płock i powiat płocki / Tomasz J. Gałązka; [red. Joanna Banasiak; oprac. Dorota Zalewska]. – Płock: Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego, 2014. – 169 s.: il. kolor.; 29 cm. – Płock i powiat płocki – Bibliogr. s.160-161. – ISBN 978-83-88028-74-8

195. Instalacje przetwarzania odpadów komunalnych w Polsce: informator i poradnik edukacyjny / zespół aut. Janina Kawatczewska, Witold Lenart, Iwona Kuczyńska, Jadwiga Zonenberg; red. Janina Kawatczewska, Witold Lenart, Iwona Marczak; Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku. – Płock: Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej; Warszawa: Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, 2014. – 204 s.: il. kolor.; 30 cm + 1 dysk optyczny (CD-ROM). – Bibliogr. s. 201-203. – ISBN 978-83-61177-13-5

196. SOBIESZEK, K.: Jubileusz 100-lecia OSP w Bożewie i 65-lecia Orkiestry / K. Sobieszek. // Echo Mochowa. – 2014, nr 61, s. 36-38, il.

197. STEFAŃSKA, Ewelina.: Ekumeniczne spotkanie / Ewelina Stefańska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 241, s. 1, il.

Nowy nagrobek Eugenii Dąbrowskiej, siostry gen. Sikorskiego, na Cmentarzu Rzymsko-Katolickim (Starym) przy ul. Floriana Kobylńskiego w Płocku; msza św. na cmentarzu.

198. STEFAŃSKA, Ewelina.: Petropol – tak właśnie hotel wygląda od środka / Ewelina Stefańska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 276, s. 6, il.

Wyposażenie pokoiów i koszt doby hotelowej, kuchnia hotelowa.

Gospodarka mieszkaniowa

— **Atlas** powiatów i gmin województwa mazowieckiego = poz. 165

199. XXXV lat Mazowieckiej Spółdzielni Mieszkaniowej. // M 4. – 2014, nr 3(8), s. 2-3, il.

VII. ZAGADNIENIA POLITYCZNE I SPOŁECZNE

Unia Europejska. Fundusze wspólnotowe

— **Fundusze Europejskie** na Mazowszu = poz. 14

— (jac.): W hali po byłej FMŻ = poz. 168

— **KRYŚIAK, Mirosław.:** Tak zmienia się gmina Nowy Duninów = poz. 235

— **Podsumowanie** projektu OIS [Obserwatorium Integracji Społecznej] = poz. 215

— **POKORSKI, Tadeusz.:** Od 2002 roku wydaliśmy na inwestycje 30 mln złotych = poz. 169

— **Projekty** edukacyjne i społeczne = poz. 170

— **SZCZAWIŃSKA-KAMELSKA, Katarzyna.:** Regionalny Ośrodek EFS = poz. 281

200. TRĘBIŃSKA, A.: „Projekty miękkie” w latach 2010-2014 r. A. Trębińska. // Echo Mochowa. – 2014, nr 61, s. 16-22, il. Dot. gminy Mochowo.

201. [Wykorzystanie środków unijnych w subregionie płockim] oprac. (jbn). // Nasz Płock. – 2014, nr 6(99), s. 1, il.

Partie polityczne

— **DANIELUK, Jacek.:** Płock dla Nowakowskiego = poz. 267

202. DYBIEC, Aleksandra.: Dymisja szefa płockiego SLD / Aleksandra Dybiec. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 294, s. 3, il.

Rezygnacja przewodniczącego Arkadiusza Iwaniaka i jego zastępcy Piotra Tollika.

— **DYBIEC, Aleksandra.:** To PSL wygrał wybory = poz. 268

— **JASIŃSKI, Wojciech.:** Przyjaciel Kaczyńskich, członek PZPR = poz. 99

— (jk.): Inwestycje, komunikacja i rekreacja = poz. 233

— **LENARD, Eliza.:** Elity polityczne w lokalnym systemie społecznym na przykładzie miast na prawach powiatu województwa mazowieckiego = poz. 237

— **ŚWIERZYŃSKI, Sławomir.:** Biznes w rytmie disco polo = poz. 119

Organizacje społeczne

203. BEES.: Perłowi ludzie pędzła, pióra i nut: 30 lat Stowarzyszenia Twórców Kultury / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 42, s. 11, il.

204. BUGAJ, Czesław.: 50 lat Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Przemysłu Chemicznego / Czesław Bugaj. // Grupa Orlen. – 2014, nr 9/10, s. 18-19, il.

205. CHALEŃSKA-RURKA, Elżbieta.: Grupa taneczna „Old Country” / Elżbieta Chaleńska-Rurka. // Informacje SUTW w Płocku. – zeszyt 10 (2013/2014), s. 9-12, il.

Dot. Stowarzyszenia Uniwersytetu Trzeciego Wieku

206. DZIĘCIOŁ, Janusz.: Czym jest Lokalna Grupa Działania i w jaki sposób działa? / Janusz Dziecioł; rozm. przepr. Jarosław Miszewski. // Międzypokoleniowa Gazeta Obywatelska. – 2014, nr 01, s. 9, il.

Lokalna Grupa Działania „Stowarzyszenie Rozwoju Ziemi Płockiej” – aktywność w Drobinie.

207. JANKOWSKA, Barbara.: Pokazujemy, że można / Barbara Jankowska; rozm. // Międzypokoleniowa Gazeta Obywatelska. – 2014, nr 01, s. 12-13, il.

Działalność Stowarzyszenia „Nasz Drobin”.

208. KAPUŚCIŃSKA, Marzena.: Zasoby ludzkie w organizacjach pozarządowych Mazowsza Płockiego a polityka równości szans kobiet i mężczyzn / Marzena Kapuścińska. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 6 (2014), s. 391-436, il. – Bibliogr. s. 435-436 – Streszcz. w jęz. ang.

209. ŁUKAWSKA, Ewa.: Malujemy już 10 lat / Ewa Łukawska. // Informacje SUTW w Płocku. – zeszyt 10 (2013/2014), s. 5-7, il.

Jubileusz sekcji plastycznej SUTW.

210. STEFAŃSKA, Ewelina.: Nagrody dla przyjaciół / Ewelina Stefańska. // Gazeta Wyborcza - Płock. – 2014, nr 290, s. 1, il.

Statuetka „Jesteś Przyjacielem” ludzi niepełnosprawnych.

211. ZARZYCKA, Alina.: Nasz Chór / Alina Zarzycka. // Informacje SUTW w Płocku. – zeszyt 10 (2013/2014), s. 7-8, il.

Chór „Vox Maiorum” działający przy SUTW.

— **20 lat** ZGRP = poz. 266

212. 25 lat Stowarzyszenia Rodzin Katolickich Diecezji Płockiej: w służbie Bogu, Ojczyźnie i Rodzinie. – Płock: Stowarzyszenie Rodzin Katolickich Diecezji Płockiej: Studio Jeden s.c., 2014. – 46 s.: il. (gł. kolor.); 21 cm. – Dwadzieścia pięć lat Stowarzyszenia Rodzin Katolickich Diecezji Płockiej. – Bibliogr. s. 39. – ISBN 978-83-64283-00-0 (SRK)

Organizacje młodzieżowe. Harcerstwo

213. BEES.: Wybory harcerzy: Zjazd Chorągwi Mazowieckiej ZHP / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 47, s. 5, il.

— **KAMIŃSKA, Bernadeta.:** 80 lat krótkofalarstwa w Płocku = poz. 299

214. KOWALSKA, Hanna (1935-): Hufcowe wieści / Hanna Kowalska. // Nasz Sierpc. – 2014, nr 4, s. 51-52, il. Hufiec im. Janusza Korczaka w Sierpcu.

Społeczeństwo. Polityka społeczna

215. Podsumowanie projektu OIS [Obserwatorium Integracji Społecznej]. // Biuletyn Informacyjny Obserwatorium Integracji Społecznej. – 2014, nr 4, s. 3-24, il.

Zadania realizowane w latach 2011-2014 przez Obserwatorium Integracji Społecznej w województwie mazowieckim w ramach projektu Koordynacja na rzecz aktywnej integracji współfinansowanego przez Europejski Fundusz Społeczny.

— **Przemiany** społeczno-demograficzne województwa mazowieckiego w latach 1990-2030 = poz. 136

— **Rola** Mazowieckiego Obserwatorium Terytorialnego

w zarządzaniu rozwojem województwa w opinii interesariuszy = poz. 163

Praca. Bezrobocie

— **Dojazdy** do pracy w województwie mazowieckim = poz. 166
— **DUSZCZYK, Michał.**: Orlen walczy o cztery zmiany = poz. 174

— **KAPUŚCIŃSKA, Marzena.**: Zasoby ludzkie w organizacjach pozarządowych Mazowsza Płockiego a polityka równości szans kobiet i mężczyzn = poz. 208

216. KOCZNUR, Agnieszka.: Muszą pokazać się światu / Agnieszka Kocznur. // Gość Niedzielny. – 2014, nr 49, dod. Gość Płocki, nr 49/303, s. IV-V, il.

Niepełnosprawni a praca.

217. MUĆKA, Magdalena.: Integracja i aktywność osób niepełnosprawnych / Magdalena Mućka. // Mazowiecki Rynek Pracy. – 2014, nr 5(61), s. 24, il.

8. Płockie Targi Pracy Osób Niepełnosprawnych.

— **Projekty** edukacyjne i społeczne = poz. 170

— **Rynek** pracy w województwie mazowieckim w 2013 r. = poz. 58

— **SOBCZAK, Mariusz.**: Budują markę: a posady? = poz. 164

Opieka społeczna. Wolontariat

218. BEES.: Poznanie wyjątkowe matki: pod patronatem „Tygodnika Płockiego” / BeeS. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 42, s. 19, il.

Gala w szkole muzycznej podsumowująca projekt „Matki”. Fotografie matek samotnie wychowujących niepełnosprawne dzieci do kalendarza na 2015 rok.

219. DYBIEC, Aleksandra.: Radość dzieci – bezcenna / Aleksandra Dybiec. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 298, s. 1, il.

Zbiórka pieniędzy w ramach akcji „Choinka Dobroczynców” na rzecz Zespołu Szkół Ogólnokształcących Specjalnych nr 7 w Płocku.

— **STEFAŃSKA, Ewelina.**: Nagrody dla przyjaciół = poz. 210

— **TRĘBIŃSKA, A.**: „Projekty miękkie” w latach 2010-2014 r = poz. 200

Związki zawodowe

— **DUSZCZYK, Michał.**: Orlen walczy o cztery zmiany = poz. 174

Socjologia

— **BARANIUK, Tadeusz.**: Radziwiacy i płocczanie, czyli o społecznym tworzeniu wizerunku sąsiada = poz. 160

220. BET, Natalia.: Drobin to nie miasteczko Twin Peaks! / Natalia Bet; rozm. // Międzypokoleniowa Gazeta Obywatelska. – 2014, nr 01, s. 10-11, il.

Społeczeństwo Drobin widziane oczami dziennikarki z Warszawy.

— **KANSY, Andrzej.**: Rewitalizacja w Płocku. Raport z badania sondażowego = poz. 321

— **KOWARSKA, Agnieszka J.**: Romowie w Płocku: życie w mieście a sposób konstruowania tożsamości społecznej = poz. 135

— **SZYMANOWSKI, Arkadiusz.**: Prospołeczność osób pozbawionych wolności = poz. 271

— **UMIŃSKI, Michał.**: Kolonia Schröttersdorf = poz. 151

Rocznice. Obchody

221. DOMAŃSKA, R.: Dożynki powiatowo-gminne w Mochowie / R. Domańska. // Echo Mochowa. – 2014, nr 61, s. 29-32, il.

IV Dożynki Powiatu Sierpeckiego w Mochowie.

222. KORNAS-FRANKIE, Lucyna.: Niezapomniane święto plonów w Starożrebach / Lucyna Kornas-Frankie. // Wieś Mazowiecka. – 2014, nr 10, s. 40-[41], il.

— **M.Z.**: Wdzięczność za tajne nauczanie = poz. 157

— **RYDZEWSKA, Barbara.**: Płocczanie dla Niepodległej – podsumowanie wydarzeń = poz. 301

— **STEFAŃSKA, Ewelina.**: Piórkem i farbą rozstawiliśmy nasz magiczny Płock = poz. 121

VIII. ZAGADNIENIA PRAWNO-ADMINISTRACYJNE

Administracja rządowa

223. KOCZNUR, Agnieszka.: Nie tylko drogowe rewolucje: inwestycje w regionie / Agnieszka Kocznur. // Gość Niedzielny. – 2014, nr 48, dod. Gość Płocki, nr 48/302, s. VII, il. 15 lat istnienia Samorządu Województwa Mazowieckiego.

Samorząd terytorialny

224. AND.: Nowe władze Powiatu / and. // Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2014, nr 22, s. 1, 6, il. Powiat Gostyniński.

225. BIENIEK, Mariusz.: Bądźmy dumni z Wyszogrodu / Mariusz Bieniek. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 44, s. 15, il.

225a. BIENIEK, Mariusz.: Magiczne słowo – współpraca / Mariusz Bieniek; rozm. ze starostą płockim przepr. Grzegorz Szkopek. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 52, s. 20, il.

226. BIERNAT, Artur.: Stworzymy inteligentne miasto / Artur Biernat; rozm. przepr. Jacek Danieluk. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 41, s. 7, il.

Rozmowa z prezesem zarządu spółki Inwestycje Miejskie w Płocku.

227. (BN).: Gostynin ma nowego burmistrza!: w gminie bez zmian / (bn). // Lokalna Gazeta Kutna i Regionu. – 2014, nr 288, s. 8, il.

Wyniki wyborów samorządowych na stanowisko burmistrza i wójta w Gostyninie.

228. DWOJNYCH, Andrzej (1976-).: Tworzymy nową jakość / Andrzej Dwojnych; rozm. przepr. Grzegorz Szkopek. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 44, s. 17, il.

Rozmowa z wójtem gminy Brudzeń Gminy.

229. DYBIEC, Aleksandra.: Obietnice Nowakowskiego / Aleksandra Dybiec. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 270, s. 1, 6-7, il.

Plan czteroletni Nowakowskiego: co nam obiecał prezydent

230. DYLIICKI, Krzysztof.: Rozmowa z nowym wójtem – Krzysztofem Dyllickim / Krzysztof Dyllicki; rozm. przepr. Ewa Smuk-Stratenwerth. // Wieści znad Wisły. – 2014, nr 93, s. 6-9, il. Gostynina = poz. 100

231. Inwestycje kadencji 2010-2014 r. // Ziemia Wyszogrodzka. – 2014, nr 2/(13), s. 3-10, il.

Dot. gminy Wyszogrod.

232. Inwestycje w latach 2011-2014. // Kurier Gminy Bulkowo. – 2014, nr 5, s. 1-11, il.

Dot. Gminy Bulkowo.

233. (JK).: Inwestycje, komunikacja i rekreacja / (jk). // M 4. – 2014, nr 3(8), s. 8-9, il.

Zapowiedź kontynuacji działań przez Andrzeja Nowakowskiego – kandydata na prezydenta Płocka.

234. KONARSKA-PABINIAK, Barbara.: Powyborczy Gostynin: radykalna zmiana władz / Barbara Konarska-Pabiniak. // Nasz Płock. – 2014, nr 7(100), s. 9

235. KRYSIAK, Mirosław.: Tak zmienia się gmina Nowy Duninów / Mirosław Krysiak. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 45, s. 25, il.

236. (L).: Wśród laureatów Zespół „Masovia”: Nagrody Marszałka Województwa Mazowieckiego / (L). // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 45, s. 10, il.

237. LENARD, Eliza.: Elity polityczne w lokalnym systemie społecznym na przykładzie miast na prawach powiatu województwa mazowieckiego / Eliza Lenard. // Notatki Płockie. – 2014, nr 4/241, s. 21-30, il. – Streszcz. w jęz. ang.

238. ŁĄBĘDZKA, Marzanna.: Wybory samorządowe 2014 / Marzanna Łąbędzka. // Nasz Sierpc. – 2014, nr 4, s. 4, il.

Wyniki wyborów samorządowych na stanowisko burmistrza Sierpca.

239. MATUSZEWSKI, Tomasz.: Nasz Gość – Tomasz Matuszewski / Tomasz Matuszewski. // Biuletyn Informacyjny Powiatu Gostynińskiego. – 2014, nr 22, s. 8-9, il.

Tomasz Matuszewski – nowy starosta powiatu gostynińskiego.

239a. NOWAKOWSKI, Andrzej: Priorytety na 4 lata / Andrzej Nowakowski; rozm. z prezydentem Płocka przepr. Tomasz Szatkowski. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 50/51, s. 8, il.

240. NYCEK, Jan Bolesław (1947-).: Gmina Bodzanów: trudna, ale owocna kadencja / Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2014, nr 6(99), s. 5, il.

Podsumowanie osiągnięć samorządu Gminy Bodzanów kadencji 2010-2014.

241. NYCEK, Jan Bolesław (1947-).: Gmina Gostynin: wielki obszar, duże potrzeby / Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2014, nr 6(99), s. 13, il.

Podsumowanie osiągnięć samorządu Gostynina kadencji 2010-2014.

242. NYCEK, Jan Bolesław (1947-).: Gmina Gozdowo: w trosce o mieszkańców gminy / Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2014, nr 6(99), s. 12, il.

Podsumowanie osiągnięć samorządu Gminy Gozdowo kadencji 2010-2014.

243. NYCEK, Jan Bolesław (1947-).: Gmina i Miasto Wyszogród: nadchodzi czas dla Wyszogrodu / Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2014, nr 6(99), s. 3, il.

Podsumowanie osiągnięć samorządu Miasta i Gminy Wyszogród kadencji 2010-2014.

244. NYCEK, Jan Bolesław (1947-).: Gmina Mała Wieś: nowy zakład, nowe nadzieje / Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2014, nr 6(99), s. 6, il.

Podsumowanie osiągnięć samorządu Gminy Mała Wieś kadencji 2010-2014.

245. NYCEK, Jan Bolesław (1947-).: Gmina Mochowo: gmina wykorzystanych szans / Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2014, nr 6(99), s. 11, il.

Podsumowanie osiągnięć samorządu Gminy Mochowo kadencji 2010-2014.

246. NYCEK, Jan Bolesław (1947-).: Gmina Rościszewo: Chopin by się zdziwił / Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2014, nr 6(99), s. 10, il.

Podsumowanie osiągnięć samorządu Gminy Rościszewo kadencji 2010-2014.

247. NYCEK, Jan Bolesław (1947-).: Gmina Sanniki: marzenia i plany wójta Wieczorka / Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2014, nr 6(99), s. 7, il.

Podsumowanie osiągnięć samorządu Gminy Sanniki kadencji 2010-2014.

248. NYCEK, Jan Bolesław (1947-).: Gmina Sierpc: sprawy wiejskie i miejskie / Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2014, nr 6(99), s. 14, il.

Podsumowanie osiągnięć samorządu Sierpca kadencji 2010-2014.

249. NYCEK, Jan Bolesław (1947-).: Gmina Słubice: mała gmina, wielkie projekty / Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2014, nr 6(99), s. 8, il.

Podsumowanie osiągnięć samorządu Gminy Słubice kadencji 2010-2014.

250. NYCEK, Jan Bolesław (1947-).: Gmina Słupno: lider niekwestionowany / Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2014, nr 6(99), s. 4, il.

Podsumowanie osiągnięć samorządu Gminy Słupno kadencji 2010-2014.

251. NYCEK, Jan Bolesław (1947-).: Gmina Stara Biała: stabilna gmina, stabilna władza / Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2014, nr 6(99), s. 15, il.

Podsumowanie osiągnięć samorządu Gminy Stara Biała kadencji 2010-2014.

252. NYCEK, Jan Bolesław (1947-).: Gmina Staroźreby: gmina czołówki samorządowej / Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2014, nr 6(99), s. 9, il.

Podsumowanie osiągnięć samorządu Gminy Staroźreby kadencji 2010-2014.

253. NYCEK, Jan Bolesław (1947-).: Miasto Gostynin: stolica regionu turystycznego / Jan B. Nycek. // Nasz Płock. – 2014, nr 6(99), s. 2, il.

Podsumowanie osiągnięć samorządu Gostynina kadencji 2010-2014.

254. Pacyna: mała gmina wielkich możliwości / opr. gsz. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 44, s. 13, il.

Inwestycje w latach 2010-2014.

255. RATKOWSKI, Grzegorz.: Rozmowa z przewodniczącym Rady Gminy w Gozdowie – Grzegorzem Ratkowskim / Grzegorz Ratkowski; rozm. przepr. Mariola Kopka. // Słowo Gozdowa. – 2014, nr 4, s. 11-12, il.

255a. SAMORAJ, Andrzej.: Ewolucja a nie rewolucja / Andrzej Samoraj; rozm. z nowym burmistrzem Drobina przepr. Grzegorz Szkopek. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 49, s. 15, il.

256. SOB CZAK, Mariusz.: Bieniek starostą, Sierocka zastępcą, nowy zarząd powiatu płockiego / Mariusz Sobczak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2013, nr 279, s. 1, il.

Mariusz Bieniek starostę powiatu płockiego.

257. STACHURSKA, Agnieszka.: Spółki miejskie – skąd ich zadłużenie? / Agnieszka Stachurska. // PetroNews.pl. – 2014, nr 27, s. 1,4, il.

257a. STRUZIK, Adam.: Samorządy Mazowsza Płockiego muszą ze sobą współpracować / Adam Struzik; rozm. z Marszałkiem Województwa Mazowieckiego przepr. Tomasz Szatkowski. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 52, s. 7, il.

258. TRĘBIŃSKA, A.: Inwestycje gminne w latach 2010-2014 / A. Trębińska. // Echo Mochowa. – 2014, nr 61, s. 7-15, il.

Gmina Mochowo.

259. W naszych gminach: kadencja 2010-2014: powiat sierpecki. – Płock: „Marow” Jan B. Nycek, 2014. – 38 s.: il.; 30 cm. – ISBN 978-83-88779-18-3

260. Ważniejsze inwestycje gminy Nowy Duninów w latach 2003-2014. // Nasz Płock. – 2014, nr 5(98), s. 11, il.

261. Wyniki wyborów samorządowych w regionie płockim w 2014 roku. // Nasz Płock. – 2014, nr 7(100), s. 10-13
Zawiera dokładne wyniki głosowania dot. powiatów płockiego, gostynińskiego i sierpeckiego.

262. Zapraszamy do Miasta i Gminy Gąbin: najważniejsze osiągnięcia kadencji 2010-2014. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 45, s. 17, il.

263. ZAWADKA MARCIN.: Nigdy się nie poddawaj, jeśli wierzysz w to, co robisz...: wywiad z Marcinem Zawadką, wójtem Gminy Słupno / Marcin Zawadka; rozm. przepr. Emilia Adamkowska. // Głos Słupna. – 2014, grudzień (nr 37), s. 4, il.

264. ZUGAJ, Leszek.: Dzieje samorządu i administracji w gminie Gozdowo: Gromadzkie Rady Narodowe / Leszek Zugaj. // Słowo Gozdowa. – 2014, nr 4, s. 20-22, il.

Fragment opracowania Leszka Zugaja „Dzieje samorządu i administracji w gminie Gozdowo w latach 1945-1990”.

265. 12 lat Sławomira Wiśniewskiego. // Międzypokoleniowa Gazeta Obywatelska. – 2014, nr 04, s. 8-9, il.

Podsumowanie działalności burmistrza Miasta i Gminy Drobina.

266. 20 lat ZGRP // Echo Gąbina. – 2014, nr 4, s. 8-9, il.
Obchody 20-lecia Związku Gmin Regionu Płockiego i konferencja pt. „Gospodarka odpadami – wyzwania dla jednostek

samorządu terytorialnego z terenu powiatu plockiego, płoń-
skiego i gostynińskiego”.

Wybory samorządowe

267. DANIELUK, Jacek.: Płock dla Nowakowskiego / Jacek Danieluk, Grzegorz Szkopek. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 46, s. 1, 4, il.

268. DYBIEC, Aleksandra.: To PSL wygrał wybory / Aleksandra Dybiec. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 268, s. 1, il. — (jk).: Inwestycje, komunikacja i rekreacja = poz. 233

— KONARSKA-PABINIAK, Barbara.: Powyborczy Gostynin = poz. 234

— KOZANECKI, Jarosław.: Park Północny mój widzę ogromny... = poz. 130

269. PERZYŃSKI, Jarosław.: Mamy nowego burmistrza: wybory samorządowe II tura / Jarosław Perzyński, rozm. przepr. Anna Matuszewska. // Kurier Sierpecki. – 2014, nr 48, s. 8, il.

Jarosław Perzyński nowym burmistrzem Sierpca.

— TOMASZEWSKI, Jerzy.: Rozmowa z Prezesem Fundacji Bezpieczne Miasto Płock = poz. 272

270. Wielkie odpytywanie kandydatów / oprac. Mariusz Sobczak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 254, s. 4-5, il. Debata kandydatów na prezydenta Płocka z udziałem mieszkańców.

— **Wyniki** wyborów samorządowych w regionie plockim w 2014 roku = poz. 261

Sądownictwo

— GOŁĘBIEWSKI, Grzegorz.: [Sylwetki notariuszy plockich (1917-1939) – recenzja] = poz. 85

Więziennictwo. Zakłady karne

271. SZYMANOWSKI, Arkadiusz.: Prospołeczność osób pozbawionych wolności / Arkadiusz Szymanowski. // Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku. Społeczństwo. Edukacja. Język. – T. 2 (2014), s. 211-227, il. – Bibliogr. s. 227 – Streszcz. w jęz. ang.

Badanie wśród 100 mężczyzn odbywających karę pozbawienia wolności w Zakładzie Karnym w Płocku.

Bezpieczeństwo publiczne. Policja

272. TOMASZEWSKI, Jerzy.: Rozmowa z Prezesem Fundacji Bezpieczne Miasto Płock: Jerzy Tomaszewski – Kandydat do Rady Miasta Płocka w okręgu nr 2 / Jerzy Tomaszewski; rozm. // Miasto Płock i okolice. – 2014, nr 41, s. 8, il.

IX. WOJSKO

— ORŁOWSKA, Milena.: Porucznik Kloc: nieznaną plocki bohater = poz. 101

— PIOTROWSKI, Paweł.: Miejski Komitet Wychowania Fizycznego i Przeprosobienia Obronnego w Płocku w Drugiej Rzeczypospolitej = poz. 147

X. OCHRONA ZDROWIA

Służba zdrowia

— [Dr hab. n. med. prof. nadzw. Maciej Słodki] = poz. 116

— MILEWSKA, Marta.: Apteki w Guberni Płockiej w latach 1865-1915 = poz. 142

273. OBERMEYER, Agnieszka.: Widzieć potrzeby oczyma pacjenta: rozmowa z Agnieszką Obermeyer, prezesem zarządu „Palium” Sp. z o. o o powstaniu Zakładu Opiekuńczo-Leczniczego „Palium” w Kolczynie, gm. Gozdowo / Agnieszka Obermeyer; rozm. przepr. Sylwia Krupińska. // Kurier Sierpecki. – 2014, nr 44, s. 12, il.

— SZCZEPAŃSKI, Janusz.: Stan sanitarny miast i wsi powiatu plockiego w okresie Drugiej Rzeczypospolitej = poz. 155

XI. NAUKA. OŚWIATA. KULTURA

Nauka. Organizacje i placówki naukowe

— BRAUN, Krzysztof.: Profesorowie warszawskiej etnologii wobec Mazowsza = poz. 106

— **Studia** Mazowieckie = poz. 64

Szkolnictwo wyższe

274. DAMROSZ, Jerzy.: Uniwersytet w Płocku? To nie utopia... / Jerzy Damrosz. // Notatki Płockie. – 2014, nr 4/241, s. 21-30, il. – Streszcz. w jęz. ang.

Politechnika Warszawska.

Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica

275. SZTEJNBERG, Aleksander.: Szkoła przyjazna wszystkim: Edukacja zdrowotna-środowisko fizyczne-klimat społeczny / Aleksander Szejnberg, Tadeusz L. Jasiński. – Płock: Oficyna Wydawnicza Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku; 2014. – 398 s.: il., rys.; 24 cm. – Bibliogr. s. 345-392. – ISBN 978-83-62709-81-6

276. [FORUM BUDOWLANE].: Wybrane zagadnienia budownictwa energooszczędne / [red. Sławomir Grabarczyk]; Politechnika Warszawska. Wydział Budownictwa, Mechaniki i Petrochemii w Płocku. – Płock: P.P.-H. „DRUKARNIA” Sp. z o.o. Sierpc, 2014. – 160 s.: il.; 23 cm.

W monografii ujęto zagadnienia technologiczne, analityczne i projektowe budownictwa w aspekcie energetycznym; aktualne problemy związane ze stosowaniem odnawialnych źródeł energii, projektowanie budynków niskoenergetycznych wg programu priorytetowego NFOŚiWG, oraz opisy propozycji nietypowych rozwiązań w zakresie budownictwa energooszczędnego. – Materiały z 3 FB w Płocku. – Bibliogr. przy rozdz. – Streszcz. w jęz. ang. – ISBN 978-83-62081-79-0

277. [FORUM BUDOWLANE].: Wybrane zagadnienia rewitalizacji obiektów budowlanych: praca zbiorowa / red. Krzysztof Kamiński, Wojciech Kubissaj; Politechnika Warszawska. Wydział Budownictwa, Mechaniki i Petrochemii w Płocku. – Płock: P.P.-H. „Drukarnia” Sp. z o.o. Sierpc, 2014. – 292 s.: il.; 24 cm.

Materiały z 3 FB w Płocku. – Bibliogr. przy rozdz. – Streszcz. ang. – ISBN 978-83-62081-83-7

278. FORUM BUDOWLANE (3; 2014; Płock).: III Forum Budowlane: konferencja naukowo-techniczna: budownictwo energooszczędne i rewitalizacja obiektów budowlanych / [red. Andrzej Dzięgielewski]; Politechnika Warszawska. Wydział Budownictwa, Mechaniki i Petrochemii w Płocku. – Płock: P.P.-H. „DRUKARNIA” Sp. z o.o. Sierpc, 2014. – 24 s.: il. (w tym kolor.); 23 cm. – ISBN 978-83-62081-87-5

279. POLITECHNIKA WARSZAWSKA. Filia (Płock).: Politechnika Warszawska – Filia w Płocku: informator dla kandydatów na studia: rok akademicki 2015/2016. – Płock: Politechnika Warszawska – Filia w Płocku, 2014. – 24 s.; 24 cm.

Szkoła Wyższa im. Pawła Włodkowica

280. DAMROSZ, Jerzy (1927-).: Świat należy nie tylko objąć, ale i przekształcać... / Jerzy Damrosz; rozm. przepr. Andrzej Kansy. // Rocznik

Rozmowa z prof. nauk humanistycznych, kierownikiem Katedry Etnokulturologii i Edukacji Regionalnej Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku.

— PÓŁTURZYCKI, Józef.: Autobiografia naukowa i zawodowa = poz. 110

— **Profesor** Józef Półturzycki – w kręgu myśli i czynów = poz. 111

281. SZCZAWIŃSKA-KAMELSKA, Katarzyna.: Regionalny Ośrodek EFS: podsumowanie 8 lat funkcjonowania Regionalnego Ośrodka EFS w Płocku / Katarzyna Szczawińska-Kamelska. // Gazeta Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica. – 2014, nr 40, s. 15-16, il.

282. ŻAK, Robert.: Wykorzystanie nowoczesnych technologii internetowych w edukacji dorosłych na kursach ECDL / Robert Żak. // Studia Dydaktyczne. – T. 26 (2014), s. 365-383, il. – Streszcz. w jęz. ang.

Wyższe Seminarium Duchowne

283. JAROSZ, Marek.: Wszyscy jesteśmy spokrewnieni / Marek Jarosz; rozm. przepr. Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielny. – 2014, nr 43, dod. Gość Płocki, nr 43/297, s. III, il. Rozmowa z rektorem WSD w Płocku.

Nauka. Organizacje naukowe Towarzystwo Naukowe Płockie

284. KRUSZEWSKI, Zbigniew Paweł (1949-).: Znaczenie Towarzystwa Naukowego Płockiego w uczeniu się przez całe życie / Zbigniew Paweł Kruszeński. // Studia Dydaktyczne. – T. 26 (2014), s. 115-128 – Streszcz. w jęz. ang.

285. WRÓBEL, Maciej.: Zmiany organizacyjne w TNP: kronika / Maciej Wróbel. // Notatki Płockie. – 2014, nr 4/241, s. 53-54, il.

Oświata. Zagadnienia ogólne

— **Inwestycje** w latach 2011-2014 = poz. 232

— KUJAWA, Zofia.: Pamięci bohatera = poz. 105

— M.Z.: Wdzięczność za tajne nauczanie = poz. 157

— **Oświata** Mazowiecka = poz. 48

— **Projekty** edukacyjne i społeczne = poz. 170

— SZTEJNBERG, Aleksander.: Szkoła przyjazna wszystkim = poz. 275

Szkolnictwo podstawowe

286. JOL.: Życzliwych nie brakowało: „szkoła pod brzożami” skończyła 50 lat / Jol. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 44, s. 9, il.

Szkoła Podstawowa nr 12 im. Miry Zimińskiej-Sygietyńskiej w Płocku.

— **Niezwykły spacer** z niezwykłym przewodnikiem = poz. 133

287. Z imieniem i sztandarem. // Nasza Gmina. – 2014, nr 4(13), s. 10-11, 14, il.

Nadanie Zespołowi Szkolno-Przedszkolnemu w Wyszynie im. Kornela Makuszyńskiego.

Szkolnictwo ogólnokształcące

288. RAD.: Złoty remont kolegiaty: Małachowianka czekała 100 lat / rad. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 45, s. 11, il.

Konferencja podsumowująca remont średniowiecznej Kolegiaty św. Michała i XVII-wiecznego Kolegium jezuickiego współfinansowany przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego.

— **Rewitalizacja** zabytkowych budynków dawnego Kolegium i dawnej Kolegiaty św. Michała w Płocku = poz. 323

Szkolnictwo zawodowe

289. RAD.: Jubileusz płockich wioślarzy: 700 absolwentów, 750 medali / rad. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 45, s. 26, il.

30-lecie Szkoły Mistrzostwa Sportowego działającej przy Zespole Szkół Technicznych w Płocku.

290. ROBAK, Waldemar.: 30 lat działalności Szkoły Mistrzostwa Sportowego w Płocku / Waldemar Robak. // PetroNews.pl. – 2014, nr 27, s. 6, il.

Szkolnictwo muzyczne

291. SZATKOWSKA, Lena.: Jeden fortepian zostanie w Płocku: XIII Konkurs Pianistyczny dla młodych wykonawców / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 48, s. 17, il.

Oświata dorosłych. Kształcenie ustawiczne

— CHALEŃSKA-RURKA, Elżbieta.: Grupa taneczna „Old Country” = poz. 205

— ŁUKAWSKA, Ewa.: Malujemy już 10 lat = poz. 209

292. SMUK-STRATENWERTH, Ewa.: Budowanie kompetencji kluczowych a pedagogika Grundtvigowska w Europie XXI wieku / Ewa Smuk-Stratenwerth. // Wieści znad Wisły. – 2014, nr 93, s. 29-30, il.

Udział Stowarzyszenia Ziarno w projekcie „Współpraca na rzecz Innowacji i Wymiany Dobrych Praktyk – Partnerstwa Strategiczne” w Eberswalde w Niemczech.

— ZARZYCKA, Alina.: Nasz Chór = poz. 211

— ŻAK, Robert.: Wykorzystanie nowoczesnych technologii internetowych w edukacji dorosłych na kursach ECDL = poz. 282

Przedszkola

293. RAD.: Mamy już 50 lat: przedszkolaki z „Dziesiątki” świętują / rad. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 45, s. 42, il.

Miejskie Przedszkole nr 10 w Płocku.

— **Z imieniem** i sztandarem = poz. 287

Kultura. Instytucje kultury

— BeeS.: Perłowi ludzie pędzla, pióra i nut = poz. 203

294. (BN).: Dyrektor ECA z odznaczeniem / (bn). // Lokalna Gazeta Kutna i Regionu. – 2014, nr 284, s. 19, il.

Monika Patrowicz, dyrektor Europejskiego Centrum Artystycznego im. Fryderyka Chopina w Sannikach.

— RÓG, Joanna.: W Sannikach przerobiłem owe „Rondo C-dur” = poz. 134

— ZAGZIŁ, Dawid.: „Dość już tego Mazurka”, czyli jak Bierut chciał orłowi głowę urwać = poz. 88

Imprezy kulturalne

295. SOB CZAK, Mariusz.: Piękne auta i konkursy / Mariusz Sobczak. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 248, dod. Płocki Weekend Motoryzacyjny, s. 1, il.

Amatorski ruch artystyczny

— (I).: Wśród laureatów Zespół „Masovia” = poz. 236

Muzealnictwo. Kolekcjonerstwo

Muzeum Diecezjalne

296. (LESZ).: Skarby historii zabezpieczone: niezwykła wystawa w Muzeum Diecezjalnym / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 48, s. 10, il.

Wystawa „Historia Płocka w pergaminie zapisana”.

297. ORŁOWSKA, Milena.: Unikatowe pergaminy / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 277, s. 1, il.

Wystawa w Muzeum Diecezjalnym: „Historia Płocka w pergaminie zapisana”.

Muzeum Mazowieckie

298. BALS KA, Magdalena.: Trzeciak Siemowita IV: ze zbiorów Muzeum Mazowieckiego w Płocku / Magdalena Balska. // Nasze Korzenie. – 2014, nr 7, s. 28-29, il.

299. KAMIŃSKA, Bernadeta.: 80 lat krótkofalarstwa w Płocku / Bernadeta Kamińska. // Biuletyn Muzealny. – 2014, nr 4/36, s. 4, il.

— (lesz).: Bohaterowie i tchórze = poz. 351

300. MIECZNIKOWSKI, Zbigniew.: Neolityczne siekiery i topory ze zbiorów Muzeum Mazowieckiego w Płocku / Zbigniew Miecznikowski; [fot. Bogdan Walkiewicz, Zbigniew Miecznikowski]. – Płock: Muzeum Mazowieckie, 2014. – 174, [1] s.: il. (w tym kolor.); 31 cm. – (Kolekcje Muzeum Mazowieckiego w Płocku, ISSN 2391-8993 ; t. 1) – Tyt. dod.: Neolithic axes and hatchets in the collection of the Mazovian Museum in Płock – Bibliogr. s. 119-126. – Streszcz. ang. – ISBN 978-83-64676-20-8

— **Pamiętnik** inż. Tadeusza Krzechowskiego = poz. 158

301. RYDZEWSKA, Barbara.: Płoczczenie dla Niepodległej – podsumowanie wydarzeń / Barbara Rydzewska. // Biuletyn Muzealny. – 2014, nr 4/36, s. 6-7, il.

Dot. obchodów Roku Wolności.

— SOBIERAJ, Leonard.: Podzwonne dla Tadeusza Zaremby = poz. 123

302. SZATKOWSKA, Lena.: W hołdzie Żołnierzom Wyklętym: wystawa i konfrontacje historyczne / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 42, s. 18, il.

Wystawa pt. „Powstali z nadziei. Rodziny wyklęte, niezłomne osoby” w Muzeum Mazowieckim.

Muzeum Wsi Mazowieckiej

303. DOMAŃSKA, Jolanta.: Kącik kolekcjonera: mądrości makatek / Jolanta Domańska. // *Więści Muzealne*. – 2014, nr 2, s. 8, il.

Makatki ścienne w zbiorach Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu.

304. PIOTROWSKI, Jerzy.: Muzeum Małego Miasta w Biezu- niu: oddział Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu i jego rola w środowisku lokalnym / Jerzy Piotrowski. // *Rocznik Muzeum Wsi Mazowieckiej*. – 2014, T. 5, s. 90-99, il.

— PIOTROWSKI, Jerzy.: Nowe eksponaty w Muzeum = poz. 118

305. PIOTROWSKI, Robert.: Dawne zwyczaje i tradycje bo- żonarodzeniowe / Robert Piotrowski. // *Więści Muzealne*. – 2014, nr 2, s. 4-5, il.

Wystawa „Boże Narodzenie na Mazowszu” w Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu.

306. RUMIŃSKI, Robert.: Stołki, ławki, krzesła...: historia zakłęta w przedmiotach / Robert Rumiński. // *Rocznik Mu- zeum Wsi Mazowieckiej*. – 2014, T. 5, s. 160-168, il.

Zabytkowe meble do siedzenia w zbiorach Muzeum Wsi Ma- zowieckiej.

307. SZEWCZYKOWSKA, Joanna.: Środowisko twórców, artystów i pasjonatów a działalność Muzeum Wsi Mazowiec- kiej w Sierpcu / Joanna Szewczykowska. // *Rocznik Muzeum Wsi Mazowieckiej*. – 2014, T. 5, s. 84-89

Muzeum Żydów Mazowieckich

308. KOWALSKI, Rafał.: Uśmiech maratończyka / Rafał Ko- walski. // *Biuletyn Muzealny*. – 2014, nr 4/36, s. 10, il.

Przegląd wydarzeń w Muzeum Żydów Mazowieckich w czwar- tym kwartale 2014 r.

Kultura fizyczna. Sport

309. AS.: Czwarty czarny pas płocczanina / AS. // *PetroNews*. pl. – 2014, nr 27, s. 22, il.

Piotr Maślanka jedynym w Polsce posiadaczem stopni mistrzow- skich 1 dan we wszystkich czterech światowych federacjach taekwondo.

310. JOL.: Jarosińscy z medalami: Mistrzostwa Polski judo masters we Wrocławiu / Jol. // *Tygodnik Płocki*. – 2014, nr 41, s. 38, il.

Kinga i Leszek Jarosińscy z UKS „Judo Kano”.

311. MARCINIAK, Jola.: Trzy pokolenia płocczan: 40 lat pływalni Jagiellonka / Jola Marciniak. // *Tygodnik Płocki*. – 2014, nr 43, s. 29, il.

312. WERESZCZAKA, Rafał.: Niezłomny Bednarski: nasi są- siedzi z bloku / Rafał Wereszczaka. // *M 4*. – 2014, nr 4(9), s. 11, il.

Dariusz Bednarski – weteran w skoku wzwyż.

XIII. LITERATURA PIĘKNA

Historia literatury. Krytyka literacka. Życie literackie

313. JOCHEMCZYK, Mariusz.: Sploty tradycji: dwugłosy o li- teraturze polskiej XX wieku / Mariusz Jochemczyk. – Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2014. – 236, [4] s.: il.; 24 cm. – (Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowi- cach, ISSN 0208-6336 ; nr 3178) – Bibliogr. s. 219-229. Indeks. – Streszcz. ang., niem. – ISBN 978-83-8012-144-7 (wersja drukowana) – ISBN 978-83-8012-145-4 (wersja elektroniczna)

— KUBIŃSKA, Izabela.: „Słowem wierszem zawieszysz...” = poz. 98

— PIOTROWSKI, Jerzy.: Nowe eksponaty w Muzeum = poz. 118

— STANISZEWSKA, Magdalena.: Jan Burakowski = poz. 90

313a. SZATKOWSKA, Lena.: Małgorzata przywozi poezję / Lena Szatkowska. // *Tygodnik Płocki*. – 2014, nr 52, s. 18-19, il.

Małgorzata Płoszewska.

— SZATKOWSKA, Lena.: Ponad 1000 wierszy w stolicy poezji = poz. 349

Poezja – teksty

314. BRONIEWSKI, Władysław (1897-1962).: Wybór wier- szy / Władysław Broniewski; wstęp i oprac. Tadeusz Bujnic- ki. – Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich – Wy- dawnictwo, 2014. – CLI, [1], 681 s.; 17 cm. – (Biblioteka Narodowa. Seria 1, ISSN 0208-4104 ; nr 322) – Bibliogr. s. CXLIX-CLI. – Indeks. – ISBN 978-83-61056-71-3

315. „O Liść Dębu”: wiersze nagrodzone: XXVI edycja Ogólno- polskiego Konkursu Poetyckiego im. Władysława Broniewskie- go / [oprac. red. Ewa Luma]. – Płock: Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego, 2014. – 69, [3] s.: il.; 20x21 cm.

Fot.: prace członków Płockiego Towarzystwa Fotograficznego im. Aleksandra Macieszy prezentowane na wystawie „Mój Płock”. ISBN 978-83-88028-75-5

316. WOŹNIAK, Maciej (1969-).: Pocztówki dźwiękowe / Ma- ciej Woźniak; [red. Maciej Melecki]. – Mikołów: Instytut Mi- kołowski, 2014. – 35 s.; 21 cm. – ISBN 978-83-60949-59-7

Proza – teksty

317. KUBACKA, Martyna.: Bezczelna / Martyna Kubacka. – Gdynia: Novae Res – Wydawnictwo Innowacyjne, 2014. – 298, [6] s.; 20 cm. – ISBN 978-83-7942-480-1

318. SATURCZAK, Łukasz.: Anioł z procą / Łukasz Satur- czak. // *Twórczość*. – R. 70(2014), nr 12, s. 129-132

Zawiera rec. książki: Pamiętnik / Władysław Broniewski. – Warszawa, 2013.

Zawiera rec. książki: Miłość jest nieprzyjemna. Listy ze wspól- nego życia / Janina i Władysław Broniewscy. – Warszawa, 2014.

XIV. SZTUKA

Architektura. Urbanistyka. Planowanie przestrzenne

319. DYBIEC, Aleksandra.: Wielka płocka synagoga w skali 1:50 / Aleksandra Dybiec. // *Gazeta Wyborcza* – Płock. – 2014, nr 276, s. 1, 4-5, il.

Makieta nieistniejącej płockiej wielkiej synagogi wykonana przez dyrektora Muzeum Wisły w Wyszogrodzie – Zdzisława Leszczyńskiego.

319a. (jac).: Zakończenie prac za rok: remont kamery prus- kiej przy ul. Kolegialnej / (jac). // *Tygodnik Płocki*. – 2014, nr 50/51, s. 5, il.

320. KAMIŃSKI, Krzysztof.: Rewitalizacja Wieży Ciśnień w Płocku / Krzysztof Kamiński, Marek Naworski, Andrzej Wiśniewski. // W: Wybrane zagadnienia rewitalizacji obiektów budowlanych Płock, Politechnika Warszawska; Sierpc, P.P.-H. „Drukarnia”; 2014 S. 19-30

321. KANSY, Andrzej.: Rewitalizacja w Płocku. Raport z ba- dania sondażowego / Andrzej Kansy, Michał Balski, Marcin Berliński, Julia Mianecka, Dorota Chudowska-Rączka, Agniesz- ka Malinowska, Iwona Stanowska. // *Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego*. – T. 6 (2014), s. 307-390, il. – Streszcz. w jęz. ang.

322. Kościoły Płocka i okolic / [fot. Sławomir Świetlik; red. Artur Kubasik]. – Bydgoszcz: Pomorska Oficyna Wydawniczo- -Reklamowa; Płock: Płocka Księgarnia Diecezjalna, 2014. – 159, [1] s.: il.; 31 cm. – ISBN 978-83-64485-60-2

323. Rewitalizacja zabytkowych budynków dawnego Kolegium i dawnej Kolegiaty św. Michała w Płocku / [fot. Elżbieta Cie- sielska-Zajęc i in.]. – Płock: Gmina-Miasto Płock, 2014. – 69, [2] s.: il.; 22 cm.

324. W obiektywie / [aut. zdj. Krystyna Falkowska et al.]; Europejskie Centrum Artystyczne im. Fryderyka Chopina. | – Sanniki: Europejskie Centrum Artystyczne im. Fryderyka Chopina, 2014. – 119, [1] s.: il. kolor.; 22x31 cm. – Album fotograficzny. – ISBN 978-83-926600-2-6

Sztuki plastyczne. Malarstwo. Rzeźba

— BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Wejdzmy do Common Room = poz. 120

325. KOWALSKI, Tomasz.: Pomnik Heleny Hempel dłuta Bolesława Syrewicza: o zapomnianej rzeźbie znanego artysty / Tomasz Kowalski. // Nasze Korzenie. – 2014, nr 7, s. 43-45, il.

— ŁUKAWSKA, Ewa.: Malujemy już 10 lat = poz. 209

326. MUSZALSKI, Andrzej.: Płockie witraże księdza Kiliana / Andrzej Muszalski. // Nasze Korzenie. – 2014, nr 7, s. 78-82, il.

— STEFAŃSKA, Ewelina.: Piórkiem i farbą rozstawiliśmy nasz magiczny Płock = poz. 121

327. SZATKOWSKA, Lena.: Konie, lew z Auxerre i najstynniejszy Kubuś: Marii Wojnarowskiej życie zanotowane / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 44, s. 8, il.

Wernisaż prac w Płockiej Galerii Sztuki.

— SZEWCZYKOWSKA, Joanna.: Środowisko twórców, artystów i pasjonatów a działalność Muzeum Wsi Mazowieckiej w Sierpcu = poz. 307

Rzemiosło artystyczne. Sztuka stosowana

328. BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Piękne rzeczy w Wieży: I Płockie Dni Dizajnu / Krzysztof Blinkiewicz. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 294, s. 8, il.

— DOMAŃSKA, Jolanta.: Kącik kolekcjonera = poz. 303

— RUMIŃSKI, Robert.: Stołki, ławki, krzesła... = poz. 306

Zabytki kultury

— Dorobek 14 lat naszego kwestowania = poz. 191

— DYBIEC, Aleksandra.: Pomnik siostry generała = poz. 193

329. PIĘTKA, Włodzimierz.: Nekropolie w kościołach / Włodzimierz Piętka. // Gość Niedzielnny. – 2014, nr 43, dod. Gość Płocki, nr 43/297, s. IV-V, il.

— rad.: Złoty remont kolegiaty = poz. 288

Teatr

Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego

330. (LESZ).: Aktor i Poeta: Witold Mierzyński pożegnał się z płocką sceną / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 44, s. 2, il.

331. ZIELIŃSKA, Grażyna.: Szczęśliwe przypadki Grażyny Z / Grażyna Zielińska; rozm. przep. Wojciech Petera. // M 4. – 2014, nr 4(9), s. 8-9, il.

Rozmowa z aktorką płockiego teatru.

Recenzje teatralne

332. ORŁOWSKA, Milena.: Bóg z depresją na terapeutycznej sesji / Milena Orłowska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 287, s. 2, il.

Zawiera rec. przedstawienia: Boże mój! / Anat Gov; reż. Krzysztof Prus; Teatr Dramatyczny, Płock.

332a. SZATKOWSKA, Lena.: Największy kłopot jest z Hiobem: premiera na Scenie Inicjatyw Aktorskich / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 52, s. 9, il.

Zawiera rec. przedstawienia: Boże mój! / Anat Gov; reż. Krzysztof Prus; Teatr Dramatyczny, Płock.

Muzyka

— BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Wejdzmy do Common Room = poz. 120

— ROGOZIŃSKI, Andrzej.: Faustyn Piasek = poz. 108

333. STANUSZKIEWICZ-CEGŁOWSKA, Blanka.: Z podwórka na scenę: nasze miasto o kapelę swą dba / Blanka Stanuszkiewicz-Cegłowska. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 46, s. 11, il.

20-lecie Płockiej Kapeli Podwórkowej.

334. STEFAŃSKA, Ewelina.: Na jego basie grają nawet w Hollywood / Ewelina Stefańska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 248, s. 1, 4-5, il.

W świecie jest głośno o Marku, lutniku spod Płocka

Lutnik Marek Dąbek z Juliszewa k. Płocka.

— SZATKOWSKA, Lena.: Jeden fortepian zostanie w Płocku = poz. 291

— ŚWIERZYŃSKI, Sławomir.: Biznes w rytmie disco polo = poz. 119

— ZARZYCKA, Alina.: Nasz Chór = poz. 211

Film

— BLINKIEWICZ, Krzysztof.: Wejdzmy do Common Room = poz. 120

— PIETRZAK, Alek.: Inspirację czerpię nawet z działu śrubek w markecie = poz. 109

Fotografia

— BeeS.: Poznajcie wyjątkowe matki = poz. 218

— ŁAKOMSKI, Mirosław.: Płock zapomniany = poz. 145

— **W obiektywie** = poz. 324

335. Żydowski Płock w architekturze. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 276, s. 5, il.

Zdjęcia z okresu II wojny światowej z zasobów Archiwum Państwowego w Płocku.

XV. ZAGADNIENIA WYZNANIOWE

336. DYBIEC, Aleksandra.: Wieża uniesie dzwon / Aleksandra Dybiec. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 278, s. 1, il.

Dzwon św. Zygmunta z płockiej katedry zniszczony przez Niemców w 1918 i 1941 r. Praca dyplomowa na temat wieży Dominika Iwańskiego z Politechniki Warszawskiej w Płocku.

337. GRZYBOWSKI, Michał Marian (1937-).: Duchowieństwo diecezji płockiej: wiek XIX. T. 4 / Michał Marian Grzybowski. – Płock: Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowe „Drukarnia”, 2014. – 309 s.: il.; 25 cm. – Bibliogr. s. 297 i przy biogramach. – ISBN 978-83-62081-95-0

338. Jan Paweł II Pielgrzym Świata: katalog wystawy / Miejska Biblioteka Publiczna im. Zofii Nałkowskiej w Sierpcu. – Sierpc: Miejska Biblioteka Publiczna im. Zofii Nałkowskiej, [2014]. – [8] s.: il.; 21 cm.

339. KOCZNUR, Agnieszka.: Gdzie jest Bóg? Spójrz w lewo albo w prawo!: Dni Kultury Chrześcijańskiej w Płocku / Agnieszka Kocznur, Agnieszka Matecka. // Gość Niedzielnny. – 2014, nr 43, dod. Gość Płocki, nr 43/297, s. VII, il.

340. KOCZNUR, Agnieszka.: Zabytkowy, a jak nowy!: świątynia odnowiona za unijne pieniądze / Agnieszka Kocznur. // Gość Płocki. – 2014, nr 41, dod. Gość Płocki, nr 41/295, s. VIII, il.

Dot. płockiej Fary.

341. (L).: Duszpasterstwo w służbie człowieka: 43. Synodu Diecezji Płockiej / (L). // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 49, s. 10 V Sesja Synodu.

342. PIĘTKA, Włodzimierz.: Niezabliżniona rana / Włodzimierz Piętka. // Gość Płocki. – 2014, nr 46, dod. Gość Płocki, nr 46/300, s. IV-VI, il.

Dot. kasacji zakonów w Królestwie Polskim w 1864 r.

343. PIĘTKA, Włodzimierz.: Zakonów nam trzeba / Włodzimierz Piętka. // Gość Płocki. – 2014, nr 48, dod. Gość Płocki, nr 46/302, s. IV-VI, il.

Zakony w Diecezji Płockiej.

344. STEFAŃSKA, Ewelina.: Świętujemy urodziny katedry / Ewelina Stefańska. // Gazeta Wyborcza – Płock. – 2014, nr 259, s. 1, 7, il.

870. rocznica poświęcenia płockiej bazyliki katedralnej przez biskupa Aleksandra z Malonne.

- 345. SZATKOWSKA, Lena.:** Jak zarządzać firmą zgodnie z sumieniem: I Forum Chrześcijańskie „Ekonomia Sumienia” / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 43, s. 9, il.
— **25 lat** Stowarzyszenia Rodzin Katolickich Diecezji Płockiej = poz. 212

XVI. KSIĄŻKA I CZYTELNICTWO. BIBLIOTEKI

Biblioteki publiczne

- 346. Gminna Biblioteka Publiczna w Słubicach / Bibliotekarze z GBP w Słubicach.** // Wieści znad Wisły. – 2014, nr 93, s. 17-20, il.

— KOWALSKI, Tomasz.: Monografia życia i twórczości Jana Burakowskiego autorstwa Magdaleny Staniszewskiej = poz. 89

- 346a.: rad.:** O Janie zwyczajnie i prawdziwie: sierpeckie wspomnienia / rad. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 50-51, s. 13, il. Promocja książki Magdaleny Staniszewskiej „Jan Burakowski: bibliotekarz, publicysta, literat. Monografia biobibliograficzna” w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Sierpcu.

— STANISZEWSKA, Magdalena.: Jan Burakowski = poz. 90
Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

- 347. (LESZ).:** Którzy tworzyli wolność...: literacki wernisaz z udziałem Myśliwskiego / Ewelina Stefańska. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 40, s. 9

Wystawa „Którzy tworzyli wolność...” w Książnicy Płockiej.

- 348. O bibliotekach** w prasie: Czego nie wiemy o płockim teatrze. Sylwia Chutnik w Książnicy. Noc w bibliotece. Czytamy „Rzepkę”. Konkurs „Pięknie być człowiekiem” / wybór Elżbieta Dobroń. // Bibliotekarz. – 2014, nr 10, s. 25-26

- 348a. rad.:** Książka jest dobra na wszystko: literackie smaki Płocka / rad. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 52, s. 8, il.

Gala Czytelników.

- 348b. SZATKOWSKA, Lena.:** Lajkuj laureatów /: rozdano nagrody w konkursie „Młodzi twórcy literatury” / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 50/51, s. 10, il.

- 349. SZATKOWSKA, Lena.:** Ponad 1000 wierszy w stolicy poezji: gala wręczenia nagród laureatom konkursu „O Liść Dębu” / Lena Szatkowska. // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 47, s. 9, il.

Czasopiśmiennictwo

- 350. DUMOWSKA, Bogumiła.:** Rola lokalnych mediów: dyskusja panelowa w Miejskiej Bibliotece Publicznej – 9.10.2014 r. / Bogumiła Dumowska. // Nasz Sierpc. – 2014, nr 4, s. 53-54, il.

- 351. (LESZ).:** Bohaterowie i tchórze: „Korzenie” – o wielkich wydrzeniach XX wieku / (lesz). // Tygodnik Płocki. – 2014, nr 48, s. 8, il.

Zawiera recenzję szóstego numeru „Naszyc Korzeni” wydanych przez Muzeum Mazowieckie.

- 352. SZCZEPAŃSKI, Janusz (1947-).:** [Na marginesie swobody – recenzja] / Janusz Szczepański. // Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego. – T. 6 (2014), s. 455-461

Zawiera rec. książki: Na marginesie swobody: „Notatki Płockie” (1956-2011) – historia i polityka / Andrzej Kansy. – Płock, 2012.

INDEKS OSOBOWY

Adamkowska, Emilia 20, 263
Adamkowski, Arkadiusz 17
Adamski, Andrzej 5
and. 224
Anulewicz-Wiercińska, Anna 133
AS. 309

Balska, Magdalena. 298
Balski, Michał 321
Banasiak, Jadwiga 105
Banasiak, Joanna 194
Bańka, Krystyna 137
Baraniuk, Tadeusz 160
Bauchrowicz-Kłodzińska, Magdalena 87
BeeS. 203, 213, 218
Berliński, Marcin 321
Bet Natalia 40, 220
Bielecka, Irena. 161
Bieniek, Mariusz 225, 225a
Biernat, Artur. 226
Biniś-Szkopek, Magdalena 148
Blinkiewicz, Krzysztof 82-3, 84, 120, 129, 162, 328 (bn) 227, 294
Borkowski, Rafał 173
Borysiak, Jan 86
Braun, Krzysztof 54, 106
Broniewski, Władysław 314
Buczkowski, Krzysztof 27
Bugaj, Czesław 204
Bujnicki, Tadeusz 314
Bziuk, Justyna 1
Cegłowska, Blanka. zob. Stanuszkievicz-Cegłowska, Blanka
Chaleńska-Rurka, Elżbieta 205
Chudowska-Rączka, Dorota 321
Chudzyński, Marian 124, 144, 152
Cieciora, Iwona 165, 167
Ciesielska-Zajac, Elżbieta 323
Damrosz, Jerzy 132, 274, 280
Danieluk, Jacek 226, 267
Dąbrowski, Józef 149
Dąbrowski, Paweł 16
Debich-Komorowska, Anna 80
Debich, Małgorzata 80
Dębska, Ewa 111
Dobroń, Elżbieta 1, 348
Domańska, Jolanta 303
Domańska, R. 221
Dumowska, Bogumiła 350
Duraj, Danuta. zob. Walczak-Duraj, Danuta
Duszczyk, Michał 174
Dwojnych, Andrzej 34, 228
Dybiec, Aleksandra. 92, 191, 192-3, 99, 202, 219, 229, 268, 319, 336
Dybowska, Iwona 28
Dylicki, Krzysztof 230
Dzięcioł, Janusz 206
Dzięgielewski, Andrzej 67, 278
Falkowska, Krystyna. zob. Nowicka-Falkowska, Krystyna
Fechter, Jean-Luc 143
Franciszkiewicz, Przemysław 138
Frankie, Lucyna. zob. Kornas-Frankie, Lucyna
Gajewski, Sławomir 126-7
Gałązka, Tomasz Jacek 194
Gancarczyk, Marek 22
Gąsiorowski, Paweł Bogdan 107
Gołębiewski, Grzegorz 85, 97
Górska, Katarzyna 48
Górska, Renata 63
Górska, Rita 117
Grabarczyk, Sławomir 276
Graża, Marek 145
Gregorczyk, Ewa 71
Grębosz, Dariusz 175

Gromadzka, Monika 111
 Gromek-Żukowska, Agnieszka 165
 Grzybowski, Michał Marian 337
 (gsz) 103
 Gustowski, Bolesław 100
 Gutowska-Jarosz, Paulina 14
 Izmańtów, Krzysztof 128
 (jac) 168, 319a
 JAM. 96, 140, 171
 Jankowska, Barbara 207
 Jarosz, Marek 283
 Jarosz, Paulina zob. Gutowska-Jarosz, Paulina
 Jasiński, Tadeusz Leszek 275
 Jasiński, Wojciech 99
 Jaskóła, Konrad 176
 (jbn) 201
 Jerczyński, Marek 136
 (jk) 233
 Jochemczyk, Mariusz 313
 Jol. 286, 310
 Kamelska, Katarzyna zob. Szczawińska-Kamelska, Katarzyna
 Kamińska, Bernadeta 299
 Kamiński, Arkadiusz 177
 Kamiński, Krzysztof 277, 320
 Kania, Rafał 113
 Kansy, Andrzej 57, 280, 321
 Kansy, Małgorzata 39
 Kapuścińska, Marzena 208
 Kawatczewska, Janina 195
 Kelman, Krzysztof 129
 Kluczyński, Zenon 18
 Kłobukowski, Paweł 13
 Kłodzińska, Magdalena zob. Bauchrowicz-Kłodzińska, Magdalena
 Kocznur, Agnieszka 93, 216, 223, 339–40
 Komorowska, Anna. zob. Debich-Komorowska, Anna
 Konarska-Pabiniak, Barbara. 115, 234
 Koński, Wiesław 47
 Kopeć, Wiesław 77
 Kopka, Mariola 255
 Kordala, Tomasz 46, 123
 Kornas-Frankie, Lucyna 222
 Kowalska, Hanna 214
 Kowalska, Iwona zob. Typiak-Kowalska, Iwona
 Kowalski, Maciej 80
 Kowalski, Rafał 308
 Kowalski, Tomasz 89, 325
 Kowarska, Agnieszka J. 135
 Kozakowska, Katarzyna 7
 Kozanecki, Jarosław 130
 Kozłowska, Zofia 56, 58, 75
 Koźmiński, Daniel 165
 Krajewski, Tomasz 37
 Krupińska, Sylwia 273
 Kruszewski, Zbigniew Paweł 284
 Krysiak, Mirosław 235
 Kubacka, Martyna 317
 Kubasik, Artur 322
 Kubińska, Izabela 98
 Kubissa, Wojciech 277
 Kuczyńska, Iwona 195
 Kujawa, Zofia 105
 Kurek, Aleksandra 136
 Kwasiborska, Anna 187
 Kwiatkowska, Agnieszka zob. Małeczka-Kwiatkowska, Agnieszka
 Kwiecień, Teresa 165-6
 (l). 236, 341
 Lenard, Eliza 237
 Lenart, Witold 195
 (lesz) 296, 330, 347, 351
 Lewandowska, Anna 84, 99, 178-9, 184-5, 188-9
 Lipińska, Wiesława 35
 Luc zob. Fechter, Jean-Luc
 Luma, Ewa 315
 Łabędzka, Marzanna 238
 Łakomski, Mirosław 145
 Łotocka, Magdalena 7
 Łukasiak-Malicka, Jolanta 186
 Łukawska, Ewa 209
 M.Z. 157
 Makulska, Krystyna zob. Pieskot-Makulska, Krystyna
 Malicka, Jolanta zob. Łukasiak-Malicka, Jolanta
 Malinowska, Agnieszka 321
 Małeczka-Kwiatkowska, Agnieszka 93, 339
 Marciniak, Jola 311
 Marczak, Iwona 195
 Marianowska, Anna 111
 Matuszewska, Anna 30, 269
 Matuszewski, Tomasz 239
 Mazurska, Wiesława 1
 Melecki, Maciej 316
 Mianecka, Julia 321
 Michalak, Michał 134
 Michnik, Adam 17
 Miecznikowski, Zbigniew 300
 Milewska, Marta 142
 Miszewski, Jarosław 206
 Moskalska, Izabela 165
 Mrówka, Aleksandra 19
 Mućka, Magdalena 217
 Murawska, Emilia 52, 165-7
 Murawska, Hanna 165
 Muszalski, Andrzej 326
 Narodzonek, Grzegorz 91
 Naworski, Marek 320
 Nędział, Michał 14
 Niestuchowski, Piotr 39
 Nowacka, Anna 78
 Nowakowski, Andrzej 239a
 Nowicka-Falkowska, Krystyna 324
 Nycek, Jan Bolesław 41, 80-1, 240-53
 Obermeyer, Agnieszka 273
 Orliński, Mirosław Adam 182
 Orłowska, Milena 101, 146, 297, 332
 Pabiniak, Barbara zob. Konarska-Pabiniak, Barbara
 Pawłowska, Anna 61
 Perzyński, Jarosław 269
 Petera, Wojciech 331
 Piekarski, Tomasz 50, 139, 153
 Pierścieniak, Krzysztof 111
 Pieskot-Makulska, Krystyna 111
 Pietrzak, Alek 109
 Piętka, Włodzimierz 125, 283, 329, 342-3
 Piotrowski, Jerzy 118, 304
 Piotrowski, Krzysztof 90
 Piotrowski, Paweł 147
 Piotrowski, Robert 305
 Podawca, Konrad 131
 Podsędek, Marcin 73
 Pokorski, Tadeusz 169
 Pólturzycki, Józef 110
 Przygocka, Janina 68

- Ptasiewicz, Zbigniew 64
 rad. 102, 288-9, 293, 346a, 348a
 Ratkowski, Grzegorz 255
 Rączka, Dorota. zob. Chudowska-Rączka, Dorota
 (red.) 186
 Rękawiecki, Radostaw 159
 Rigamonti, Magdalena 119
 Robak, Waldemar 290
 Rogoziński, Andrzej 108
 Róg, Joanna 134
 Rumiński, Robert 306
 Rurka, Elżbieta. zob. Chaleńska-Rurka, Elżbieta
 Rydzewska, Barbara 301
 Rzepecka, Malwina 74
 Samoraj, Andrzej 255a
 Saturczak, Łukasz 318
 Sierandt, Maria 39
 Skibińska, Ewa 111
 Skibowska, Jadwiga 183
 Smuk-Stratenwerth, Ewa 74, 292, 230
 Sobczak, Mariusz 94, 164, 256, 270, 295
 Sobieraj, Leonard 8, 128
 Sobieszek, K 112, 196
 Sokołowska, Joanna 6
 Sońta, Iwona 165
 Stachurska, Agnieszka 49, 257
 Staniszevska, Magdalena 90
 Stanowska, Iwona 321
 Stanuszkiewicz-Cegłowska, Blanka 333
 Stefańska, Ewelina 121, 197-8, 210, 334, 344
 Stępień, Grzegorz 165
 Stogowska, Anna Maria 104
 Stokowski, Franciszek 154
 Stratenwerth, Ewa zob. Smuk-Stratenwerth, Ewa
 Struzik, Adam 257a
 Suchanecka, Krystyna 123
 Sułkowska, Dorota 165
 Szatkowska, Lena 95, 114, 291, 302, 313a, 327, 332a, 345,
 348b, 349
 Szatkowski, Tomasz 66, 239a, 257a
 Szczawińska-Kamelska, Katarzyna 281
 Szczepański, Janusz 150, 155, 352
 Szewczykowska, Joanna 307
 Szkopek, Grzegorz 225a, 228, 255a, 267
 Szkopek, Magdalena zob. Biniś-Szkopek, Magdalena
 Szejnberg, Aleksander 275
 Szterk, Dominika 187
 Szymanowski, Arkadiusz 271
 Śledź, Aneta 163
 Śleszyński, Przemysław 136
 Ślęzak, Patryk 31
 Świerzyński, Sławomir 119
 Świetlik, Sławomir 322
 Tomaszewski, Jerzy 272
 Trębińska, A. 200, 258
 Tybura, Joanna 51
 Typiak-Kowalska, Iwona 1
 Umiński, Michał 151
 Uzdzička, Magdalena 133
 Walczak-Duraj, Danuta 24
 Waliszewski, Andrzej 172
 Walkiewicz, Bogdan 300
 Wereszczaka, Rafał 312
 Wielechowska, Małgorzata 122
 Wiercińska, Anna zob. Anulewicz-Wiercińska, Anna
 Wiśniewski, Andrzej 320
 Wiśniewski, Janusz 76
 Wiśniewski, Zdzisław 122
 Wojno, Lesław 18
 Wojtylak, Mariusz 139
 Woźniak, Maciej 316
 Wróbel, Maciej 285
 Wypych, Ireneusz 181
 Zagził, Dawid 88
 Zajęc, Elżbieta zob. Ciesielska-Zajęc, Elżbieta
 Zalewska, Dorota 194
 Zarzycka, Alina 211
 Zawadka Marcin 263
 Zbyszewska, Alicja 15
 Zielińska, Beata 136
 Zielińska, Grażyna 331
 Ziętek, Janina 36
 Ziółkowski, Andrzej F. 69
 Znyk, Małgorzata 70
 Zonenberg, Jadwiga 195
 Żugaj, Leszek 264
 Żabka, Przemysław 183
 Żak, Robert 282
 Żukowska, Agnieszka zob. Gromek-Żukowska, Agnieszka

Opracowanie:

Justyna Bziuk, Elżbieta Dobroń, Wiesława Mazurska,
Iwona Typiak-Kowalska

Książnica Płocka im. Władysława Broniewskiego

09-400 Płock, ul. Kościuszki 6
 Tel. (024) 268 00 21 lub (024) 268 00 25
 e-mail: dib@ksiaznicaplocka.pl

NASI AUTORZY

- GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI** — doktor nauk humanistycznych, nauczyciel historii w III LO w Płocku, wykładowca w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, wiceprezes TNP
- BARTOSZ GRALICKI** — student historii, absolwent LO im. Marsz. Stanisława Małachowskiego w Płocku
- ANDRZEJ GRETKOWSKI** — ks. prof. dr hab. nauk humanistycznych, nauczyciel akademicki i pracownik naukowy Szkoły Wyższej Pedagogicznej im. Janusza Korczaka w Warszawie oraz Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku
- DAMIAN KASPRZYK** — doktor nauk humanistycznych, adiunkt w Instytucie Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Łódzkiego, Prezes łódzkiego oddziału Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, członek TNP
- ZBIGNIEW KRUSZEWSKI** — prof. nadzw. dr hab. inż., Rektor Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku, Prezes TNP, Przewodniczący Rady Towarzystw Naukowych przy Prezydium PAN
- KONRAD PODAWCA** — doktor inżynier, adiunkt w Zakładzie Geodezji i Planowania Przestrzennego Katedry Inżynierii Budowlanej, Wydział Budownictwa i Inżynierii Środowiska Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, członek Towarzystwa Urbanistów Polskich i TNP
- MICHAŁ TRUBAS** — prof. nadzw. dr hab., pracownik naukowo-dydaktyczny Uniwersytetu Szczecińskiego, współpracownik i wykładowca w wyższej szkole fundacji *Stifung Bildung u. Handwerk* (InBIT) w Paderborn. Pułkownik dyplomowany w stanie spoczynku, w latach 1996-2000 szef Wojewódzkiego Sztabu Wojskowego w Płocku i dowódca płockiego garnizonu Wojska Polskiego, członek TNP
- MARIAN WILK** — społecznik, regionalista, kronikarz Płocka i Mazowsza, inicjator budowy pomnika Bolesława Krzywoustego w Płocku
- Autorki Bibliografii** — **Justyna Bziuk, Elżbieta Dobroń, Wiesława Mazurska, Iwona Typiak-Kowalska**